

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BIBLIOTECA FILOLÒGICA, XLIV

AURORA BEL GAYA

TEORIA LINGÜÍSTICA
I ADQUISICIÓ DEL LLenguatge

ANÀLISI COMPARADA DELS TRES MORFOLÒGICS
EN CATALÀ I EN CASTELLÀ

PREMI POMPEU FABRA DE GRAMÀTICA 2000

BARCELONA

2001

TEORIA LINGÜÍSTICA
I ADQUISICIÓ DEL LLENGUATGE
ANÀLISI COMPARADA DELS TRETS MORFOLÒGICS
EN CATALÀ I EN CASTELLÀ

This One

YKBF-18F-UZXJ

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BIBLIOTECA FILOLÒGICA, XLIV

AURORA BEL GAYA

TEORIA LINGÜÍSTICA
I ADQUISICIÓ DEL LLENGUATGE

ANÀLISI COMPARADA DELS TRETS MORFOLÒGICS
EN CATALÀ I EN CASTELLÀ

PREMI POMPEU FABRA DE GRAMÀTICA 2000

BARCELONA

2001

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Bel, Aurora

Teoria lingüística i adquisició del llenguatge : anàlisi comparada dels trets morfològics en català i en castellà. — (Biblioteca filològica ; 44)

Bibliografia. Índexs. — Premi Pompeu Fabra de Gramàtica 2000

ISBN 84-7283-615-0

I. Institut d'Estudis Catalans

II. Col·lecció: Biblioteca filològica (Institut d'Estudis Catalans) ; 44

1. Català — Gramàtica comparada — Castellà

2. Castellà — Gramàtica comparada — Català 3. Llenguatge i llengües — Adquisició
804.99:806.0

© Aurora Bel Gaya

© 2001, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre de 2001

Tiratge: 450 exemplars

Text revisat lingüísticament pel Servei de Correcció de l'IEC

Compost per Víctor Igual, SL

Carrer de Còrsega, 237, baixos. 08036 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL

Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-615-0

Dipòsit Legal: B. 50623-2001

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

A proposta de la ponència formada pels senyors Joan Martí i Castell, Lluís B. Polanco i Roig, membres de la Secció Filològica, i la senyora M. Rosa Lloret i Romañach, l'Institut d'Estudis Catalans, en sessió plenària tinguda el dia 3 d'abril de 2000, acordà per unanimitat de concedir el Premi Pompeu Fabra de Gramàtica a Aurora Bel Gaya pel seu treball *Teoria lingüística i adquisició del llenguatge. Anàlisi comparada dels trets morfològics en català i en castellà*.

Així mateix, la Secció Filològica, en la sessió del dia 23 de març de 2000, prengué l'acord de publicar la dita obra, la qual, amb el títol *Teoria lingüística i adquisició del llenguatge. Anàlisi comparada dels trets morfològics en català i en castellà*, és editada a cura de la senyora M. Teresa Cabré i Castellví, membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

TAULA

Abreviacions	9
1. Introducció	11
PRIMERA PART: BASES TEÒRIQUES I METODOLÒGIQUES	
2. La gramàtica universal i l'adquisició del llenguatge	19
3. Hipòtesis i prediccions: una reinterpretació de la continuïtat estricta	49
4. Plantejament de l'estudi: metodologia i constitució del corpus	63
SEGONA PART: ADQUISICIÓ I DESENVOLUPAMENT DELS TRETS MORFOLÒGICS (LA FLEXIÓ VERBAL)	
5. El desenvolupament de la finitud	95
6. El desenvolupament de l'aspecte	137
7. El desenvolupament del temps	185
8. El desenvolupament de la concordança	251
9. Conclusions	323
TERCERA PART: ANNEXOS I BIBLIOGRAFIA	
Annex 1. Convencions de transcripció i símbols emprats	331
Annex 2. Codificació de la línia de sintaxi	332
Annex 3. Mostres de transcripció i de codificació a l'edat de dos anys	334
Annex 4. Mostres de produccions oracionals de la Júlia	343
Annex 5. Mostres d' <i>output</i> dels programes CLAN	346
Annex 6. Mostra de transcripció d'uns trams de la María, segons López Ornat (1994)	353
Annex 7. Total de codis introduïts	355
Bibliografia	359
QUARTA PART: ÍNDEXS	
Índex general	381
Índex de taules i figures	385

ABREVIACIONS

A	adjectiu	GU	gramàtica universal
Ac	acusatiu (cas)	HAL	hipòtesi de l'aprenentatge lèxic
Adv	adverbi	HCE	hipòtesi de la continuïtat estRICTa
A-P	articulatori perceptiu (sis- tema)	HMDR	hipòtesi de la manca de domini del sistema refe- rencial
Asp	aspecte	I	interpretable (tret)
Aux	auxiliar	IMO	infinitiu matriu opcional
C(omp)	complementitzador	L	llengua
cast.	castellà	llengua-E	llengua externa
cat.	català	llengua-I	llengua interna
CHAT	<i>Codes for the Human Analysis of Transcripts</i>	LMPp	longitud mitjana de l'e- nunciat (en paraules)
CHILDES	<i>Child Language Data Ex- change System</i>	MLU	<i>mean lenght of utterance</i>
C-I	conceptualintencional (sistema)	MMD	model de la morfologia distribuïda
CLAN	<i>Computerized Language Analysis</i>	N	nom
cn	constant nul·la	Neg	negació
Conc	concordança	NoFMO	formes verbals no finites matrius opcionals
D(et)	determinant	Nom	nominatiu (cas)
dur	duratiu	Nomb	nombre
E	temps de l'esdeveniment	P	temps de la parla
Esp	especificador	part	participi
est	estatiu	pass	passat
F(lex)	flexió	perf	perfectiu
FL	forma lògica	pers	persona
ger	gerundi	pl.	plural
GL	gramàtica particular		
GMO	gerundi matriu opcional		

PM	programa minimista	SD(et)	sintagma determinant
PMO	participi matriu opcional	SF(lex)	sintagma flexió
PP	principis i paràmetres (model)	sing.	singular
PPA	principi de projecció ampli- at	SN	sintagma nominal
R	temps de referència	SNeg	sintagma negació
SA	sintagma adjectiu	SNomb	sintagma nombre
SAdv	sintagma adverbial	SPers	sintagma persona
SAsp	sintagma aspecte	ST	sintagma temps
SC(omp)	sintagma complementit- zador	SV	sintagma verbal
SConc	sintagma concordança	T	temps
		t	tret
		tel	tèlic
		V	verb

1. INTRODUCCIÓ

Aquest és un treball sobre adquisició del llenguatge. Però, és clar, no de l'adquisició del llenguatge en la seva totalitat i complexitat. Arribar a posseir una llengua per poder usar-la com ho fan els adults comporta a l'infant una àmplia sèrie de conquestes i d'aprenentatges. L'ús lingüístic, fortament condicionat per l'entorn social general, per la situació de comunicació particular, pel coneixement del món dels locutors i dels interlocutors, etc., pertany al domini del que hom sol anomenar *coneixement pragmàtic*. Per tant, aprendre a parlar una llengua —i també a usar-la— significa apropiar-se de tot això —i més. Perquè també cal aprendre i memoritzar un munt de paraules (i els conceptes que s'hi associen) i la manera com es pronuncien. Tanmateix, de res de tot això no tractarem aquí. Podem dir, encara, que aquest és un treball sobre adquisició del llenguatge?

Ens queda, almenys, una part del llenguatge que —d'acord amb el model teòric que seguirem— s'estima que n'és la part central. I aquesta part central no és altra que el coneixement gramatical, un coneixement al qual no sembla que es pugui arribar per mitjà d'un aprenentatge de base memorística i inferencial —exclusivament. El coneixement gramatical es vincula a l'estructura interna dels sistemes lingüístics, a la forma que adopten —o poden adoptar— els enunciat amb independència del context situacional o de la intenció comunicativa del parlant. Els enunciat, les oracions d'una llengua, respecten uns principis de bona formació, i no uns altres; els mots es combinen entre si d'una manera no arbitrària i els elements que constitueixen un mot també s'acoblen d'acord amb unes regles. El primer és un exemple de l'àmbit sintàctic i el segon del morfològic. Morfologia i sintaxi són dos components del coneixement gramatical. I és a aquesta part del coneixement i a la seva adquisició que dedicarem el present treball.

Dit això, i situats en l'àmbit específic de la gramàtica, sovint ens trobarem discutint elements fronterers entre aquest mòdul i d'altres que hi interactuen

en la realització lingüística. És també objecte d'aquest treball intentar delimitar allò que ha de ser fruit d'un desenvolupament en una àrea adjacent però que, en condicionar la realització lingüística, pot oferir la impressió que el que s'està desenvolupant és la mateixa gramàtica.

Per centrar encara més els fets, direm que l'objectiu primordial del present estudi és assajar una explicació plausible al desenvolupament de la flexió verbal, i les propietats sintàctiques que s'hi associen, en dues llengües pròximes, el català i el castellà, dins del marc explicatiu que forneix el model de principis i paràmetres (Chomsky, 1981, 1986) i la seva concreció posterior en el programa minimista (Chomsky, 1995). Les preguntes centrals a les quals intentarem donar resposta són: 1) fins a quin punt difereixen les gramàtiques infantils i les adultes respectives en relació amb la flexió verbal, i 2) on es localitzen exactament les divergències. I això ho farem a partir d'un fonament clarament empíric, articulat al voltant d'un corpus longitudinal de producció espontània de sis infants, que abraça un període mitjà d'un any de transcripcions entorn dels dos anys d'edat. La constitució del corpus ha estat, doncs, un objectiu alhora primari —perquè és previ a l'estudi— i secundari —pel que té de contribució en si mateix— d'aquest treball.

Una teoria lingüística que vulgui ser no només descriptivament adequada sinó també explicativament adequada, s'ha de plantejar com a objectiu oferir una explicació a l'adquisició de la sintaxi. Les preguntes programàtiques que ha formulat Chomsky reiteradament en els seus escrits són les següents:

- a) Què és una llengua L?
- b) Com s'aprèn L?
- c) Com s'usa L?

Lògicament, per comprendre com s'aprèn L cal saber prèviament què és L. Si el primer objectiu de tota teoria lingüística ha de ser trobar una explicació a (a), és natural —i inevitable— que partim de la teoria lingüística per esclarir l'adquisició del llenguatge, és a dir (b); la pregunta (c), en canvi, no serà aquí objecte d'investigació. Com s'acaba d'anunciar, el model teòric adoptat en aquest llibre parteix del de principis i paràmetres (PP) i incorpora les novetats que el programa minimista (PM) ha introduït en la concepció de la facultat del llenguatge. En el PP, i de fet al llarg de la història de la gramàtica generativa, es fa una proposta que declara que com que l'infant és capaç d'aprendre qualsevol llengua natural, hi ha d'haver un seguit d'aspectes que siguin comuns a tota gramàtica. Aquest conjunt d'aspectes comuns, o universals, delimiten el que ha d'intentar d'aprehendre una teoria de la gramàtica universal. I és en el moment que una teoria lingüística intenta descobrir i raonar quins són els elements subjacents i comuns a la facultat del llenguatge,

quan aquella i l'estudi de l'adquisició lingüística es donen la mà. Aspectes d'aquesta mena són abordats en el capítol 2 d'aquest estudi.

Aquest model teòric és el prisma amb què observarem els fets empírics d'adquisició. Una anàlisi lingüística que no parteixi d'un model lingüístic difícilment pot anar més enllà del que superficialment es veu o pot tractar separatament dues qüestions que en un determinat nivell estan relacionades, però que tenen una realització diferent. En els enunciats, sovint hi ha elements ocults, unitats que no es realitzen fonèticament, però que de fet hi són. Vistes així, les dades d'adquisició aconseguen un potencial que altrament no tindrien. La teoria lingüística ens permet de veure-hi més enllà, d'anar més enllà de les «aparences» —i alhora de prevenir-nos de possibles miratges.

Les hipòtesis que formula aquest model teòric per explicar la facultat del llenguatge serveixen de punt d'arrencada per proposar hipòtesis interessants per a l'adquisició. En el capítol 3, tot prenent com a fonament els elements de discussió plantejats al capítol precedent, s'enuncia la hipòtesi general que servirà de nucli per abordar els fets estudiats. Aquesta hipòtesi de treball respira dins del que s'ha entès en aquest domini de la recerca com a *continuitat*, terme que indica, breument, que qualsevol gramàtica evolutiva —inicial, intermèdia o final— és constreta pel mateix conjunt de principis o propietats. En haver cenyit l'àmbit d'estudi al desenvolupament gramatical, en aquest capítol 3 s'estreny encara més situant-lo al voltant de la constitució de l'oració simple i, en concret, en l'adquisició i el desenvolupament d'allò que en el PM s'anomenen *trets morfològics* o *formals*. Aquests, en una aproximació general, són els elements atòmics que, combinats, permeten la construcció d'elements més complexos. Si la combinació de peces lèxiques —sintaxi— és regida per l'existència d'aquests trets, estudiar com s'aprenen —com es materialitzen i es manifesten— ens ha d'aportar llum a la manera com s'assoleix el domini de la sintaxi de l'oració simple.

Per posar a prova la hipòtesi de treball adoptada, constantment s'efectuarà una contrastació empírica entre les prediccions que en deriven i les dades lingüístiques d'adquisició. Paral·lelament, tindrem com a interlocutor tenaç les conseqüències que se segueixen d'una hipòtesi *rival* com és la *maduració*; la recerca de regularitats en la producció sintàctica dels infants ens aportarà proves de primer ordre contra les prediccions que són fruit d'una hipòtesi que afirma que en les primeres gramàtiques no hi ha categories funcionals, categories que són el cor de la sintaxi. Per presentar-ho d'una manera gràfica, mentre que la hipòtesi de la maduració destaca els errors en les produccions lingüístiques infantils, la hipòtesi de la continuïtat posa l'èmfasi en els encerts i intenta explicar-los fent ús del mateix instrumental que es fa servir en les gramàtiques adultes. Si allò que l'infant ha d'adquirir són les propietats de la gramàtica adulta, sembla natural que siguin aquestes propietats

—i no unes altres— el que l'investigador hagi d'anar a buscar entre les produccions dels infants. Igualment, si la teoria lingüística ens ha demostrat que allò que superficialment es veu en les produccions adultes no és l'única cosa que hi ha, bé podria ser que succeís el mateix en el cas dels infants. En poques paraules, probablement la «pobresa aparent» que manifesten les dades infantils no es correspon amb una pobresa també en la gramàtica. Com donaríem compte de determinades regularitats? O de la presència d'alguns morfemes? O d'elements que, tot i no *veure's*, hem de postular que sí que hi són, com prova que, en el cas dels subjectes gramaticals, hi hagi una marca de concordança en els verbs, especialment en llengües en què aquesta relació és subratllada per la morfologia verbal? Un altre fet problemàtic d'aquesta hipòtesi és que ha d'apel·lar a l'existència d'un component maduratiu intern a la mateixa gramàtica; com agudament assenyala Culicover: «until we understand the nature of the biology, maturation must be understood as our last and least preferred refuge after we have failed to account for development in any other way.» (Culicover, 1996, p. 167).

L'adquisició del llenguatge, en la seva amplitud, comença des del naixement —potser abans i tot. Segueix un curs que va del més petit al més gran, del menys extens al més ampli. Els sons de la seva llengua són la primera cosa que aprèn l'infant, paral·lelament al creixement motor. A aquesta tasca consagra, aproximadament, el primer any de vida. Al voltant del primer aniversari, comença a interpretar i a produir paraules. Mig any més tard, els mots produïts aïlladament es poden començar a combinar, ni que sigui esporàdicament. En aquest moment, l'infant ha assolit la sintaxi, és clar, una sintaxi força rudimentària. Aquesta és una narració molt simple i simplificada dels assoliments lingüístics del nen, que ens emplaça en el que hom sol considerar primer esglai del desenvolupament sintàctic —la qual cosa no vol pas dir que no hagi començat prèviament, en el període en què els nens produeixen mots aïllats, o fins i tot abans. Com es discuteix en el capítol 4, que aborda qüestions relatives al mètode, en la present recerca ens intallem en aquest moment, cap a l'any i mig de vida, com a punt de partida i arribem fins als dos i mig o tres anys d'edat, moment en el qual es pot afirmar que la sintaxi de l'oració simple ha assolit un estadi de consolidació. Un estudi d'aquestes característiques havia de ser, naturalment, de base longitudinal. En aquest capítol s'explica com s'ha constituït el corpus de producció espontània, que abraça dues llengües —català i castellà— i sis nens, i de quina manera s'han tractat les dades.

El capítol sobre metodologia dóna pas a la segona part del treball, que constitueix el cos argumentatiu de l'estudi. Es dedica un capítol específic a cadascun dels trets morfològics estudiats: el capítol 5 a la finitud, el 6 a l'aspecte, el 7 al temps i el 8 a la concordança de persona i nombre.

El capítol 5, sobre finitud, aborda un fenomen que ha rebut molta atenció

al llarg de la nostra dècada. Es tracta dels infinitius com a verbs principals en el llenguatge infantil primerenc. A diferència del que observen molts treballs, aquí, després d'examinar les dades, defensarem que en les nostres llengües, català i castellà, també existeix un tal fenomen. Al capítol 6, tot estirant la proposta feta per als infinitius, es discuteixen les altres formes no finites primerenques com a verbs principals, els gerundis i els participis, i s'hi aplica una anàlisi similar a la dels infinitius, entenent que tots tres formen part d'un fenomen més general vinculat a l'expressió de la finitud en les gramàtiques inicials. Un cop introduïts en la sintaxi del temps, en el capítol 7 s'intenta elucidar fins a quin punt la noció formal i la noció semàntica de temps corren en paral·lel o si hi ha una desharmonia que pot rebre una explicació revisant la natura complexa del tret corresponent. Amb aquest propòsit, s'exploren els efectes sintàctics que comporta el fet de postular el tret i la categoria que l'alberga (presència i posició de la negació, existència de subjectes gramaticals, realització dels clítics, etc.) i es reexaminen les hipòtesis que s'han formulat en la bibliografia sobre l'adquisició de la semàntica del temps per donar compte de la *defectivitat* que revelen les dades infantils. El capítol 8 s'endinsa, definitivament, en qüestions definitòries del sistema computacional: la raó de ser de la concordança entre el subjecte i el predicat obeeix a motius d'indole formal; la seva aportació a la semàntica de l'oració és nul·la per la qual cosa arribada l'hora d'*aprendre* una tal noció a l'infant no li queda altre remei que, dient-ho planerament, *escodrinyar-se* a si mateix, ja que aquella no pot rebre suport de cap nivell extern a la mateixa sintaxi. En la mesura que es pugui demostrar que aquestes nocions ja representen un paper en la configuració sintàctica de les primeres produccions infantils, estarem en condicions d'afirmar que, si més no quan l'infant comença a combinar mots, aquest hi aporta un bon bagatge de coneixement sintàctic —la qual cosa no significa pas forçosament que hi hagi estat sempre, des del primer dia, des del naixement.

Tots els capítols d'aquesta segona part segueixen un esquema similar. Arrenquen sempre amb una pregunta relativa al tret pertinent estudiat (finitud, nombre, persona, etc.): *forma part el tret t de la gramàtica inicial de l'infant?* Les prediccions que comporta en la producció lingüística el fet de postular l'existència del tret en qüestió són contrastades amb els enunciats oracionals rellevants de tots els infants, separadament per al català i el castellà. Que aquestes prediccions es confirmen en les dades i es confirmen, demés, en ambdues llengües, que tenen un comportament força similar pel que fa als trets estudiats, corroborarà l'anàlisi proposada que, breument, consisteix a defensar l'activitat primerenca dels trets morfològics. Si la causa de determinats efectes sintàctics cal trobar-la en l'activitat d'un mateix tret en totes dues llengües, no és fàcil que un comportament lingüístic paral·lel tingui un origen divers en cadascuna d'elles; el més natural és suposar que són conseqüència

del mateix fenomen. D'aquí l'interès de treballar amb dues llengües lingüísticament pròximes.

Que l'infant conegui (o porti) bona part de les operacions del sistema automàtic de la llengua no vol pas dir que hagi de romandre neutre o insensible davant dels fets lingüístics que l'envolten. Per concloure aquesta introducció tal com l'hem començada, ve a tomb reproduir unes paraules de Newmeyer que, no cal dir-ho, em faig meves: «Nobody —and certainly no generativist— would question that a full theory of acquisition must account for semantic and pragmatic development. Once this point is acknowledged, we are still faced with the question whether language acquisition involves grammar acquisition.» (Newmeyer, 1983, p. 12). En el benentès que, evidentment, també hi ha desenvolupament gramatical, és precisament en aquesta escletxa oberta que l'estudi present intenta de dipositar-hi una llavor.

PRIMERA PART

BASES TEÒRIQUES I METODOLÒGIQUES

2. LA GRAMÀTICA UNIVERSAL I L'ADQUISICIÓ DEL LLENGUATGE

2.1. DEL PROBLEMA LÒGIC AL PROBLEMA REAL DE L'ADQUISICIÓ DEL LLENGUATGE

Un dels problemes centrals de la teoria lingüística és el de l'aprendibilitat. Aquesta noció, que ha preocupat els lingüistes des de les primeres formulacions de la gramàtica generativa (Chomsky, 1957, 1965), intenta donar resposta a la qüestió següent: com és possible que un nen aprengui una llengua natural? Al costat d'aquest problema, es planteja el del curs evolutiu que segueixen els infants quan adquireixen una llengua. El primer es coneix dins la teoria lingüística com a *problema lògic de l'adquisició del llenguatge*, mentre que el segon rep la qualificació de *problema real de l'adquisició del llenguatge*.

Des de la perspectiva del problema lògic, el curs evolutiu és vist com un fet (quasi)instantani, en el qual es fa abstracció dels diferents estadis pels quals pot arribar a passar l'infant en la cursa cap a la llengua adulta o dels distints assaigs que pot arribar a fer. Des d'aquesta òptica, el que interessa és la capacitat mateixa de l'adquisició del llenguatge. Sovint en la bibliografia lingüística es parla d'adquisició (molt) ràpida, quan, per als qui es detenen a estudiar el procés evolutiu, es tracta d'un procés relativament lent que segueix uns passos. Però, situats en el problema lògic, allò que cal demanar-se és quina mena de mecanisme d'aprenentatge permet de fer aquesta ràpida adquisició. Com veurem, dins el paradigma de la gramàtica generativa s'ha postulat que aquest mecanisme no és altre que la gramàtica universal (Chomsky, 1965, 1986). És cert que s'ha de distingir entre mecanisme i coneixement, ni que es postuli que tots dos són innats i de domini específic. Ara per ara, plantegem els dos aspectes conjuntament tot esperant la secció dedicada a la visió paramètrica de l'adquisició del llenguatge, moment en què intentaré de fer veure per què en parlar de GU utilitzo plegats tots dos conceptes (vegeu l'apartat 2.2). Tot

i així, i en defensa d'un tal ús, reproduiré unes paraules de Chomsky en què s'aprecia la seva concepció dels principis com a mecanisme: «it is clear that the language each person acquires is a rich and complex construction hopelessly undetermined by the fragmentary evidence available. [...] Nevertheless, individuals in a speech community have developed essentially the same language. This fact can be explained only on the assumption that these individuals employ *highly restrictive principles that guide the construction of grammar*» (Chomsky, 1975, p. 10-11; la cursiva és meua). I ha continuat insistint en aquesta idea més recentment: «We can think of the initial state as a “language acquisition device” that takes experience as “input” and gives the language as an “output” -an “output” that is internally represented in the mind/brain.» (Chomsky, 1997).

La GU és una proposta teòrica per donar resposta a les preguntes plantejades fins aquí (i a moltes altres). Aquest constructe —la GU— es caracteritza per ser propi de l'espècie i per contenir tan sols coneixement específic del domini lingüístic; com en altres àmbits de la biologia, estem davant d'un cas d'especialització (potser per evolució de l'espècie). El mateix Chomsky no s'ha cansat de repetir que concep la facultat del llenguatge com un òrgan. La següent citació, que insisteix en els mateixos termes, és ben aclaridora de la seva postura:

The faculty of language can reasonably be regarded as a «language organ» in the sense in which scientists speak of the visual system, or immune system, or circulatory system, as organs of the body. Understood in this way, an organ is not something that can be removed from the body, leaving the rest intact. [...] The shared initial state must be rich enough to yield each language, given appropriate experience; but not so rich as to exclude any language that humans can attain. We can establish strong empirical conditions that the theory of the initial state must satisfy, and pose several problems for the biology of language: How do the genes determine the initial state, and what are the brain mechanisms involved in the states that the language organ assumes? These are hard problems, even for much simpler systems where direct experiment is possible, but some may be at the horizons of inquiry. (Chomsky, 1997).¹

1. Tot i que encara són prematurs alguns dels resultats en el camp de la neurociència, recentment un grup de genetistes de la Universitat d'Oxford ha descobert el que es podria titllar, barroerament parlant, de *gen del llenguatge*; l'estudi de la família Ke, una família amb una tradició de tres generacions amb trastorns del llenguatge, ha permès identificar un gen en el cromosoma 7 que impediria que persones que presenten alteracions en aquest gen aprenguessin a parlar amb normalitat: «We initiated a genome-wide search for linkage in the KE family and have identified a region on chromosome 7 which co-segregates with the speech and language

En altres paraules: si aprenem una llengua no és perquè els humans tinguem una capacitat general d'aprenentatge que ens permet d'adquirir diferents coneixements, sinó perquè tenim un mecanisme específic que ens facilita aquesta feina, o dit d'una altra manera, que conté aquests coneixements. Quan parlem de coneixement ens referim a les representacions que hi ha a la base del comportament. El coneixement també té un correlat biològic en forma d'activitat cortical i d'activació de les xarxes neuronals; res d'això, però, no ho abordarem aquí.

Així doncs, es pot fer la hipòtesi que el nen és equipat per un conjunt de condicions/constriccions que el condueixen a buscar certes generalitzacions i a descartar-ne d'altres. Es podria plantejar, però, que aquestes condicions són de dues menes: o bé específicament lingüístiques o bé reduïbles a capacitats cognitives generals. En el marc teòric en què em moc, es considera que la capacitat lingüística comporta un sistema cognitiu autònom amb un conjunt de principis propis i específics.

Hi ha una sèrie d'arguments que abonen aquesta darrera idea, la de l'especificitat:

a) L'absència d'equivalents no lingüístics als principis lingüístics. En la lingüística generativa, cada cop s'han anat perfilant més principis que donen compte de les similituds entre les llengües. Aquests principis són abstractes i, si els analitzem amb detall, són «tan lingüístics» que difícilment són reduïbles a (ni deduïbles de) cap principi cognitiu general o propi d'algun altre domini, com ara la visió o la percepció. Per posar-ne un exemple, no és fàcil imaginar-se quina mena de principi, en qualsevol dels dominis esmentats, podria correspondre's a un principi com el de les categories buides o el del trasllat d' α .²

b) L'absència de certs errors, previsibles si el sistema que es posés en joc fos una mena d'inducció general, com les regles d'inferència que els humans apliquem en altres àmbits. Per il·lustrar aquest fet, recolliré l'exemple clàssic

disorder [...] Further analysis of microsatellites from within the region enabled us to fine map de locus responsible (designated SPCHI) [...] Isolation of SPCHI may offer the first insight into the molecular genetics of the developmental process that culminates in speech and language.» (S. E. Fisher *et al.*, *Nature Genetics*, febrer 1998, 18:2).

2. «The idea that the human mind is designed to use abstract variables and data structures used to be, and in some circles still is, a shocking and revolutionary claim, because the structures have no direct counterpart in the child's experience. Some of the organization of grammar would have to be there from the start, part of the language-learning mechanism that allows children to make sense out of the noises they hear from their parents. The details of syntax have figured prominently in the history of psychology, because they are a case where complexity in the mind is not caused by learning; learning is caused by complexity in the mind. And that was real news» (Pinker, 1994, p. 125).

de la formació d'interrogatives totals, tan utilitzat ja des del primer Chomsky, però que resulta ben il·lustratiu del fet que vull destacar aquí. Així, es podria donar el cas que l'infant, observant la manera com els adults formen aquest tipus d'interrogatives en català, dedueix que el que cal fer és posar el verb al començament de l'oració, com es veu en el següent parell d'exemples:

- [1] La nena plora.
- [2] Plora la nena?

De l'observació de parells d'exemples similars, podem imaginar que el nen deduiria la regla que permet formar interrogatives a partir d'oracions declaratives. Si això fos així, si l'infant no fos proveït d'eines estrictament lingüístiques per analitzar aquest tipus de construcció —i d'altres—, produiria errors com el de [4] en formar una oració interrogativa a partir de [3]:

- [3] La nena que porta pitet plora.
- [4] *Porta la nena que pitet plora?
- [5] Plora la nena que porta pitet?

Es podria adduir que potser també emetria oracions com [5], però no hi hauria res que previngués l'aparició de [4]. Allò que és important per a la present discussió és que aquest tipus d'error, el de [5], no ha estat documentat en cap estudi sobre adquisició lingüística. Aquest exemple no és sinó un cas de coneixement per part del nen de l'anomenada *dependència de l'estructura*.

Per Chomsky (1988, p. 25), «the properties or these expressions reflect principles of mental operation that form part of the human language faculty. There is no further reason why the facts are the way they are.» En altres paraules, senzillament, aquests fets són part del coneixement que «creix» en la ment/cervell de l'infant exposat a l'ús de la llengua que està aprenent.

c) La dissociació evolutiva entre la capacitat lingüística i altres aspectes del desenvolupament cognitiu, en concret, la preservació de la capacitat lingüística malgrat l'existència d'un retard o mancança cognitiva severa o una lesió cerebral. Karmiloff-Smith (1992, capítol 2) presenta una discussió extensa sobre el tema i cita treballs en què es demostra com infants amb espina bífida o síndrome de Williams o síndrome de Down, per citar només alguns casos, malgrat el greu retard cognitiu que els caracteritza manifesten estructures sintàctiques complexes i un nivell de desenvolupament lèxic i morfològic normal. És també remarcable el cas del «savi políglota» ressenyat per Smith i Tsimpli (1995). De la mateixa manera, els infants amb trans-

torn específic de llenguatge (*Specific Language Impairment*, SLI) aporten dades en el sentit de postular la independència del llenguatge d'altres dominis cognitius (Leonard, 1995; Gopnik i Crago, 1991; Pinker, 1994; o la discussió que, entre els mesos de juliol i setembre de 1997, es va generar, arran de la publicació del llibre *Late-Talking Children* de Thomas Sowell, dins el marc del butlletí electrònic Info-CHILDES); i, encara més, l'estudi detallat d'aquest tipus de transtorn revela que són aspectes específics, com ara la morfologia, del (desenvolupament del) llenguatge els que mostren algun problema (Rice i Wexler, 1996). Aquests fets condueixen a poder parlar de modularitat externa —el mòdul lingüístic és independent d'altres mòduls— i de modularitat interna del llenguatge —el sistema lingüístic és modular en si mateix.

d) Des d'un altre punt de vista, l'existència d'un període crític (Lenneberg, 1967) inclina a pensar que el llenguatge és una capacitat cognitiva determinada bilològicament. Casos com el de Genie (Curtiss, 1988) o el de l'*enfant sauvage*, ben coneguts en la bibliografia (i en la filmografia), són indicis —evidentment no concloents— que apunten en aquest sentit. S'ha advocat també per l'existència d'un període crític en el cas de l'aprenentatge de segones llengües i en el de la recuperació en casos de lesions neurològiques; com que la bibliografia sobre el tema és extensa i controvertida, em limito a apuntar els dos fets sense aprofundir-hi (Liceras, 1996; Kean, 1988).

Fins aquí una relació d'arguments a favor de l'especificitat del domini lingüístic. En altres termes, fins ara hem estat parlant de modularitat. Ara bé, ni que estiguin estretament relacionats, domini específic —o mòdul autònom— i innatisme són dues coses diferents. Val a dir que pel fet que una capacitat sigui específica no necessàriament ha de ser innata. La modularitat podria molt bé ser el resultat de l'aprenentatge i no pas la seva causa; en altres paraules, la modularitat pot no ser inicial, sinó el resultat d'un procés de modularització progressiva. Alguns autors, com ara Karmiloff-Smith (1992), defensen aquesta postura.

En el debat innatisme-maduració, cada cop hi ha més psicòlegs cognitius que creuen que una postura radical ha d'estar necessàriament equivocada i mostren el seu desacord amb la teoria de Piaget, segons la qual, en néixer, l'infant és un mer organisme sensòriomotriu. Una sèrie d'investigacions recents mostren la necessitat de recórrer a l'existència de certes predisposicions de domini específic en l'estructura inicial de la ment humana. Per exemple, Karmiloff-Smith (1992), autora que inicialment es va formar en el constructivisme més «ortodox», es defineix a favor de mecanismes innats que capaços de percebre i seleccionar dades. El nen arriba al món amb una espècie de dispositiu d'atenció que l'orienta cap a la mena de dades processables per la seva ment tot limitant-les.

Aquesta caracterització del que és innat com a mecanisme difereix de la proposada per Chomsky. Karmiloff-Smith (1992, capítol 1) considera que els principis innats de Chomsky i els seus seguidors són excessivament específics. En canvi, ella addueix una predisposició biològica, un mecanisme, capaç de seleccionar elements lingüísticament rellevants. El coneixement inicial, que és innat, però no especificat en detall, és desencadenat per la informació de l'ambient. En el seu model, anomenat de *redescripció representacional* (RR), la ment emmagatzema múltiples redescrípcions de coneixement (representacions), que de mica en mica esdevenen més accessibles i explícites. En el nivell inicial, les representacions adopten la forma de procediments que donen resposta i analitzen els estímuls que proporciona el medi. A partir d'aquí, el creixement del coneixement es produeix gràcies al treball que fa la ment amb les seves pròpies representacions, ja emmagatzemades, redescrivint-les i adquirint noves representacions, que, al seu torn, podran ser redescrites. Això no vol dir que les representacions, tant les originals com les redescrites, siguin accessibles a la consciència i siguin, per tant, verbalitzables: són tan sols accessibles al mateix sistema per tal que aquest pugui efectuar successives redescrípcions.

Hi ha una altra qüestió interessant que planteja aquesta darrera teoria i té a veure amb el grau de generalització o d'especificitat dels mecanismes innats postulats. Karmiloff-Smith es manifesta favorable a la modularització de la ment, però no una modularització com la proposada per Fodor (1983), per al qual els mòduls de la ment estan preespecificats, sinó que els mòduls serien el producte del desenvolupament. En altres paraules: com s'ha dit més amunt, la ment no està prèviament modularitzada, sinó que es va modularitzant a mesura que es produeix el desenvolupament. Està d'acord amb Fodor en la divisió entre sistemes cognitius modulars i nomodulars. Segons aquest autor la ment està organitzada en mòduls, que són sistemes cognitius de domini específic, autònoms, especificats innatament i amb informació encapsulada, que no es pot intercanviar amb la d'altres sistemes.

Encara sobre aquesta mateixa qüestió, els psicòlegs que treballen dins del model connexionista (i Karmiloff-Smith hi és propera) (Rumelhart i McClelland, 1991; Elman *et al.*, 1996) atribueixen a la ment, d'arquitectura simple però de base computacional, un seguit de mecanismes: operacions simbòliques, capacitats representacionals, memòria i estructura de control. Aquests mecanismes permeten a la ment de fer representacions en qualsevol àmbit o domini. L'impacte del model connexionista s'explica pel que té de ruptura amb un dels principis bàsics de l'explicació psicològica tradicional: que pensem i aprenem fent ús de regles i els errors en són la prova. Per contra, el connexionisme defensa que la resposta estructurada de la ment, o la simulació mitjançant xarxes neuronals, és conseqüència de l'exposició massiva a les

dades, de les quals n'ha extret les regularitats. Així, l'adquisició lingüística, per exemple, és incremental i l'increment de coneixement es produeix gràcies sempre a un mateix mecanisme. Cada estadi és el resultat d'aquesta capacitat que té el sistema de crear patrons i de les dades a les quals es troba exposat en cada moment. Adquirir una llengua, doncs, no és una cosa gaire diferent d'aprendre el funcionament del joc d'escacs. Ens trobem davant d'un sistema que s'autoorganitza en funció dels estímuls ambientals que li arriben.

Com veiem, des de l'òptica connexionista no es nega dràsticament l'existència de factors innats; això no obstant, aquests queden reduïts a la capacitat de crear patrons a partir de les regularitats, que, en cap cas, no serien (inicialment) específics de cap domini.³

Una altra manera d'abordar les idees llançades en el paràgrafs precedents és reduir els fets al problema lògic de l'adquisició del llenguatge: si les dades lingüístiques a què està exposat l'infant són insuficients per si soles per adquirir una llengua particular, cal formular l'existència d'una entitat que expliqui el salt qualitatiu que es produeix des de les dades rebudes al coneixement manifestat. D'això també se'n diu *instint del llenguatge* (Pinker, 1994). Si se'm permet, reproduiré a continuació una citació d'aquest autor que em sembla prou aclaridora i que avança les línies per on transcorreren les argumentacions posteriors; és alhora un xic provocativa, en l'estil que caracteritza aquest llibre de l'autor:

Language is not a cultural artifact that we learn the way we learn to tell time or how the federal government works. Instead, it is a distinct piece of the biological makeup of our brains. Language is a complex, specialized skill, which develops in the child spontaneously, without conscious effort

3. Resulta particularment interessant i il·lustradora d'aquestes idees la lectura de la secció que, en el llibre d'Elman *et al.* (1996), apareix sota el títol «Twelve arguments about innate representations, with special reference to language» (p. 371-391). En aquestes pàgines es passa revista, un a un, als arguments que sovint s'utilitzen a favor de l'existència de representacions innates. La meua principal reserva contra l'argumentació dels autors rau en el fet que prenen cadascun dels arguments per separat i, repetidament, en bona part dels paràgrafs conclouen de manera poc específica i vaga: «They [dissociations] do not *alone* constitute compelling evidence for innateness» (p. 387), o «These changes [age-related changes] are not specific *solely* to language» (p. 389), o «The *mere* existence of structural eccentricities tells us little about [...] their domain-specific or domain-general character» (p. 384; la cursiva és meua). D'altra banda, sovint l'argument més fort a favor de la seva concepció consisteix a insistir en l'èxit de les seves simulacions: el principal contraargument contra tal asseveració és que el fet que una xarxa connexionista sigui reeixida en un determinat nivell no vol dir necessàriament que el seu funcionament sigui una rèplica del del cervell humà. Les màquines poden aprendre a jugar a escacs; poden sortir victorioses, com els fets ja s'han encarregat de demostrar-nos, davant els humans, però això no implica que «pensin» ni que actuïn com aquests: potser és per aquest mateix motiu que acaben triomfant!

or formal instruction, is deployed without awareness of its underlying logic, is qualitatively the same in every individual, and is distinct from more general abilities to process information or behave intelligently. For these reasons some cognitive scientists have described language as a psychological faculty, a mental organ, a neural system, and a computational module. But I prefer the admittedly quaint term «instinct». It conveys the idea that people know how to talk in more or less the sense that spiders know how to spin webs. (Pinker, 1994, p. 18).

Els arguments a favor del caràcter innat —o si es vol de l'existència o de la preexistència— de la GU han girat tradicionalment al voltant de quatre eixos. Seguint parcialment Lightfoot (1982, capítol 2), aquests arguments són els següents:

a) La facultat del llenguatge és específica de l'espècie. Els éssers humans són les úniques criatures capaces d'aprendre i d'usar un sistema lingüístic estructurat independentment del context, ni que, en general, els animals siguin capaços de comunicar-se i de construir sistemes comunicatius complexos, o que alguns primats hagin mostrat desenvolupaments interessants en l'aprenentatge de sistemes lingüístics similars als dels humans.

b) La inexistència d'*evidència negativa*. La primera utilització del terme pertany a Wexler i Hamburger (1973) i s'ha acostumat a esgrimir com un dels arguments més poderosos a favor del caràcter biològic de la facultat de llenguatge. En essència, el que es vol dir amb aquesta idea és que algunes construccions són il·legítimes en les llengües, però els aprenents no són informats sobre això. Aquest tipus de dades no estan a l'abast de l'infant; els adults no solen dir als nens petites coses com: «Tal tipus d'estructura no existeix en la nostra llengua». «The distinction between the range of data known to the linguist and the much more limited data available to the child beginning to speak is of vital importance for the biological view of language development.» (Lightfoot, 1982, p. 17).

c) L'aprenentatge lingüístic no és fruit de l'ensenyament explícit; és més, fins i tot quan hi ha ensenyament explícit els resultats acostumen a ser descoratjadors. Ve a tomb citar aquí l'exemple típic i tòpic, de tan reproduït, de McNeill (1966; per a la citació, però, el prenc de Lightfoot, 1982, p. 19):

- [6] NEN: Nobody don't like me.
 MARE: No, say «nobody likes me».
 NEN: Nobody don't like me.
 (vuit repeticions d'aquest diàleg)
 MARE: No, now listen carefully; say «Nobody likes me».
 NEN: Oh, nobody don't likes me.

També en llengües del nostre entorn, qui més qui menys pot reportar l'experiència d'haver intentat corregir un nen més o menys gran amb un resultat poc satisfactori. Reprodueixo, a tall d'exemple, el següent diàleg en català:

- [7] NENA: He obrit la porta.
 MARE: Ah! Has obert la porta?
 NENA: L'he obrit, sí. (Júlia, 3;5)

En poques paraules, el que ens diu tot això és que la gramàtica no pot ser apresada. Manllevant les paraules de Pinker, «the complexity of language, from the scientist's point of view, is part of our biological birthright; it is not something that parents teach their children or something that must be elaborated in school—as Oscar Wilde said, 'Education is an admirable thing, but it is well to remember from time to time that nothing that is worth knowing can be taught.' A preschooler's tacit knowledge of grammar is more sophisticated than the thickest style manual or the most state-of-the-art computer language system.» (Pinker, 1994, p. 19).

d) L'anomenada *pobresa de l'estímul*. Els infants no només no reben dades de tot el sistema gramatical complet sinó que reben dades degenerades. Uns casos interessants de pobresa de l'entorn lingüístic, o de limitació de l'*input*, provenen del llenguatge de signes i de la criollització. Per exemple, els nens cecs proporcionen proves en el sentit que, tot i que les circumstàncies que envolten l'adquisició lingüística no són normals, els seus mecanismes d'adquisició sí que ho són; en canvi, on sí que sembla que tenen dificultats particulars és en l'àmbit del desenvolupament pragmàtic. En el cas de la criollització, en concret a través de l'adquisició d'un *pidgin* per part de nens com a primera llengua, aquest es converteix en un sistema lingüístic completament gramaticalitzat, i això, en paraules de Bickerton, no pot ser fruit d'altra cosa que d'un bioprograma (Bickerton, 1988).

Fins aquí hem vist com la lingüística teòrica s'enfronta a l'anomenat *problema lògic de l'adquisició del llenguatge* i intenta trobar respostes a l'aparent —com ho veurien els qui estudien el problema real— facilitat i rapidesa amb què un infant normal adquireix una llengua natural particular. Sabem, però, que l'adquisició no és instantània; així, des de la perspectiva del problema real de l'adquisició del llenguatge, es tracta de trobar resposta a la no instantaneïtat del procés i a les relatives dificultats amb què ensopega l'aprenent. El que es pretén suggerir amb les paraules precedents és que qüestionar-se coses com a) per què l'aprenentatge no és, en efecte, instantani?, o b) per què és com és i segueix el curs que segueix?, o c) és similar el curs del desenvolupament independentment de la llengua que s'està adquirint?,

qüestions que posen l'accent precisament en el desenvolupament, és mirar-se el mateix problema que el que s'enfoca des del problema lògic, si bé des d'un altre angle.

Dit d'una altra manera, observar, analitzar i explicar les àrees de dificultat per a l'infant, o els errors que es detecten en el curs del desenvolupament, o els aspectes que apareixen o es desenvolupen amb posterioritat pot proporcionar tanta llum a la teoria de l'adquisició del llenguatge (i, de retruc, a la teoria lingüística) com l'estudi de les qüestions que es plantegen des de l'angle del problema lògic.

En aquest treball no qüestionarem l'existència o la validesa teòrica d'un concepte com la gramàtica universal (GU). L'assumirem com un objecte, podríem dir-ne, preteòric. Ara bé, la GU és en si mateix un objecte d'investigació: estudiar el procés d'adquisició lingüística des d'un estadi, diguem-ne ara, *x* a un estadi que coincideix amb una llengua natural adulta o estable ens obliga a fer una hipòtesi sobre quina mena d'objecte pot ser aquest estadi *x*. De l'estadi *x* o estadi inicial podem dir-ne GU: què «tenen al cap» els infants quan tot just fan seqüències de dues paraules que sovint no podem dir ni que constitueixin oracions, o, fins i tot abans, quan tan sols produeixen mots aïllats? Fer una hipòtesi sobre això no és sinó, al capdavall, fer una hipòtesi sobre la naturalesa de la GU. En definitiva, descriure i intentar explicar el *procés* d'adquisició ens pot donar llum sobre la mena d'objecte que és la GU, ens pot dir, per exemple, fins a quin punt en el decurs del desenvolupament intervenen altres tipus de coneixement o de factors, o si aquest procés es pot formular en funció d'elements exclusivament lingüístics.

2.2. EL MODEL DE PRINCIPIS I PARÀMETRES I LA VISIÓ PARAMÈTRICA DE L'ADQUISICIÓ DEL LLENGUATGE

Una altra manera d'entendre la GU és considerar-la com una teoria sobre l'estadi cognitiu inicial de l'infant. El model de principis i paràmetres (PP) —i en això el programa minimista (PM) no hi ha introduït esmenes— considera que hi ha dos tipus d'objectes abstractes que formen la GU. Els principis són les propietats invariants de les llengües. Les llengües, però, poden variar. Per donar compte d'aquesta variació, la GU disposa d'un altre tipus d'objecte: els paràmetres, que limiten l'espai, o el ventall de possibilitats, dintre del qual poden variar les llengües. Aquest model fou formulat clarament en aquests termes a Chomsky (1981) i desenvolupat a Chomsky (1986).

Dins d'aquest model de PP, adquirir una llengua (o, si més no, els aspec-

tes computacionals de la llengua) no és altra cosa que fixar els valors adequats dels paràmetres d'acord amb la llengua de l'entorn. Això es fa, necessàriament, en funció de l'experiència lingüística de l'infant, de manera que podríem descriure el procés d'adquisició d'una llengua com el pas de la GU a una gramàtica particular (GL), la qual conté els principis de la GU i els paràmetres fixats en un cert sentit. Utilitzant termes parcialment diferents, fixar paràmetres és bandejar o descartar opcions, les que no coincideixen amb la gramàtica de la llengua que s'està aprenent. Breument, podem concebre l'adquisició d'una llengua com un procés de selecció que mena a una llengua particular, la qual pot ser entesa, en conseqüència, com una funció amb unes constants (els principis) i unes variables independents (els paràmetres).

Convé destacar la importància de les dades lingüístiques primàries o l'experiència lingüística com a desencadenant de la fixació. Dit d'una altra manera, l'infant interpreta les dades que li arriben i les usa per fixar els paràmetres. Així doncs, en el model de PP s'atorga un paper important i precís a l'*input* lingüístic. Caldrà veure de quina manera es recorre el trajecte que porta de la GU a la GL, de quina manera es fa la transició cap a la GL; per exemple, es podria pensar que el camí està predeterminat i que hi ha unes opcions per les quals necessàriament han de passar tots els infants independentment de la llengua que aprenguin; o bé que les llengües particulars tenen un paper important en aquest recorregut i que això fa que existeixin camins diferents per arribar a GL diferents; o bé que la fixació de les opcions corresponents es fa esperar però que quan es fixen es fa d'acord amb la GL; o bé, encara, que es fixen immediatament sense passar per cap període previ. D'aquestes diferents visions, en parlaré amb més deteniment més endavant. Per ara solament vull deixar constància que en aquest estudi es posa l'accent en el procés i, per tant, si acceptem la divisió entre el problema lògic i el problema real de l'adquisició del llenguatge, se situa més dins del segon àmbit que no pas dins del primer i de la teoria de l'aprendibilitat.

El concepte de paràmetre ha esdevingut cabdal en la teoria sobre l'adquisició del llenguatge perquè intenta determinar en quin àmbit comú varien les llengües, o, fent-me meves paraules alienes, «la uniformitat que regeix la variació de les llengües naturals» (Liceras, 1996, p. 46). Els paràmetres donen compte no només de les diferències entre les gramàtiques sinó que també delimiten la variació en el desenvolupament del llenguatge.

Amb la noció de paràmetre, la GU s'ha dotat d'un conjunt d'eines que, en si mateixes, serveixen com a *mecanisme d'adquisició* (i, potser, mecanisme de canvi evolutiu i, per tant, mecanisme que guia el mateix procés). S'ha abandonat, en aquest àmbit de l'adquisició, la visió de l'infant com un creador de regles, com semblava derivar-se de models anteriors, o com un formu-

lador d'hipòtesis, que resultaven bandejades o no quan es contrastaven amb el material lingüístic de l'entorn. Això, és clar, creava múltiples possibilitats, que han quedat reduïdes dràsticament amb la formulació del concepte de paràmetre. Com que els paràmetres, a més, són molt abstractes i intenten recollir propietats diverses de les llengües però relacionades entre si, s'ha limitat també l'inventari de possibilitats, la qual cosa simplifica enormement la tasca d'adquisició. És en aquest sentit que podem dir que la GU, tal com es concep a partir del model de PP (i, per tant, també en el model minimista posterior), actua, mitjançant la noció de paràmetre, com un mecanisme de restricció.

Perquè la GU, com és concebuda en aquest model, sigui un mecanisme restrictiu amb una força explicativa superior a models anteriors, cal que, d'una banda, les opcions siguin limitades (es parla normalment de dues opcions per a un determinat paràmetre) i que, d'una altra, els paràmetres siguin prou abstractes per donar compte d'un conjunt de propietats gramaticals que superficialment pot semblar que no tenen relació (Meisel, 1995, p. 12-13). Així, per citar un exemple dels més coneguts, a l'anomenat *paràmetre de subjecte nul*, s'hi han associat les següents propietats: la presència obligatòria o no del subjecte pronominal, el tipus de flexió verbal més rica o més pobre, l'existència de pronoms expletius, la inversió lliure de subjecte... Si no fos així i per a cada fenomen lingüístic s'hagués d'apel·lar a un paràmetre específic, la noció de paràmetre perdria tot el seu atractiu en quedar desproveïda de la seva força explicativa i passaria a constituir tan sols un mecanisme descriptiu, si fa no fa similar al paper que representaven les transformacions en models anteriors. En definitiva, l'atractiu del model de PP rau en la seva restricció; en aquesta mateixa línia ha continuat el model minimista posterior reduint encara més —al mínim— els mecanismes necessaris per donar compte de les operacions computacionals del sistema lingüístic (Chomsky, 1995).

D'aquí a considerar que el model de PP, i el seu desenvolupament posterior en el PM, no és tan sols una proposta teòrica sobre com és el llenguatge sinó també un model sobre com s'adquireix hi ha un sol pas. Plantejades d'aquesta manera les coses, el model de PP és en si mateix una teoria sobre l'adquisició del llenguatge.

2.2.1. LA NATURALESA (O L'ESTADI INICIAL) DELS PARÀMETRES

Resumint la secció precedent, en el model de PP i en una proposta idealitzada de l'adquisició del llenguatge, l'infant s'enfronta a les dades lingüístiques a partir d'un estat inicial que és, d'una manera metafòrica, un reflex de la GU,

la qual és formada per dos tipus d'objectes abstractes: els *principis* i els *paràmetres*. Els primers, en nombre limitat, representen les propietats lingüístiques invariants que defineixen el conjunt de llengües humanes possibles; els segons representen un conjunt de valors (potser només dos) que determinen el ventall de possibilitats dins del qual les diferents llengües poden presentar variació. Si, per hipòtesi, l'infant arriba al món proveït dels principis i paràmetres de la GU, adquirir una llengua consistirà, simplement, a fixar, en interacció amb les dades del context lingüístic, el valor correcte dels paràmetres d'una certa llengua; és per això que el model ha rebut el nom de *fixació paramètrica*.

Hi ha un gran consens entre els investigadors sobre l'adquisició del llenguatge dins de la comunitat lingüística a considerar vàlida l'equació que iguala adquisició a fixació de paràmetres. Tanmateix, aquest consens s'esquerda quan es tracta d'abordar la manera com es fixen. La qüestió que centra el debat es pot formular de la manera següent:

- [8] Es tracta d'un procés (quasi)instantani o d'un procés que exigeix un temps relativament llarg i que requereix una certa quantitat de dades?

La idea que voldria desenvolupar a continuació, en la línia proposada per Déprez (1994), és que hi ha dos tipus de principis que donen resposta afirmativa a ambdues parts de la qüestió plantejada:

- [9a] Principis que només es poden de satisfer d'una sola manera; també s'han anomenat *principis rígids* o *principis no parametritzats*. La fixació d'aquests seria instantània i automàtica al principi del desenvolupament.
- [9b] Principis parametritzats (o principis flexibles o simplement paràmetres), que comporten maneres diferents de satisfer els principis de la GU. Aquests paràmetres manifesten més d'un valor, idealment dos.

Els principis parametritzats —o paràmetres— plantegen una altra polèmica al voltant de la seva fixació:

1. Segons una primera hipòtesi, *els paràmetres presentarien els valors ja ordenats* (tindrien una opció per defecte estipulada per la mateixa GU, essent un dels valors marcat i l'altre no marcat) i, si s'escaigués, hi hauria refixació paramètrica. En aquest cas, la GU mateixa hauria de contenir alguna informació que actués com a mecanisme d'aprenentatge i que ordenés les opcions. Per a tal efecte, en la bibliografia s'han desenvolupat dos principis: la *teoria del marcatge* i el *principi del subconjunt*. En la primera, donat un paràmetre concret, la GU hi atribueix un valor inicial, anomenat *no marcat* o *valor per defecte*; normalment, aquest valor es defineix en funció de la freqüència (més llengües amb aquella opció) o de la facilitat (d'aprenentatge, de processament,

etc.); és clar que segons el criteri adoptat el valor per defecte proveït per la GU serà un o un altre.⁴ Amb el mateix propòsit de restringir les opcions inicials, segons el principi del subconjunt, el primer valor que triaria el nen respecte d'un paràmetre o d'un parell d'opcions donades seria aquell que generaria una llengua «més petita» o de menys extensió, compatible amb les dades lingüístiques.⁵

2. D'acord amb una segona hipòtesi, *els paràmetres serien oberts* (és a dir, totes les opcions estarien inicialment disponibles) i els infants, després de l'experiència necessària, els fixarien coincidint amb el valor de la llengua adulta; en aquest darrer cas caldria suposar un primer període durant el qual les gramàtiques infantils podrien manifestar tots els valors del paràmetre en qüestió. Segons aquesta visió, els paràmetres es fixen després d'un període de dilació en què el nen pot manifestar simultàniament les dues opcions assequibles. Inicialment, el nen tindria disponibles tots els valors del paràmetre, no hi hauria un valor inicial per defecte (valor no marcat), per la qual cosa no es podria parlar, en cap moment de l'evolució, de refixació paramètrica; simplement, caldria esperar un període prudent de temps perquè el paràmetre quedés definitivament fixat. A mesura que les dades aportin evidència suficient, el paràmetre es fixarà d'acord amb el valor de la llengua que s'està aprenent.

Aquesta segona alternativa és una manera d'interpretar el model de fixació paramètrica que no crec que sigui forassenyada; entre altres coses evita la noció problemàtica de refixació paramètrica. De fet, diversos autors, ni que sigui amb matisos diferents així ho han suggerit. Meisel (1994, p. 89-90), per exemple, proposa que «since, in these cases, UG allows for different solutions, one can, in fact, expect the child to explore the range of variation defined by parameterized options of UG». En una línia semblant es manifesta Déprez (1994, p. 265-266): «With regard to the second type of parameter, on the

4. Un exemple d'alternança en el valor per defecte segons el criteri emprat, el proveeix el paràmetre de subjecte nul. Tradicionalment s'havia adoptat com a valor no marcat el que obligava a realitzar sempre els subjectes —sembla «més fàcil» que totes les oracions finites presentin el mateix esquema. Treballs pioners com el d'Hyams (1986) van demostrar, sobre dades empíriques, que el primer que fan els infants és l'opció del subjecte nul; per tant, sobre aquesta base cal postular que és aquesta darrera l'opció no marcada o per defecte.

5. Si es pren el mateix exemple que a la nota 4, el subconjunt resultat de l'aplicació d'aquest principi al paràmetre del subjecte nul, seria una llengua en què els subjectes lèxics s'expressessin sempre; sembla que una llengua que també permet el subjecte nul és «més extensa» que una que no els autoritza. Naturalment, s'ha arguït que hi ha llengües de subjecte lèxic obligatori, com ara l'anglès, que presenten expletius també lèxics i que, en canvi, no tenen les llengües del primer bloc. Des d'aquest punt de vista és difícil decidir que una llengua sigui més o menys extensa respecte d'un determinat conjunt de fets; fixem-nos que el que hi ha a la base d'aquesta reticència és la mateixa noció de *subconjunt*: fins a quin punt és possible partir d'un *mateix conjunt* del qual dues llengües serien *dos subconjunts disjunts*?

other hand, the apparent delay in acquisition suggests that parameters may not have an initial setting, but that the child's grammar realizes all available options before it stabilizes at the correct one».

Si el que s'ha plantejat aquí és raonable, una investigació sobre adquisició del llenguatge que hi vulgui donar suport haurà de mostrar 1) com els principis, que són invariants, són presents i es manifesten en el comportament lingüístic inicial dels infants i 2) com els «errors» són atribuïbles a opcions possibles definides per la variació paramètrica encara per fixar. En qualsevol estadi, la gramàtica de l'infant és una gramàtica possible, entesa dins els límits que marca la GU, ni que no coincideixi amb l'adult; això és, en essència, el que ve a dir la hipòtesi de la continuïtat, que abordarem unes pàgines endavant, i constitueix la filosofia general que guia aquesta recerca.

2.2.2. EL MODEL DE GRAMÀTICA

2.2.2.1. *Mòduls i principis*

Hem suggerit a l'apartat 2.1.c, que a partir del model de PP, la noció de mòdul (seguint Fodor, 1983) s'aplica tant externament com interna. Sobre la modularitat externa, remeto els arguments presentats a la secció esmentada; sobre la modularitat interna, en diré algunes coses, a manera de resum, a continuació.

En el model de PP, la gramàtica es concep en si mateixa com a modular. La idea que es vol transmetre és que aquesta es pot descompondre en subteories que, actuant de manera interactiva, donen compte de les diferents propietats de les expressions lingüístiques. Cada mòdul o subteoria és compost d'una sèrie de *principis*, alguns dels quals poden ser parametritzats, com s'ha vist en les seccions precedents, i són precisament aquests darrers els encarregats de permetre la variabilitat lingüística.

Els mòduls (també anomenats subteories, o teories) del model de PP són els que apareixen relacionats a continuació (Chomsky, 1981, 1986):

- [10a] Teoria de la X amb barra
- [10b] Teoria temàtica
- [10c] Teoria del cas
- [10d] Teoria del moviment d' α
- [10e] Teoria del lligam
- [10f] Teoria del control
- [10g] Teoria de la recció

L'atractiu dels mòduls rau precisament en la seva interacció; si bé cadascun té a veure amb una sèrie diferent de propietats lingüístiques, sovint és la

interacció de dos o més mòduls la responsable de la bona o mala formació d'una determinada construcció. Per citar un exemple ben conegut, en les propietats conjuntes de la construcció passiva hi són implicades, com a mínim, les següents subteories: la teoria de la X amb barra, la teoria del lligam, la teoria del moviment d' α i la teoria de la recció. Així, a diferència de models anteriors en què una transformació de passiva intentava de donar compte de totes les propietats de la construcció en qüestió, en el model de PP hi ha un seguit de principis —necessàriament d'abast més general i abstracte— que hi donen explicació i que permeten, alhora, d'explicar propietats de construccions emparentades, aparentment o no.

Alguns dels principis poden ser parametritzats. Com s'ha indicat en seccions precedents, una manera elegant de donar compte de les diferències evidents entre llengües és admetre la variació paramètrica. Un exemple clàssic, i ja citat, de variació paramètrica, el trobem en el paràmetre que distingeix les llengües de subjecte pronominal nul de les llengües que obliguen a explicitar el subjecte. La formulació d'aquest paràmetre passa per decidir si la gramàtica en qüestió conté o no una categoria particular com és *pro*, i per descriure quines propietats la caracteritzen. Un altre exemple de principi parametritzat, aquest dins del mòdul de la teoria de la recció, és el *paràmetre de la direcció de nucli* que divideix les llengües en dos subconjunts: les que presenten un nucli inicial i les que presenten un nucli final.⁶

En aquest capítol no m'estendré a presentar les diferents subteories d'un model, el de PP, força modificat pel PM; per a això podem recórrer bé a les primeres obres programàtiques (Chomsky, 1981, 1986), bé a un gran nombre de manuals i d'introduccions sobre el tema (Riemsdijk i Williams, 1986; Radford, 1988; Haegeman, 1991, 1995, entre d'altres).

2.2.2.2. *Categories lèxiques i categories funcionals*

Una de les aportacions més rellevants del model de PP és la distinció entre categories lèxiques i categories funcionals, i la transcendència que aquesta divisió ha tingut en els estudis sobre l'adquisició del llenguatge.

Aquesta era, en l'àmbit de la psicolingüística, una distinció latent o formulada de manera imprecisa sota les etiquetes de *categories obertes* i *categories*

6. En una teoria més restrictiva com la de Kayne (1993), aquest paràmetre rebria una explicació diferent; de fet, seria inexistent com a tal paràmetre. Proposa que totes les estructures sintagmàtiques presenten la mateixa representació; per donar compte dels diferents ordres, apella al moviment que, en el seu model, és restringit a l'esquerra.

tancades (Kean, 1988). Segons aquesta diferenciació, les primeres constitueixen *grosso modo* el lèxic en general, allò que hom pot trobar en el diccionari i que pot ser objecte de creació i ampliació contínua. Les segones responen a aquelles categories que, com els determinants, els auxiliars o les conjuncions, pertanyen a un catàleg tancat d'elements. El mèrit del model de PP ha estat desenvolupar aquesta intuïció atorgant a les categories funcionals unes característiques formals pròpies que les diferencien de les lèxiques, i també unes propietats que fan que les categories funcionals siguin, precisament, l'eix al voltant del qual es dibuixen les variacions entre les llengües.

Si exposàvem les propietats d'ambdós tipus de categoria d'una manera superficial però suficient per als propòsits d'aquest capítol, diríem que les categories funcionals es distingeixen de les lèxiques per la manca de contingut descriptiu que manifesten respecte d'aquestes darreres. Això fa que només les categories lèxiques siguin les que disposin d'una xarxa temàtica amb papers semàntics per atorgar als seus arguments, com ara agent, tema, experimentador, etc. En altres paraules, tan sols les categories lèxiques tenen propietats de selecció semàntica, mentre que les categories funcionals posseeixen propietats de selecció gramatical: seleccionen categories, morfemes (que poden ser lligats o no) i trets gramaticals (com ara nombre, persona, cas, etc.).

La distinció entre categories lèxiques i funcionals ha esdevingut crucial tant per a la mateixa formulació de la teoria com per a la teoria de l'adquisició. Així, i quant a l'àmbit de la teoria lingüística, aquesta distinció ha permès situar la variació paramètrica —és a dir, la variació entre llengües— en les categories funcionals. Manllevo les paraules de Chomsky:

Properties of the lexicon too are sharply constrained, by UG or other systems of the mind/brain. If substantive elements (verbs, nouns, etc.) are drawn from an invariant universal vocabulary, then only functional elements will be parameterized. (Chomsky, 1988, p. 44).

Segons això, totes les variacions lingüístiques es poden reduir a les propietats de les categories funcionals. Aquesta afirmació es coneix com la *hipòtesi de la parametrització funcional* i té el seu origen en el treball de Borer (1984).

D'una altra banda, aquest canvi en la concepció dels paràmetres, restringits ara a les categories funcionals, juntament amb les investigacions en l'àmbit de l'adquisició de les llengües, sobretot durant la segona meitat de la dècada dels vuitanta, han situat aquestes categories en el punt de mira del mateix procés d'adquisició. En altres paraules, categories com Det, Flex o Comp o només tenen un paper important en l'estructura gramatical, sinó que representen un paper cabdal en el desenvolupament lingüístic. Tant és així que un gruix impor-

tantíssim de la investigació en aquest camp gira al voltant de les categories funcionals. Fins i tot, com és ben conegut, s'ha formulat l'existència d'un estadi prefuncional (partint de les idees originals de Guilfoyle i Noonan, 1988, de Lebeaux, 1988, i de Radford, 1990), o primer estadi de l'adquisició de la sintaxi per part dels infants caracteritzat per l'absència total de les categories esmentades.⁷ Tractarem d'aquesta qüestió en l'apartat 2.3, en presentar les diferents hipòtesis que s'han formulat, dins del marc del model de PP, sobre l'adquisició del llenguatge.

Com veurem a continuació, en el trajecte recorregut cap a la formulació del programa minimista s'han separat, encara més, les nocions de principi i de paràmetre. Els primers tendeixen a ser encara més generals i abstractes que en el model de PP. Els segons, com acabem d'assenyalar, se centren exclusivament en les categories funcionals, les quals, a més, es redefeixen com a conjunts de trets formals o, dit d'una altra manera, els trets formals són aquells elements binaris irreductibles que provoquen que una determinada categoria funcional es projecti perquè l'element substantiu, que es formula com un conjunt de trets, pugui verificar-los i legitimar la seva inserció en una determinada estructura.

Aquesta visió innovadora, que inaugura una altra etapa, ens porta a una concepció nova de la fixació de paràmetres, és a dir, a una manera diferent d'entendre tant l'estadi inicial com el procés d'adquisició del llenguatge.

2.2.2.3. *Cap al programa minimista: apunts sobre trets formals i la teoria de la comprovació de trets*

El treball present tracta temes relacionats amb la flexió verbal (moviment de verb, concordança, assignació de cas, etc.). És per això que no em detindré en tots els aspectes de l'anomenat *programa minimista* (PM) (Chomsky, 1995) sinó que em centraré en l'exposició de la *teoria de la comprovació de trets* (*checking theory*) i, en concret, en el paper que exerceixen les categories funcionals en la comprovació dels trets (Chomsky, 1995, capítol 4).

En el PM hi ha dues operacions bàsiques encarregades de construir l'estructura: la *fusió* (*merge*) i el *moviment* (*move*). Aquestes operacions són regides per principis com el de la teoria de la comprovació de trets o els d'economia que, dit planerament, estipulen que s'utilitzi el mínim nombre possible d'operacions en una derivació. L'operació de fusió consisteix a pren-

7. La idea de l'existència d'un estadi prefuncional en altres llengües que l'anglès també s'ha formulat per al grec o per al castellà (Tsimpli, 1992), i també per al català (Capdevila, 1996).

dre unitats del lexicó, més concretament de la numeració, i combinar-les per formar estructures sintagmàtiques cada cop més complexes; la numeració conté tant elements lèxics plenament flexionats com trets morfològics (o formals) del tipus [+temps] o [+conc] o categories com ara V, T, etc. Això és, en essència, el que constitueix el sistema computacional de la facultat del llenguatge: un conjunt d'instruccions per als sistemes d'actuació que han d'interpretar les expressions lingüístiques. En el PM, Chomsky (1995, p. 168-169) estableix que, bàsicament, hi ha dos components interpretatius: les interfícies amb els sistemes articularioperceptiu (A-P) i conceptualintencional (C-I). Són aquests sistemes els que, en última instància, faciliten l'ús del llenguatge.

Una característica remarcable del sistema computacional de la llengua és la comprovació dels trets formals. Els trets formals són en el PM una mena de primitius, en els quals se situa l'origen de les diferències paramètriques; són, doncs, el nucli sobre el qual pivota el sistema computacional i tenen, per tant, uns efectes sintàctics determinats. La comprovació de trets és l'operació responsable del moviment dels elements, en la qual intervenen dues peces: un tret *t* d'un nucli funcional F, objectiu del moviment, i un tret *T* d'una categoria lèxica, que es mou al domini de F, on entra en relació de comprovació amb el tret *t*. En aquest sentit, l'operació de moviment s'entén, dins del model minimitista, com l'atracció que una categoria funcional amb un tret *t* abstracte exerceix sobre una categoria amb un tret morfològic *T* idèntic. D'aquí que més que no parlar de moviment, es parli d'*atracció*.

L'atracció dels trets pot comportar el moviment explícit d'una categoria, en el cas que hagi de ser visible a la interfície articularioperceptiva (A-P), o el moviment implícit; en aquest segon cas, l'operació consistirà en l'atracció només dels trets formals i no de la categoria, trets que seran interpretats a la interfície conceptualintencional (C-I). D'altra banda, els trets que no s'han d'interpretar en el nivell C-I, són elidits mitjançant l'operació de comprovació per respectar el *principi d'interpretació plena* (PIP).

Una de les novetats del PM és que els trets representen un paper cabdal en el model de gramàtica. Els trets es divideixen en tres grups, d'acord amb les condicions de legibilitat que imposen les interfícies al sistema computacional de llenguatge (Chomsky, 1997, 1998):

- [11a] Trets semàntics, que s'interpreten a la interfície semàntica
- [11b] Trets fonètics, que s'interpreten a la interfície fonètica
- [11c] Trets (formals), que no s'interpreten en cap d'aquestes interfícies

Una distinció important entre els trets és que siguin [±interpretable]. Segons el PIP, un tret [-interpretable], [-I], no pot aparèixer a la forma lògica (FL), interfície semàntica que intervé entre la sintaxi i el sistema C-I. Inversa-

ment, un tret [+interpretable], [+I], no es pot eliminar ja que ha de ser present a la FL perquè pugui ser interpretat; en conseqüència, ni que hagi entrat en una relació de comprovació en el nivell de la sintaxi, ha de romandre per poder ser «reusat». En poques paraules, en l'operació de comprovació els trets [-I] s'elideixen mentre que els trets [+I] no.

Els trets ϕ (gènere nombre i persona) d'un nom (N) són [+I]. Com a tals, no necessiten entrar en una relació de comprovació. Per contra, els trets ϕ de V, que marquen la relació estructural de concordança amb el subjecte, són [-I] i s'han de comprovar amb els corresponents trets ϕ de N perquè es puguin eliminar abans de la FL. No obstant la comprovació, els trets ϕ de N sobreviuen a la relació de comprovació (és a dir, no s'elideixen) i continuen essent accessibles a futures comprovacions i interpretacions a la FL. I això perquè mentre que en el verb el tret de nombre, per exemple, que és un dels trets ϕ , no hi afegeix cap significació, en el cas d'un nom, que sigui singular o plural té interpretacions diferents.

Les categories nominals, [+D], tenen un tret de cas [-I] que han de comprovar, respectivament, amb el tret [+nominatiu] de T o [+acusatiu] d'una categoria funcional a la zona del SV (en les versions preliminars del PM, per exemple al capítol 3 de Chomsky 1995, aquesta categoria és Conc_o). Pel fet de ser [-I], s'han d'elidir de les dues categories que entren en la relació de comprovació; parlant amb més propietat, en el PM es postula que és la projecció T(emps) finita la que hostatja el tret de cas [+nominatiu]. Aquesta projecció presenta també un tret de temps [$\pm$ passat], que comprova el tret de temps de V, tret que en ésser [+I] no s'elideix, i un tret funcional T [-I], responsable de l'atracció de V al seu domini. La natura de T és, doncs, complexa: «T is motivated by bare output conditions because of its semantic properties, and also for structural reasons.» (Chomsky, 1995, p. 341).

Finalment, els trets [-I] poden ser forts o febles (Chomsky, 1995, capítol 4). Un tret fort d'una categoria funcional desencadena el moviment explícit en la sintaxi del tret *t* corresponent —i, per tant, de la categoria lèxica que l'allotja— per comprovar-lo i eliminar-lo, mentre que un tret feble no. Tot i que el tret que atreu, l'*atractor*, és [-I], el tret categorial atret (d'un nom, d'un determinant, etc.) és [+I] i ha de ser accessible a noves comprovacions, entre elles a la FL. Un exemple d'això és l'anomenat *principi de projecció ampliat* (PPA), que en el PM es redueix a l'existència d'un tret fort [D] i [-I], situat en una de les subprojeccions de Flexió, que entra en relació de comprovació amb el tret categorial [D] d'un SD, forçant l'elevació explícita del SD a la posició d'especificador de la flexió [Esp, Flex], és a dir, a la posició de subjecte (Chomsky, 1995, p. 232). Això, és clar, en llengües com l'anglès. En llengües com el català o el castellà, que són de subjecte nul, podríem deduir d'una manera natural que el tret [D] de Flexió ha de ser feble.

Aquestes notes sobre els trets formals i els seus requeriments ens conduiran en el capítol següent (apartat 3.2.3) a la formulació d'hipòtesis específiques.

2.3. TEORIES SOBRE L'ADQUISICIÓ DEL LLENGUATGE DINS DEL MARC DE LA GRAMÀTICA GENERATIVA

2.3.1. ELS ANTECEDENTS

Sense anar gaire endarrere en la història, el primer intent remarcable d'abordar l'estudi de l'adquisició del llenguatge, i en particular de la sintaxi, d'una manera àmplia i sistemàtica, es pot situar en els treballs de Brown, publicats el 1973, sobre tres nens anglòfons: Adam, Sarah i Eve. Els temes estudiats foren les primeres combinacions de mots, l'ordre relatiu d'aquests, etc., alhora que s'escometia l'adquisició de la morfologia i el paper que aquesta representa en la constitució de les relacions sintàctiques estructurals.

Dins ja exclusivament del paradigma de la gramàtica generativa i de la seva proposta d'una GU com a caracteritzadora de l'estadi inicial, els treballs del mateix Brown o de Bellugi van contribuir a la creença que en el desenvolupament lingüístic les categories que s'han vingut anomenant *obertes* i *tanca-des* es comporten diferentment.

Durant les dècades dels anys seixanta i setanta, i com a conseqüència directa de l'aplicació del model generatiu derivat de la teoria estàndard, els treballs sobre adquisició se centraren en l'establiment del que es considerava nucli comú a totes les llengües, o estructura profunda, independentment de les unitats lèxiques, necessàriament diferents per a cada llengua particular. També es treballà en la col·lecció de regles que l'infant havia d'anar formulant per arribar al conjunt de regles propi de la seva llengua.

Superat el període àrid i de decensís que va seguir a l'esclat entusiasta que les troballes de la «primera» gramàtica generativa havia suscitat, particularment entre els psicòlegs dedicats a l'estudi de l'adquisició, el marc del model de PP va canviar radicalment el panorama; tant és així que als psicòlegs, conreadors habituals d'aquest camp d'investigació, s'hi sumaren els lingüistes, que en l'etapa anterior no s'havien sentit gaire atrets per aquest àmbit de recerca. Des de la lingüística es començava a prendre consciència que l'estudi de les gramàtiques infantils i de les gramàtiques de «transició» havia de constituir una font empírica de primera mà per alimentar i validar la mateixa teoria lingüística. D'aquesta manera, un tema com l'adquisició de llenguatge deixava de ser una pregunta programàtica recurrent en totes les formulacions dels diferents models i esdevenia una pregunta de recerca amb contingut empíric directe.

Com ja s'ha dit, en el model de PP els aprenents tenen a l'abast un grapat de principis que delimiten el conjunt de gramàtiques potencials. De tota aquesta potencialitat, l'infant, en contacte directe amb les dades lingüístiques de l'entorn, ha d'esbandir les combinacions que no condueixen a la seva llengua i quedar-se amb aquells elements que, globalment, conformen la gramàtica de la llengua de la seva comunitat. De tot això, però, n'hem parlat extensament a l'apartat 2.2.

Partint d'aquest marc general, i enteses dins de l'explosió a què hem alludit unes ratlles més amunt, es poden situar les diferents hipòtesis que intenten aportar explicacions al procés —real i lògic— de l'adquisició del llenguatge. Dins d'aquestes hipòtesis, s'han proposat principis o condicions que, actuant com a mecanismes, guien o restringeixen el procés. Entre aquests trobem el principi del subconjunt, la teoria del marcatge o la dels paràmetres oberts (vegeu l'apartat 2.2.1).

La visió paramètrica de l'adquisició del llenguatge, com s'ha presentat a 2.2, gaudeix d'un ampli consens entre la comunitat lingüística. La hipòtesi nul·la de la fixació dels paràmetres declararia que l'adquisició es produeix de manera instantània —quan l'òrgan ja ha «crescut» prou— i que, tan aviat com el nen manifesta la seva llengua, aquesta és, si fa no fa, com la dels adults de la comunitat on viu. Aquesta hipòtesi nul·la, perfectament integrable des de la perspectiva del problema lògic de l'adquisició del llenguatge, planteja no poques dificultats des de la perspectiva del procés real de l'adquisició del llenguatge, que s'encarrega de desmentir-la en alguns aspectes. Des d'aquesta segona perspectiva, l'objectiu és explicar la variació que s'adverteix en les manifestacions lingüístiques primerenques.

Dins del paradigma generatiu de l'adquisició del llenguatge, les qüestions bàsiques que divideixen els investigadors són les dues següents: *a*) hi ha canvi lingüístic?; i si n'hi ha, *b*) com es produeix? És la resposta a aquest parell de preguntes que separa els partidaris de les diverses propostes, propostes les fronteres de les quals sovint no són nítides.

Aquestes propostes s'han formulat en termes d'hipòtesis. En l'exposició que segueix, i per claredat, prendré els termes que la tradició, cada cop més sòlida, ha anat encunyant. Aquesta mateixa tradició sol dividir les hipòtesis en tres, a saber: la hipòtesi de la *continuitat estricta o forta* (o de la competència plena), la hipòtesi de la *continuitat feble* (o de la competència reduïda) i la hipòtesi de la *maduració* (o de l'estadi prefuncional). Tot i ser conscient d'anar en contra de les dificultats que tal actitud comporta, intentaré d'encabir les propostes, que podríem dir-ne intermèdies, en aquestes tres agrupacions.

2.3.2. HIPÒTESI DE LA CONTINUÏTAT ETRICTA

Subscrivint la idea proposada inicialment per Pinker (1984), els partidaris d'aquesta hipòtesi veuen l'adquisició com una sèrie d'estadis continus restringits per la GU. Això vol dir que l'infant construeix una gramàtica en funció de les dades accessibles en cada estadi i opera d'acord amb els principis de la GU. Allò que provoca el canvi d'un estadi a un altre és un conjunt de dades lingüístiques *desencadenants* que obliga l'infant a reestructurar la gramàtica per poder acollir noves dades. D'acord amb aquest punt de vista, es pot donar el cas que en un estadi determinat el nen no actuï d'acord amb la solució adoptada per la gramàtica adulta; això conduiria inevitablement al llarg del curs evolutiu a refinar paràmetres. D'una altra banda, es desprèn d'aquesta proposta que, en absència de dades rellevants, hi ha un valor del paràmetre que és el que es fixa en primer lloc; per donar compte d'aquest primer valor s'ha desenvolupat la noció de marcatge, com també el principi del subconjunt (vegeu l'apartat 2.2.1).

Un dels principals exponents d'aquests postulats són els successius treballs de Hyams (1986, 1992a, 1992b; 1996), bona part dels quals giren al voltant del tema dels subjectes nuls infantils. Mentre que en les seves primeres recerques apellava a la noció de refixació paramètrica per explicar la variació inicial en la realització dels subjectes (Hyams, 1986), en els seus darrers articles situa la font de la variabilitat en el desenvolupament immadur del component pragmàtic, per explicar els infinitius com a verbs principals (Hoekstra i Hyams, 1996), o en la noció de subespecificació d'algunes categories funcionals, com ara el T(emps), per donar compte dels subjectes nuls (Hyams, 1996). Com veurem tot seguit, aquestes dues explicacions són compatibles amb altres hipòtesis i s'han utilitzat profusament. Com a exemple de treball que, tot i situar-se en la hipòtesi de la continuïtat estricta, fa servir la idea de limitacions d'ordre pragmàtic es pot esmentar el de Weissenborn (1992), també sobre els subjectes nuls.

També entre els defensors d'aquest model, es poden citar Crain (1993), Valian (1990, 1991, 1994) o Bloom (1991). Aquests autors posen l'accent en els dèficits dels sistemes actuació; segons la seva visió dels fets, la competència dels nens seria plena però manifestarien limitacions en el mòdul del processament, cosa que provocaria una actuació deficient; aquest processament, extern al mòdul gramatical, seria necessari per percebre i produir les oracions i, per tant, tan sols el desenvolupament (=maduració externa) de les capacitats cognitives, no específiques del llenguatge com ara la memòria, lligades al processament conduiria a una correcta actuació.

Entre les visions paral·leles que igualment situen l'explicació en factors externs al mateix mòdul gramatical, trobem els treballs de McKee (1994) o Demuth (1994). Segons aquestes autores, el dèficit cal atribuir-lo a la producció o al desenvolupament fonològic.

Tot i que en algunes introduccions de reculls d'articles (Hoekstra i Schwartz, 1994; o Lust *et al.*, 1994), els treballs de Rizzi o Haegeman, o fins i tot Wexler, s'han col·locat entre els seguidors de la hipòtesi de la maduració, crec que hi ha motius per encabir-los en la continuïtat estricta. No en va, Wexler signa un treball amb Poeppel titulat *The Full Competence Hypothesis of Clause Structure in Child German* (Poeppel i Wexler, 1993). Sembla que hagi de ser natural posar aquests autors entre aquells pel fet que, en alguna ocasió, han invocat certa noció de maduració d'alguna categoria funcional (T a Wexler, 1994; o SC a Rizzi, 1993-1994, 1994; o també Haegeman, 1995, 1996) per explicar el pas de l'opcionalitat inicial a l'obligatorietat final en el cas dels infinitius com a verbs principals. Però, cal adonar-se també que, per donar compte de les oracions amb verb finit que en el mateix període estan produint els infants, necessiten projectar tota (o quasi tota) l'estructura funcional; des d'aquest punt de vista han recórrer a les prediccions derivades de la continuïtat estricta. Curiosament, en la introducció de Clahsen (1996), aquest els classifica dins l'apartat «Full Competence plus Maturation».

Una ullada per sobre de tots aquests treballs sembla suggerir que, de fet, hi hauria unes característiques comunes al procés d'adquisició lingüística. De la mateixa manera que la GU és compartida per tots els individus de l'espècie, independentment de la llengua que arribin a parlar, hi hauria una mena d'estadis —per dir-ho d'alguna manera, sense que això vulgui dir que ens acollim a la preexistència d'estadis— que tindrien alguns elements coincidents al llarg del desenvolupament, és a dir, que existiria una gramàtica infantil inicial amb propietats comunes. Aquesta idea embrionària pren cos en el PM, on l'adquisició és vista com l'especificació progressiva, però relativament ràpida, dels trets formals. I és en aquest camí vers l'especificació que els aprenents de llengües diferents manifestarien variació —i variació, en part, comuna o similar—; les proves morfològiques de què disposa cada llengua contribuïrien a la facilitació de la tasca d'especificació, en uns trets més en uns altres menys, i això podria explicar l'existència de velocitats diferents. Però, aquestes són idees que desenvoluparem amb més detall al capítol següent.

2.3.3. HIPÒTESI DE LA CONTINUÏTAT FEBLE

Si bé alguna de les propostes ressenyades a l'apartat anterior es podria situar aquí sense fer-hi gaires modificacions, la diferència més contundent entre les dues visions rau en la consideració de la gradualitat. Els seguidors d'aquesta hipòtesi accepten que tots els principis de la GU són assequibles des del començament, però les gramàtiques particulars es desenvolupen gradualment. Per exemple, això vol dir que les categories funcionals s'anirien

implementant progressivament, però això no exclou la possibilitat d'una certa presència d'aquestes des dels primers estadis. El que explica el pas d'una etapa a una altra és l'aprenentatge creixent del lèxic; convé remarcar que aquesta idea és relativament pròxima a la dels desencadenants de la hipòtesi anterior. Sigui com sigui, s'advoca per una adquisició guiada per les dades.

Per a tal propòsit, els seguidors de la hipòtesi de la continuïtat feble han proposat una subhipòtesi, coneguda com a *hipòtesi de l'aprenentatge lèxic* (HAL). Aquesta hipòtesi, desenvolupada per Clahsen i els seus col·laboradors (Clahsen, 1990; Clahsen *et al.*, 1996), diu que és l'aprenentatge dels paradigmes de flexió allò que fa que l'estructura funcional esdevingui cada cop més completa. Com es diu explícitament a Clahsen *et al.* (1996), es tracta d'una mena de facilitació morfològica (*morphological bootstrapping*). El que no especifica aquesta hipòtesi és com s'efectua amb precisió aquest aprenentatge, si segueix un ordre, si depèn de les característiques morfològiques de les llengües, etc. Una altra reserva rellevant és la que formula Atkinson (1996, p. 472-473) i que té a veure amb l'articulació entre els dos nivells: com passa allò que assoleix en l'àmbit lèxic (aprenentatge de les formes de flexió) a l'àmbit de la sintaxi (de les projeccions funcionals) perquè aquesta vagi adquirint l'aparença de la gramàtica adulta? A banda de les reserves formulades en aquest paràgraf, és evident que en l'adquisició hi ha aprenentatge lèxic i intuïtivament sembla que hi ha de representar algun paper; així doncs, la HAL pot esdevenir una proposta interessant si aconseguim adreçar-la i restringir-la.

Igualment, al costat dels treballs de Clahsen, les recerques de Meisel i col·laboradors es poden acomodar en aquest espai. Meisel i Müller (1992) presenten una explicació del fenomen de V2 (*verb second*) en alemany en aquesta línia de raonament; segons aquests autors, en la gramàtica infantil primerenca l'anàlisi de V2 no comportaria moviment a Comp, com en l'alemany adult, sinó a SFlex, atesa la no disponibilitat de la projecció corresponent a Comp; això, evidentment, comporta una reanàlisi de les dades a partir del moment en què SComp és accessible per adequar-se a l'anàlisi de l'alemany adult. Semblantment, Meisel (1994), estudiant el progrés que fan els nens bilingües francès-alemany, arriba a la conclusió que la primera i única categoria funcional que projecten els infants és la corresponent a la concordança i que n'hi ha prou amb aquesta per materialitzar la finitud de les oracions finites.

2.3.4. HIPÒTESI DE LA MADURACIÓ (INTERNA)

En aquesta hipòtesi cal distingir el que es pot anomenar *maduració dels principis* i *maduració de les categories funcionals*. La primera, la hipòtesi de la maduració dels principis, formulada explícitament per Borer i Wexler (1987),

entre d'altres, però prèviament per Felix (1986), proposa que la gramàtica madura de la mateixa manera que l'infant passa per diversos estadis maduratiu: la gramàtica canvia, diuen, perquè certs principis de la GU que no estaven disponibles en estadis anteriors esdevenen actius i forcen la reinterpretació de les dades lingüístiques. L'ordre en què els principis maduren estaria preprogramat i formaria part de la dotació innata continguda en el mateix mòdul lingüístic. D'aquí el mot «intern» que apareix al títol d'aquest apartat.

En la segona òptica, la hipòtesi de la maduració de les categories funcionals (Guilfoyle i Noonan, 1988; Radford, 1990), s'afirma que, si bé els principis de la GU no maduren, les categories que construeixen la gramàtica sí que maduren. Aquesta noció de maduració és més restrictiva que l'anterior ja que no proposa que determinats principis no hi són sinó que, com que en alguns estadis de la gramàtica de l'infant alguns elements encara no hi són, els principis operen vàcuament. En concret, els elements absents en els primers estadis del desenvolupament són les categories funcionals, les quals maduraran i sorgiran després que ho hagin fet les categories lèxiques. Per tant, el primer estadi —conegut com a estadi prefuncional— es caracteritza per ser una pura representació lèxica (la gramàtica infantil consta de les categories N, V, A i P, però li manquen Flex, D o Comp). La maduració en aquesta versió també s'entén com un procés intern a la mateixa gramàtica: la GU tindria preprogramat l'ordre en què emergeixen les projeccions funcionals. Aquesta afirmació porta a una predicció segons la qual cal esperar que els fenòmens que deriven dels mateixos principis o categories funcionals es desenvolupin en el mateix moment evolutiu, amb independència de la llengua particular. Fixem-nos que en aquest model es nega tota participació en el procés d'aprenentatge a les dades lingüístiques primàries.

El principal problema de la hipòtesi de la maduració, sobretot des del punt de vista de la continuïtat, rau en el fet de permetre llengües no restringides pels principis de la GU en postular que en un estadi determinat alguns dels seus principis o de les seves categories són inexistents. A més, no es proporciona una justificació independent de l'ordre en què emergeixen els principis, amb la qual cosa tots els canvis serien possibles. En la segona versió, s'ha suggerit que l'ordre aniria de baix cap a dalt en una rèplica de la configuració funcional de les estructures; tanmateix, els fets no han abonat sempre aquest parallelisme.

Val a dir que la línia d'investigació oberta per aquesta hipòtesi ha estat molt fecunda. A part del ja esmentat treball quasi programàtic de Radford (1990), se'n poden citar altres del mateix autor. A Radford (1992), la hipòtesi que les oracions infantils inicials serien com les oracions reduïdes del llenguatge adult ha estat substituïda per una altra que les caracteritza com a SV, d'acord amb les propostes del subjecte intern a SV. Radford (1994), estudiant

el període a partir dels dos anys, apella a la noció de subespecificació, en concret de la concordança, per explicar la variabilitat de les peces verbals en anglès. Radford (1996) se serveix de l'aprenentatge lèxic o morfològic com a element conductor en la construcció de l'arquitectura funcional, construcció que marcaria fases diferents: SV > SFlex > SComp. Altres investigadors han aplicat aquesta hipòtesi a l'adquisició d'altres llengües: per exemple, Tsimpli (1992), al grec i a l'anglès —amb extensions sobre el castellà, alemany, francès i irlandès—; o Capdevila (1996), al català i a l'anglès. En general, si aquesta hipòtesi es mostra més o menys satisfactòria per donar compte d'un estadi primeríssim —depenent de les llengües gairebé imperceptible—, planteja més inconvenients a l'investigador quan es tracta d'explicar estadis una mica més avançants, en particular quan ha d'esclarir la qüestió de la variació.

2.3.5. UNES NOTES SOBRE LA NOCIÓ DE SUBESPECIFICACIÓ

Si repassem els títols de la bibliografia sobre adquisició —cosa que es pot fer a partir de la que figura a les pàgines finals—, ens adonarem que en molts apareix el mot *subespecificació*. Aquesta insistència en el terme ens hauria de conduir a la creença que al darrere hi ha una noció ben definida, potser perquè aquest concepte forma part del patrimoni formal del PM. Si la segona part d'aquesta afirmació ja no acaba de ser del tot certa, encara ho és menys la primera. Tot seguit veurem per què.

Com ja hem dit —i com es plantejarà amb més detall al capítol següent—, en el PM el procés d'adquisició es pot interpretar com l'especificació (instantània o progressiva) dels trets formals, aquells primitius que són a la base del sistema computacional del llenguatge. A partir d'aquí, i en un intent d'explicar el procés que permet de passar d'un estadi a un altre en el desenvolupament lingüístic, els investigadors que han incorporat la maquinària desplegada pel PM i per models anteriors a aquest àmbit de la recerca han hagut d'anar interpretant els elements que aquest programa els ha posat a l'abast. És en aquest context que cal situar el terme subespecificació. I dic el terme, i no la noció, perquè si en aquest ja hi ha hagut discrepància —infraespecificació, inespecificació, sotaespecificació—, en el seu contingut encara més. Tant és així que de vegades no és una tasca fàcil discernir entre usos que, tot i ser pròxims, no són idèntics.

Vegem-ne alguns exemples:

1. Radford (1994): en la gramàtica infantil hi ha un constituent Conc immadur que és subespecificat respecte de les seves propietats de selecció de complement (no llicència un complement ST, sinó un SAsp o un SV) i de les seves propietats de llicenciament d'especificador (no llicència nominatiu, sinó

acusatiu o genitiu, i no imposa restriccions de persona/nombre en l'elecció del subjecte).

2. Déprez (1994): si bé tota l'estructura funcional és assequible al nen gràcies a la GU, alguns valors dels trets de les projeccions funcionals particulars romanen subespecificats al començament, permetent derivacions que no es troben en la corresponent gramàtica adulta; el tret que provoca el moviment de V a Flex (a T) s'especificaria, en canvi, instantàniament.

3. Clahsen *et al.* (1996): les gramàtiques primerenques tenen posicions estructurals subespecificades, és a dir, posicions amb menys trets o menys especificacions de trets dels que corresponen a la gramàtica adulta. Per arribar a la gramàtica adulta, s'hi han d'anar afegint nous trets i noves especificacions.

4. Hyams (1996): alguns trets de certes categories funcionals no estan especificats, no estan indexats; aquest seria el cas d'una categoria Flex primerenca sense tret de Temps que, mentrestant, rebria una interpretació per defecte (de temps present).

5. Roeper (1996): les categories funcionals estan subespecificades —no es projecten perquè no hi ha el tret que en justifiqui la projecció— i es desenvolupen, pas a pas, en el curs del desenvolupament (vegeu, però, Roeper, 1997, segons el qual hi hauria un valor inicial de cada tret per defecte).

És a dir, en uns casos és el constituent o la posició el que està subespecificat (=no té el tret *t*), en d'altres és el mateix tret *t* el que està subespecificat (=no té índex i no té valor), i en d'altres, encara, el constituent no es projecta.

Ens resta encara, si més no, un altre sentit de subespecificació, que prendrem al capítol següent per formular la hipòtesi de treball de la recerca efectuada aquí: ens referim al sentit que el lliga a les peces lèxiques i no a les categories o als trets formals que projecten categories. Això que podríem anomenar *hipòtesi de la subespecificació lèxica* ha d'enllaçar amb les teories sobre aprenentatge del lèxic, i en particular de la morfologia —de les formes de flexió. Com veurem ben aviat en el capítol 3, el *model de la morfologia distribuïda* ens permetrà d'encabir-hi una tal proposta. Aquesta proposta respon a la intuïció que també l'aprenentatge del lèxic segueix un curs en el qual, en afegir noves especificacions a les peces lèxiques, se'n va restringint el significat. Un «pare» és inicialment per a l'infant la projecció de la imatge del seu pare a tot home adult, tingui o no tingui fills; a mesura que va afegint trets a l'entrada lèxica «pare», com ara [+home, +adult, +tenir fills], tot restringint-ne el significat, es va acostant a la significació adulta. Semblantment, un infinitiu és una forma de flexió que no té —ni tindrà— especificació ni de temps ni de persona. Això fa que sigui una forma fàcilment «adquirible» i fàcilment «inserir» en una configuració, tingui o no aquesta última una projecció per al temps i la concordança (o la persona), que seria el que distingiria una oració finita d'una oració no finita. Consegüentment, és natural que formes

com aquesta siguin candidates a entrar en les primeres configuracions sintàctiques infantils.

D'algunes de les idees apuntades en les seccions anteriors, relatives a les diferents hipòtesis, però també de subespecificació, tant lèxica com sintàctica, se'n parlarà en el capítol següent, dedicat a formular les hipòtesis que modelen la recerca duta a terme.

3. HIPÒTESIS I PREDICCIONS: UNA REINTERPRETACIÓ DE LA CONTINUÏTAT ETRICTA

3.1. DELIMITANT LA HIPÒTESI GENERAL

Una de les aportacions principals del model de principis i paràmetres (PP) a la teoria de l'adquisició lingüística consisteix a declarar, ja ho hem dit, que aquesta significa fixació de paràmetres. En l'estudi de l'adquisició del llenguatge, el desplaçament de l'atenció cap als trets morfològics és una conseqüència directa del canvi d'orientació en la teoria, esdevingut arran de la formulació del programa minimista (PM). A partir de les dues afirmacions anteriors, sembla plausible, doncs, suposar 1) que l'aprenentatge lingüístic consisteix en el descobriment de les propietats associades als esmentats trets i 2) que la seva adquisició determina la fixació dels paràmetres. Amb esperit minimista, no s'està dient sinó que les diferències paramètriques que manifesten les llengües s'expressen, en última instància, en termes de propietats dels trets morfològics, que cal interpretar com una mena de primitius. D'aquí el sintagma que apareix com a subtítol d'aquest llibre: *Anàlisi comparada dels trets morfològics en català i en castellà*.

Fins a aquest punt, un petit esbòs sobre els paràmetres i la seva expressió en trets. Què cal dir sobre els principis, l'altre element constitutiu del model de què em serveixo? Com ja s'ha assenyalat, en el PM els principis —com ara els principis d'economia o de bona formació— han esdevingut encara més generals i abstractes que en models anteriors. Fins a quin punt entra dins la lògica mateixa del model que, pel que fa als principis, hi pugui haver algun tipus d'intervenció externa i activa per part de l'individu que aprèn una llengua —primera, s'entén—, és a dir, que aquests siguin accessibles a un aprenentatge potencial? Si la llengua-Interna, en tant que sistema de coneixement o capacitat mental que ha de ser caracteritzat pel lingüista, és (parcialment) innata, caldrà atribuir-li una col·lecció de continguts proposicionals que la conformin: els

principis, generals i abstractes, són candidats privilegiats a formar part d'aquesta col·lecció de continguts. Diguem-ho d'una altra manera: tant els principis com els paràmetres són elements constitutius de la facultat del llenguatge en el seu estadi inicial, o GU (vegeu l'apartat 2.2.1 del capítol anterior); per als primers, però, no hi ha res en l'experiència —en les dades lingüístiques— que pugui induir-los; per als segons, en canvi, cal el concurs de l'experiència perquè es puguin satisfer en un sentit o en un altre de manera que coincideixin amb una llengua particular determinada. D'aquí que, com s'ha avançat a l'apartat 2.2.1, els principis es *fixin* automàticament a l'inici del desenvolupament i els paràmetres, reinterpretats com a trets morfològics amb dos valors possibles —a saber, fort o feble—, hagin d'*esperar* un temps prudencial perquè, en virtut de les dades que va rebent el sistema, quedin definitivament fixats.

Les afirmacions ordenades que es presenten a [1] resumeixen de manera esquemàtica el model paramètric d'adquisició del llenguatge que s'adopta en aquest treball:

- [1] *Model paramètric d'adquisició del llenguatge:*
 - [1a] L'adquisició lingüística s'efectua mitjançant la fixació de paràmetres
 - [1b] Els paràmetres es defineixen en funció de trets morfològics
 - [1c] En l'estadi inicial, hi ha una col·lecció de trets morfològics potencials sense especificar
 - [1d] Els trets morfològics s'especifiquen a partir de l'experiència lingüística

En el model de [1] es redueix l'adquisició del llenguatge a un procés en què la tasca essencial consisteix a *especificar el valor dels trets morfològics*, procés a través del qual adquireix sentit l'experiència lingüística.

Tanmateix, i essent justos, fins aquí no he fet res més que traduir el model d'adquisició derivat de PP al del PM. Miraré d'estirar una mica més el fil deductiu. Si hi han d'intervenir les dades lingüístiques, sembla lògic suposar que no hagin de ser ambigües i, per tant, que responguin a la premissa de ser prou evidents. Així doncs, i d'aquesta manera ho han expressat no pocs autors, des del mateix Chomsky (1995, 1997) —també Pollock, 1997; Watanabe, 1994; o Rosselló, 1997—, resulta plausible que hi hagi una correlació entre morfologia —en el nostre cas, verbal— evident i el caràcter fort del tret corresponent. Una altra manera de tenir una guia pel que fa a la força dels trets deriva de l'ordre superficial; atès que un tret fort indueix el moviment explícit d'una categoria al seu àmbit (vegeu l'apartat 2.2.3.3), caldria esperar que l'ordre dels elements constituís una pista de primer ordre per decidir el caràcter fort o feble d'un tret; això no obstant, si hem de fer cas dels arguments adduïts per Gibson i Wexler (1994) o Fodor (1998), les qüestions d'ordre no són un element prou evident per actuar com a desencadenants: l'ordre superficial bé pot

ser conseqüència de causes diverses (dislocacions, etc.) o respondre a paràmetres d'índole ben diferent (per exemple, un verb en segona posició pot ser un indicador o de la fixació del paràmetre conegut com a verb segon (V2), o del moviment del verb a l'àmbit de Comp en una pregunta *qu-*; aquesta és una bona mostra de l'anomenada *ambigüitat de l'input*).

En un ordre de fets més generals, hi ha dues qüestions cabdals a les quals ha de donar resposta una teoria de l'adquisició:

[2a] Els errors

[2b] La variabilitat (o —aparent?— opcionalitat)

En aquesta recerca desenvoluparem dues hipòtesis bàsiques, d'abast general, per donar resposta a les qüestions de [2]. Per a [2a], apel·larem a la idea general de subespecificació, que aviat assajaré d'omplir de contingut. Per a [2b], recorreré a la idea d'especificació (o no) dels trets morfològics. En tots dos casos apareix la noció d'especificació lligada als trets formals, que són els responsables últims de definir la *variació* entre llengües.

Tornant als errors, hi ha dues preguntes que ens podem fer al voltant de la mateixa existència d'errors i que coincideixen amb les qüestions més suggerents que la recerca sobre l'adquisició del llenguatge s'ha de plantejar:

[3a] Per què els infants diuen coses que *no* senten?

[3b] Per què els infants *no* diuen coses que senten?

La primera pregunta, la de [3a], presenta un repte sòlid a les teories que pretenen explicar l'adquisició lingüística exclusivament des de l'*input*. Les dades que estudiarem aquí sobre aquesta qüestió són, per posar-ne uns quants exemples, l'ús de la negació postverbal (capítol 7), la presència de formes verbals no finites com a verbs principals (capítols 5 i 6), o l'existència de formes errònies de flexió de persona i/o de nombre (capítol 8).

Centrant-nos ara en la qüestió [3b], val a dir que la recerca d'una resposta obre camins que es resisteixen més a una anàlisi merament lingüística. Podria ser que els nens deixessin de dir coses, per exemple arguments obligatoris o clàusules subordinades, per raons derivades d'un mòdul de processament encara immadur. O també podria donar-se el cas que fóssim nosaltres, els investigadors, els qui no sentíssim coses que sí diuen els infants perquè, per exemple, la situació experimental presenta esclatxes (o perquè quan les pronuncien nosaltres simplement no hi som). En el capítol següent es farà referència a aquest fet com a evidència de l'absència. Sigui com sigui, a tall d'exemple, alguns dels fets que abordarem en aquest llibre, i que tenen relació directa amb aquesta qüestió, són l'omissió de l'auxiliar (capítol 6) o l'omis-

sió de la còpula (capítol 7). Per a aquests aspectes sembla plausible intentar una resposta des del domini de la gramàtica.

Sense abandonar encara el tema dels errors, sorgeix una altra pregunta de gran interès i que, de primer, formularé d'una manera força genèrica:

[4] Cometen gaires errors els infants?

No existeix una resposta categòrica: depèn. Segons la hipòtesi de la continuïtat estricta (o de la competència plena), no n'haurien de cometre cap; segons la hipòtesi de la maduració —i mentre dura l'estadi prefuncional—, n'haurien de fer més del que documenten les dades. Per tant, donat un nombre n d'errors, entendrem que són o bé nombrosos o bé escassos en funció de la posició (=hipòtesi) que defensem. Això es pot formular de la manera següent:

[5a] Per què hi ha tants errors? (repte a la hipòtesi de la continuïtat)

[5b] Per què hi ha tan pocs errors? (repte a la hipòtesi de la maduració)

Mentre que la maduració ha de donar resposta a la qüestió de per què no hi ha més discrepàncies entre la gramàtica adulta i la infantil, la continuïtat ha de respondre al fet que la gramàtica adulta i la infantil, si no idèntiques, no siguin més similars.

El que defensarem aquí, com s'ha insinuat, és que totes dues gramàtiques, la infantil i l'adulta, s'assemblen força; també intentarem reduir l'espai en què es poden circumscriure els errors. Aquestes idees prenen forma en una postura teòrica —postura adoptada en aquesta recerca com a punt de partida— que neix de la *hipòtesi de la continuïtat estricta* (HCE) —però menys, és a dir, amb matisos.

Hom podria adduir que, en badar la porta (amb matisos), ens acostem a l'anomenada *hipòtesi de la continuïtat feble* (o de la *competència reduïda*), tal com la formulen Clahsen i els seus col·laboradors (Clahsen, 1990; Clahsen *et al.*, 1996). Volem afegir, però, que no és ben bé això. A diferència de la *hipòtesi de l'aprenentatge lèxic*, «a seques» (HAL), hipòtesi subsidiària de l'anterior, més general, i que intenta donar compte de la *feblesa* —o del caràcter *reduït*— de la gramàtica infantil primerenca, proposaré que, tot i prendre-la com a segon punt de partida, cal ampliar-la amb les hipòtesis desenvolupades dins del marc del *model de la morfologia distribuïda* (MMD; Halle i Marantz, 1993). L'objectiu és que una hipòtesi *cega* com la HAL permeti albirar un horitzó més endreçat en l'adquisició del lèxic i, en particular, de les formes de flexió. Tot aquest panorama pretén aportar contingut a la idea general de subespecificació, presentada més amunt arran de les preguntes de [2] i que de ma-

neres tan diverses i, de vegades, tan divergents s'ha entès en la bibliografia lingüística.

Les prediccions que fa el MMD són aplicables a la teoria de l'adquisició i diuen, en essència, que primer s'aprenen les formes (de flexió) menys especificades i més endavant les més especificades. Això comporta que, mentre l'infant no disposa d'una forma especificada apropiada al context, se serveixi d'una altra de no especificada per al tret la informació del qual vol expressar. Fixem-nos que, tal com s'està definint la noció de subespecificació (o infraespecificació), la situa en el terreny de les unitats lèxiques, més particularment en les marques morfològiques de flexió, i no en l'àmbit més abstracte dels trets morfològics a nivell sintàctic. És a dir, estem intentant desdoblar els dos tipus de representació que presenten els anomenats *trets morfològics* (o *formals*): a nivell morfològic i a nivell sintàctic.

Seguint de prop Chomsky (1995), admetrem que tenim una representació morfològica completa de les relacions sintàctiques bàsiques en què participa un element lèxic només en el cas que hi hagi una correspondència biunívoca entre els morfemes expressats i els trets abstractes (=morfològics o formals). És en aquest sentit, doncs, de subespecificació de les formes de flexió que podrem interpretar els errors derivats de la substitució d'un element més especificat per un altre de menys especificat en un context (=representació sintàctica) adequat a aquest últim. Per posar-ne un exemple, això explicaria per què tenim un infinitiu —forma no especificada per al temps— en una configuració sintàctica que demana un temps —una oració principal— i no, a l'inrevés, una forma de present o de passat, posem per cas, en un context no finit.

Passant ara als trets morfològics vistos des de la perspectiva de les configuracions sintàctiques, hi ha una altra idea de subespecificació que convé aclarir. Per no confondre'ns, si per a l'àmbit morfològic (de les formes de flexió) he reservat el terme subespecificació, en l'àmbit sintàctic empraré l'expressió *especificació* (o no) dels trets morfològics (o formals) com he apuntat arran de [2]. També en endavant utilitzaré el terme tret formal, i no morfològic, ja que aquest darrer pot induir a error.

Diverses són les propostes que parlen d'especificació (o no) dels trets formals (Déprez, 1994; Radford, 1994; Hyams, 1996; Roeper, 1996; etc.). Totes, amb diferències petites o no tan petites, intenten donar compte del fenomen de la variabilitat; arribem així a la qüestió plantejada a [2b]. La variabilitat ha portat a proposar l'existència de regles i de principis opcionals en les gramàtiques dels infants. L'opcionalitat, però, planteja greus problemes tant a la teoria lingüística com a la teoria de l'adquisició: quina mena de dades o de proves farien que un principi o una regla originalment opcionals esdevinguessin obligatoris?

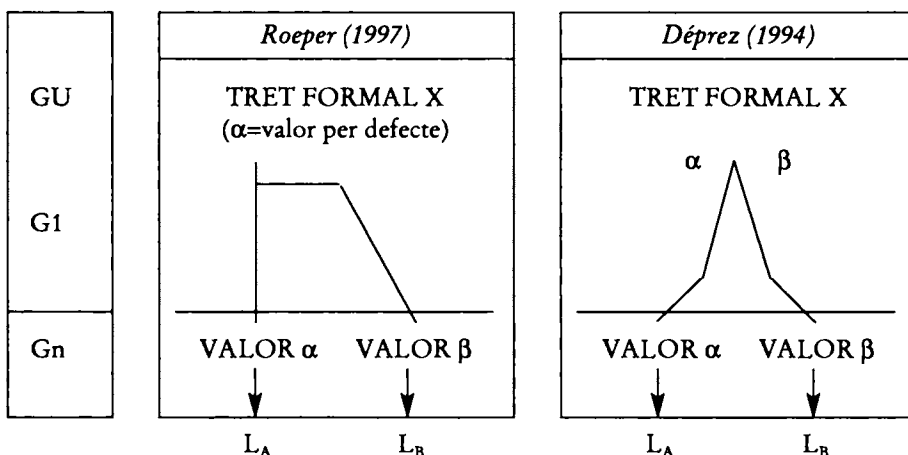
Per evitar aquest problema, s'han proposat alternatives que, ben analitzades, no difereixen substancialment. Prendré com a model els treballs de Déprez (1994) i Roeper (1997). Amb la finalitat d'explicar la variació en les produccions infantils primerenques, la primera autora desenvolupa una hipòtesi que anomena *hipòtesi de la subespecificació dels trets morfològics*, que estableix que els paràmetres, entesos és clar en termes de trets, es fixen després d'un primer període durant el qual l'infant pot manifestar simultàniament les dues opcions possibles; en la seva proposta, descarta que hi hagi un valor *per defecte*, la qual cosa té com a conseqüència directa evitar que els valors, donat el cas, es puguin refixar. Al principi els trets formals romandrien sense especificar i, per tant, l'adquisició lingüística es veuria com un procés durant el qual es bandeja —es desaprèn— l'opció que no correspon a la llengua que s'està aprenent.

Segons Roeper (1997), en canvi, sí que hi hauria un valor *per defecte*, valor que seria fornit per la GU abans de tota experiència lingüística. És el que ell anomena *hipòtesi del bilingüisme (inicial)*. La idea que vol transmetre és que l'infant, al començament, tindria dues gramàtiques; una derivaria directament de la GU (el valor *per defecte*) i s'inspiraria en els principis d'economia. Al llarg del desenvolupament, que consistiria en l'addició de trets formals obligatoris en un procés d'especificació d'uns trets inicialment no especificats, l'infant en descartaria una, la que no coincideix amb la gramàtica adulta. Aquesta idea, simple i intuïtiva, el condueix indefectiblement a defensar que, davant dels valors fort i feble d'un tret, el feble és el més econòmic ja que no comporta moviment i, per tant, és el valor *per defecte*.⁸ Fixem-nos que, en el resultat, és el mateix que el que proposa Platzack (1994) quan afirma que el primer valor d'un tret, evolutivament parlant, és el feble. També, és compatible amb la declaració de Chomsky (1997) que la facultat del llenguatge és «perfecta» i que les imperfeccions vénen del moviment i dels trets no interpretables que forcen els desplaçaments.

Sigui com sigui, el resultat en els primers estadis de la gramàtica primerenca no ha de diferir gaire, tant si adopten una postura com la de Déprez com si seguim la de Roeper. Al capdavant, tindrem dues manifestacions possibles, les que es corresponen amb els dos valors del tret observat, si bé en un cas interpretarem que un dels valors és l'opció *per defecte* i en l'altre no. Allò que és comú a totes dues visions és que tots dos valors són assequibles a l'infant i que les dades lingüístiques de l'entorn s'encarregaran de

8. Es tracta d'una idea atractiva perquè permet suposar que el parlant seria sempre bilingüe en tenir permanentment oberta la possibilitat *per defecte* (=GU). Això obre vies d'investigació i de comprovació des de la perspectiva de l'adquisició de segones llengües.

FIGURA 1
*Representació gràfica del procés d'especificació dels trets formals
a partir de Roeper (1997) i Déprez (1994)*

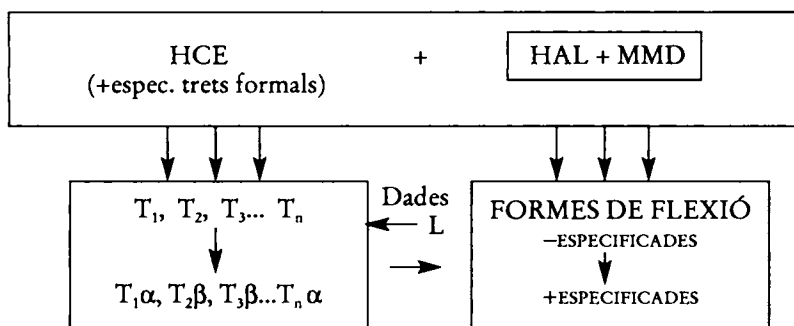
confirmar-ne un. Allò que és divergent és que, mentre que la visió de Roeper s'acosta a la idea de refixació paramètrica —el valor per defecte és el no marcat i tothom hi ha de passar— i manté una finestra oberta a la GU per a futures adquisicions (o canvis de registre dins d'una «mateixa» llengua), la visió de Déprez, tot i tancar la porta a la refixació —opció teòricament preferible—, clou també l'accés permanent a la finestra oberta a la GU. D'aquestes dues visions, se'n pot fer una representació gràfica (vegeu la figura 1).

Un altre fet important que ja hem destacat unes pàgines enrere té a veure amb la correlació que manifesten les llengües, unes més que altres, entre els trets formals, en particular els no interpretables, i la seva realització morfològica (i fonètica). Hem indicat que sembla plausible proposar que aquelles llengües que presenten extensions o marques morfològiques evidents per als trets formals corresponents disposen de més guies que previsiblement han d'ajudar a pautar el procés d'aprenentatge. Els trets no interpretables en la interfície conceptualintencional (C-I), que com veurem aviat són l'objecte d'estudi d'aquest treball, depenent de les llengües *poden* ser interpretables en la interfície amb el sistema articuladoriperciptiu (A-P), és a dir, poden tenir efectes fonètics. Per tant, i fent un joc de paraules, és perfectament defensable que, com més evident sigui la realització morfològica dels trets morfològics (=formals), més fàcil o ràpida en serà l'especificació. Així, en el diagrama

anterior, la separació de les línies cap a la llengua A (L_A) o la B (L_B) reflecteix la força de l'evidència empírica de les dades lingüístiques primàries (en la interfície A-P), que té una traducció en una convergència més o menys ràpida en la gramàtica de la llengua adulta.

Estem ara en condicions de formular la nostra hipòtesi de treball. Integrant el que s'ha apuntat fins aquí, obtenim la configuració d'una hipòtesi general que és el resultat de superposar les prediccions que per a l'adquisició fa el model de la morfologia distribuïda sobre les assumpcions de la hipòtesi de la continuïtat.

FIGURA 2
Hipòtesi general de l'adquisició lingüística. Representació gràfica

La figura 2 és un intent de mostrar com l'especificació dels trets formals corre en paral·lel amb l'especificació progressiva de les formes de flexió, però en un procés independent. L'especificació dels trets formals ($T_1\alpha$, $T_2\beta$, $T_3\beta$... $T_n\alpha$, on α i β representen un valor concret) constitueix un procés quasi automàtic: tot (o quasi tot) ve ja donat per la GU (que s'ajusta a les condicions de legibilitat imposades per les interfícies). En canvi, l'especificació (=aprenentatge) de les formes de flexió és un procés més lent: és més guiat per l'*input*. D'altra banda, part de l'aprenentatge se situa al mateix nivell de les interfícies —les condicions que aquestes imposen— i també és, en conseqüència, guiat per l'*input*.

La separació dels dos quadres inferiors de la figura 2 rep suport de la proposta que es fa en el PM, i també en altres marcs teòrics, que les formes de flexió de les peces lèxiques no es creen per derivació sintàctica sinó que aquestes s'insereixen en una configuració amb els seus afixos. Resulta lògic, doncs, postular que hi ha també una adquisició *per separat*; val la pena des-

tacar en aquest sentit que segons aquest plantejament reben una explicació natural les sobregeneralitzacions en la morfologia de formes tan conegudes en el llenguatge infantil com *goed* en anglès, o *obrit* en català, o *morido* en castellà.

Endinsant-nos encara més en la diferent natura dels trets formals, vull proposar que la distinció entre els trets formals interpretables i no interpretables, consubstancial al PM i que constitueix la línia d'investigació que persegueix amb insistència Chomsky en els seus darrers escrits (Chomsky, 1997 i 1998), ha de tenir també conseqüències per a l'adquisició. Tot capgirant la hipòtesi d'adquisició formulada per Roeper (1996), el qual declara que, per *prioritat epistemològica*, els trets formals que requereixen comprovació externa, a la mateixa interfície, es desencadenen primer, aquí sostindrem que els trets que demanen una *comprovació externa*, a la interfície amb C-I —els [+interpretables]—, són més accessibles al reconeixement i, per tant, comporten aprenentatge, però que, en canvi, els que demanen una *comprovació interna*, a la sintaxi —els [-interpretables]—, són inaccessibles a un aprenentatge de tipus inductiu, per dir-ho d'una manera diàfana, i, per tant, també per *prioritat epistemològica*, són els que es desencadenen primer i d'una manera quasi automàtica. Tot i així, si aquests darrers en una llengua donada també s'interpreten —es realitzen— en la interfície amb A-P, el desencadenament, pel fet de rebre suport extern al mateix sistema computacional, serà més ràpid que no pas en una llengua en què no presenten realització fonètica.⁹ És a dir, allò que en alguna mesura —a causa de C-I o d'A-P— requereix algun tipus d'intervenció externa pot romandre subespecificat un cert temps; en canvi, allò que és exclusivament intern no hi ha manera de deduir-ho de cap altre nivell i, per tant, cal postular que *ja hi és*.

Aquesta manera d'estrènyer la hipòtesi general de la continuïtat ens permetrà de formular hipòtesis particulars sobre fets concrets en què és implicada la flexió. Depenent del caràcter [+I] o [-I] dels trets estudiats, tindrem prediccions en un sentit o en un altre i uns efectes sintàctics determinats que haurem d'anar a examinar en les nostres dades empíriques. En l'apartat següent delimitarem el conjunt de trets morfològics sobre el qual centrarem el nostre estudi. Avancem, ja, que ens limitarem a la flexió verbal i als fenòmens sintàctics que s'hi associen.

9. Coincideix, en part, amb aquesta idea la següent afirmació de Jackendoff (1997): «Redundancies [among phonology, syntax, and semantics] are in practice present, and probably necessary for learnability of the grammar» (p. 16).

3.2. ELS TRETS MORFOLÒGICS OBJECTE D'ESTUDI

3.2.1. LA IMPORTÀNCIA DE LA FLEXIÓ VERBAL

Començaré amb un exemple ben senzill, perquè ens poguem adonar de la rellevància de la flexió verbal en l'àmbit d'estudi dels trets morfològics:

[6] La nena agafa les joguines.

Aquí tenim una oració. D'aquesta oració es desprenen les següents informacions: hi ha una acció, situada en un temps present, que és realitzada per un sol individu, que és, per tant, el subjecte de l'acció. Aquesta informació l'obtenim, si més no en llengües com el català i també el castellà, a partir de la morfologia, de la flexió. Vegem-ho: que tenim una oració, ho veiem gràcies a la morfologia finita del verb («agafa» contrasta, en aquest sentit, amb altres formes no finites del verb com «agafar» o «agafant» que no poden ser el nucli d'una oració principal); que el temps de l'acció «agafar» és present ens ho diu la marca Ø del verb (contrasten amb aquesta forma de present, la del passat «agafava» o la del futur «agafarà», on *v* i *r*, respectivament, indiquen els temps esmentats); el verb, a més, té marca de persona i de nombre, que, en aquest cas, són tercera persona i singular, cosa que ens indica que hi ha d'haver un participant en l'oració que comparteixi les propietats que indiquen aquestes marques i que haurà d'actuar com a subjecte; com és ben clar aquest sintagma que fa funció de subjecte i que hi concorda amb les marques esmentades és «la nena».

Hem vist, doncs, amb un exemple ben simple com la morfologia té conseqüències importants en la sintaxi. Podem concloure que hi ha una relació estreta entre morfologia i sintaxi. Del que tractarà aquest estudi és, precisament, de l'adquisició de la morfologia, en concret de la morfologia verbal, i de les seves relacions en la constitució de la sintaxi de l'oració simple.

Com també s'intentarà fer veure, aquesta relació estreta entre la morfologia i la sintaxi fa que les formes de flexió no s'hagin d'interpretar només com a simples accidents que, com a molt, afegeixen un matís o una petita significació als mots amb els quals s'acoblen i que són portadors de «veritable» contingut. El que veurem, que no és altra cosa que el que ja ha demostrat la teoria lingüística, és que les marques de flexió —els afixos— són els indicis que tenim de l'existència d'un tipus especial de categories gramaticals, anomenades *categories funcionals*, que definim en termes de trets i que tenen un paper cabdal tant en la representació interna de l'oració com en la manifestació superficial d'aquesta representació (l'ordre de mots, per exemple) i, per tant, també en la seva semàntica.

Aprofundint en la idea que s'ha anat esbossant fins aquí, l'estudi del desenvolupament de la flexió no és sinó l'estudi del desenvolupament sintàctic. Els afixos del verb, que tenen conseqüències en la sintaxi, s'han de poder memoritzar i emmagatzemar com els altres elements lèxics. Ara bé: no n'hi ha prou de memoritzar-los i de combinar-los com qualsevol altre element; si fos així, com explicaríem, posem per cas, l'absència d'errors en la combinació d'elements de flexió amb peces lèxiques impròpies? L'àmbit de la flexió verbal és un molt bon exemple d'interrelació entre els nivells morfològic i sintàctic que, a més, es relaciona amb altres nivells lingüístics (o interfícies), com ara la semàntica. I és per això que resulta tan interessant. En definitiva, doncs, l'estudi de l'evolució de la flexió verbal, en concret, ens ha de fer llum en l'estudi del desenvolupament de l'oració simple. I això, que és en aparença tan simple, constitueix l'epicentre de la recerca present.

3.2.2. ELS TRETS MORFOLÒGICS ASSOCIATS A LA FLEXIÓ VERBAL

En el PM tots els trets que s'han anat esmentant en l'apartat precedent pertanyen al conjunt de trets no interpretables (vegeu l'apartat 2.2.3.3). Els trets no interpretables són precisament els responsables del moviment (explícit o implícit). Aquests trets, pel fet mateix de ser no interpretables, s'han d'eliminar abans d'arribar a A-P i C-I ja que són invisibles per a les interfícies amb aquests sistemes. L'eliminació dels trets es produeix mitjançant l'operació de comprovació, que consisteix en l'atracció de l'element lèxic (el verb) al domini de la categoria funcional que en el seu nucli conté el tret formal pertinent. Bàsicament, un verb d'una oració principal, que és per definició finit, haurà de comprovar en alguna de les subprojeccions de Flex(ió) el tret de temps, el tret de persona i el tret de nombre. Aquests són trets de nucli; per això el verb s'haurà de moure al nucli corresponent. A més, alguna de les subprojeccions de Flex, en una oració finita, contindrà també un tret d'especificador de cas nominatiu;¹⁰ aquest tret atraurà a la posició d'Esp una categoria [+D], que també presentarà un tret de cas i que actuarà com a subjecte de l'oració. Tots aquests són els requisits que haurà de satisfer una oració *finita*. Així doncs, caldrà també qüestionar-se la possibilitat de formular un tret de finitud. Finalment, en algunes llengües —i el català i el castellà en són un

10. A diferència del cas nominatiu, que és assignat per una subprojecció de Flex, previsiblement T, el cas acusatiu és assignat a la zona de SV (vegeu l'apartat 2.2.3.3). Com que en les llengües que estudiem en aquesta recerca la relació que s'estableix entre el verb i el seu objecte no té un reflex morfològic, a diferència del que ocorre amb el subjecte, aquest serà un tema que no abordarem.

exemple— les marques morfològiques de la flexió verbal abasten un tret diferent, ja que és interpretable; ens referim al tret d'aspecte.

La següent relació presenta els trets morfològics sobre els quals efectuare l'estudi evolutiu específic:

- [7a] Finitud
- [7b] Aspecte
- [7c] Temps
- [7d] Concordança (persona i nombre)
- [7e] Cas (nominatiu)

3.2.3. PREDICCIONS ESPECÍFIQUES SOBRE L'ADQUISICIÓ DELS TRETS MORFOLÒGICS

a) *Finitud*

Atès que el *moviment de verb* (V a Flex, o a una de les subprojeccions que la componen) és obligatori —només es pot satisfer d'una manera—, hi haurà moviment de verb des del començament, és a dir, documentarem sempre formes finites en les produccions oracionals infantils. D'altra banda, com que aquest tret en les llengües estudiades no té un correlat morfològic específic, es poden esperar alguns errors. Així, en el cas que hi hagi formes no finites en lloc de formes finites —cosa que se segueix de les prediccions del MMD—, caldrà discutir l'estatut especial del tret de finitud: quina mena de categoria el conté o el pot contenir, a on es mou el verb en concret, etc. Sigui com sigui, i en el benentès que el moviment de V és preceptiu, hi haurà d'haver, com a mínim, una projecció funcional que comprovi tal tret.

b) *Aspecte*

Essent aspecte un tret [+interpretable], sembla natural suposar que la seva adquisició tingui un comportament diferent als altres. Pot rebre suport de la interfície semàntica, però d'acord amb la hipòtesi defensada aquí pel que fa a la diferència entre trets [±interpretable] esperaríem que no aparegués en primera instància. D'altra banda, però, l'existència en català i en castellà de marques morfològiques pròpies per a aquest tret pot fer que l'adquisició sigui més ràpida del que caldria esperar.

c) *Temps*

Aquest tret T, com a realització possible i lògica de finitud, té un valor [-interpretable], valor reforçat per les seves propietats morfològiques d'afix; per tant, serà obligatori i present des de les primeres manifestacions lingüístiques oracionals. Al marge del caràcter d'afix del nucli funcional T, la negació i la presència de subjectes forneixen suport addicional al moviment de V a T i,

per tant, a la materialització de la categoria funcional corresponent. D'una altra banda, com hem dit a l'apartat 2.2.3.3, V, categoria lèxica que es mou al domini de T, té un tret de temps [$\pm$ passat] [+interpretable], el contingut del qual s'interpreta en la interfície amb C-I; no resulta, per tant, forassenyat suposar que creixi en paral·lel amb la maduració cognitiva/conceptual ni que, en conseqüència, en les produccions primerenques la seva manifestació sigui parcial o defectiva. Això també deriva de les prediccions concretes sobre les formes de flexió que fa el MMD.

d) *Concordança (persona i nombre)*

Mentre que els trets ϕ de N són [+interpretable], els trets ϕ de V són [-interpretable]. Això fa que si la presència d'aquests darrers només es justifica per raons del sistema computacional, hagin de ser necessàriament presents ja en la gramàtica inicial. L'estudi separat dels trets de nombre i persona, que componen aquest feix de trets ϕ , i la seva manifestació morfològica aportaran llum en el sentit d'esclarir si un dels dos és més prominent. Pel que fa a les formes concretes, també seran aquí d'aplicació les prediccions del MMD.

e) *Cas nominatiu*

Si hi ha una projecció T activada, com es prediu dos paràgrafs més amunt, caldrà esperar que hi hagi subjectes en la posició d'Esp de T.

En relació amb els subjectes nuls, en el PM el principi de projecció ampliada queda reduït a un tret [+D] fort de Flex (o T); les llengües *pro-drop* tindrien un tret [+D] feble (Chomsky, 1995, p. 232). La categoria nominal atreta pel tret [+D] haurà de comprovar el seu tret de cas amb el tret corresponent de la T finita. Si es postula, doncs, que hi ha dos valors per a l'anomenat en el model de PP *paràmetre de subjecte nul*, s'haurà de veure que inicialment es donen els dos valors: subjecte nul i subjecte explícit. Això, difícilment, es pot comprovar exclusivament amb dades del català i del castellà; caldrà comparar les dades d'aquestes dues llengües amb dades de llengües no *pro-drop* de la bibliografia (francès, anglès, alemany, fonamentalment). En relació amb aquest aspecte, s'haurà de plantejar el tema dels *subjectes pronominals* com també el de la *posició del subjecte*; s'haurà de comprovar si català i castellà inicials comparteixen la distribució adulta dels subjectes, sobretot els subjectes postverbals (verbs ergatius, inacusatius, etc.). Si el fenomen de la inversió del subjecte és una conseqüència del paràmetre de subjecte nul, esperarem que inicialment no es manifesti aquest ús dels subjectes postverbals només amb un cert tipus de verb ja que això seria el resultat de la fixació definitiva del paràmetre de subjecte nul que tindria com a conseqüència l'existència d'aquest tipus de subjectes postverbals. Cal anar amb compte, però, a l'hora de decidir què és un subjecte preverbal o postverbal per no confondre's amb subjectes dislocats/topicalitzats, ben usuals en el llenguatge infantil.

f) Corollari

En tota producció oracional hi ha d'haver sempre, com a mínim, un tret morfològic activat perquè es compleixin els requisits sintàctics mínims. No podem tenir, doncs, estructures oracionals que no hagin projectat cap categoria funcional. Sense aquestes no hi ha lloc per a les relacions pròpiament sintàctiques i, en conseqüència, qualsevol cosa seria possible.

4. PLANTEJAMENT DE L'ESTUDI: METODOLOGIA I CONSTITUCIÓ DEL CORPUS

4.1. ALGUNES REFLEXIONS METODOLÒGIQUES

4.1.1. EL PUNT DE PARTIDA

El model teòric adoptat en aquest treball és, com s'ha dit, el de principis i paràmetres i la seva actualització en el programa minimista (Chomsky 1986, 1995, respectivament). En aquest model, i en els models anteriors de la gramàtica generativa, hi ha hagut més preocupació per les qüestions teòriques i epistemològiques que no pas per la metodologia, entesa fonamentalment com a heurística o conjunt de procediments que permeten arribar a les dades que hom pretén d'estudiar.¹¹

Des de les seves primeres formulacions, la gramàtica generativa es va centrar en el que es va anomenar *l'estudi científic del llenguatge*. Per a tal objectiu, la teoria es va fornir d'uns principis epistemològics sobre els quals bastir les hipòtesis que li havien de permetre de descriure i explicar el seu objecte d'estudi: el llenguatge. Aquest objecte d'estudi va haver de ser, necessàriament, aïllat (i, necessàriament, idealitzat) i, per tant, es va haver de procedir a la seva reducció. La reducció va passar, primerament, per la definició de la noció de competència, que va ser reformulada més endavant en la noció de llengua-I(nterna). El mètode¹² adoptat fou, d'acord amb el caràcter

11. Tot i així, cal matisar aquesta afirmació ja que darrerament s'aprecia una preocupació cada com més intensa per qüestions d'ordre metodològic, com mostren els treballs recents recollits a McDaniel *et al.* (1996) o els encara més recents de Crain i Thornton (1998) i Crain i Lillo-Martin (1999).

12. En sentit ampli, no de conjunt de tècniques; per referir-me a aquest darrer sentit utilitzo el terme metodologia o mètodes d'investigació.

científic¹³ que es volia atorgar a la disciplina, un *mètode axiomàticodeductiu*, segons el qual els principis i les hipòtesis que permet formular la teoria poden ser successivament falsats.

El concepte de *falsació* és central en aquesta concepció de ciència. Al concepte de falsació, s'hi oposa el de *verificació*.¹⁴ Des d'una concepció del llenguatge, però, com la proposada des dels inicis per la gramàtica generativa, en què una llengua és constituïda per un conjunt infinit d'oracions, difícilment podem fer altra cosa que no sigui falsar els principis o les hipòtesis formulats ja que seria materialment impossible verificar-ne la validesa en aquest conjunt pretesament infinit; dit en altres paraules, la verificació esdevindria també infinita. I si la noció de falsació és cabdal, no ho és menys la d'hipòtesi i aquesta es formula en funció d'un model teòric constituït per un conjunt d'axiomes; per tant podem dir que un *mètode axiomàticodeductiu* no és més que un *mètode guiat per la teoria*.

Com pot el lingüista formular i comprovar (és a dir, falsar) una hipòtesi sobre un fet o un conjunt de fets lingüístics? Quines dades han de ser l'objecte del seu estudi? Com i en quines situacions les ha d'obtenir? Quines tècniques o procediments (és a dir, mètodes en el sentit d'heurística) ha d'emprar per obtenir els fets lingüístics que vol estudiar? És clar que les dades observades han de venir de les seves pròpies intuïcions i de les intuïcions dels parlants de la llengua o les llengües que es pretengui estudiar, és a dir, de la introspecció.¹⁵ I això està en consonància, d'una banda, amb el plantejament hipoteticodeductiu proposat i, d'una altra, amb la concepció que el llenguatge és una facultat autònoma i innata.

L'objecte d'estudi no són els enunciat, les produccions realment realitzades, sinó el sistema de coneixement subjacent a la producció i, per tant, és irrellevant per a la qüestió del coneixement que una oració hagi estat o no realitzada; el que sí és rellevant és si aquesta és possible d'acord amb el sistema lingüístic autònom i innat (GU) especificat en forma d'una llengua concreta (L).

13. Quan parlo aquí de *científic* em refereixo al mot *ciència* en la seva accepció més estricta, en el mateix sentit que s'entén quan es parla de la física, per exemple.

14. La font dels termes emprats en aquesta secció, cal trobar-la en els treballs de Popper, especialment K. Popper (1959), *The Logic of Scientific Discovery*. Nova York: Basic Books. Vegeu també I. Lakatos i A. Musgrave [ed.] (1975), *La crítica y el desarrollo del conocimiento. Actas del Coloquio Internacional de Filosofía de la Ciencia celebrado en Londres en 1965*. Barcelona: Grijalbo (1a edició en anglès, 1969; recull, entre d'altres, les intervencions de Popper, Khun, Lakatos i Feyerabend). Per a una aplicació a l'àmbit de la lingüística, es pot consultar Lightfoot (1982).

15. «The judgements of native speakers will always provide relevant evidence for the study of language, just as perceptual judgements will always provide relevant evidence for the study of human vision.» (Chomsky, 1986, p. 37).

En aquest sentit, esdevé certament important la distinció entre llengua-I(nterna) i llengua-E(xterna). Segons Chomsky (1986), la llengua-I és un sistema representat en la ment/cervell dels parlants; en canvi la llengua-E és una col·lecció d'enunciats entesos independentment de les propietats de la ment ja que en llur realització (o percepció) intervenen altres factors que no pertanyen pròpiament al mòdul lingüístic (sistemes de processament, coneixement del món, etc.). Si l'objectiu del lingüista és descriure i explicar el sistema de representació intern, a aquest no li queda altra solució que arribar-hi des de fora —si no és que es posa a fer neurobiologia— i, per tant, no té altre remei que apellar a les intuïcions lingüístiques, pròpies o alienes, i fer introspecció. I, en aquest sentit, tan interessant resulta preguntar-se per què una determinada oració es diu com es diu, com qüestionar-se per què una determinada construcció no és possible en la llengua que s'està estudiant (ni potser en cap altra llengua; més endavant plantejaré la importància de l'estudi translingüístic comparatiu).

Traslladada la dicotomia del paràgraf precedent al camp de la investigació sobre l'adquisició del llenguatge, sorgeix la qüestió següent: què ha de ser en aquest àmbit l'estudi de la llengua-I; i què, l'estudi de la llengua-E? És evident que l'estudi de la llengua-I ha de consistir a conèixer el sistema de representació de la llengua en qüestió en la ment/cervell de l'infant en un moment donat i al llarg del desenvolupament fins que arriba a l'estadi estable de la seva llengua L. Paral·lelament, l'estudi de la llengua-E hauria d'abordar aspectes sobre quines estratègies d'aprenentatge utilitza l'infant per usar la llengua en determinats contextos de manera diferent a com ho fa en uns altres, com regula la seva activitat comunicativa, etc. I ja ha quedat clar que, en el present treball, ens situem en el nivell de la llengua-I.

Resumint el que s'ha dit en aquesta secció, cal distingir tres nivells en qualsevol disciplina (vegeu Jakubowicz, 1996) i, per tant, també en la investigació sobre l'adquisició del llenguatge:

1. *Teoria* sobre la qual se sustenten les hipòtesis que expliquen els fets objectes d'estudi i que guia la investigació
2. *Metodologia* o conjunt de tècniques i procediments que permeten arribar als fets i obtenir dades rellevants
3. *Fets* (o dades) estudiats.

En un mètode —en sentit ampli— de base hipoteticodeductiva, el punt de partida sol ser un conjunt de fets o generalitzacions que la teoria ens permet, de primer, observar i, després, explicar en funció d'unes hipòtesis que, per poder ser falsades, s'han de contrastar sobre un conjunt de dades més ampli que la metodologia (o mètodes d'investigació) ens permet d'obtenir.

En el present treball, com ja s'ha plantejat fins aquí, em situo clarament en un tipus d'estudi guiat teòricament (el model de principis i paràmetres) que m'ha permès de formular unes hipòtesis precises objectes de falsació. Cal ara decidir sobre quin conjunt de dades es falsen les hipòtesis i quins mètodes cal utilitzar per obtenir-les.

4.1.2. COM INFERIR EL CONEIXEMENT LINGÜÍSTIC DE LA PRODUCCIÓ?

És possible accedir al sistema de representació lingüístic de l'infant? I si això és possible, quina és la millor manera de fer-ho? La via neurobiològica ens està vetada, sobretot als qui treballem des de l'àmbit de la lingüística. La segona via suggerida és la de la introspecció. Però, per aquest camí, entrem en un carreró sense sortida: com podem demanar a un infant que ens emeti, per exemple, un judici de gramaticalitat sobre una oració aparentment tan simple com *La mare menja no patates*?¹⁶

Chomsky en un capítol dedicat a les bases empíriques per a l'estudi de la llengua-I, després d'afirmar que l'evidència principal per a la lingüística són els judicis dels parlants nadius, afegeix que «in principle, evidence concerning the character of I-language and *initial state*»¹⁷ could come from many different sources apart from judgements concerning the form and meaning of expressions: perceptual experiments, the study of acquisition and deficit or of partially invented languages such as creoles, or of literary usage or language

16. Cal dir que recentment aquest mètode (l'ús dels judicis de gramaticalitat) s'està utilitzant també en l'estudi de les gramàtiques infantils. McDaniel i Cairns (1990, 1996) argumenten que els infants petits (tres anys) poden emetre judicis de gramaticalitat com els adults després d'una sessió prèvia d'ensinistrament. Afegeixen que aquest mètode, que, com s'ha dit, és el clàssic en el cas del llenguatge adult, proporciona més informació que els altres: en les dades de comprensió, no podem decidir si les oracions que els nens aparentment interpreten són gramaticals per a ells; en les dades de producció, bé espontànies bé provocades (*elicited*), no podem afirmar res respecte de les oracions que *no* produeixen, mentre que els judicis de gramaticalitat es poden usar per avaluar l'estatut de les oracions no produïdes. Tanmateix, si bé em sembla absolutament lloable introduir la tècnica dels judicis de gramaticalitat en l'àmbit de l'adquisició del llenguatge, segurament això planteja uns límits d'edat: les autores treballen amb nens que ja tenen gairebé tres anys d'edat però no és senzill saber fins a quin punt la tècnica es pot traslladar al cas d'infants que tot just fan les primeres combinacions de paraules i que tenen encara no dos anys. Cal considerar, també, la idoneïtat d'aquest mètode segons el tema estudiat. D. McDaniel i els seus col·laboradors l'han utilitzat en diversos treballs per a les construccions *wh-*, principis del lligam, construccions de control; per al conjunt de temes estudiats aquí, que giren al voltant de les propietats de la flexió, es fa més difícil d'emprar els judicis de gramaticalitat.

17. La cursiva és meua.

change, neurology, biochemistry, and so on.» (Chomsky, 1986, p. 36-37). Obre la porta a obtenir dades de diferents maneres i de diverses fonts, si bé, tot i reivindicar-lo, no ens aclareix ni ens dóna pistes sobre com abordar «the study of acquisition».

Sembla lícit pensar, però, en el disseny experimental («perceptual experiments» en paraules de Chomsky) per intentar obtenir l'evidència necessària per a l'estudi de l'adquisició lingüística; de fet, així s'ha fet en molts estudis sobre adquisició dins de la gramàtica generativa i, en concret, dins el model de principis i paràmetres.

Per a tal fi, la lingüística ha recorregut als mètodes *clàssics* que les ciències o disciplines anomenades *experimentals* han anat desenvolupant al llarg de la seva història. Aquests mètodes, simplificant, es poden dividir en dos grans grups:

a) *Disseny experimental*: en aquest disseny s'utilitzen tècniques determinades per construir experiments que proporcionin dades de comprensió i/o de producció que permetin l'aïllament de la propietat o propietats estudiades sota condicions controlades i homogènies i facilitin el seu estudi. Per a la interpretació de les dades, en aquest tipus de disseny, se sol utilitzar un conjunt d'eines de tipus estadístic més o menys refinat.¹⁸

b) *Disseny observacional*: en aquest tipus de disseny s'acostuma a treballar amb dades de producció espontània o natural, que s'organitzen en corpus un cop recollides; sol ser apropiat per a la recerca de tipus longitudinal. També s'hi poden utilitzar tècniques estadístiques, si bé, com que en principi les dades no són tan homogènies, s'han de prendre més precaucions. El disseny observacional es basa en dades de producció real i, per tant, la propietat o conjunt de propietats que es vol estudiar no és predeterminat sinó que cal extreure'l *a posteriori*; és més: pot servir per a estudis posteriors amb objectius diferents de l'original tenint en compte la manera com es van recollir les dades. D'altra banda, si es vol garantir la fiabilitat del corpus, cal establir *a priori* quines situacions s'observaran i es recolliran i sota quines condicions es farà la recollida.

Si bé en aquest segon tipus de disseny també s'hi pot estudiar la comprensió, voldria ara centrar-me en la producció. El problema que vull plantejar és el següent:

- [1] Com podem deduir el coneixement, és a dir, el sistema de representació de la llengua-I, de la producció, que és l'exponent de la llengua-E?

18. Per a una introducció detallada als mètodes experimentals des de la perspectiva de la gramàtica universal, vegeu Crain i Thornton (1998).

La veritat és que no es tracta d'una tasca simple. Un cop bandejada la possibilitat d'utilitzar el recurs dels judicis de gramaticalitat¹⁹ amb els infants que aprenen la seva primera llengua —i vull recordar que en aquest estudi es treballa amb aquest tipus de subjectes—, semblaria que el millor per assegurar que no estem donant compte de la realització seria escollir un disseny de tipus experimental al màxim acurat i refinat.

Ara bé, també sembla lògic pensar que si existeixen els dos tipus de disseny és que hi deu haver algun motiu que ho justifiqui. Es pot pensar que segons la propietat o aspecte que es vulgui estudiar serà més adequat usar-ne un tipus o un altre o, encara una tercera possibilitat, una combinació d'ambdós. En efecte, si ens centrem en la investigació sobre adquisició dins el model de principis i paràmetres, comprovarem com totes tres opcions tenen la seva representació. I encara més: una ullada als temes abordats ens farà adonar-nos que n'hi ha uns per als quals s'ha utilitzat més un tipus de disseny i n'hi ha uns altres per als quals s'ha utilitzat l'altre. És clar que això no és pas fruit de l'atzar o, només, de les preferències personals dels investigadors. Així, podem comprovar com bona part dels estudis sobre l'adquisició i el desenvolupament de la teoria de lligam, per exemple, han utilitzat dissenys de caire experimental (vegeu, per exemple, alguns dels treballs de Lust i col·laboradors, 1994) o també sobre moviment a llarga distància, moviment d'element interrogatiu (vegeu Roeper 1993, entre d'altres), etc. En canvi, l'estudi al voltant de les propietats de la flexió verbal (dels anomenats *trets morfològics* en la versió minimalista, que és l'objecte d'estudi del present treball) s'ha abordat més aviat des de la perspectiva del disseny observacional (vegeu el treball de Hyams, 1986, 1992a, 1992d, 1994b, 1996; Pierce, 1992; Radford, 1990, 1992, 1994; Wexler, 1994, 1996; Guasti, 1993-1994; Valian, 1991, 1994;²⁰ etc.).

Encara una altra qüestió que cal tenir en compte i que té a veure amb el desenvolupament. D'acord amb la hipòtesi general plantejada en el capítol anterior, el present estudi s'enfoca des d'una perspectiva evolutiva; hi convé, doncs, un disseny longitudinal. Pel que fa als trets estudiats, podem esperar l'existència d'un període inicial que manifesti uns trets peculiars diferents de períodes posteriors en l'evolució, si més no, de la manifestació lingüística. Si bé com a investigadors podem tenir una idea aproximada sobre en quins moments evolutius es poden produir determinats fets, això planteja certes dificultats a un disseny experimental ja que comporta definir en quins moments

19. Vegeu la nota 16 d'aquest mateix capítol.

20. A banda de les dades longitudinals, Valian (1990, 1991) contrasta les seves observacions sobre el subjecte nul amb dades de caire experimental, com són les imitacions provocades. Aquesta ha estat, potser, la tècnica experimental més utilitzada amb infants en el tema dels subjectes nuls.

és més adequat aplicar l'experiment o amb quina periodicitat cal fer-ho. D'altra banda, els dissenys observacionals permeten, si així es preveu, de fer un seguiment (longitudinal) més de prop d'aquests aspectes evolutius així com intentar de veure la interrelació entre fenòmens que, si es volguessin controlar en un disseny de base experimental, caldria tenir prèviament ben definits i delimitats.

Una dificultat important en els estudis sobre l'adquisició del llenguatge, qualsevol que sigui el mètode emprat, però més encara si es tracta d'un disseny d'observació de dades de producció natural, prové del fet de poder decidir fins a quin punt els factors relacionats amb el processament intervenen en la producció (i en la comprensió) del llenguatge, factors que, d'altra banda, en un estudi sobre l'adquisició lingüística també es poden trobar en procés de desenvolupament. És evident que aquest fet pot afectar la interpretació de les dades en el sentit de tendir a infravalorar o a sobrevalorar el (des)coneixement lingüístic. En aquest sentit, resulta molt il·lustratiu un exemple de Cecile McKee (1994), en què compara dues produccions, una d'un nen anglòfon i una d'un nen italià:

[2a] Man taking. (1;11)

[2b] Prese io. (1;8)

Totes dues expressions tenen dos mots i tant podem defensar una interpretació rica com una de pobra. En tots dos exemples hi ha omissió de l'auxiliar i, si es pot defensar que el processament lingüístic infantil provoca una limitació en la producció, el fet que bona part de la informació oracional descansi en un mot (l'auxiliar, en aquest cas) pot donar l'aparença de mancances estructurals en el cas que aquest s'ometi quan, en canvi, utilitzant una altra perspectiva, podríem interpretar aquesta omissió com a conseqüència d'un processament immadur. Ara bé, com que en italià el participi manifesta marques de flexió de concordança de femení plural, tenim una prova de l'existència d'un objecte mentre que en anglès, llengua amb una representació morfològica més pobra, no la tenim. Això afavoriria una interpretació més rica en el cas de l'italià i una de més pobra en el cas de l'anglès dels trets morfològics abstractes. Evidentment, a igualtat de limitacions de processament independentment de la llengua, la consideració dels fets lingüístics particulars ens pot fer inclinar per una o altra hipòtesi en conflicte.

Aquest és un bon exemple per cridar l'atenció sobre el fet que no s'ha d'identificar el coneixement lingüístic (la llengua-I, en altres termes) de l'infant amb la seva producció, ni en el sentit d'infravalorar-lo ni en el de sobrevalorar-lo, i que cal anar amb moltes precaucions a l'hora d'interpretar les dades de producció espontània (però, evidentment, no només aquestes) mentre no

coneguem amb més precisió com interactuen les variables de processament i, en general, els factors cognitius amb la facultat del llenguatge tant en la comprensió com en la producció lingüístiques. En altres paraules, ens trobem davant la paradoxa que, mentre que les dades observacionals pertanyen pròpiament a la llengua-E, hem d'inferir el coneixement de la llengua-I d'aquest conjunt de dades, cosa que ens ha d'alertar necessàriament sobre l'ús que en fem, així com en el moment de prendre altres decisions de caràcter metodològic. Aquestes altres qüestions són les que pretenc apuntar en els apartats següents.

4.1.3. REPRESENTATIVITAT DE LES DADES OBSERVACIONALS

Un cop decidit treballar amb un corpus longitudinal de producció natural, cal tenir present una sèrie de *precaucions metodològiques*. Presento a continuació un seguit de qüestions relacionades amb aquest aspecte. Per a la formulació d'algunes m'he inspirat, parcialment, en les reflexions plantejades per Cook (1990).

1. El primer punt deriva del que s'acaba de dir a l'apartat precedent: *cal interpretar amb cautela les dades obtingudes a partir de la producció*. Per a determinades qüestions, sempre hi pot haver una explicació no lingüística més plausible que la pròpiament lingüística; quan aquesta darrera no sigui prou clara val més plantejar el dubte raonable.

2. El segon punt és *partir d'una mostra de dades raonable*. Això vol dir que no podem prendre com a representativa una sola (o dues, o ben poques)²¹ ocurrences d'un fet com a base de les generalitzacions i explicacions. «Data need to be typical of the child and of children in general if they are to be of value, because of the many other causes that may be involved.» (Cook, 1990, p. 37). Cal, així, tenir en compte aspectes quantitius, com ara la freqüència de les ocurrences i, si s'escau, la significació estadística.

En alguns models, això es coneix com a *criteri de productivitat*. En aquest treball no s'ha manejat un criteri de productivitat —objectiu, però no per això menys arbitrari— com ara els de Brown (1973), Meisel (1990) o López Ornat (1994), per posar-ne tan sols un quants exemples, sinó que s'ha partit de la noció de *regularitat* o de *sistematicitat*: sempre que les dades manifesten d'una manera sistemàtica desviació (o no) respecte del model de referència (el model estable, l'adult) són objecte de consideració.

21. El problema és decidir a partir de quin nombre considerem que «ben poques» passen a ser una quantitat digna de ser considerada.

Aquests principis, que inspiren el treball empíric amb les dades, són més propers al criteri del *primer ús clar*, formulat per Stromswold (1989; *First clear use*) i adoptat també per Snyder (1995). Seguint aquesta autora, m'he acollit al criteri de l'edat del primer ús clar com a mesura del moment a partir del qual es comencen a tenir en compte els fets i, per tant, cal considerar-la com a l'edat d'adquisició. L'edat del primer ús clar ens remet a la primera ocurrència d'un fet lingüístic (construcció, morfema flexiu, etc.) que no és única o aïllada i que de seguida esdevé usual en la parla dels infants. S'han exclòs els usos aïllats que són deguts a errors evidents de producció o de transcripció més que no pas al coneixement gramatical, així com els enunciats poc entenedors o encavalcats amb els enunciats d'altres parlants; també s'exclouen les imitacions directes d'un enunciat precedent de l'adult.

3. El tercer punt té a veure amb la *representativitat de les situacions observades*. En general, cal establir a priori les condicions sota les quals es recolliran, transcriuran, quantificaran i analitzaran les dades. En principi, sembla raonat intentar garantir una certa uniformitat en les situacions recollides per evitar que una eventual variabilitat en les situacions pugui influir en la producció. Si bé, d'una banda, això és difícil d'assegurar, també es pot pecar per excés de rigidesa; vull dir, recollir sempre una mateixa situació, malgrat que ens garanteix la uniformitat des d'un punt de vista evolutiu, ens pot amagar un conjunt de fets lingüístics també interessants d'observar des del desenvolupament. En resum, l'ideal seria recollir una àmplia diversitat de situacions en una àmplia diversitat de moments.

4. El quart punt es relaciona amb *el model lingüístic de referència*. Amb quin model s'han de comparar les produccions dels infants? «Children's performance should be compared with adults' performance rather than with adults' competence» (Cook, 1990, p. 44). Si bé tothom podria subscriure aquesta afirmació pel que té d'assenyada, també és cert que multiplica (estrictelement duplica) la feina ja que caldria obtenir dades paral·leles de producció adulta de la llengua o llengües estudiades.²² Crec que, en la mesura que siguem capaços d'abstreure el coneixement lingüístic de les dades de producció, po-

22. Que jo sàpiga, no hi ha cap estudi d'aquestes característiques tot i que podem trobar algunes referències que tenen en compte aquest fet. Així, Pierce (1994) compara el nombre més alt de produccions amb subjecte postverbal en francès adult que en anglès, cosa que li proporciona pistes per interpretar la asimetria observada en les dades d'adquisició entre aquest parell de llengües; d'algun manera, Rizzi (1994), seguint les observacions de Haegeman (1990), indica com també l'anglès adult prescindeix del subjecte pronominal en determinats contextos i això li obre la porta a una interpretació de les dades infantils; Valian (1990), en investigar els subjectes nuls, també observa el comportament adult pel que fa a aquest fenomen, entre d'altres treballs.

drem comparar les dades de l'adquisició amb les observacions i les anàlisis que s'hagin fet dels fenòmens estudiats en les llengües corresponents.

5. Un cinquè punt, citat per Cook (1990), és que *l'evidència de la presència és preferible a l'evidència de l'absència*. En paraules seves, l'absència és oberta a múltiples interpretacions, incloses, evidentment, les no lingüístiques. Si bé aquesta em sembla una precaució metodològica digna d'ésser tinguda en compte, crec, d'altra banda, que no es poden bandejar completament les absències, si més no les absències sistemàtiques. A més, una de les aportacions importants de la lingüística generativa ha estat, precisament, el fet de tenir en compte en les seves explicacions no només allò que pot ser, sinó també *allò que no pot ser*.²³ I, en l'àmbit de l'adquisició del llenguatge, un avenç també important l'ha constituït el fet d'adonar-se dels *errors que mai no fan els infants*; i això no és sinó observar una font d'evidència de l'absència.²⁴

Pel que fa a la interpretació de les *omissions* (un altre tipus d'absència, com són, de fet, les absències a què es refereix Cook), l'exemple de McKee, citat més amunt, és il·lustratiu de com se'n pot abusar, en un sentit i en un altre, a l'hora de fer interpretacions. Aquest perill es fa evident repassant la bibliografia sobre, per exemple sense anar més lluny, el coneixement dels infants de les categories funcionals: podem trobar explicacions contradictòries sobre la mateixa qüestió a partir, fins i tot, de les mateixes dades (vegeu, per exemple, els treballs de Radford, 1996; i de Hyams, 1996, que tot i compartir la llengua i els temes estudiats arriben a conclusions diferents).

En aquest apartat, per tal d'interpretar «adequadament» les omissions em remeto al segon punt i apello a les nocions de regularitat i sistematicitat, d'una banda, i a l'observació atenta de possibles correlacions entre les omissions i altres fenòmens lingüístics que hi puguin estar relacionats, d'una altra. Seguir aquestes indicacions generals ajudarà a evitar la sobreinterpretació de les omissions.

6. Encara un sisè punt que cal considerar, es refereix al *nombre de subjectes utilitzat*. En els dissenys que he anomenat *de base experimental*, es treballa

23. Val la pena recordar aquí que, precisament, una de les crítiques reiterades a la gramàtica generativa ha estat l'acusació de fer servir (d'empescar-se, utilitzant termes menys neutres) oracions que mai a la vida cap parlant assenyat no gosaria ni imaginar-se.

24. Una altra cosa ben diferent, tant pel que fa a la representativitat de les mostres de llenguatge recollides com a l'evidència de l'absència, és el cas de l'adquisició de segones llengües (L2). En efecte, els aprenents de L2, en una situació de recollida de dades espontànies, tendeixen (o, si més no, poden) evitar (in)conscientment aquells aspectes que consideren difícils; així, les dades observacionals poden infrarepresentar i distorsionar la percepció sobre el coneixement lingüístic de l'aprenent. En aquest cas, és més aconsellable recórrer al disseny de situacions experimentals o a l'emissió de judicis de gramaticalitat per completar i controlar les dades obtingudes en contextos de producció natural.

amb un nombre més alt de subjectes que en els de base observacional: en els primers, la tasca dissenyada sol ser molt precisa perquè el nombre de fets que s'observen és, sinó únic, molt reduït. Si es vol estudiar més d'un fet, caldria anar amb compte i dissenyar una situació per a cadascun, per intentar aïllar-los i evitar, així, que es puguin barrejar els efectes. Tot i així, el fet de situar-se en un model teòric de base universal, facilita la tasca de treballar amb un subjecte únic —fins i tot amb un exemple únic— ja que se suposa que qualsevol individu —que, quan es tracta de descriure sistemes adults estables, sol coincidir amb el lingüista— és representatiu de l'espècie pel que fa a la seva facultat del llenguatge i a la manera com adquireix aquest coneixement. En aquest treball, però, com s'explicarà tot seguit, s'han utilitzat sis infants per constituir el corpus.

4.1.4. PER QUÈ DUES LLENGÜES: CATALÀ I CASTELLÀ?

La lingüística generativa és, per definició, comparativa. En el model de principis i paràmetres, posem per cas, cal només remetre's al concepte de paràmetre per veure que per poder arribar a definir les propietats que determinen un paràmetre de variació donat i, per tant, per emmarcar els límits entre els quals es mouen diferents llengües, cal procedir comparativament.²⁵

Normalment, és aquesta la manera, bé directament bé indirecta (vegeu la nota 25), com es treballa actualment en la descripció i en l'explicació dels sistemes lingüístics estables. En l'àmbit de l'adquisició lingüística, el treball esdevé necessàriament comparatiu; com s'ha discutit a l'apartat anterior (punt 4), la *inestabilitat* d'un sistema es defineix en relació amb un sistema lingüístic de referència, que sol ser l'adult. Estem, inevitablement, comparant.

Vull introduir ara alguns elements de reflexió al voltant d'un altre nivell de comparació: la comparació explícita i premeditada de dos sistemes inestables, en el cas que ens ocupa, dels sistemes evolutius del català i del castellà. Què ens pot aportar el fet d'estudiar el desenvolupament de més d'una llengua? I, en concret, què ens pot proporcionar la comparació de l'evolució de dos sistemes lingüístics de les característiques de dues llengües com el català i

25. Això no exclou la possibilitat i la legitimitat de treballar amb una sola llengua. Es pot, per exemple, estudiar el comportament d'una llengua determinada respecte d'una propietat específica, però se suposa que «coneixem» aquesta propietat gràcies a la teoria i s'ha pogut arribar a establir per comparació de sistemes. Per tant, en definitiva, allò que estariem fent igualment seria lingüística comparativa, si bé d'una manera indirecta ja que, al capdavant, estariem comparant la llengua objecte del nostre estudi amb el model de referència (insisteixo, obtenint per comparació).

el castellà, en general, tan coincidents? Si bé sembla que el més interessant seria que els sistemes lingüístics que es comparen diferissin suficientment entre ells pel que fa als aspectes que es vol estudiar, crec que no s'ha de menystenir l'opció en què no difereixen i intentaré fer veure per què.

Pensem, en abstracte, que sabem que dues llengües es comporten semblantment pel que fa a un fet lingüístic concret i ho sabem perquè els treballs sobre comparació dels respectius sistemes estables així ho han fet veure (si més no fins a la data). Esperarem, doncs, que també en el curs del desenvolupament aquest fet es manifesti semblantment en totes dues llengües (per exemple, que aparegui en ambdues llengües en el mateix moment, o bé que correlacioni de la mateixa manera amb altres fets lingüístics, etc.). Si és així, corroborarem la hipòtesi que, efectivament, comparteixen el mateix fet i que, a més, probablement aquest fet depèn de la mateixa propietat, ja que seria massa casualitat que el fet en qüestió tingués un comportament paral·lel, però com a conseqüència de propietats diferents.

En el cas invers, que les dues llengües difereixin pel que fa a un fet, em sembla que la utilitat de la comparació de sistemes es fa encara més evident, de la mateixa manera com ho és en el cas de la comparació de sistemes estables. En efecte, si dues llengües difereixen pel que fa a alguna propietat, podrem fer la predicció que la seva manifestació també serà diferent en el curs de l'evolució.

Tanmateix, el fet d'utilitzar més d'una llengua introdueix un altre factor que cal afegir a les precaucions metodològiques enumerades a la secció precedent. La variabilitat que pot aportar l'ús de material de més d'una llengua fa que calgui actuar amb cautela a l'hora de procedir a la comparació i, per tant, les estructures que es comparen haurien de ser al màxim similars. De la mateixa manera, seria prudent intentar que el corpus sobre el qual es treballa, essent a més de producció natural o espontània, fos també al màxim homogeni quant a les condicions de recollida del material i als criteris de transcripció i d'anàlisi. Aquesta darrera observació dona pas a detallar i discutir les característiques del corpus utilitzat en aquest estudi.

4.2. LES DADES

4.2.1. CARACTERÍSTIQUES GENERALS DEL CORPUS UTILITZAT

La investigació lingüística basada en dades recollides en contextos naturals d'interacció entre individus (més o menys joves) comença a tenir ja una tradició àmplia. Sens dubte, els avenços tècnics, que han permès passar dels mètodes primitius, consistents en les anotacions (sobre paper amb ploma)

més o menys sistemàtiques de les produccions lingüístiques dels infants, per part normalment de pares-investigadors, als moderns i recents enregistraments audiovisuals digitalitzats, que permeten fins i tot, mitjançant la tecnologia digital, visualitzar en paral·lel la imatge i la transcripció corresponent alhora que es pot sentir el so original, han canviat definitivament la manera d'abordar les dades de producció oral perquè han facilitat una feina que, tot i ser encara laboriosa, s'ha alleugerit considerablement. No s'entendria sinó, el *boom* que han experimentat darrerament els estudis, des de perspectives ben diferents, sobre l'anomenada *oralitat*.

El creixement experimentat, doncs, pels estudis de base empírica ha creat el que es podria considerar uns estàndards sobre la manera de procedir en aquest tipus d'investigació. És evident que és aconsellable tenir com més dades millor; també és evident, però, que una quantitat de dades desmesurada fa més difícil de manejar el corpus que es constitueix. En general, la periodicitat en la recollida de dades oscil·la entre l'enregistrament setmanal i l'enregistrament mensual, passant pel quinzenal; també s'ha usat el format trimestral. En qualsevol d'aquests casos, allò que caldria assegurar és, precisament, la periodicitat per tal de poder fer una descripció evolutiva més acurada, tot i que tampoc no se sap gaire si el desenvolupament segueix un ritme equilibrat, pas a pas, o si més aviat és produeixen salts qualitius i quantitius importants; l'observació de determinats fenòmens indica que en alguns casos, potser, és això darrer el que succeeix. Quant al temps d'enregistrament de cada sessió, també s'observa en la bibliografia una certa variabilitat: des del quart d'hora fins a l'hora o una mica més. En general, com més seguits són els enregistraments, més curts són, i com més espaiats en el temps, tenen una durada més gran. Finalment, pel que fa a les situacions observades (vegeu el punt 3 de l'apartat 4.1.3), es pot decidir que siguin constants o que siguin variades. En el primer cas, allò que es guanya en homogeneïtat es perd en variabilitat lingüística; en el segon, a l'inrevés, allò que es guanya en diversitat de producció lingüística es perd en homogeneïtat.

En un altre ordre de coses, hi ha una sèrie de condicions que d'alguna manera ja han quedat fixades per la tradició en aquest tipus de treball. Per exemple, i sobretot tractant-se d'infants molt petits, els adults que interactuen amb els subjectes observats han de pertànyer al seu àmbit immediat de relació per afavorir la naturalitat i evitar possibles inhibicions (així com per fer que la situació experimental sigui com més *ecològica* millor). D'alguna manera es tracta d'aïllar allò que es coneix com la *paradoxa de l'observador*, el qual amb la seva presència podria traïr un tret irrenunciable de la investigació que es planteja de fer: que la situació experimental sigui una rèplica de la situació real.

Pel que fa a qüestions d'ordre tècnic, la tria entre la utilització d'aparells d'enregistrament només de so, o d'imatge i de so és clara: els segons aporten

precisió i permeten desambiguar situacions que els primers no faciliten, si bé poden interferir més en la naturalitat de la situació.²⁶

Un cop fetes aquestes consideracions sobre les característiques mínimes que ha de tenir un corpus oral de dades espontànies de desenvolupament lingüístic, descriuré el corpus utilitzat en la investigació.

Com s'ha anat avançant al llarg de les pàgines anteriors, el corpus sobre el qual he treballat és constituït per un conjunt de dades de producció espontània en dues llengües (català i castellà), corresponents a l'evolució lingüística de *sis infants monolingües: tres de catalanoparlants i tres de castellanoparlants*. Si bé l'origen de les dades és diferent en cada cas (vegeu les taules 1 i 2), he intentat mantenir una certa homogeneïtat per tal de recollir, al màxim, alguns dels requisits plantejats a l'apartat 4.1.3, i és per això que en tots els casos el corpus és format per interaccions espontànies de producció real en contextos naturals. Per contextos naturals cal entendre situacions quotidianes reals d'interrelació, en què els nens petits es troben normalment immersos, que formen part de la seva vida diària i que, sovint, esdevenen fins i tot rutines: els diàlegs que es produeixen a l'hora del bany, les interaccions al voltant dels àpats, estones de joc i de manipulació de joguines o objectes diversos, situacions de diàleg al voltant de l'explicació de contes o d'històries, etc. També, per afavorir, d'una banda, l'homogeneïtat i, d'altra, la naturalitat, els sis nens estudiats interactuen sempre amb els pares o amb persones del seu entorn immediat. Aquest fet, a més a més, fa que la pràctica lingüística dels infants d'aquest treball sigui desinhibida, cosa que evita un dels retrets que es pot fer als dissenys de tall observacional en el sentit que els informants poden tendir a ometre allò que *no dominen bé*, més encara quan interactuen amb *desconeguts*.²⁷

Una altra característica del corpus utilitzat és que les dades provenen de fonts diferents. Això —és cert— planteja algun inconvenient a la tan desitjada uniformitat de les dades, però, llevat de recerques d'ampli abast, amb riquesa de mitjans materials i humans, aquest sol ser un punt bastant comú a totes les investigacions basades en dades de producció espontània: sovint els estudis es basen en enregistraments i transcripcions ja existents. És per això que, en aquesta recerca, atès que s'hi combinen dades de diferents fonts (pròpies i alienes), s'ha intentat que, si més no, comparteixin el màxim de trets comuns,

26. La meua experiència personal m'ha fet veure, això no obstant, que als nens petits els passa desapercebuda la presència de l'aparell de vídeo, el qual aviat esdevé un element més del mobiliari. Tan sols quan són més grans comencen a fer preguntes sobre aquest estri, amb el qual ja estan familiaritzats; però, la seva presència no influeix de cap manera en el comportament lingüístic (no deixen pas de parlar, per exemple); tan sols de vegades apareixen en les transcripcions referències a l'aparell en qüestió, de la mateixa manera com podrien aparèixer referències a qualsevol altre objecte present durant la sessió.

27. Vegeu la nota 24.

TAULA 1
Nens, períodes estudiats i font de les dades. Català

<i>Nen</i>	Júlia	Pep	Gisela
<i>Període</i>	1;7.19 - 2;6.25	1;6.23 - 3;0.27	1;7.14 - 3;0.29
<i>Font</i>	Bel	Serra-Solé (CHILDES)	Serra-Solé (CHILDES)

TAULA 2
Nens, períodes estudiats i font de les dades. Castellà

<i>Nen</i>	María	Emilio	Juan
<i>Període</i>	1;7 - 2;6	1;8.13 - 2;11.24	1;7.2 - 2;10.21
<i>Font</i>	López-Ornat (1994)	Vila (1984)	Linaza (CHILDES)

com són que la recollida de dades s'hagi produït en situacions similars²⁸ i que els criteris de transcripció coincideixin.²⁹

Les dades pròpies originals, aportades en aquesta recerca, corresponen a un dels subjectes catalanoparlants i les alienes tenen procedències diverses, que detallaré a continuació. Abans, però, vull fer una reflexió sobre la utilització de les dades alienes. Si bé és cert que per garantir la fidedignitat de les dades seria desitjable que per a cada investigació es dissenyés, d'acord amb els seus objectius, la manera d'obtenir-les, també ho és que a mesura que avança la investigació en el camp de l'adquisició del llenguatge, l'única manera d'obrir nous horitzons i d'anar més enllà és no partir cada cop de zero, i compartir els corpus i utilitzar els ja existents, sobretot si sabem que responen a criteris de rigor. És aquest esperit el que m'ha mogut a aprofitar-me de bases de dades sobre l'evolució del llenguatge existents, tot i que he considerat imprescindible construir el meu propi corpus, que em serveix de punt de referència constant per confirmar allò que es pot observar a partir dels corpus aliens i, a l'inrevés, per contrastar amb els aliens allò que s'intueix a partir del propi. És, d'alguna manera, una validació mútua dels dos conjunts de dades. De fet, els inconvenients es plantegen no tant pel que fa a la mateixa recollida de dades, que, com hem vist, respon a criteris similars, com quant a la transcripció del material, ja que, en primer lloc, «it was claimed that only someone who had actually participated in the community of the interaction could understand

28. Totes són de producció espontània.

29. No cal dir que també ha estat la mateixa manera com s'han analitzat totes les dades.

the nature of the language and the interactions» (MacWhinney, 1995, p. 1); i, en segon lloc, estrictament les transcripcions neutrals no existeixen. En posaré un exemple referit a les ja esmentades omissions. Transcriure les omissions és extremament difícil perquè comporta una decisió important que pot tenir conseqüències directes en la interpretació de les dades; si no es fan constar en la transcripció, en el cas que interessin, s'haurà de tornar a revisar l'enregistrament per veure què hi falta; si s'hi fan constar, cal decidir, i això només es pot fer amb un fonament teòric, com s'interpreten. Per tant, utilitzar i recollir dades dins d'un marc teòricament neutre és, de fet, una fallàcia no només quan volem interpretar els fets sinó també quan tan sols volem descriure'ls.

És, doncs, per aquesta raó que es fa encara més necessari comptar amb un corpus propi, que permeti contrastar les dades alienes, així com recórrer a dades alienes que utilitzin un sistema estandarditzat i rigorós³⁰ de transcripció per obviar al màxim els inconvenients plantejats.

4.2.2. CORPUS CATALÀ

4.2.2.1. *Descripció*

El corpus de llengua catalana d'aquest treball és format per l'evolució lingüística de tres infants monolingües catalanoparlants, dues nenes i un nen.

Les dades d'una de les dues nenes, la Júlia, constitueixen el corpus propi. Fou enregistrada en vídeo entre 1992 i 1993 durant un període de dotze mesos, des de l'edat d'un any i mig fins als dos anys i mig. Els enregistraments tenen una durada que oscil·la entre els vint i els quaranta minuts i la periodicitat és cada quinze dies, des de l'inici de l'estadi de dos mots fins que la sintaxi de l'oració simple es comença a consolidar; després la periodicitat esdevé mensual. Les mostres de llengua pertanyen, com s'ha indicat més amunt, al llenguatge espontani en diverses situacions de joc i d'interacció verbal bé amb el pare, bé amb la mare, bé amb tots dos. S'ha treballat amb un total de disset sessions.

Els altres dos infants, la Gisela i en Pep, pertanyen al projecte dirigit per M. Serra (Universitat de Barcelona) i R. Solé (Universitat Autònoma de Barcelona). Entre 1986 i 1989, s'enregistraren en vídeo deu nens i nenes —catalanoparlants, castellanoparlants i bilingües català-castellà— d'edats compreses entre un any i tres anys. La periodicitat dels enregistraments fou mensual, en sessions d'uns quaranta-cinc minuts de durada. Les situacions són, com en altres casos, de parla espontània amb persones de l'entorn immediat de l'infant. En el cas de la Gisela, en la majoria de sessions apareix la mainadera; en algunes sessions

30. I, tot i el que s'acaba de dir, el màxim de neutres.

també hi ha altres nens i, esporàdicament, també hi intervé la investigadora/enregistradora, coneguda de la nena. Els intercolutors d'en Pep són paral·lels als de la Gisela, llevat que no hi ha mainadera. La globalitat d'aquest corpus forma part, des de 1995, de la base de dades del projecte CHILDES, si bé l'autora d'aquest treball ha obtingut les transcripcions directament dels investigadors.

La taula 3 il·lustra les característiques evolutives dels infants del corpus català. Per a la indicació de les edats se segueix la convenció estàndard del sistema CHILDES, que consisteix en el següent: (anys;mesos.dies). Aquesta és la manera com es consignaran les edats al llarg d'aquest treball, si bé de tant en tant es farà servir la notació resumida, que deriva del nom de l'arxiu; per exemple 2;1a, referit a la Júlia, ens indica el primer enregistrament d'aquest mes, és a dir, l'edat de 2;1.11. A la columna «Data», s'hi reflecteix la data del dia en què es va realitzar la sessió objecte d'enregistrament.

Les hores totals d'enregistrament no s'indiquen a la taula, perquè en alguns casos no s'ha pogut tenir accés a aquesta dada. A més, es tracta d'una dada força heterogènia. Per tenir-ne una idea aproximada, es pot multiplicar, per exemple, el nombre de sessions de la Júlia, que són disset, per la mitjana de durada, que podem situar entorn dels trenta minuts, cosa que dóna lloc a un total de 8,5 hores. Per a en Pep, s'han fet servir divuit sessions i per a la Gisela, catorze sessions.

TAULA 3
Relació de nens i enregistraments del corpus català

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>Data</i>	<i>Nom arxiu</i>
Júlia	1;7.19	9.Mai.1992	jul107.cha
	1;8.8	1.Jun.1992	jul108a.cha
	1;8.21	14.Jun.1992	jul108b.cha
	1;9.13	4.Jul.1992	jul109a.cha
	1;9.28	19.Jul.1992	jul109b.cha
	1;10.24	14.Ago.1992	jul110.cha
	1;11.10	31.Ago.1992	jul111a.cha
	1;11.23	13.Set.1992	jul111b.cha
	2;0.13	4.Oct.1992	jul200a.cha
	2;0.26	17.Oct.1992	jul200b.cha
	2;1.11	1.Nov.1992	jul201a.cha
	2;1.25	15.Nov.:1992	jul201b.cha
	2;2.11	2.Des.1992	jul202.cha
	2;3.10	31.Des.1992	jul203.cha
	2;4.8	29.Gen.1993	jul204.cha
	2;5.8	1.Mar.1993	jul205.cha
	2;6.25	15.Abr.1993	jul206.cha

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>Data</i>	<i>Nom arxiu</i>
Pep	1;6.23	2.Jul.1987	pep106.cha
	1;8.0	9.Ago.1987	pep108a.cha
	1;8.30	8.Set.1987	pep108b.cha
	1;10.6	15.Oct.1987	pep110.cha
	1;11.6	15.Nov.1987	pep111.cha
	2;0.0	9.Des.1987	pep200.cha
	2;1.1	10.Gen.1988	pep201.cha
	2;2.3	12.Feb.1988	pep202.cha
	2;3.10	19.Mar.1988	pep203.cha
	2;4.4	13.Abr.1988	pep204.cha
	2;5.4	13.Mai.1988	pep205.cha
	2;6.15	24.Jun.1988	pep206.cha
	2;7.8	17.Jul.1988	pep207a.cha
	2;7.28	7.Ago.1988	pep208b.cha
	2;9.10	19.Set.1988	pep209.cha
	2;10.15	24.Oct.1988	pep210.cha
	2;11.10	19.Nov.1988	pep211.cha
	3;0.27	5.Gen.1989	pep300.cha
Gisela	1;7.14	11.Gen.1986	gis107.cha
	1;8.3	31.Gen.1986	gis108a.cha
	1;8.24	21.Feb.1986	gis108b.cha
	1;9.0	27.Feb.1986	gis109.cha
	1;10.7	4.Abr.1986	gis110.cha
	1;11.11	9.Mai.1986	gis111.cha
	2;1.23	21.Jul.1986	gis201.cha
	2;2.6	3.Ago.1986	gis202.cha
	2;4.25	23.Oct.1986	gis204.cha
	2;6.23	21.Des.1986	gis206.cha
	2;8.0	21.Gen.1987	gis208.cha
	2;9.16	16.Mar.1987	gis209.cha
	2;11.0	28.Abr.1987	gis211.cha
	3;0.29	27.Jun.1987	gis300.cha

4.2.2.2. *Transcripció*

Originalment, les transcripcions del projecte al qual pertanyen la Gisela i en Pep es van fer d'acord amb els criteris del paquet informàtic SALT (*Systematic Analysis of Language Transcripts*). Posteriorment, aquestes transcripcions es van revisar i es van convertir al format CHAT (*Codes for the*

Human Analysis of Transcripts), que és el sistema de transcripció estandaritzat del projecte CHILDES (*Child Language Data Exchange System*, MacWhinney, 1995); aquest projecte constitueix actualment la base de dades més àmplia d'adquisició de multitud de llengües,³¹ aportades per investigadors de perspectives teòriques ben diverses i transcrites seguint els mateixos criteris generals.

Atès, doncs, que les transcripcions de dos dels subjectes del corpus català eren fetes d'acord amb el sistema CHAT, que es tracta d'un sistema de transcripció clar i senzill, que permet compartir les dades amb les del projecte CHILDES i que, *last but not least*, en facilita l'anàlisi mitjançant la utilització dels programes CLAN (*Computerized Language Analysis*) del mateix projecte, vaig decidir emprar el sistema CHAT per a la transcripció de les dades pròpies, les de la Júlia, efectuades per la mateixa autora, amb la revisió posterior d'una altra persona.

El sistema CHAT permet fer transcripcions fonètiques però, en general, les transcripcions es fan amb base ortogràfica per facilitar-ne la lectura. Així, igual que les transcripcions de la Gisela i d'en Pep, les transcripcions corresponents a la Júlia són ortogràfiques. D'altra banda, pel que fa a les característiques de la transcripció de les dades pròpies,³² cal puntualitzar que es tracta d'una transcripció parcial o selectiva, i explicaré per què i de quina manera ho és. Com que allò que es vol estudiar és el desenvolupament de la sintaxi infantil —desenvolupament que, des del punt de vista de l'evolució lingüística general, és parcial en si mateix—, he posat més èmfasi i més cura a l'hora de transcriure les produccions de la nena que no pas les dels interlocutors; vull dir que he seleccionat *totes* les produccions de la nena, però només aquelles produccions dels interlocutors rellevants per a la contextualització i la comprensió de les de la nena; per aquest motiu, en les transcripcions, apareix sovint el símbol (www) corresponent a material no transcrit de la producció dels adults. El mateix es pot dir pel que fa a la informació no verbal: només hi he fet constar l'essencial per poder entendre les produccions de la nena. Això és important de tenir-ho present en el cas que algú vulgui fer ús del corpus corresponent a la Júlia per fer estudis, per exemple, sobre interacció adult-nena, o estudiar les característiques i la qualitat del llenguatge dels pares, etc.

Les transcripcions de la Gisela i d'en Pep, els altres dos infants catalanoparlants, pertanyents al corpus Serra-Solé, segueixen també el format general

31. I no només d'adquisició, ja que s'està ampliant cap a altres àmbits: transtorns del llenguatge, adquisició de segones llengües, alternança de codis, gèneres discursius, etc.

32. Pel que fa a algunes convencions utilitzades en la transcripció, vegeu l'annex 1.

del sistema CHAT i reflecteixen la situació completa de cada enregistrament, amb petits comentaris sobre informació contextual no verbal.

Cal dir que en tots tres casos es treballa a partir del que en el sistema CHAT s'anomenen *línies principals*. Aquestes línies, en el cas que ens ocupa, contenen fonamentalment la transcripció ortogràfica de les produccions, organitzades per enunciat de cadascun dels participants en la sessió;³³ és a dir, cada enunciat ocupa una línia i apareix encapçalat per una abreviatura de tres espais que identifica el parlant, precedida d'un asterisc (per exemple; *JUL, per a la nena Júlia, o *MAR, per a la mare). Pel que fa a les anomenades *línies dependents*, en el nivell de la transcripció s'han emprat esporàdicament per introduir comentaris que aclareixen informació contextual referida a l'enunciat al qual van lligats; aquestes línies són encapçalades pel símbol %com.³⁴

4.2.2.3. Codificació i anàlisi

El tema central d'aquest estudi és el desenvolupament de les propietats de la flexió verbal. En termes generals, allà on tenim un predicat verbal (en principi, amb verb finit; per tant, amb flexió) tenim una oració. Conseqüentment, les produccions dels infants que he seleccionat per a la seva anàlisi i discussió han estat precisament aquelles que es poden considerar *oracions*.³⁵ Atès que, com se sap, els primers estadis de l'adquisició lingüística s'han caracteritzat en la bibliografia per la presència, més o menys gran, de verbs en forma no finita, he considerat tant les oracions amb verbs finits com amb verbs no finits (vegeu els capítols 5 i 6 dedicats als verbs no finits, i en concret als verbs no finits com a verbs principals). D'altra banda, com que allò que caracteritza la producció infantil són les omissions, també es podria donar el cas que tinguéssim oracions amb ommissió del verb. Així, he tingut en compte també aquelles produccions que es poden analitzar com a oracions amb ommissió del verb; aquest podria ser el cas dels verbs anomenats *funcionals*, com els verbs copulatius, auxiliars, etc. (vegeu el capítol 7). D'altra banda,

33. Sobre què es vol dir quan es parla d'*enunciat* (*utterance*), vegeu les consideracions que es fan en el següent apartat (4.2.2.3), en concret a la nota 35.

34. Vegeu l'annex 3 per a mostres de transcripció i de codificació.

35. En el sistema de transcripció CHAT, es considera que la unitat és l'enunciat (*utterance*). Per les raons adduïdes en aquest paràgraf i atès que aquesta noció, a parer meu, no ofereix uns límits gaire clars, m'he estimat més treballar a partir de la noció d'oració, que és, a més, la que he utilitzat, com a unitat de transcripció. Crec que les nocions d'oració i de fragment (d'oració) poden caracteritzar adequadament els tipus de produccions dels infants estudiats. Vegeu l'annex 4, que reproduceix mostres de produccions «oracionals» —és a dir, mostres de les produccions analitzades— de la Júlia.

s'han desestimat les imitacions, entenent per imitacions les repeticions de l'oració precedent de l'interlocutor adult. En resum, les produccions analitzades són les següents:

- [3a] Oracions amb verbs finits
- [3b] Oracions amb verbs no finits
- [3c] Oracions amb verbs omesos

Un cop detectades totes les oracions, d'acord amb [3], del conjunt de transcripcions de tots els nens, s'han codificat en una línia dependent anomenada % *syn* (sintaxi), d'acord amb les convencions del sistema CHILDES. Resumidament, s'ha codificat tot allò que havia de ser objecte d'anàlisi posterior i que, dit breument, gira al voltant de la flexió verbal, tant pel que fa a la morfologia com a la sintaxi. Així, per exemple, s'han marcat totes les formes de flexió dels verbs, distingint-les primer com a finites o no finites, quant a la persona i el nombre, el temps a què fan referència (present, passat, futur), la presència i posició dels arguments (bàsicament, subjectes i objectes), presència i absència de clítics pronominals i les seves formes, posició de la negació, etc. Tot això es pot veure d'una manera detallada a l'annex 2, i d'una manera aplicada a l'annex 3. Addicionalment, i per a investigacions futures, també s'ha marcat la presència i l'absència dels determinants, així com la dels elements interrogatius.

Les codificacions van ser efectuades per dues persones; una especialista amb bons coneixements gramaticals es va encarregar d'introduir els codis inicials i jo mateixa vaig realitzar el repàs i la correcció, quan s'esqueia, del codis introduïts. En alguns casos de discrepància es va consultar un altre especialista, també entès en sintaxi descriptiva.

Quant a un hipotètic criteri de productivitat, com he plantejat unes pàgines abans, no he partit d'un límit més o menys arbitrari per decidir si un determinat fet lingüístic s'ha assolit o no sinó del criteri anomenat *primer ús clar* (vegeu l'apartat 4.1.3). Atesa la hipòtesi general d'aquesta recerca, tot està bé d'acord amb la GU, tot allò que fan els nens és «gramatical» i cal, per tant, tractar de buscar-hi una explicació gramatical. Evidentment, una altra cosa són les ocurrences úniques o aïllades, que sí que es poden atribuir a causes altres que el coneixement gramatical; aquestes produccions, és clar, han estat bandejades. Lligat a aquesta idea, el fet de no treballar amb un criteri de productivitat fa que resulti fins a un cert punt sobrer de treballar amb eines estadístiques d'una certa sofisticació, com ara coeficients de correlació o de significació; en un altre sentit de significació —no estadístic—, considero significatiu tot allò que no sigui ocasional i, insisteixo, intento trobar una explicació dins de la teoria gramatical.

Els programes CLAN del projecte CHILDES faciliten l'anàlisi automàtica de les dades transcrites. Les anàlisis emprades en el present treball inclouen recompte de freqüències, càlcul de la MLU (*Mean Length of Utterance*, que aquí anomenarem *LMEp*, o *longitud mitjana de l'enunciat*, mesurada en nombre de paraules per oració), recerques per mots, oracions i contextos en què apareixen els mots seleccionats i anàlisis de coocurrències. Per a aquests càlculs, els programes més utilitzats han estat el programa CHECK (*Verifying Data Accuracy*) per comprovar que les transcripcions s'ajusten al format necessari per als programes CLAN; el programa MLU (*Mean Length of Utterance*) i els programes FREQ, STATFREQ (*Frequency Analysis*) i WDLEN (*Graphs of Word Length*) per al càlcul de freqüències i alguns estadístics bàsics; el programa KWAL (*Key Word and Line*) per a la recerca de mots i reproducció de contextos i els programes COMBO i COOCCUR (*Boolean Searching i Cooccurrence Analysis*) per a les coocurrències de mots i de codis.³⁶

4.2.3. CORPUS CASTELLA

4.2.3.1. Descripció

Per a la llengua castellana, he recorregut a corpus ja constituïts en diverses fonts. El més important, tant pel volum de dades com per la seva difusió, és el corpus del desenvolupament lingüístic d'una nena, la María, de Madrid, recollit a López Ornat *et al.* (1994), que detallaré una mica més endavant.

En primer lloc, he fet un repàs del que es troba en llengua castellana en la base de dades CHILDES, que, per cert, no és potser, i estranyament, de les llengües més ben representades. Bona part de les dades en castellà han estat proporcionades per investigadors hispanoamericans amb informants també hispanoamericans. Per evitar barrejar característiques pròpies d'altres varietats de l'espanyol, he preferit centrar-me en l'espanyol peninsular i he seleccionat l'únic corpus que respon a aquestes premisses, tot i presentar l'inconvenient afegit de ser força parcial; però, pensant que tampoc no es disposa de gaires dades en castellà, m'ha semblat interessant incorporar-les.

Així doncs, he emprat aquest conjunt de dades, conegut com a corpus de Linaza; les dades que conté pertanyen al desenvolupament lingüístic d'en Juan, fill de l'investigador, des d'un any i set mesos fins als cinc anys gairebé; en els darrers enregistraments apareixen també les produccions del segon fill, en

36. Vegeu l'annex 5 per a diverses mostres de l'*output* d'alguns programes CLAN.

Jaime, entre l'any i sis mesos i els dos anys i sis mesos. Les sessions van ser enregistrades en magnetòfon entre el gener de 1978 i l'abril de 1981, en intervals irregulars que oscil·len entre el mes i els dos mesos; alguna vegada el lapsus és de tres mesos. Pel que fa al sistema de transcripció utilitzat, cal dir que va ser traduït a CHAT el 1992, però conté un seguit de peculiaritats que cal tenir presents en el moment d'aplicar-hi els programes CLAN, com ara que s'ha intentat copsar la pronúncia mitjançant l'ortografia en l'interior de les línies principals. Les transcripcions reflecteixen situacions de la vida quotidiana amb el pare, i de vegades la mare, com a interlocutors. Abraça un total d'onze sessions.

En segon lloc, el corpus de l'Emilio parteix de la tesi d'I. Vila (1984). Fins fa uns pocs anys, les transcripcions d'aquest infant, agrupades en divuit sessions, tan sols estaven disponibles en format SALT. Gràcies al treball de l'Elisabet Serrat, totes aquestes transcripcions s'han convertit a format CHAT i en aquest estat s'han incorporat al corpus general d'aquesta recerca. L'Emilio és un nen nascut a Barcelona en el si d'una família monolingüe castellanoparlant. Els enregistraments, efectuats en videogravadora, s'iniciaren quan el nen tenia deu mesos, però aquí només es recullen aquells en què hi ha producció verbal de l'infant i ja comença a combinar mots. El format temporal dels enregistraments respon a un interval de tres o quatre setmanes. Com en els altres casos, les situacions enregistrades es refereixen a lectura de contes i jocs manipulatius amb joguines o objectes qualssevol amb els de casa o amb el mateix investigador, conegut de la família. Per al present treball, s'han emprat divuit sessions.

En tercer lloc, m'he servit de l'extens corpus de la María (López Ornat *et al.*, 1994), que consisteix en l'enregistrament audiovisual de la parla espontània d'una nena monolingüe castellana, natural de Madrid, des de l'edat d'1;7 fins als quatre anys. La periodicitat dels enregistraments fou quinzenal, en sessions d'uns trenta minuts, si bé les transcripcions apareixen aquí agrupades per edats mensuals. Aquesta és la raó per la qual són tan llargues atès que tenen una hora d'enregistrament cadascuna. Per a aquesta recerca, només s'ha tingut en compte fins a l'edat de 2;6. A la taula 4 es presenta tota la informació precedent de manera esquemàtica.

4.2.3.2. *Transcripció*

Com es desprèn de l'epígraf anterior, les transcripcions d'en Juan i l'Emilio van ser obtingudes directament en format CHAT, del projecte CHILDES, per la qual cosa no va caldre introduir-hi modificacions. La diferència

TAULA 4
Relació de nens i enregistraments del corpus castellà

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>Data</i>	<i>Nom arxiu</i>
María	1;7	Mar.1988	maria107.cha
	1;8	Abr.1988	maria108.cha
	1;9	Mai.1988	maria109.cha
	1;10	Jun.1988	maria110.cha
	1;11	Jul.1988	maria111.cha
	2;0	Ago.1988	maria200.cha
	2;1	Set.1988	maria201.cha
	2;2	Oct.1988	maria202.cha
	2;3	Nov.1988	maria203.cha
	2;4	Des.1988	maria204.cha
	2;5	Gen.1989	maria205.cha
	2;6	Feb.1989	maria206.cha
Emilio	1;8.13	3.Feb.1982	emi108a.cha
	1;8.29	16.Feb.1982	emi108b.cha
	1;9.19	9.Mar.1982	emi109.cha
	1;10.10	31.Mar.1982	emi110a.cha
	1;10.19	9.Abr.1982	emi110b.cha
	1;11.12	2.Mai.1982	emi111.cha
	2;0.2	22.Mai.1982	emi200.cha
	2;1.0	19.Jun.1982	emi201a.cha
	2;1.23	12.Jul.1982	emi201b.cha
	2;3.1	20.Ago.1982	emi203.cha
	2;4.17	6.Oct.1982	emi204.cha
	2;5.24	13.Nov.1982	emi205.cha
	2;6.18	17.Des.1982	emi206.cha
	2;7.9	28.Des.1982	emi207a.cha
	2;7.24	13.Gen.1983	emi207b.cha
	2;8.28	17.Feb.1982	emi208.cha
	2;11.8	27.Abr.1983	emi211a.cha
	2;11.24	13.Mai.1983	emi211b.cha
Juan	1;7.2	29.Gen.1978	juan107.cha
	1;9.2	29.Mar.1978	juan109.cha
	2;0.23	27.Jun.1978	juan200.cha
	2;1.0	27.Jul.1978	juan201.cha
	2;3.0	27.Set.1978	juan203.cha
	2;4.8	5.Nov.1978	juan204.cha

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>Data</i>	<i>Nom arxiu</i>
Juan	2;5.13	10.Des.1978	juan205a.cha
	2;5.18	15.Des.1978	juan205b.cha
	2;8.15	12.Feb.1979	juan208a.cha
	2;8.25	22.Feb.1979	juan208b.cha
	2;10.21	17.Abr.1979	juan210.cha

és que mentre que en el cas d'en Juan s'intenta copsar la pronúncia mitjançant l'ortografia en les línies principals, en el cas de l'Emilio, igual com els tres infants catalanoparlants, es regularitza gairebé sempre l'ortografia i, a continuació, es reproduïx entre claudadors, introduïda pel símbol %, la pronúncia aproximada (vegeu l'annex 3 per a les mostres de transcripció).

En relació amb el corpus de la María, val a dir que la base de dades, que des de juny de 1997 forma part del projecte CHILDES, està organitzada originalment en arxius petits que contenen el que les investigadores anomenen *trams* i que defineixen com a «situación de comunicació verbal en la que participa la sujeto y que presente un argumento unitario» (López Ornat, 1994, p. 7). Això fa que tot el corpus consti de 662 trams, trams que, després de sol·licitar-los a la investigadora principal, vaig obtenir per via electrònica mitjançant un FTP (*File Transfer Protocol*) a un dels servidors de la Universitat Complutense de Madrid. En el moment en què vaig aconseguir els 662 arxius —la tardor de 1995—, aquests i les transcripcions que contenen no estaven fets d'acord amb el format estàndard de CHILDES, és a dir, no seguien les convencions CHAT. Això vol dir que, un cop recuperats tots els arxius, vaig haver d'efectuar-hi una sèrie de canvis i intervencions per convertir-los al format CHAT perquè, amb posterioritat, funcionessin els programes CLAN. La primera decisió consistí a eliminar els trams posteriors a l'edat de 2;6, amb la qual cosa vaig haver de treballar amb 509 arxius. Vaig agrupar aquests trams-arxiu per edats mensuals, de manera que els 509 arxius van quedar agrupats en dotze. Un cop fet això, i ja dins de cada arxiu, vaig efectuar els canvis imprescindibles, com ara modificar les capçaleres de cada arxiu, els encapçalaments de les línies principals, dividir les produccions de la María (*NEN) en enunciats separats (un a cada línia),³⁷ eliminar els codis originals que podien causar problemes al funcionament dels programes CLAN, etc. Per fer-se una idea aproximada dels canvis efectuats, es pot comparar la

37. Atesa l'envergadura del corpus, això només es va fer amb les produccions de la nena, subjecte de l'estudi, i no pas amb els altres participants en les sessions. La raó és que els còmputos numèrics que es realitzen només es refereixen a ella.

transcripció de la Marí a als dos anys que apareix a l'annex 3, d'acord amb les convencions CHAT, i els primers trams corresponents a aquesta edat, reproduïts a l'annex 6, tal com van ser obtinguts *via* telemàtica.

4.2.3.3. *Codificació i anàlisi*

Evidentment, el mètode emprat per a la codificació i l'anàlisi posterior ha estat idèntic a l'utilitzat en el corpus català. Vegeu, per tant, tot el que se'n diu a l'apartat 3.2.2.3 (vegeu, també, els annexos 2, 3 i 7).

4.3. DADES DESCRIPTIVES GENERALS DEL CORPUS

Abans de passar a la segona part d'aquest treball, on es desenvolupa l'anàlisi detallada dels fets estudiats i el cos argumentatiu que comporta, voldria presentar unes poques dades descriptives referides al corpus, que contribuïran a una caracterització més afinada.

En primer lloc, vull remarcar que en el procés de codificació de la línia de sintaxi es va introduir la suma de 25.768 codis, dels quals 10.086 pertanyen al corpus català i 15.682 al corpus castellà (vegeu l'annex 7). Això va ser el resultat de l'aplicació dels codis que figuren a l'annex 2 a tots els enunciats que responien a la descripció de [3], és a dir, a tots els enunciats oracionals.

Prèviament, però, es va haver de treballar amb el total d'enunciats, oracionals o no. La taula 5 dóna compte de les dades globals d'enunciats i oracions manejats. S'hi aporta una altra dada, que correspon al que s'anomena *ràtio oracions/enunciats*. El valor que s'obté indica el nombre d'oracions —sempre segons [3]— sobre el total d'emissions de cada infant. Com es comprova, els resultats més alts els assoleixen la Júlia i la Marí, catalanoparlant i castellanoparlant, respectivament. Són, podríem dir-ne, les nenes «més oracionals». Com que en aquest estudi el tema que ens ocupa, en poques paraules, és la sintaxi de l'oració simple i com que aquesta s'articula al voltant del verb, a l'hora de fer anàlisis d'abast més detallat o qualitatiu prendrem aquestes dues nenes pel fet de presentar la *ràtio* oracions/enunciats més destacada.

Evidentment, la raó per la qual aquestes dues nenes són «més oracionals» que els altres infants del corpus no ha de respondre directament a característiques definitòries de la capacitat lingüística de cadascuna. Podria ser perfectament fruit de la diferent «qualitat» de la interacció verbal que es produeix amb els adults que les envolten. Utilitzo el terme «qualitat» no en un sentit valoratiu sinó descriptiu, en el sentit de les qualitats caracteritzadores de cada

TAULA 5
Nombre d'enunciats i oracions del corpus

<i>Llengua</i>	<i>Nen</i>	<i>Enunciats</i>	<i>Oracions</i>	<i>Ràtio orac./enun.</i>
Català	Júlia	2.088	720	0,34
	Pep	5.946	1.248	0,21
	Gisela	2.972	627	0,21
Castellà	María	6.342	1.956	0,31
	Emilio	5.380	1.588	0,29
	Juan	1.600	345	0,21

tipus de discurs dialògic. Es podria donar el cas que per les característiques verbals dels adults o pel tipus de situació interactiva enregistrada, es produïssin més contextos lingüístics que provoquessin l'aparició d'oracions, més que no pas fragments o etiquetes. Per exemple, les preguntes del tipus «Què fa?», que demanen accions, provoquen enunciats en què fàcilment hi ha d'aparèixer un verb, mentre que una pregunta del tipus «Què és?» indueix una resposta nominal.

Des d'un punt de vista evolutiu, una dada que se sol utilitzar per donar compte del desenvolupament és el que s'anomena MLU (*Mean Length of Utterance*), emprada en treballs clàssics com el de Brown (1973) i en molts d'altres. Si bé no es tracta d'una dada que utilitzarem sovint en aquesta recerca, pel fet que, entre altres raons, no ha estat exempta de crítiques —fins a quin punt és una bona mesura de l'evolució, ja que pot amagar característiques idiosincràtiques del corpus—, sí que serveix per oferir una panoràmica aproximada de com els nens cada cop, en efecte, són més capaços de fer emissions més llargues. Aquí la mesurarem per paraules i l'anomenarem *longitud mitjana de l'enunciat en paraules* (LMEp). Les taules 6 i 7 il·lustren els valors de la LMEp per cada edat.

Aquestes darreres apreciacions entronquen amb el tema tan debatut, sobretot en psicologia, de les *diferències individuals*, tema que ha donat lloc a molta bibliografia; aquí, però, tan sols citaré una visió global com és la de Bates, Dale i Thal (1995). En general, se sol parlar de dos tipus d'infant, segons la manera com semblen acostar-se a l'aprenentatge lingüístic: el *referencial* i

l'*expressiu*. Breument, el primer tipus sol coincidir amb aquell que produeix més elements nominals i arriba bastant aviat a tenir un cert vocabulari, mentre que el segon seria aquell que emet enunciats més llargs, però sovint formularis o «congelats» (*frozen forms*). Simplificant, el nen referencial s'enfrontaria a l'aprenentatge lingüístic a partir del lèxic i el nen expressiu, a partir de la sintaxi. En aquesta recerca no s'ha efectuat un estudi específic sobre com i fins a quin punt les diferències individuals poden intervenir en el procés d'adquisició. Sens dubte un estudi detallat i fi sobre aquesta qüestió podria aportar dades interessants al procés real de l'adquisició del llenguatge. Però, on un estudi amb aquest perfil pot resultar més ric és en el camp del desenvolupament «anormal». I, vist el corpus d'aquests sis infants i algunes dades quantitatives evolutives (com la LMEp de les taules 6 i 7), es pot afirmar que tots sis segueixen un curs «normal», si bé cadascun al seu ritme. Per exemple, en Pep, en català, i la Maria, en castellà, són dos nens que podríem qualificar de «precoços»: comencen relativament d'hora a combinar mots, més o menys a 1;7. En canvi, la Gisela i el Juan ofereixen l'altra cara de la moneda: no atenyen l'estadi dels dos mots fins que no arriben als dos anys d'edat.

TAULA 6
Longitud mitjana de l'enunciat en paraules (LMEp). Corpus català

Nen	Edat	LMEp	Nen	Edat	LMEp	Nen	Edat	LMEp
Júlia	1;7.19	1.152	Pep	1;6.23	1.274	Gisela	1;7.14	1.047
	1;8.8	1.364		1;8.0	1.422		1;8.3	1.035
	1;8.21	1.342		1;8.30	1.211		1;8.24	1.159
	1;9.13	1.296		1;10.6	1.556		1;9.0	1.156
	1;9.28	1.429		1;11.6	1.724		1;10.7	1.173
	1;10.24	1.250		2;0.0	1.569		1;11.11	1.146
	1;11.10	1.375		2;1.1	1.953		2;1.23	1.455
	1;11.23	1.459		2;2.3	1.958		2;2.6	1.642
	2;0.13	1.633		2;3.10	2.258		2;4.25	1.826
	2;0.26	1.837		2;4.4	2.236		2;6.23	2.507
	2;1.11	1.942		2;5.4	2.680		2;8.0	2.905
	2;1.25	1.802		2;6.15	2.231		2;9.16	2.765
	2;2.11	1.805		2;7.8	2.959		2;11.0	2.747
	2;3.10	2.071		2;7.28	2.485		3;0.29	2.902
	2;4.8	2.447		2;9.10	3.346			
	2;5.8	2.373		2;10.15	2.995			
	2;6.25	2.819		2;11.10	2.752			
				3;0.27	3.425			

TAULA 7
Longitud mitjana de l'enunciat en paraules (LMEp). Corpus castellà

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>LMEp</i>	<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>LMEp</i>	<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>LMEp</i>
María	1;7	1.854	Emilio	1;8.13	1.397	Juan	1;7.2	1.250
	1;8	1.958		1;8.29	1.198		1;9.2	1.545
	1;9	2.018		1;9.19	1.256		2;0.23	1.995
	1;10	1.990		1;10.10	1.100		2;1.0	2.972
	1;11	2.020		1;10.19	1.344		2;3.0	2.246
	2;0	2.438		1;11.12	1.323		2;4.8	2.094
	2;1	2.442		2;0.2	1.356		2;5.13	2.622
	2;2	2.753		2;1.0	1.389		2;5.18	2.417
	2;3	3.590		2;1.23	1.520		2;8.15	3.046
	2;4	3.383		2;3.1	1.972		2;8.25	3.288
	2;5	4.282		2;4.17	2.206		2;10.21	2.867
	2;6	3.940		2;5.24	1.887			
				2;6.18	2.122			
				2;7.9	2.298			
				2;7.24	2.130			
				2;8.28	2.207			
				2;11.8	2.171			
				2;11.24	2.919			

Finalment, si l'adquisició és guiada per la gramàtica universal, tal com defensem aquí, tampoc no sembla que un aprofundiment en la variació individual hagi d'aportar resultats reveladors; més aviat allò que esperem són seqüències força paral·leles i comunes, especialment entre aquells individus que aprenen una mateixa llengua. I això esdevé encara més clar si, com és el cas d'aquest treball, ens centrem en la sintaxi i no, per exemple, en el desenvolupament pragmàtic, el qual previsiblement pot ser influït amb més facilitat per factors aliens a la mateixa gramàtica, com són les propietats de l'*input* o els diversos mecanismes de processament, oberts a una explotació diferent segons la variació individual.

SEGONA PART

ADQUISICIÓ I DESENVOLUPAMENT
DELS TRETJ MORFOLÒGICS
(LA FLEXIÓ VERBAL)

5. EL DESENVOLUPAMENT DE LA FINITUD

Els trets morfològics s'han dividit, dins el programa minimista, entre trets nominals (nombre, persona i cas) i trets verbals (finitud, temps i aspecte), com s'ha vist a la primera part d'aquest treball (vegeu, en particular, l'apartat 2.2.2.3). Pel que fa al tret verbal de finitud, cal aclarir fins a quin punt es tracta d'un tret exclusivament verbal o si el podem caracteritzar com a tret oracional. Es pot proposar que la finitud és, precisament, allò que permet l'ancoratge d'una proposició en el temps (i en l'espai) i que, per tant, és allò que possibilita que hi hagi una predicació³⁸ amb una referència precisa, en el sentit que es tracta d'un tret que fixa un esdeveniment a un temps i a un espai. Dit més planerament: la finitud és allò que fa que una predicació esdevingui una oració. Si bé es tracta com acabem de dir d'un tret oracional, el tret de finitud s'identifica en català i en castellà en l'estructura morfològica del verb; és per això que finitud se sol caracteritzar com un tret verbal.

El tret de finitud adopta dos valors: $[\pm\text{finit}]$; quan el valor és positiu, la predicació pot rebre una referència temporal i es pot interpretar independentment; quan el valor és negatiu, la referència temporal necessària per a la interpretació de la predicació és heretada del valor positiu de la clàusula matriu en la qual necessàriament s'ha de trobar incrustada. Tenim, doncs, que el tret de finitud dibuixa la frontera que separa les clàusules independents o matrius —o oracions— de les clàusules no matrius.

Un cop assumit que es tracta d'un tret oracional —tot i realitzar-se morfològicament en el verb—, cal plantejar-se quines propietats el caracteritzen.

38. Per saturar-se, un predicat necessita, almenys, un argument (el subjecte, amb el qual entra en relació de concordança) i un temps; sense referència temporal no es pot comprovar el valor assertiu del predicat. En altres paraules, sense temps no hi ha valor de veritat possible i sense aquest no hi ha predicació autèntica.

Preguntar-se per les propietats vol dir també preguntar-se per la posició, per la categoria funcional precisa on es comprova el tret de finitud. Com que, en general, aquest tret no té una correspondència morfològica directa (és a dir, no es correspon a un sol morfema), s'han suggerit diverses posicions per allotjar-lo que, simplificant, es poden reduir a dues: 1) SComp (sintagma complementitzador), o 2) alguna de les subprojeccions de SFlex (sintagma flexió).

La localització de finitud a Comp s'ha plantejat per donar compte del fenomen conegut com a «verb segon» (V2) de llengües com l'alemany o les escandinaves: aquest tret, en els sistemes adults corresponents, atrauria el moviment del verb finit matriu a Comp (Meisel, 1992, 1994; Platzack, 1994); aquesta posició també pretén recollir les propietats del complementitzador (és sabut que hi ha complementitzadors que demanen verbs amb formes finites i d'altres amb formes no finites, per exemple *that* o *for*, respectivament, en anglès).³⁹

Els plantejaments que situen el tret de finitud a Flex s'han fet per a llengües que, com el castellà, el català, l'italià o l'anglès, no manifesten el fenomen V2. Ara bé, dins d'aquesta línia i adoptant la proposta del SFlex escindit (Pollock, 1989), per poder avançar en l'estudi de quin és el seu contingut, en altres paraules, quines són les seves propietats, caldria plantejar-se quina de les subprojeccions que formen SFlex (sintagma concordança, sintagma temps, etc.) ha d'acollir aquest tret o si és una manifestació conjunta de tots o alguns dels nuclis funcionals de SFlex. Autors com Meisel (1994) opinen que tant la concordança com el temps han de ser considerats propietats de finitud, si bé, des del punt de vista de l'adquisició, «*agreement alone is sufficient as an instantiation of finiteness*» ja que, segons la seva visió, el temps s'adquireix significativament més tard que la morfologia de concordança. Altres (Clahsen, 1990; Déprez i Pierce, 1994; Verris i Weissenborn, 1992) argumenten que, tot i que els nens manifesten la distinció finit/no finit, no dominen el sistema de concordança subjecte-verb, per tant no pot ser Conc el lloc on s'hostatja [$\pm$ finit]. D'altres, encara (Guasti, 1993-1994; Poeppel i Wexler, 1993; Hyams, 1994), sostenen, en major o menor mesura, que SConc i ST són presents en les gramàtiques infantils; no ho expliciten, però caldria suposar que, per a aquest grup d'autors, el tret de finitud és la manifestació d'ambdues projeccions alhora. Finalment, pel que fa als qui conjecturen que en els primers estadis no hi ha categories funcionals (Radford, 1990 i 1994 d'una mane-

39. També, d'alguna manera, quan Rizzi (1994) proposa el principi SComp = matriu, assumeix que el tret de finitud radica a Comp, ja que si no es respecta aquest principi (per exemple en les gramàtiques infantils, seguint la seva anàlisi), allò que tenim, precisament, són infinitius ([$\pm$ finit]) matrius.

ra més atenuada), no és fàcil saber on col·locarien l'esmentat tret ja que no hi hauria ni SComp ni cap de les projeccions funcionals relacionades amb la flexió verbal;⁴⁰ l'única cosa que se'n pot dir és que, d'acord amb la seva hipòtesi, el tret de finitud seria inicialment absent i, en conseqüència, les clàusules infantils serien pures projeccions lèxiques i, admetent que es tracta de predicacions, serien com oracions reduïdes.

Atesa la diversitat de propostes i tenint en compte que en aquest capítol només em vull centrar en la distinció entre formes finites i no finites dels verbs per part dels infants, consideraré que el tret de finitud es troba en la projecció SFlex, sense discutir quina de les subprojeccions que la formen és la portadora de tal tret en la gramàtica adulta. Crec, tanmateix, que el contingut de finitud és una funció integrada de les propietats del conjunt de trets morfològics tot i ser necessàriament més pròxim a temps,⁴¹ ja que, com he dit en començar aquest capítol, és precisament una referència temporal allò que necessitem per tenir una predicació.⁴² En aquest sentit, es pot recordar que se sol dividir entre formes de temps finites i no finites. En resum, per als propòsits d'aquest capítol, n'hi ha prou d'establir que finitud és un tret oracional que, en les llengües estudiades, es manifesta en la flexió verbal.

L'objectiu central d'aquest capítol és intentar donar una resposta a la pregunta següent:

[1] Forma part de la gramàtica infantil inicial el tret [$\pm$ finit]?

La resposta afirmativa a aquesta pregunta comporta esbrinar si els infants distingeixen entre les formes finites dels verbs i les formes no finites. Una conseqüència directa d'una distinció com aquesta, per part dels nens, és que es podrà postular, fins a un cert punt, la presència de categories funcionals en els primers estadis de l'adquisició lingüística ja que haurem de postular, com a mínim, una projecció en la qual es pugui comprovar el tret [$\pm$ finit].

40. Platzack (1994), que se situa en la visió de l'absència inicial de categories funcionals (o, en la versió minimalista de la hipòtesi, de la feblesa inicial dels trets morfològics), proposa que el tret de finitud és associat a SComp i l'interpreta com l'ancoratge de la clàusula en el temps i en l'espai, bé directament en les clàusules principals, bé indirectament a través del tret de finitud de la clàusula matriu en les clàusules incrustades. Distingeix, doncs, finitud de temps.

41. Vegeu Guéron (1993), per a la qual la interpretació temporal d'una oració matriu depèn d'una cadena de temps que relaciona Temps/Verb (lloc on es materialitza el temps de l'esdeveniment) i Comp (lloc on es representa el temps de la parla).

42. Així, per aquest motiu i per facilitar l'exposició, en aquest capítol no dividiré la projecció SFlex en els diversos nusos que s'han proposat en la bibliografia; tanmateix, la proposta que es fa aquí es pot traslladar fàcilment a una anàlisi amb un SFlex escindit, assumint que SConc és més alt que ST i que n'hi hauria prou que el tret de finitud es comproves a T.

En relació amb la pregunta de [1] i a la llum de les recents propostes sobre l'anomenat *estadi de l'infinitiu matriu opcional* (IMO),⁴³ discutiré fins a quin punt es pot mantenir aquesta proposta per a les dues llengües que s'estudien en aquest treball, com també la legitimitat de la idea subjacent a la proposta que «root categories other than CPs are adequate starting points for early linguistic expressions» (Rizzi, 1994, p. 265).

5.1. L'ESTADI DE L'INFINITIU MATRIU OPCIONAL (IMO): ALGUNES PROPOSTES

Els infinitius matrius opcionals (IMO) s'han proposat recentment en la bibliografia i han estat objecte d'una investigació intensa en els darrers anys. S'han desenvolupat, paral·lelament, dues aproximacions al fet. Totes dues han partit de l'observació, en les dades d'adquisició de diferents llengües, de l'existència d'infinitius (o de formes verbals interpretades com a tals) en oracions independents o matrius. Les preguntes que s'han plantejat els autors que han abordat aquest fenomen són fins a quin punt pot caracteritzar un primer estadi de l'adquisició lingüística i si constitueix una opció legítima permesa per la GU.

5.1.1. WEXLER (1994)

Wexler (1994) planteja, tot i admetre la possible maduració de les capacitats gramaticals dels infants —sempre, és clar, dins dels límits permesos per la GU—, que des de ben aviat, abans dels dos anys, els nens tenen coneixement del moviment de verb. Al costat d'això, però, observa que en diferents llengües fins més endavant, més enllà dels dos anys i mig, els nens produeixen formes finites i no finites en les oracions matrius. En aquest treball, l'autor aporta arguments a favor de l'existència d'un estadi inicial en les gramàtiques infantils en què la flexió verbal és opcional, a diferència del que passa en les gramàtiques adultes en què aquella és obligatòria. Anomena aquest període *estadi de l'infinitiu opcional* (aquí IMO).

Segons Wexler, aquest estadi és present des dels inicis del desenvolupament lingüístic i es tracta d'un estadi a través del qual passen inicialment tots

43. Els termes més utilitzats en la bibliografia per a aquest estadi són els encunyats pels seus dos principals proponents: *optional infinitives* (Wexler, 1994) i *root infinitives* (Rizzi, 1994). En el present treball he preferit anomenar l'estadi *infinitiu matriu opcional*, recollint els dos adjectius dels autors citats, perquè crec que així queda més ben caracteritzat.

els nens, independentment de la llengua que adquireixen.⁴⁴ Les propietats d'aquest estadi es resumeixen a continuació (Wexler, 1994, p. 312):

- [2] Existeix un estadi inicial (IMO) durant el qual el nen
 - [2a] coneix la possibilitat del moviment de nucli (en concret, V),
 - [2b] coneix que el moviment de verb és forçat pel tret finit,
 - [2c] coneix el principi d'economia que implica que els verbs infinitius no es mouen i
 - [2d] no sap que els verbs no finits no poden aparèixer com a verbs principals.

De [2] es dedueix que allò que no sap el nen és que una oració requereix un temps [2d]. Wexler es planteja el repte d'aportar una possible explicació a aquest fet, aparentment sorprenent.

Després de repassar les dades d'adquisició d'un nombre important de llengües (entre les quals hi ha el francès, l'alemany, l'holandès, el suec, el danès i l'anglès), observa que l'alternança entre les formes finites i les no finites dels verbs matrius és característica de les primeres gramàtiques en totes aquestes llengües. Això no obstant, l'elecció d'aquestes formes no és lliure; més aviat, la forma del verb correlaciona amb la seva posició en la clàusula. Això és un indicatiu que els infants distingeixen entre formes finites i no finites; en altres paraules, tenen (un cert) coneixement de la noció que hi ha darrere del tret de finitud. Vegem-ho amb les dades de dues llengües: l'alemany i el francès.

En alemany, Poeppel i Wexler (1993) fan veure la contingència entre la posició del verb i el seu estatus flectiu; els verbs finits apareixen sistemàticament en una segona posició clausal, mentre que els verbs no finits romanen sistemàticament en posició final. Classifiquen com a infinitius els verbs que presenten el morfema final *-en*.⁴⁵

44. En la nota 28, Wexler (1994) arriba a suggerir que no seria desencertat postular un primeríssim estadi en què només apareguessin infinitius en les produccions dels infants, en altres paraules, proposa l'existència d'un estadi d'infinitiu inicial: «The literature in somewhat unclear on the question of whether children in the languages under review always go through an early period in which only infinitives appear, though my impression is that this is generally true. The problem in determining whether this infinitives-only property holds at the earliest stage of all children is that often the children are not studied at a young enough age, and that even when they are there may not be sufficient utterances to make a safe generalization» (p. 347).

45. Aquest morfema també és el morfema de concordança de primera i tercera persona del plural; tanmateix, en aquesta forma només apareix onze vegades en el corpus dels autors, formes que no han estat considerades en el càlcul sobre finitud. Els autors també tracten la qüestió del coneixement o no de la concordança per part dels nens, però aquest tema s'abordarà més endavant (vegeu el capítol 8).

Del total de 251 produccions considerades (excloent-ne les de dos mots, en les quals no es pot decidir si el verb apareix en segona posició o en posició final), 208 són [+finit] i 43 [-finit]. La taula de contingència és la següent:

	[+finit]	[-finit]
Verb segon	197	6
Verb final	11	37

D'aquestes dades, Poeppel i Wexler infereixen que la distinció de finitud es fa correctament des de ben aviat en el desenvolupament gramatical i que, per tant, les prediccions que fan [2a] i [2b] són correctes. Pel que fa a l'existència de l'estadi d'IMO, el 18% del total de formes verbals són no finites; els autors, però, afirmen que els nens més petits en fan més, sovint més del 50 %. Aquestes dades, a parer dels autors, confirmen, doncs, [2d]. A més, els errors és distribueixen a l'atzar en totes les posicions verbals.

Les dades del francès porten Wexler a refermar la seva opinió. Segons el corpus de Pierce (1992), els nens francesos col·loquen correctament el marcador negatiu *pas*, des de ben aviat, en relació amb el verb segons que aquest sigui finit o no finit. Aquests en són alguns exemples:

[3] Pierce (1992)	
[-finit]	[+finit]
[3a] Pas manger la poupée (Nathalie 1;9.21)	[3d] Veux pas lolo [de l'eau] (Nathalie 2;0.7)
[3b] Pas casser (Daniel 1;8.7)	[3e] Marche pas (Daniel 1;8.21)
[3c] Pas rouler en vélo (Philippe 2;2.7)	[3f] Ça tourne pas (Philippe 2;1.21)

En el quadre següent, tenim la distribució de les formes finites i de les no finites respecte de *pas*:

	[+finit]	[-finit]
<i>pas</i> verb	11	77
verb <i>pas</i>	185	2

En efecte, a la llum d'aquestes dades, es pot afirmar que els nens francesos distingeixen entre formes finites i no finites (com prediuen [2a] i [2c]),⁴⁶ per la qual cosa manifesten coneixement del moviment de verb (com prediu [2b]) i, en

46. Com es desprèn de la posició del verb respecte del marcador negatiu *pas* del exemples de [3], s'ha de pensar que els verbs finits s'han mogut a la posició de T mentre que els verbs en infinitiu no s'hi han mogut.

conseqüència, cal postular que ja les gramàtiques primerenques tenen categories funcionals que són rígides per alguns principis formals particulars. Pel que fa a la predicció de [2*d*], Wexler analitza amb detall els exemples proporcionats per Pierce i descobreix IMO entre les oracions amb infinitiu: tant per l'evidència morfològica com per la informació discursiva «indicating ongoing activity» (p. 311), les aparents formes no finites de [3] s'han d'interpretar més com a infinitius que no pas com a participis, com l'ambigüitat fonètica podria suggerir.

Fins aquí l'anàlisi de Wexler és descriptivament impecable. Tanmateix, ha d'afrontar el repte de donar una resposta plausible a l'observació que les gramàtiques infantils permeten oracions principals amb formes verbals no finites, mentre que les gramàtiques adultes no permeten aquesta opció. Hi ha, encara, una pregunta d'abast teòric més important: és aquesta una opció permesa per la GU?

Aquesta és una de les preguntes que es planteja Wexler i que respon de la següent manera. Després de rebutjar la hipòtesi que la causa de l'opcionalitat de la finitud es podria atribuir a l'opcionalitat de T per als infants, ja que «at least in the languages under consideration, T is not optional, and it is not clear whether matrix declarative clauses without T are possible in UG» (p. 335), proposa que l'opcionalitat derivaria de l'aplicació opcional dels dos valors del paràmetre de moviment de verb, en els termes plantejats inicialment per Pollock (1989):

[4*a*] Ascens de V a Flex: [_{FLEX} V Flex]

[4*b*] Descens de Flex a V: [_V V Flex]

Opcionalment, el nen aplica ascens de V o descens de Flex durant l'estadi d'IMO; en el primer cas s'obté una derivació amb la forma finita del verb i en el segon, una derivació amb la forma no finita. Els IMO serien, doncs, el resultat de l'aplicació —legítima d'acord amb la GU— del descens de Flex, comunament anomenat en la bibliografia *descens d'afix*.

Resten, encara, en aquesta hipòtesi alguns aspectes per acabar de polir. En primer lloc, una qüestió d'abast teòric que afecta tant la teoria de l'adquisició com la mateixa teoria: com es justifica el fenomen de l'opcionalitat en les gramàtiques infantils i des del punt de vista dels principis d'economia? Pel que fa al fet que els infants usin les dues opcions possibles, Wexler apunta que «if UG allows such possibilities there is no reason for the child not to invoke them» (p. 343). Pel que fa a l'economia de les derivacions, indica, seguint Chomsky (1995), que «one situation in which we expect optionality of structures is when there are derivations which are equivalent in cost» i aquest seria el cas de [4], ja que totes dues opcions comporten un sol moviment.

En segon lloc, cal intentar donar contingut a la interpretació que s'ha d'atorgar als IMO produïts pels infants. En l'anàlisi que en fa Wexler, s'ha d'entendre que els IMO tenen una interpretació finita. Però, aleshores, per què adopten una forma —un afix— no finita? Podria ser, conjectura Wexler, que, si bé la interpretació de la finitud és la de +T, el nen no distingís entre els valors, passat i no passat ([±pass]), de T. Arribats aquí, una possibilitat seria proposar la hipòtesi que el temps és subespecificat, és a dir, que el tret corresponent no té una manifestació morfològica. Wexler, tanmateix, no es planteja aquesta opció, sinó que assumeix que els IMO no tenen interpretació de temps; en poques paraules, que el nen no entén el temps. «What can this mean? Note that it does not mean that the child does not understand time [...] Tense is a formal syntactic notion; time is not» (p. 338).

La conclusió de Wexler és, si més no, sorprenent. Segons la seva visió, els infants interpreten les oracions matrius de vegades amb temps, de vegades sense temps. A més, curiosament, en ambdós casos el verb seria finit,⁴⁷ amb una interpretació temporal quan el verb es manifesta amb morfologia finita, però sense interpretació temporal quan es manifesta amb morfologia no finita. Aquesta explicació no sembla gaire desitjable ja que, en aparença, ens trobem davant un garbuix: com poden aquestes formes no expressar cap noció de temps i ser alhora (sintàcticament) finites i (morfològicament) no finites? En altres paraules, si aquestes formes són finites és tan sols perquè ha estipulat que són el resultat del descens d'afix, però tenen una morfologia de forma no finita i a més, diu, no expressen temps (i potser ni aspecte ni mode).⁴⁸ Ens trobem, doncs, davant una paradoxa difícil de resoldre perquè, a més, tampoc no és clar de quina manera es poden representar els infants aquesta complexa teranyina.

Considerem que els nens tenen alguna noció de temps (encara que sigui incompleta o defectiva). Per què durant l'estadi d'IMO utilitzen infinitius (i altres formes no finites, o no personals) i no altres formes verbals? És per atzar que trien aquestes formes no finites? O és que tenen algun valor, en concret, algun valor temporal o aspectual? Aquest és un avanç de les línies per on transcorreran les investigacions sobre els IMO que em proposo fer en la segona part d'aquest capítol. Anem ara, això no obstant, a veure altres visions sobre el fenomen.

47. Recordem que, alternativament, aplicarien ara [4a] ara [4b], i ambdues opcions donen lloc a estructures finites; per obtenir estructures no finites simplement no s'aplica el moviment de verb, en cap de les dues opcions: el verb resta *in situ*.

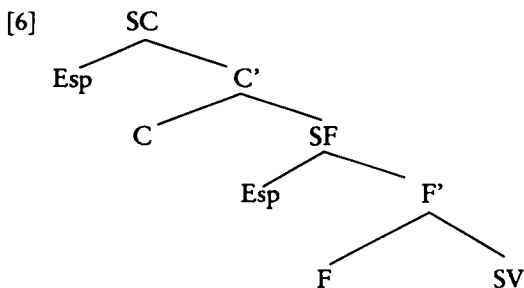
48. Wexler no es pronuncia sobre aquestes projeccions.

5.1.2. Rizzi (1993-1994 i 1994)

Rizzi (1994, p. 263) assumeix que les oracions matrius en les gramàtiques adultes han de ser dominades per SC(omp):

[5] Matriu = SComp

Amb aquest principi vol donar compte del fet que quan parlem ho fem mitjançant proposicions i no fragments de proposicions. Assumeix també que, si bé el principi [5] ha de ser obligatòriament operatiu en la llengua adulta, les oracions matrius en les gramàtiques infantils poden ser *truncades*, en el sentit que no cal projectar totes les categories funcionals. Si una projecció X no es projecta, tampoc no es projecten les projeccions funcionals que la dominen. Vegem-m'ho a partir de la següent estructura:

El que proposa Rizzi és que inicialment SC o SF (o qualsevol de les projeccions que componen aquesta darrera) són opcionals, és a dir, poden ser absents. Si el truncament s'aplica al nivell de SF, tenim el que ell anomena *infinitius matrius* (els IMO del present treball): el verb, generat en el nucli de SV, no es pot moure a F; això vol dir que en la configuració de [6] tant SF com SC serien absents. Si el truncament s'aplica al nivell de SC, tenim una configuració d'oració finita (el verb pot pujar a F a comprovar el seu tret de finitud), en la qual es pot legitimar l'opció de subjecte nul que manifesten inicialment les llengües que no permeten aquesta opció. En aquest cas, allò que tenim és un subjecte nul matriu (*root null subject*).⁴⁹

Rizzi es pregunta, és clar, com és que això és possible en les gramàtiques infantils. Suposa que el principi [5] no és operatiu inicialment; això, en

49. Sobre l'opció de subjecte nul en les gramàtiques infantils, que és, de fet, l'objecte d'estudi de Rizzi (1994), en parlaré, a part, al capítol 8.

paraules seves, vol dir que a [6] es pot ometre SC «but does not have to be omitted» (p. 264); en aquest punt coincideix amb la idea d'opcionalitat dels infinitius de Wexler (1994). Ara bé, Rizzi situa l'opcionalitat en un nivell diferent al de Wexler: en la seva visió, allò que és opcional no és el temps, a diferència de Wexler, sinó «the selected point of departure to generate a structure» (Rizzi, 1993-1994, p. 380). Així, si [5] no és operatiu al començament del desenvolupament lingüístic, aleshores, conjectura, qualsevol categoria pot ser matriu, és a dir, pot ser un punt de partida adequat per a les primeres expressions lingüístiques dels infants. D'aquesta manera dona compte dels IMO.

Rizzi (1993-1994) afirma que els IMO no s'exclouen *per se* en la llengua adulta, sinó que tenen un ús més restringit i unes propietats estructurals diferents a les de les gramàtiques infantils. En concret, proposa que els IMO són estructures truncades sense ST ni les categories funcionals que el dominen. Assumeix la jerarquia de projeccions funcionals de [7], on la posició de SNeg pot ser parametritzada en funció de les llengües:

[7] SC > SConcS > (SNeg) > ST > SConcO > (SNeg) > SV

Així, si no hi ha ST ni cap de les categories superiors, ha de trobar una sèrie de correlacions en les dades que prediguin el comportament dels IMO en el llenguatge infantil. Si no hi ha ST, no hi pot haver SNeg en les llengües en què aquest ocupa un lloc per sobre de ST: en efecte, segons l'anàlisi de les produccions d'infants francesos analitzades per Rizzi (1993-1994), la proporció d'IMO en estructures negatives és molt baixa. Si tampoc no hi ha SConcS, no podem esperar trobar subjectes amb IMO,⁵⁰ si més no subjectes clítics (per exemple, en francès);⁵¹ cal suposar que els subjectes que s'hi puguin trobar s'haurien d'analitzar com a interns a SV, en la línia de Radford (1990 i 1992), en una posició adjunta o com a especificadors de SV, d'acord amb la hipòtesi del subjecte intern. Es prediu, d'altra banda, l'absència de moviment d'interrogatiu en no haver-hi SC. Finalment, si els objectes clítics es llicencien a SConcO, la predicció que fa la proposta de Rizzi és que aquests haurien d'aparèixer en les produccions dels infants.⁵²

50. Wexler (1994) i Sano i Hyams (1994) manifesten una opinió diferent (vegeu més endavant l'apartat 5.2.3.3). Aquí SConcS significa concordança de subjecte i SConcO, d'objecte.

51. Per a una visió diferent, vegeu Hulk (1995), que considera que els subjectes clítics inicials del francès es generen en el nucli de SConcS. En la seva anàlisi, aquests subjectes clítics experimenten reducció fonològica en les produccions dels infants, igual que en el francès adult, a causa del seu estatus de clític, i poden donar l'aparença de subjectes nuls.

52. Això no obstant, Wijnen (1996) presenta els resultats d'un experiment d'imitació provocada (*elicited*) amb quinze nens holandesos entre 2;2 i 3;5, i observa que fracassen a l'hora de

Tanmateix, aquesta explicació no serveix per a l'italià. En aquesta llengua, seguint l'anàlisi de Belletti (1990), els infinitius experimenten moviment de verb igual que les formes finites i la raó, segons Rizzi (1993-1994) en la línia de Chomsky (1995), és que els trets de ConcS són forts tant en les formes finites com en les no finites, cosa que provoca l'ascens explícit del verb en la sintaxi. Aquesta força dels trets de concordança impedeix la legalitat dels IMO en italià ja que aquests han de ser comprovats en una posició que, sota la hipòtesi del truncament, seria inexistent. És a dir, en les llengües en què els trets de concordança dels infinitius són febles, com ara l'anglès o el francès, tindrem IMO legítimats pel que fa a la comprovació dels seus trets; en les llengües en què aquests trets són forts, com ara l'italià (i, presumiblement, el català i el castellà), no tindrem IMO perquè aquells no es poden comprovar. En resum, en aquesta proposta, les llengües es divideixen entre aquelles que permeten el truncament i aquelles que no el permeten. I això explicaria la raresa d'IMO en italià infantil, a diferència d'altres llengües, ja que els nens italians no podrien truncar estructures per obtenir IMO.

Des del punt de vista de la teoria de l'adquisició, la visió de Rizzi comporta que els nens manifesten, des del principi, el coneixement del caràcter fort o feble dels trets verbals (o, si més no, d'alguns), i que tan sols una oscil·lació inicial en l'assignació dels trets de ConcS als infinitius, en italià, prediria la rara aparició d'IMO en aquesta llengua. Per contra, en anglès i en llengües semblants, els nens saben que els trets de ConcS són febles i, per això, poden truncar l'estructura.

Quins són, però, els punts febles d'aquesta proposta? Des d'un punt de vista empíric, en les seccions subsegüents aportaré dades de l'adquisició del català i del castellà que no s'hi acomoden fàcilment; des d'un punt de vista teòric o conceptual, s'hi poden fer els següents retrets:

1. Què vol dir que el principi [5] no és operatiu inicialment? Com un principi tant important, que dona compte translingüísticament del caràcter oracional d'una estructura, i és, per tant, candidat a formar part de la GU, pot ser opcional al principi?⁵³

reproduir els clítics d'objecte amb IMO, cosa que suggereix que el nucli funcional corresponent seria absent. Aquestes dades es poden analitzar dins la hipòtesi general de Rizzi del truncament de les categories funcionals (l'estructura de [7] s'hauria truncat per sobre de SV), però no són compatibles amb la seva anàlisi dels *root infinitives* (que, presumiblement, presentarien una estructura truncada per sobre de SConcO).

53. Si, com diu el mateix Rizzi (1994), el principi [5] dona idea del fet que parlem mitjançant proposicions i no fragments de proposicions, proposar la no operativitat d'aquest principi vol dir admetre que els nens parlen amb fragments de proposicions o, més exactament, sense estructura proposicional.

En la nota 4, Rizzi (1993-1994) es planteja aquesta qüestió: «it does not seem plausible that such an abstract principle should (or could) be learned from experience. A maturational approach, in the sense of Borer and Wexler (1987), seems to be more promising.» D'una banda, pel que fa a les crítiques d'ordre teòric a la hipòtesi madurativa, vegeu el capítol 2 (apartat 2.3.4): la crítica més important és que cal admetre, en aquesta visió, que les gramàtiques infantils presenten propietats no permeses per la GU. D'altra banda, una de les prediccions que fa la hipòtesi madurativa és que trobarem correlacions translingüístiques i això no s'adiu, en el cas que ens ocupa, el dels IMO —i sempre seguint l'anàlisi que en fa el mateix Rizzi—, amb els fets descrits per a diferents llengües, ja que en italià no en tenim, o són espuris. En altres paraules, sembla desprendre's la idea que el principi [5] madura en els nens anglesos, però no pas en els italians.

2. De la proposta de Rizzi es dedueix, com s'ha dit unes ratlles més amunt, que els nens coneixen, (gairebé) des dels inicis, el caràcter fort o feble dels trets de concordança del verb, aspecte sobre el qual recau la responsabilitat de poder truncar o no les estructures en el llenguatge infantil. Precisament, arran de la recent visió minimista de la teoria lingüística i la seva aplicació a l'adquisició, allò que es proposa és que l'adquisició es reduiria a descobrir el caràcter fort o feble d'un determinat tret i que, per tant, la fixació de paràmetres, centrats en les projeccions funcionals, seria el resultat d'un tal descobriment (Chomsky, 1995; Platzack, 1994). No sembla, doncs, que la visió de Rizzi encaixi amb la del programa minimista.

3. Si assumim, amb Rizzi, que en efecte el principi [5] no és operatiu inicialment, tindrem oracions en què el punt de partida serà bé SC, bé SConcS, bé ST, bé SV, etc. Diu que, en la seva anàlisi, a diferència de la de Wexler, el temps no és opcional. Però, la conseqüència immediata de la no operativitat de [5] és que trobem estructures amb ST (verbs finits) i sense ST (infinitius), és a dir, amb temps i sense temps; sembla que, d'aquí, també es podria derivar una certa opcionalitat del temps en les estructures dels infants.

Quant a la interpretació dels IMO, Wexler, si bé és cert que d'una manera més aviat recargolada i no gaire convincent, intenta trobar-hi una explicació. Rizzi, en canvi, no suggereix cap interpretació a les estructures sense ST. En resum, en la pràctica tenim estructures amb ST, que cal interpretar clarament temporalment, i estructures sense ST, que no sabem com cal interpretar.⁵⁴ De

54. Rizzi (1993-1994) proposa que els infinitius truncats adults tenen un temps zero que s'identifica a través del temps de la frase matriu. No havent-hi en els IMO un temps matriu, el temps no es pot identificar i aquestes estructures han de quedar, necessàriament, sense interpretació de temps. Això s'acosta, si fa no fa, al que en diu Wexler.

la mateixa manera, no queda clara la manera com s'ha d'interpretar la resta d'estructures truncades.

En aquesta mateixa línia de raonament, a la pregunta central plantejada en aquest capítol, la de [1], Wexler ens hi proporciona una resposta afirmativa; Rizzi, en canvi, no ens en dóna cap.

4. Una qüestió de caire conceptual: com «desaprenen» els infants la possibilitat de truncar les estructures a la manera infantil? En altres paraules, com aprenen que el principi [5] ha de ser operatiu? Això planteja un problema des del punt de vista de l'*aprendibilitat*. En els termes plantejats per Rizzi, les estructures permeses per la no operativitat de [5] constitueixen un superconjunt de les estructures de la llengua adulta, ja que tenim estructures completes i estructures parcials o truncades —però, estructures truncades d'una manera diferent a com ho són les respectives llengües adultes! Suposem que, en efecte, el principi madura; en primer lloc, els infants haurien d'aprendre que han de fer sempre estructures completes (per poder parlar mitjançant proposicions); en segon lloc, haurien d'abandonar la hipòtesi inicial del truncament (sense identificació),⁵⁵ però alhora haurien d'aprendre la manera legítima de truncar les estructures sota condicions contextuais controlades per donar compte de les estructures truncades adultes (amb els valors dels trets identificats).

Assumir que les estructures completes i incompletes alternen lliurement (essent les incompletes un tipus d'objecte diferent de les completes: aporposicionals o fragments de proposicions, aoracionals, etc., sense, o no se sap ben bé, interpretació de temps, etc.) planteja, crec, problemes seriosos a la manera com cal entendre-les totes dues ja que —insisteixo— es parteix de l'anàlisi que es tracta d'objectes diferents. Potser una proposta alternativa seria admetre que, en efecte, en el llenguatge infantil tenim estructures completes i que el més natural i el més simple és interpretar aquestes estructures completes com les corresponents adultes; que tenim estructures incompletes i que el més natural i simple és assumir que són com —o que d'alguna manera s'assemblen a— les incompletes adultes i aplicar-hi la mateixa anàlisi i que, si en alguns casos no comparteixen les mateixes propietats que les adultes potser es pot atribuir a la manca de coneixement bé d'alguna unitat lèxica bé d'algun tret formal rellevant per a la parametrització. En línies generals, és aquesta la idea que perseguirem en aquest capítol.

55. Aquesta hipòtesi es caracteritzaria per la impossibilitat d'identificar el contingut de les projeccions omeses.

5.1.3. ALTRES PROPOSTES SOBRE ELS IMO

Com acabem de veure amb un cert detall en les seccions precedents, bàsicament hi ha dues maneres d'abordar l'estudi dels IMO:⁵⁶

[8] Dues anàlisis dels IMO

[8a] Són infinitius «de veritat» i, per tant, han de tenir un comportament sintàctic semblant al dels infinitius adults.

[8b] Són formes finites, amb aparença (amb morfologia) d'infinitius, i, per tant, esperem que es comportin sintàcticament i semàntica com a tals formes finites.

Les propostes que tracten els IMO com a infinitius de veritat (opció [8a]) han de donar resposta a dues preguntes: 1) per què els infants lexicalitzen opcionalment la finitud?, i 2) com s'adonen que cal lexicalitzar la finitud en les oracions matrius? En aquesta línia, tot i que amb diferents anàlisis, se situen:

- Rizzi (1993-1994 i 1994), Haegeman (1995 i 1996): els IMO són el resultat del truncament de les estructures oracionals, com passa en alguns registres en la llengua adulta.
- Radford (1994): es tracta de clàusules sense temps i, per tant, sense projecció de temps, en les quals les propietats temporals són identificades discursivament.
- Pierce (1992), Déprez-Pierce (1994): els IMO són formes no finites i s'han d'interpretar sense temps. Els infants han d'aprendre que les oracions matrius necessàriament han de tenir temps.
- Wijnen (1994, 1995a, 1995b i 1996): originalment, les projeccions clausals són SV. Els primers IMO són, en efecte, estructures no finites. Quan hi ha alternança amb formes finites (tot i que per a l'autor en aquest moment encara no hi ha evidència d'una projecció funcional), els IMO que romanen són probablement complements de predicats perifràstics nuls. Quan apareixen els predicats perifràstics, els IMO desapareixen.

56. No abordo aquí una altra proposta que ha generat treballs sobre els IMO, com és la hipòtesi del modal buit. En aquesta línia, se situen els treballs de Ferdinand (1995), per a la qual les marques de temps especificades són inicialment absents i, per tant, els IMO s'han d'analitzar dins d'una estructura amb un modal o un auxiliar aspectual buit; i els treballs de Boser *et al.* (1992) o Ingram i Thompson (1996), que fan una anàlisi en termes d'un modal buit. La raó és que, com veurem tot seguit, hi ha una bona colla d'exemples que es resisteixen a la interpretació modal dels infinitius que deriva d'aquesta hipòtesi. A Bel (1997), s'hi presenten una sèrie de reserves tant teòriques com empíriques.

Les propostes que assumeixen que els IMO són, de fet o quasi, formes finites en les gramàtiques infantils (opció [8b]), s'enfronten al repte de demostrar 1) quines propietats comparteixen amb aquestes, i 2) per què adopten una morfologia que no els correspon. En aquesta línia, també amb diferents anàlisis, no sempre divergents només en qüestió de matisos sinó en qüestions de pes, se situen:

- Poeppel-Wexler (1993), Wexler (1994): els IMO són formes finites sense concordança i sense interpretació de temps.
- Guasti (1993-1994): les formes finites i les no finites tenen el mateix valor de temps, però els IMO són una conseqüència de la manca de domini del sistema referencial associat amb la projecció funcional del temps. Intenta establir un pont entre Wexler i Rizzi.
- Lasser (1995): els IMO són veritables formes finites. Els infants, sota la hipòtesi de l'aprenentatge lèxic, han d'aprendre que hi ha uns sufixos especificats per al tret [-finit].
- Hoekstra-Hyams (1996): els IMO són el resultat de l'opcionalitat de l'especificació del tret de nombre; és a dir, tenen temps, tenen concordança de persona, però són subespecificats pel que fa al nombre. Proposen, doncs, una relectura de la hipòtesi de Wexler en termes d'un estadi de l'especificitat opcional (EEO).

Les prediccions que fan [8a] i [8b] són, evidentment, diferents:

- [9a] Prediccions derivades de [8a] (hipòtesi del truncament de Rizzi)
 1. No hi haurà subjectes amb els IMO; si n'hi ha, hauran de ser adjuntats a SV perquè no podran ocupar la posició SConcS, absent de l'estructura a causa del truncament (vegeu [7]). Es prediu, per tant, la inexistència de subjectes clítics amb els IMO.
 2. Podem trobar IMO negats en anglès, però no pas en català o en castellà. Per a aquestes llengües, cal postular una estructura jeràrquica en què SNeg està per sobre de ST.
 3. No apareixeran estructures interrogatives amb els IMO.
 4. No es trobaran auxiliars o modals en infinitiu ja que aquests ocupen la posició de T que, sota la hipòtesi del truncament, és absent.
- [9b] Prediccions derivades de [8b] (hipòtesi del temps opcional o subespecificat de Wexler)
 1. Hi haurà subjectes, clítics o no, amb els IMO, ja que l'absència o la subespecificació de T no comporta l'absència de les altres projeccions.
 2. Tindrem IMO negats.
 3. Es trobaran IMO en estructures interrogatives.

5.2. ELS IMO EN LES GRAMÀTIQUES INFANTILS DEL CATALÀ I DEL CASTELLÀ

Hem vist que és un fet força documentat en moltes llengües que els infants, al costat d'oracions amb verbs en forma finita, produeixen oracions amb un verb en infinitiu com a nucli, o infinitius independents. És el que hem anomenat IMO (infinitius matrius opcionals). Exemples d'aquest fenomen són els següents: *sortir, un altre pintar* (català) o *quemar, tapar el pie* (castellà). L'interès d'aquestes produccions rau, fonamentalment, en el fet que les dades lingüístiques primàries difícilment proveeixen enunciats d'aquesta mena: els infants gairebé mai no senten oracions declaratives amb un verb en forma no finita. Per tant, l'origen d'aquestes produccions no es pot atribuir a l'*input*.

En aquest apartat es presenten les dades corresponents als IMO dels infants catalans i castellans del corpus utilitzat i es discuteixen els valors que adopten, la seva estructura i el seu significat, per tal de proposar-hi l'anàlisi més adequada.

Abans, però, d'entrar en les dades, cal plantejar-se una qüestió prèvia: hi ha IMO en català i en castellà? o, amb més precisió, existeix un *estadi d'infinitiu opcional* en aquestes dues llengües? Recordem que tant Rizzi com Wexler sostenen que en italià no hi ha IMO; per tant, si el català i el castellà s'assemblen en aquest aspecte a l'italià, haurem de concloure que en les llengües que estudiem no hi ha aquest estadi. Per a Rizzi, com s'ha vist més amunt, el fet que els infinitius en italià tinguin trets forts, cosa que provoca el moviment del verb, fa que les estructures no es puguin truncar i no es doni, en conseqüència, aquest fenomen. Tot i que l'explicació no és tan clara, per a Wexler les llengües no tant amb morfologia rica com amb subjecte nul, com ara l'italià (i, suposadament, el català i el castellà), no manifesten l'estadi de l'infinitiu opcional.⁵⁷

Plantejades així les coses, no sembla que en les llengües amb què estem treballant tingui gaire sentit un capítol com el present. Tanmateix, abans de donar-nos, crec que val la pena de presentar i de discutir les dades que ens

57. En un treball posterior, Wexler (1996) analitza els «pocs» casos documentats d'infinitius independents en català i castellà, citant dades de Torrens (1995), com a complements d'una preposició buida *a*: (A) *menjar*, (A) *cenar*. Aquesta anàlisi potser seria possible si, en efecte, els IMO responguessin només a una interpretació modal —al capdavant, la construcció *a + infinitiu* té valor imperatiu—, però, com ja s'ha apuntat i com veurem en estudiar les dades del corpus, existeix una altra interpretació per a aquests infinitius; fins i tot centrant-nos en aquells que tenen una lectura modal, difícilment podríem salvar tots els IMO afegint una preposició *a* davant de l'infinitiu (vegeu l'apartat 5.2.3.1).

forneix el corpus d'aquest treball. Val a dir que és impossible determinar a partir de quina quantitat podem afirmar que tenim un conjunt de dades consistents o, si se'm permet d'utilitzar l'anglicisme, *robustes*. Això no obstant, les que mostraré a continuació em sembla que no són marginals i mereixen, per tant, la nostra atenció.

5.2.1. DADES GENERALS

La taula 1 il·lustra el total d'infinitiu produïts pels infants durant el període estudiat i permet de comparar-los amb el total d'enunciats i amb el total d'oracions. Les xifres s'han calculat sobre el conjunt d'arxius de cada infant. Aquesta taula cal entendre-la de la manera següent: «enunciats» fa referència al total de produccions emeses per cada nen en el total del corpus, siguin aquestes oracionals o no; «oracions» és el total d'oracions, finites i no finites, produïdes per cada nen (aquesta categoria conté també, per tant, els infinitius que es detallen en les columnes següents, així com les oracions en gerundi i participi i els imperatius); «infinitiu» és el total d'oracions que contenen un verb en infinitiu, tant si aquest és gramatical com si no ho és (s'hi inclouen, en conseqüència, tant els infinitius legítims com els IMO, com els de clàusules subordinades); «IMO» és el total d'infinitiu matrius emesos pels infants excloent-ne els infinitius legítims o el·líptics, per les raons que es discuteixen més endavant (vegeu l'apartat 4.2.1).⁵⁸

TAULA 1
Distribució d'oracions finites i no finites en el català i en el castellà infantils

	<i>Enunciats</i>	<i>Oracions</i>	<i>Infinitiu</i>	<i>IMO</i>
Gisela	2.972	627	45	4
Pep	5.946	1.248	141	32
Júlia	2.088	720	117	24
María	6.342	1.956	387	50
Emilio	5.380	1.588	128	2
Juan	1.600	345	24	7

58. S'han exclòs del còmput d'infinitiu aquells que, en català, són part constituent del perfet perifràstic (ex. *va plorar*).

De l'anàlisi de les dades es desprèn que els infants, tant en català com en castellà, fan des de ben aviat estructures completes adultes amb infinitius subcategoritzats tant per verbs com per preposicions. Vegem-ne alguns exemples:

[10] Català: preposició + infinitiu

[10a] A dormir. (Pep, 1;8.0)

[10b] A picar. (Pep, 1;10.6)

[10c] Per pintar. (Pep, 2;0.0)

[10d] A seure. (Gisela, 2;2.6)

Castellà: preposició + infinitiu

[10e] A tapar. (María, 1;7)

[10f] Mamá, a (dor)mir. (María, 1;7)

[10g] Tú a cantar. (María, 2;0)

[10h] A bañar. (Emilio, 1;11.12)

[10i] A cantar, venga. (Emilio, 2;3.1)

[10j] A ata(r)lo. (Juan, 2;1.0)

[10k] Abajo a jugar. (Juan, 2;1.0)

[10l] A bañar. (Juan, 2;5.8)

[11] Català: verb + infinitiu

[11a] No li agrada cantar molt. (Pep, 1;10,6)

[11b] Anem a guardar. (Pep, 2;3,10)

[11c] No es pot obrir. (Pep, 2;3,10)

[11d] Anem a mirar. (Gisela, 2;2,6)

[11e] Vine a patinar. (Gisela, 2;4,25)

[11f] No la puc treure. (Gisela, 2;6,23)

Castellà: verb + infinitiu

[11b] Voy a busca(r) la pelota. (María, 1;11)

[11i] Tenía que t(r)abaja(r). (María, 2;0)

[11j] Quiero cantar. (Emilio, 2;3,1)

[11k] Vamos a cantar. (Emilio, 2;3,1)

Als exemples de [10], totes les oracions tenen valor imperatiu, excepte [10c]. Es tracta d'estructures, com les adultes, en què la preposició *a*, tant en català com en castellà, és la portadora de la força imperativa. Aquesta força imperativa proposem que es realitza morfològicament a través de la preposició i es comprova mitjançant el moviment del verb atret per un tret fort de mode. Que el verb en infinitiu, amb valor imperatiu, es mou ens ho demostren oracions com les de [10j], en què el clític apareix en posició enclítica; sobre la posició a la qual es mou, es pot proposar, com Laka (1990), que ho fa a SMode⁵⁹

59. Sobre la posició relativa de SMode dins la seqüència de projeccions funcionals de la fleixió, hi ha opinions diferents: d'una banda, Laka (1990); i d'una altra, Bosque (1990) i Ojea (1994).

o, com Rivero i Terzi (1995), a SComp.⁶⁰ En qualsevol cas, els infants estudiats mostren des de ben aviat coneixement d'aquesta estructura, del moviment del verb infinitiu i, si adoptem l'anàlisi de Rivero i Terzi (1995) (vegeu la nota 60), d'una estructura oracional completa amb SComp inclòs.

També des de ben aviat, com es desprèn dels exemples de [11], manifesten el coneixement d'estructures oracionals completes o quasi completes en què verbs modals o pseudomodals ([11c], [11e], [11f], [11j]), aspectuals ([11b], [11d], [11k]) o psicològics [11a] subcategoritzen un verb en infinitiu.

La pregunta que es planteja, doncs, és com és que durant el mateix període en què produeixen les oracions de [10] i [11] els infants són capaços de produir infinitius sols, ni que siguin pocs, quan sabem (i sembla que ells també saben) que aquests no poden aparèixer sols? En l'apartat següent, analitzaré els valors d'aquests infinitius independents, o IMO.

Un altre fet que cal destacar és que els IMO s'usen durant el període inicial, però més endavant desapareixen de les produccions dels infants. La taula 2 mostra l'evolució, arxiu per arxiu, de la presència d'IMO en el corpus de la Júlia i de la María, les dues nenes, catalana i castellana respectivament, de les quals hi ha més ocurrences d'IMO recollides i documentades. Les dades d'aquesta taula són prou il·lustratives de l'evolució dels IMO en les dues nenes estudiades amb detall. En tots dos casos, el període d'IMO abraça uns sis mesos, si bé, i això és prova del diferent ritme evolutiu de cadascuna, comença en moments diferents. El període d'IMO de la Júlia abraça d'1;10 a 2;5 mentre que el de la María va d'1;7 a 2;1. En tots dos casos, el primer arxiu correspon al que hem convingut a anomenar *inici de la sintaxi* o *moment en què es consignen combinacions de dos mots*. Pel que fa als percentatges d'IMO, s'han calculat sobre el total dels enunciat oracionals (és a dir, n IMO/n oracions), cosa que dóna, en percentatges, un 6 % per a la Júlia i un 6,5 % per a la María; curiosament, uns resultats força equilibrats tenint en compte que es tracta de dues nenes amb ritmes diferents i que pertanyen a diferents llengües (tot i que, pel que fa al tema analitzat en aquest capítol, català i castellà no presenten diferències substancials).

60. Aquest tipus d'oracions especials d'imperatiu *a + infinitiu* podrien constituir un argument més a favor de l'anàlisi de Rivero i Terzi (1995) sobre els imperatius, en el sentit que aquests s'han de moure a Comp. Si admetem que oracions en castellà (en aquesta llengua, aquest tipus d'estructura imperativa és molt més natural) com *A no callar*, *A no llevarlo allí* no són acceptables (potser són acceptables en un context com *Y ahora*, *A no perder comba*, però semblen marginals), la negació, que intervindria entre la posició original del verb i Comp, però no pas entre aquella i SMode, constituiria una barrera que impediria l'ascens del verb i, per això, no podríem tenir oracions negatives d'aquest tipus, d'una manera anàloga als imperatius ordinaris.

TAULA 2
Evolució dels IMO per edats

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>IMO</i>	<i>Oracions</i>	<i>Enunciats</i>
Júlia	1;10.24	3 (21 %)	14	32
	2;0.13	1 (3,2 %)	31	90
	2;0.26	1 (3,3 %)	30	135
	2;1.11	4 (3,9 %)	101	343
	2;1.25	3 (4,8 %)	62	177
	2;2.11	7 (9,8 %)	71	195
	2;5.8	5 (5,6 %)	89	217
María	1;7	15 (20,2 %)	74	630
	1;8	5 (11,4 %)	44	260
	1;9	6 (8,6 %)	70	609
	1;10	10 (8,3 %)	120	782
	1;11	2 (2 %)	100	350
	2;0	7 (5,4 %)	129	434
	2;1	5 (2.2 %)	229	686

Un comentari interessant que mereixen els resultats aportats per aquesta taula és el fet de poder-los comparar amb altres treballs en altres llengües. En aquest sentit, primer de tot cal cridar l'atenció sobre la dificultat de fer tals comparacions entre els corpus de dades que s'han recollit i analitzat utilitzant distintes metodologies. Tot i així, un cop feta aquesta reserva, podem comprovar que entre aquests percentatges i els observats en altres llengües (vegeu, en aquest punt, les dades reproduïdes a l'apartat següent 5.2.2 i les observacions de caire metodològic que s'hi fan), la diferència tampoc no és tan notòria com per poder afirmar inqüestionablement que en les llengües que tractem aquí els IMO són inexistents, o si n'hi ha, són deguts a un error en l'assignació dels trets particulars de l'infinitiu, com s'ha dit en la bibliografia quan els investigadors es refereixen a aquestes llengües.

5.2.2. ELS INFINITIUS LEGÍTIMS: ELS USOS ELLÍPTICS

Tant en les llengües adultes corresponents com en les infantils, hi ha una sèrie de contextos en què els infinitius aïllats són correctes. Es tracta de les construccions d'infinitiu que són resposta a una pregunta amb un verb com

fer i *voler*,⁶¹ si bé es tracta en ambdós casos de construccions diferents. En aquest cas, l'infinitiu no pot portar un subjecte explícit, tot i que pot aparèixer amb un clític d'objecte.

Vegem alguns exemples d'infinitius el·líptics en els infants del corpus:

[12] Català: Gisela

- [12a] MAR: Què vols?
 GIS: Tapar. (1;9.0)
 [12b] ULI: Què fas, Gisela?
 GIS: Treure-li això. (2;8.0)

Català: Júlia

- [12c] MAR: I què faràs amb els nens?
 JUL: Jugar. (1;9.28)
 [12d] MAR: Què vols?
 JUL: Sortir. (1;10.24)
 [12e] MAR: I què vas fer al cotxe?
 JUL: Pujar. (1;10.24)
 [12f] MAR: Què fa la barba de la mama?
 JUL: Punxar. (2;0.13)
 [12g] MAR: Júlia, i amb el gos, què he de fer?
 JUL: Posar-lo. (2;1.25)
 [12h] MAR: Oh, i què has de fer per seure aquí?
 MAR: Què has de fer?
 JUL: Tre(u)re (l)a nina. (2;2.11)
 [12i] PAR: I el llop, quan veu que s'han escapat, què fa el llop?
 JUL: Posar (l)es botes. (2;5.8)

Català: Pep

- [12j] EXA: Què farem ara, Pep?
 PEP: Jugar a xx. (2;3.10)

[13] Castellà: Emilio

- [13a] NAC: Qué quieres?
 EMI: Cantar. (2;3)

61. Curiosament, dos verbs com *voler* i *poder*, que normalment se solen posar en un mateix sac, no tenen el mateix comportament en aquest tipus de context. Donades dues oracions com *Puc fer-ho* i *Vull fer-ho*, només en el segon cas podem efectuar una pregunta la resposta de la qual sigui una oració d'infinitiu com *Fer-ho: Què vols?*, **Què pots?* Sembla, doncs, que només podem parlar pròpiament de verb modal en el segon cas (*poder*), verb que subcategoritza necessàriament un infinitiu, mentre que *voler* es tractaria d'un verb amb esquema transitiu.

Castellà: María

[13b] MAR: ¿Qué hago con él?

NEN: Bu(ard)á [guardar]. (1;8)

[13c] PAR: ¿Qué vas a hacer ahora ?

NEN: Comé(r). (1;10)

[13d] MAR: ¿Y qué le has hecho tú ?

NEN: Da(r)le culo. (1;10)

[13e] MAR: ¿Qué estás haciendo María, mi vida ?

NEN: Timpá [limpiar] e(l) culito. (1;11)

No discutiré aquí si aquests infinitius el·líptics són SComp complets o no. Tan sols vull destacar que, es realitzi on es realitzi, el temps s'interpreta lligat al discurs, en concret a la pregunta precedent. En els exemples de [12] i [13] s'aprecia com els infinitius es poden referir tant a activitats presents com passades com futures (immediates o no), depenent del temps a què es refereix l'enunciat anterior.

Una altra observació és que, si bé és possible i legítim en les respectives gramàtiques adultes respondre a preguntes de tipus *fer* amb un infinitiu, és fins i tot potser més freqüent fer-ho amb una oració finita, indicant el temps coincident amb el de la pregunta. Així, per exemple a [12f], resultaria més natural respondre *Punxa*. Aquest fet indica que els infants tenen tendència a sobreutilitzar els infinitius, en detriment de les formes finites, en contextos en què l'ús de les formes finites i de les no finites és optatiu.⁶²

Quant a les xifres corresponents a aquest apartat, val a dir que els infinitius legítims no s'han tingut en compte a l'hora de calcular el total d'IMO de cap de les dues taules anteriors. S'han inclòs, en canvi, dins la columna «infinitius» de la taula 1. La raó és que, en tractar-se d'infinitius legítims, formen part de la corresponent gramàtica adulta. No hi ha, doncs, cap motiu per barrejar-los amb els IMO.

Val la pena de fer aquesta remarca perquè en certs treballs sobre IMO (*root infinitives* o *optional infinitives*) que s'han anat citant, si bé se solen separar a l'hora de presentar-los i analitzar-los, no es fa el mateix en el moment de presentar-ne les freqüències i van a parar tots en un mateix sac, cosa que emmascara els resultats. Així, Hamann *et al.* (1994) estudien els IMO d'un nen francòfon que «is well within the *root infinitive* period, i.e. he produces non-adult infinitives in declaratives next to inflected structures. Such infinitives

62. Un paral·lisme semblant s'observa en l'alternança entre el present i el gerundi (normalment sense auxiliar), en contextos com *Què fas? Menjant/Menjo*. Els infants semblen preferir la forma no finita de gerundi, si més no inicialment, a la de present. Alguns parlants consideren aquesta opció agramatical.

correspond to 10,9 % of his verbal utterances» (p. 100). Unes línies més avall aclareixen com s'ha fet el còmput d'IMO: «The count of root infinitives includes all the clear cases of non-adult infinitives, *but also the cases where the pragmatic situation allows an infinitive in adult speech*,⁶³ cf. [10*b*]», reproduït a continuació:

[14] Ch: Tu veux quoi?
(tu vols què)

A: Ôter tout ça (A. 2;0;2)
(portar tot això)

Amb les dades que ens forneixen no podem saber quina proporció dels seus *root infinitives* són veritables IMO. L'única cosa que es pot assegurar és que el percentatge ha de ser necessàriament inferior a 10,9 %.

Igualment, Haegeman (1995) considera IMO els infinitius el·líptics, tot i reconèixer que aquestes «infinitival clauses are elliptical in the same way that adult clauses can be elliptical» (p. 222-223). El percentatge d'IMO de Hein, el nen holandès estudiat, en el període analitzat (de 2;4 a 3;1) és del 16 %, xifra que hom podria considerar «robusta»; és clar que si restem (tot i que no sabem quants són) els infinitius legítims, aquesta xifra disminuiria. A més a més, en algun cas els exemples adduïts entre els IMO amb valor modal són dubtosos. Vegem el seu exemple [32*a*], reproduït a continuació:

[15] M: What heb je nog meer gedaan?
(què has tu més fet)

H: Zitten
(seure)

Segons la informació contextual, l'infinitiu de Hein a [15] té més aviat aspecte d'un infinitiu el·líptic i, per tant, legítim, que no pas d'un infinitiu amb lectura volitiva, com defensa l'autora.

En poques paraules: el que estic plantejant és que els infinitius legítims o el·líptics no són IMO. Consegüentment, s'han de presentar per separat tant en la descripció com en els càlculs numèrics.

5.2.3. ELS INFINITIUS INFANTILS: ELS VERITABLES IMO

5.2.3.1. Els IMO amb valor modal

Diversos autors han assenyalat que sovint els IMO tenen valor modal. Entre d'altres, Boser *et al.* (1992) han arribat a suggerir, fins i tot, que aquesta

63. La cursiva és meua.

és l'única interpretació possible per als IMO. Wijnen (1994) distingeix aquest valor modal, que ell anomena *intensiu*, «referred to a desired-for or future event or action», d'un valor no modal o descriptiu, que ell anomena *extensiu*, «referred to an ongoing event or action»; d'aquests darrers en parlaré a la secció següent.

No tots els infinitius amb valor modal del corpus tenen el mateix significat. Bàsicament, en trobem de dos tipus:

- a) Infinitius que es poden analitzar com a *complements d'un (pseudo)-modal o aspectual buit* o, en altres paraules, no expressat. El significat d'aquest grup cobreix diferents sentits de modalitat: voluntat, possibilitat i necessitat, si bé el primer, el volitiu, és la lectura més habitual.
- b) Infinitius amb valor *imperatiu*, és a dir, d'expressió d'ordre.

En el castellà adult, també podem trobar construccions d'infinitiu amb força imperativa: es tracta de l'anomenat *infinitiu imperatiu* tan comú en els textos instructius:

- [16a] Abrir puertas y ventanas.
- [16b] No apagar las luces.
- [16c] No asomarse a las ventanillas.

La diferència, però, amb els IMO infantils és que el subjecte en la llengua adulta és sempre una segona persona (del plural) i tenen una certa facilitat d'aparició amb la negació.

Podem també trobar infinitius en el català i en el castellà adults en contextos interrogatius i exclamatius, com mostren [17] i [18] respectivament; [18c] és un cas particular d'infinitiu amb força imperativa/exhortativa referit al passat:

- [17a] Com expressar-ho d'una altra manera? (cat.)
- [17b] ¿Para qué salir de casa? (cast.)
- [18a] Viure jo amb la meua sogra? Ni t'ho pensis! (cat.)
- [18b] ¿Sacar el niño solo a pasear el perro? ¡Pues estaría bonito! (cast.)
- [18c] ¡Haberlo hecho antes! (cast.)

En aquests casos, la diferència que trobem amb els IMO infantils és que aquests mai no adopten les interpretacions dels infinitius adults de [17] i [18].

Allò que tenen en comú els infinitius infantils i adults presentats en aquest apartat és que, a diferència de les oracions declaratives (afirmatives o

negatives), no tenen un valor de veritat, és a dir, no es pot predicar la veritat o falsedat del contingut proposicional que expressen i això segurament, com suggeríem al començament d'aquest capítol sobre la finitud, té a veure amb l'expressió del temps. És per això que els infinitius declaratius (o descriptius), que analitzarem en l'apartat següent, resulten encara més intrigants.

Tornem als IMO infantils amb valor modal. A continuació, es mostren algunes produccions amb els dos sentits indicats [a] i [b]. No sempre és fàcil discernir entre les dues interpretacions, de la mateixa manera que tampoc no resulta senzill distingir en alguns casos les interpretacions modal i descriptiva. Per aquest motiu dono els exemples, sempre que em sembla imprescindible, amb algun tipus d'informació contextual i/o discursiva:⁶⁴

- [19a] Sortir [vol sortir de la cadira]. (Jul, 1;10.24)
 [19b] Posar [mentre intenta posar el xumet a la nina]. (Jul, 2;2.11)
 [19c] JUL: A Júlia se(u)re aquí. (2;2.11)
 MAR: Què vols?
 JUL: Se(u)re aquí.
- [20a] MAR: Aviam, digues-li al papa surt i sortirà. (1;10.24)
 MAR: Què li diràs?
 JUL: Sortir.
- [20b] Guardar això [li diu al pare que guardi un objecte]. (Jul, 2;0.26)

A [19c] es veu com la mare atorga una interpretació modal a l'infinitiu, *seure*, de la nena. D'altra banda, [20a] és un bon exemple per veure l'ús de l'infinitiu com a imperatiu: tot i que hi ha el model precedent de la mare, la nena utilitza la forma en infinitiu *sortir*.

5.2.3.2. Els IMO amb valor descriptiu

Com s'ha avançat en la secció precedent, al costat dels IMO amb valor modal o intensiu destaquen els IMO amb valor descriptiu o extensiu, usant

64. Sóc conscient de les limitacions que comporta recórrer al context discursiu (i no discursiu) per discernir entre diferents interpretacions, però amb un corpus de producció natural és l'únic recurs amb què comptem. Tanmateix, sempre que m'ha estat possible he confirmat la meua interpretació amb la que atorguen els adults a les produccions dels infants en les transcripcions. Evidentment, ofereixen resultats més fins i més acurats els experiments dissenyats per a un objectiu específic. Per a un disseny experimental sobre els infinitius opcionals, vegeu Schönenberger *et al.* (1995).

termes de Wijnen (1994). Aquests són, precisament, els infinitius que porten més maldecaps als investigadors. La raó més remarcable és que es mostren reticents a una anàlisi dins de la hipòtesi del modal buit, defensada per Boser *et al.* (1992) i per altres, com Ferdinand (1995). Aquesta hipòtesi queda bandejada a la vista d'aquestes produccions.

En general, els infinitius intensius descriuen activitats en curs, normalment en present, però també referides a altres temps si bé amb una freqüència molt més baixa (vegeu l'apartat 5.3), i mentre es desenvolupa l'acció. A continuació, se'n mostren un quants exemples:

[21] Català: Gisela

[21a] Treure amb els dits [mentre treu les peles de la fruita]. (2;8.0)

[21b] Això treure [treu un objecte de la cuineta]. (2;8.0)

Català: Júlia

[21c] Això (r)ecollir, mama [mentre agafa una pinta de terra]. (2;1.11)

[21d] Això (r)ecollir, mama [mentre agafa una ampolleta]. (2;1.11)

[21e] No bufar [mirant la foto del seu segon aniversari on hi ha retratat el pastís, la nena constata que els avis *no bufen*]. (2;1.25)

Català: Pep

[21f] Un altre pintar. (2;0.0)

[22] Castellà: Emilio

[22a] Romper [mentre va trencant unes peces de fusta]. (2;0)

Castellà: María

[22b] Coge(r) bote. (1;9)

[22c] Sopla(r) [bufant les espelmes del pastís]. (2;0)

5.2.3.3. *Propietats sintàctiques dels IMO*

A [9] s'ha vist com les dues hipòtesis principals sobre els IMO, la del truncament de Rizzi i la del temps opcional de Wexler, fan prediccions diferents pel que fa al comportament sintàctic dels infinitius. A continuació, es discuteix de quina manera s'adeqüen aquestes prediccions a les dades del corpus d'aquest estudi.

—*Subjectes i IMO*

En català i en castellà, a diferència del francès per exemple, no tenim subjectes clítics, per la qual cosa no podem ni confirmar ni rebutjar la primera de

les prediccions, referent als subjectes. Tot i així, repassaré els subjectes que trobem. Del total de 113 IMO del corpus, 8 porten subjecte. Els reproduïxo, tots vuit, a continuació:

- [23] Català
 - [23a] A mama colar [la mama corria] (Jul, 2;2)
 - [23b] A Júlia se(u)re aquí. (Jul, 2;2)
- [24] Castellà
 - [24a] Bibi [muñeco] dormi(r). (Mar, 1;8)
 - [24b] Bibi aná (?), bibi dormi(r) no. (Mar, 1;8)
 - [24c] Yo gu(ard)a(r). (1;10)
 - [24d] Yo senta(r), ¿vale? (Mar, 2;0)
 - [24e] Yo senta(r); tú tam(bi)én. (Mar, 2;0)
 - [24f] Yo ab(r)i(r) la puerta [intenta obrir-la]. (Mar, 2;1)

Si considerem altres llengües, com ara l'anglès, Wexler (1994) afirma, en la nota 44, que no creu que hi hagi una relació directa entre els subjectes nuls i l'estadi de l'infinitiu opcional. Es planteja la següent pregunta: en l'estadi IMO, són només els verbs no finits els que permeten subjectes nuls? Creu que, basant-se en les dades que coneix, la resposta és no. «It may very well turn out that null subjects in child versions of non-null subjects languages are not identified by agreement or tense, but are more related to same kind of topic (Hyams & Wexler, 1993) or root (Rizzi, 1992 [1994]) construction».

Sano i Hyams (1994) prenen la hipòtesi de l'IMO de Wexler i l'estenen a l'explicació dels subjectes nuls en els primers estadis del desenvolupament lingüístic. Per a aquestes autores, si bé Wexler no aborda directament el tema del subjecte nul (acabem de veure que ho fa de passada en una nota i, precisament, per suggerir la idea contrària a la d'aquestes autores), l'anàlisi que fa Wexler de l'IMO condueix amb facilitat a la hipòtesi que és la disponibilitat dels infinitius (o l'opció que tenen els nens d'utilitzar els infinitius en oracions matrius, en termes de Rizzi, 1994) allò que fa possibles els subjectes nuls en l'anglès infantil. Des d'aquesta perspectiva, els subjectes nuls dels infants no són el resultat d'una fixació errònia del paràmetre corresponent, com va proposar Hyams al començament (Hyams, 1986), sinó que deriven d'una propietat idiosincràtica de les gramàtiques infantils: la presència dels IMO. I, com que els infinitius, l'única categoria buida que llicencien és PRO, proposen que el subjecte nul dels IMO en les gramàtiques infantils ha de ser PRO.

Seguint la hipòtesi del truncament de Rizzi, Rasetti (1996) intenta, precisament, trobar una resposta a la correlació observada entre l'absència de

subjectes i la presència d'IMO en una llengua com el francès. Després d'analitzar detalladament el corpus de cinc nens francòfons i el desenvolupament dels dos fenòmens estudiats, conclou que no hi ha una relació de causa i efecte, i que, per tant, els subjectes nuls i els infinitius estan connectats indirectament a través d'una hipòtesi d'abast més general com és la hipòtesi del truncament.

—*Negació i IMO*

D'acord amb la hipòtesi del truncament, no esperem trobar IMO negats ja que el marcador negatiu en aquestes llengües ocupa una posició per sobre de ST (vegeu el capítol 7). En efecte, sembla que aquesta predicció es confirma: si es repassen totes les ocurrences d'IMO, tan sols n'hi ha un en què l'infinitiu és precedit per la negació:

[25] La mare i la Júlia miren una foto del dia del seu aniversari en què es veuen els avis, la nena i el pastís amb dues espelmes.

MAR: I què fan? [demanant pels avis]

MAR: Foc.

JUL: No bufar. (2;1.25)⁶⁵

En canvi, la hipòtesi del temps opcional no aporta cap explicació a la inexistència d'infinitius negats. Segons aquesta hipòtesi, esperaríem trobar negacions amb els IMO, de la mateixa manera que trobem —poques, és cert, en comparació amb el total d'oracions declaratives— negacions amb verbs en forma finita, i això independentment de la posició relativa que ocupi Neg respecte de T segons les llengües. És cert, segons les dades, que en anglès infantil tenim seqüències del tipus *She not go* i que, en canvi, no es detecten casos com **She not goes*, tal com prediu la hipòtesi del temps opcional (Harris i Wexler, 1996). Tanmateix, el que no es prediu és la inexistència d'IMO negats en llengües com l'italià, el francès, l'holandès, el català o el castellà, per posar-ne unes quantes. Davant d'aquests fets, els autors citats han de concloure que deu existir alguna mena d'incompatibilitat entre la negació i el

65. No crec que es pugui parlar igualment d'IMO negats en els casos com [24b], en què la partícula negativa apareix postposada a l'infinitiu. Exemples d'aquest tipus sí que se'n troben al llarg de les produccions dels infants, però crec que demanen una anàlisi diferent en la qual l'infinitiu apareix en una posició dislocada de tòpic:

MAR: I per què no vols que el peti [el globus]?

JUL: Petar no.

Aquests enunciat són paral·lels als del tipus:

MAR: Que vols sopa per dinar?

JUL: Sopa no.

temps. Això, probablement, té bona part de raó al marge del fenomen de l'IMO (vegeu, en aquest sentit, els treballs de Zanuttini, 1990 i 1996; o Laka, 1990); però, un altre cop, la llengua que deixa de compartir bona part de les propietats que s'han atribuït a l'estadi d'IMO torna a ser l'anglès. Estàriem temptats de pensar, doncs, que aquesta llengua té alguna particularitat que, almenys respecte d'aquest tema, la fa diferent de les altres llengües. Deixo, de moment, aquest pensament en suspens.

—*Elements interrogatius i IMO*

Pel que fa als elements interrogatius, si l'estructura proposada és truncada, no esperarem trobar-ne en les produccions ja que la posició Comp, a la qual s'hauria de desplaçar l'element interrogatiu, és absent. En canvi, en una estructura com la proposada per Wexler per als IMO, en la qual només manca ST, o està subespecificat, la resta de projeccions es projectarà, per la qual cosa res no hauria d'impedir la presència d'elements interrogatius. Després de remenar, tanmateix, les dades d'IMO en català i en castellà, no es troba cap cas en què coapareguin un element interrogatiu i un infinitiu. Disposem, doncs, d'una altra prova que indica que la hipòtesi del truncament dona compte més adequadament del fenomen de l'IMO que no pas la del temps opcional.

Convé fer, això no obstant, alguna remarca sobre l'anglès. El que hem observat per a les dues llengües de què tractem aquí es pot extrapolar a un bon grapat de llengües, entre les quals no es troba, precisament, l'anglès. És ben conegut gràcies a l'abundant bibliografia —i es pot corroborar donant una ullada a la base de dades CHILDES— que en anglès primerenc no són infreqüents seqüències del tipus: *Where go?* o *What eat?* Aquesta mena d'exemples, juntament amb el fet que la correlació entre l'absència de subjectes i la presència de formes verbals en infinitiu en el llenguatge infantil no és tan evident com en altres llengües, ens obren dues alternatives:

a) o ens inclinem a favor d'una hipòtesi que, com la de Wexler, sembla donar compte més acuradament d'aquests fets en anglès, a excepció feta de l'absència de marcadors negatius amb IMO (però, vegeu Harris i Wexler, 1996), i deixem fora les correlacions observades en altres llengües,

b) o estipulem, seguint un suggeriment de Rizzi (vegeu Rasetti, 1996, n. 4), que els IMO de l'anglès infantil no són pròpiament infinitius, sinó formes no flexionades.

Des d'un punt de vista morfològic, aquesta segona opció resulta reforçada ja que, si bé en altres llengües l'infinitiu té una morfologia pròpia que l'identifica com a tal (-*r* en català, en castellà o en francès; -*en* en holandès o en alemany), en anglès el marcador d'infinitiu *to* no apareix en les formes que els investigadors tendeixen a identificar com a IMO, sinó que aquestes formes

tenen més aviat l'aparença d'arrels *despullades* mancades del morfema -s de temps (o de persona, segons altres autors).⁶⁶

Un argument poderós contra la hipòtesi del temps opcional és que fa la predicció que un cop els infants tenen operatiu el tret [$\pm$ pass] associat a T, és a dir, quan produeixen formes de passat amb clara referència temporal, els IMO haurien de desaparèixer de les seves produccions. Això no obstant, en la bibliografia s'ha destacat que, fins ben entrats els tres anys, encara es detecten usos d'IMO entre els infants anglòfons. Aquest és un altre fet que fa pensar que els infinitius de l'anglès infantil són un fenomen (parcialment o totalment) diferent del que se sol caracteritzar com a IMO, *stricto sensu*.

5.3. LA INTERPRETACIÓ DE TEMPS DELS IMO

Tot i haver-se parlat tant dels IMO en la bibliografia, hi ha un tema que a penes s'ha tocat: el de la interpretació temporal dels IMO.

Es poden formular diverses hipòtesis sobre la representació sintàctica que ha de tenir el temps en els IMO. Cadascuna comporta diferents prediccions sobre la interpretació temporal:⁶⁷

- a) *Els IMO tenen projecció Temps*. Si hi ha, doncs, una projecció corresponent a T, perquè aquest T es pugui interpretar, ha de tenir un valor específic ($\pm$ pass) que marqui la relació que s'estableix entre el temps de la parla i el temps de l'esdeveniment. La proposta més simple seria admetre que ambdós temps coincideixen i que el temps de l'esdeveniment és el mateix que el temps de la parla; en altres paraules, els IMO s'interpretarien com a *temps present*. Per reforçar aquesta proposta, es pot adduir que això no és estrany ja que sembla que en les oracions finites la interpretació temporal inicialment és restringida al present. Aquesta visió es podria correspondre amb una postura com la plantejada per Lasser (1995): els IMO són veritables formes finites.
- b) *Els IMO tenen projecció Temps, però és subespecificat*. Igual que abans, els IMO tindrien una projecció per T, però subespecificada per

66. Aquest fet ha provocat no pocs maldecaps, des d'un punt de vista operatiu, als investigadors a l'hora de decidir què és i què no és un IMO en anglès. Per exemple, el verb d'un enunciat com ara *I eat* o *Me eat*, produït durant el període de l'IMO, ¿s'ha de considerar IMO, igual com catalogariem la forma verbal de *Sarah eat*, o es tracta d'una forma finita adequada? Com a mostra d'operativització d'aquest tipus de produccions, es poden llegir els criteris seguits a Wexler (1994) o Capdevila (1996).

67. Per a aquesta classificació, segueixo Wijnen (en premsa).

al valor [pass]. Què vol dir això pel que fa a la interpretació de temps? Com que aquest no està gramaticalitzat —recordem que els IMO són formes no finites que no tenen morfologia específica de temps, a diferència de les formes finites— i com que tampoc no es pot interpretar anafòricament, com en el cas d'un infinitiu dependent o subordinat, no hi ha una altra solució possible que interpretar la referència temporal contextualment, si fa no fa com un pronom dític. La predicció, doncs, és que els IMO poden tenir *qualsevol interpretació temporal*, depenent del context en què són emesos. Aquest plantejament és pròxim a les idees expressades a Wexler (1994): quan diu «it must be that the child does not distinguish values of T» està proposant alguna cosa semblant a la subespecificació dels trets de temps. Es podria pensar que, mentre dura el període de l'IMO, els infinitius són una mena d'element jòquer que el nen utilitza per expressar les referències temporals que encara no té totalment a l'abast o que no acaba de dominar. En aquest sentit, esperariem, fins i tot, trobar més IMO referits a temps altres que el present.

- c) *Els IMO no tenen projecció Temps*. Si no hi ha projecció de temps, o bé simplement les oracions amb IMO no es poden interpretar —i això no sembla gaire desitjable—, o bé hi ha d'haver alguna manera d'interpretar aquests infinitius respecte del temps. L'oració, doncs, s'ha de poder interpretar dins el discurs. Això dóna lloc a dues possibilitats: els IMO poden tenir un valor *declaratiu* (i, aleshores, podem esperar qualsevol temps en funció del discurs precedent) o, pel fet mateix de no tenir T, la interpretació pot ser *modal (irrealis)*. Aquesta idea és compatible amb la hipòtesi del truncament de Rizzi (1993-1994).

5.3.1. LA INTERPRETACIÓ TEMPORAL DELS IMO

EN LES GRAMÀTIQUES INFANTILS DEL CATALÀ I DEL CASTELLÀ

Un cop plantejades aquestes tres possibilitats, el següent pas consisteix a analitzar la referència temporal dels IMO del corpus, per tal de comprovar quina de les tres possibilitats plantejades dóna compte millor de les dades. Un altre cop, hauré de recórrer a informació discursiva i contextual, amb les limitacions que això comporta —insisteixo—, per atorgar-hi una interpretació determinada. Evidentment, la interpretació adjudicada pot no ser la que l'infant hi ha volgut donar, però en principi —i mentre no tinguem evidència clara en contra— no tenim per què no creure que les interpretacions dels infants i dels adults no són coincidents.

Servint-me, doncs, d'informació contextual, he classificat totes les oracions amb IMO de la Júlia i de la Maria com a *present* (en el cas en què l'acció denotada pel verb coincideix amb l'activitat en curs), *passat* (quan l'acció es refereix a una acció ja realitzada, normalment immediatament abans) o *modal* (quan allò que s'expressa és el desig de realitzar o que algú realitzi l'acció denotada). La taula següent mostra els resultats obtinguts:

TAULA 3
Interpretació temporal dels IMO per edats

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>IMO</i>	<i>Present</i>	<i>Passat</i>	<i>Modal</i>
Júlia	1;10.24	3			3
	2;0.13	1	1		
	2;0.26	1			1
	2;1.11	4	4		
	2;1.25	3	2	1	
	2;2.11	7	3	3	1
	2;5.8	5	4		1
María	1;7	15	1	2	12
	1;8	5	1		4
	1;9	6	4		2
	1;10	10	5		5
	1;11	2	1		1
	2;0	7	5		2
	2;1	5	5		

Reprodueixo, a continuació, alguns exemples amb referència de temps present i passat (per als casos de lectura modal, vegeu l'apartat 5.2.2.1):

[26] Català: present

[26a] MAR: No, no punxa [la barba de la mama].

JUL: *Punxar*. (2;0.13)

[26b] JUL: Això *recollir*, mama [mentre agafa una pinta de terra]. (2;1.11)

[26c] JUL: No *bufar* [mirant la foto de l'aniversari]. (2;1.25)

[26d] JUL: (L)a Júlia *se(u)re* aquí [mentre seu]. (2;2.11)

- [26e] PAR: El sugus, no l'has pogut obrir?
 JUL: No se pot xxx [%obrir].
 JUL: Ara *buscar* un +. (2;5.8)
- [27] Català: passat
 [27a] JUL: Mira, e(l) conill ha amagat e(l) nas.
 MAR: El conill què?
 JUL: Amagar. (2;1.25)
 [27b] MAR: Ballava així?
 JUL: (L)a mama colava [%corria].
 JUL: (L)a mama colar [%córrer]. (2;2.11)
- [28] Castellà: present
 [28a] NEN: (S)e(n)ta(r) [s'asseu]. (1;8)
 [28b] PAR: ¿Cómo dices?
 NEN: Coge(r) bote. (1;9)
 [28c] NEN: (L)a(s) mangas souba(r) [% subir] [baixant-se les mànigues del jersei]. (1;10)
 [28d] MAR: Deja los calcetines en el suelo, hija; déjalos.
 NEN: El ot(r)o busca(r) [s'ajup i busca alguna cosa]. (1;11)
 [28e] TIO: ¿Con quién te vas mañana a Galicia, María?
 NEN: Entonces, Pepito xx [parlant al ninot; s'aixeca]. Yo senta(r) [s'asseu a terra]. (2;0)
- [29] Castellà: passat
 [29a] E(s)te (t)apa(r) [ensenyat l'ampolla que ha tapat]. (1;7)
 [29b] E(s)te (t)apa(r) [amb un altre flascó tapat a la mà]. (1;7)

Allò que destaca de la taula 3 és que podem trobar els tres tipus de referència en les dades recollides. La referència al passat és força reduïda, però això no ha d'estranyar si tenim present que, en general i encara més en els primers estadis, els infants a penes es refereixen al passat (vegeu l'apartat 7.2.3). Les dues interpretacions més representades són la de present i la de modal.

Un altre fet que val la pena de remarcar és la diferència observada entre les dues nenes. En el cas de la nena castellana, la María, el 50 % de les ocurrències d'IMO tenen una lectura modal mentre que en cas de la nena catalana, la Júlia, el percentatge de lectures modals correspon a un 25 %. Aquesta diversitat en els resultats potser està reflectint una diferència entre ambdues llengües. En efecte, com hem indicat una mica més amunt, hi ha una construcció, *a + infinitiu*, que té valor imperatiu. Aquesta construcció és possible tant en català com en castellà; tanmateix, es tracta d'una combinació més rendible i més freqüent en la darrera llengua. I això ho podem comprovar fent una ullada ràpida a l'*input* que reben dels pares ambdues nenes. A tall d'illus-

tració, si es comparen els sis primers arxius d'ambues nenes (entre 1;7 i 2;0), comprovem que entre les produccions dels pares de la Júlia apareixen tan sols tretze ocurrències d'aquesta construcció (10 de les quals corresponen a la fórmula d'iniciació de diàleg *a veure*, i tres són *A dormir*), mentre que els pares de la Maria utilitzen la construcció 41 cops (28 de la fórmula *A ver* i els 13 restants amb combinacions variades: *A cenar*, *A tapar*, *A dormir*, *A secar*, *A sentar*, *A jugar*, *A andar* i *A montar*).

En conclusió, de les tres possibilitats plantejades en aquesta secció, sembla que [c] és la que dona compte més adequadament dels fets observats. Com hem dit més amunt, es tracta de la possibilitat que podria derivar, pel que fa a la interpretació dels IMO, de la hipòtesi del truncament de Rizzi.

5.3.2. LA INTERPRETACIÓ ASPECTUAL DELS IMO

Vull anar, però, una mica més enllà. A banda de la referència temporal dels IMO, sigui quina sigui, podria ser que el fet d'usar infinitius per part dels nens fos una estratègia per expressar alguna noció la gramaticalització de la qual encara no han descobert. En altres paraules: potser, quan els infants usen un infinitiu no legítim no ho fan a l'atzar, amb qualsevol tipus de predicat, sinó que estan emprant un mecanisme supletori per expressar algun tipus de diferenciació gramatical. Endinsar-nos en aquesta qüestió aportarà, probablement, una mica de llum a un fet observat en la bibliografia: no hi ha casos documentats d'auxiliars ni de modals en estructures amb IMO. Ni tampoc —s'hi podria afegir— de verbs copulatius. Ni potser d'algun tipus particular de predicat?

Analitzem els diferents tipus de predicat. Tornant a les idees expressades al començament del capítol, un predicat és una expressió oberta que per poder ser interpretada s'ha de saturar mitjançant un temps: el predicat que denota el SV (sigui un esdeveniment o un estat) es predica d'un moment en el temps T. (Fixem-nos que, plantejades així les coses, un IMO —mancat per definició de temps— seria una predicació «incompleta» i, en certa mesura, ininterpretable o interpretable com a genèric).

Un verb d'esdeveniment denota un canvi en un període —en un interval— de temps. Per contra, un verb d'estat no denota cap canvi sinó un determinat estat de coses en un període de temps, amb uns límits relativament imprecisos. És clar que estem parlant de la noció d'aspecte, o la manera com es distribueix i s'estructura el temps en el si de la mateixa predicació. Més senzillament i apuntant directament al tema que ens ocupa, els verbs d'esdeveniment tenen intrínsecament una estructura temporal pròpia mentre que els verbs d'estat n'estan mancats; d'alguna manera, per poder arribar a tenir, en darrer terme,

interpretació de temps, aquests darrers necessiten alguna cosa externa a ells mateixos, l'han d'obtenir d'una altra font.

Del que s'acaba de dir, se'n deriva la predicció de la impossibilitat de tenir IMO amb verbs d'estat, formulada informalment a continuació:

- [30] En estructures mancades de T, o si T és subespecificat per als valors de temps, no hi poden aparèixer verbs d'estat. O, en altres paraules, només tindrem IMO amb verbs d'esdeveniment.

La impossibilitat dels IMO amb els verbs d'estat deriva, doncs, de la impossibilitat de poder-los atorgar cap interpretació de temps en estructures mancades de T. Una estructura ininterpretable és una estructura impossible. D'altra banda, si es comprova que [30] fa les prediccions correctes, tindrem un argument més per rebutjar la hipòtesi que defensa que els IMO tenen projecció T (de la mateixa manera queda refusada la hipòtesi del modal buit). La predicció de [30] també es pot estendre als verbs modals.

Si la hipòtesi de [30] està en el camí correcte, haurem de suposar que el contrast entre predicats esdevenimentals i no esdevenimentals forma part de la facultat de llenguatge. Com a conseqüència d'aquesta estipulació, caldrà esperar que aquest patró es trobi també en altres llengües.

Observacions sobre la concomitància entre l'estructura sintàctica i el tipus de predicat es feien ja en el treball liminar, analitzant produccions del francès infantil, de Ferdinand (1995), si bé aquesta autora acabava proposant una estructura amb un modal buit o un auxiliar buit per als infinitius infantils. Més recentment, Wijnen (1997) i Lasser (1997), el primer per a l'holandès i el segon per a l'alemany infantils, han palesat fets paral·lels. Un altre cop notem que la llengua que sembla resistir-se a la correlació destacada és l'anglès. Caldrà, potser, tornar a recordar la particularitat de la morfologia verbal d'aquesta llengua? La citació següent de Wijnen (1997) hi aporta una resposta:

Production data reported by Harris and Wexler (1995) [1996] show that the English verb *to have*, which is most likely to be classified as non-eventive, occurs more often without inflection than as *has* in third person singular contexts. This would go against the hypothesis proposed here. However, due to the poverty of the English inflectional paradigm, it is impossible to tell whether the preferred form is an infinitive or a wrongly selected finite form. More generally, it is still very much an open question if the «s-drop» phenomenon in children's English is an instance of the optionality of finiteness found in the early developmental phases of various other languages. (p. 22)

Hem dit que, sota la hipòtesi de [30], els verbs modals reben una explicació natural. En primer lloc, [30] prediu que en una estructura amb un IMO no

hi apareixerà un verb modal del tipus *poder* o *voler*. Les dades confirmen aquesta predicció: no hi ha cap producció consignada en el corpus amb un modal en infinitiu. En segon lloc, què podem avançar sobre la interpretació temporal dels IMO amb valor modal de l'apartat 5.2.3.1? L'anàlisi més estesa sobre els verbs modals sosté que aquests ocupen la posició ST. Així, les estructures amb IMO que fracassen a l'hora de tenir una interpretació temporal perquè no hi ha una projecció T i perquè [30] no s'hi aplica per raó d'incompatibilitat del predicat, haurem de convenir que tenen una interpretació de temps *irrealis*, és a dir, modal.

Filem encara més prim en els valors aspectuals dels predicats. Prendrem com a punt de partida la clàssica divisió de Vendler dels tipus de situacions, que és la divisió que hi ha a la base del treball de Smith (1991), que emprarem al capítol següent sobre l'aspecte. Segons aquests autors, podem classificar els esdeveniments o situacions en tres grups: activitats (*activity*), realitzacions (*accomplishment*) i consecucions (*achievement*). Els dos primers denoten esdeveniments duratius o continus, mentre que el darrer grup denota esdeveniments puntuals o no processius, no duratius.⁶⁸

Fent ara un salt a les dades, comprovem que entre els IMO dels infants no en trobem cap del tipus de consecució. La predicció que fa [30], però, no ens avança res pel que fa a aquest tipus de verb; més aviat tot al contrari, el que ens diu és que és factible tenir verbs d'esdeveniment, dels quals formen part els de consecució, en infinitiu i això, com hem vist d'acord amb [30], és perquè aquests, a diferència dels verbs d'estat, estan dotats d'una interpretació temporal intrínseca (aspectual). En conseqüència, la raó per la qual no trobem infinitius amb verbs de consecució ha de derivar d'alguna incompatibilitat entre les propietats d'aquests i les dels infinitius, més concretament, d'alguna propietat que es desprèn de la mateixa morfologia d'infinitiu.

De manera il·lustrativa, la taula 4 presenta els predicats (sovint aquests queden reduïts a la mera presència del verb) més usuals entre els IMO classificats segons el mode d'acció. Per tal que resulti més clara la seva classificació reproduïm al costat del verb entre claudàtors l'argument que en les produccions infantils sol ser nul i que recupero a partir del context.

La distribució de la taula 4 és orientativa.⁶⁹ Com que en bona part de les produccions infantils analitzades —que són força primerenques— s'omet l'objectiu al qual van adreçats, els predicats de realització poden semblar

68. Per als propòsits d'aquest capítol, no fem més distincions pel que fa als valors aspectuals. Per a una anàlisi més detallada, vegeu l'apartat 6.4 del capítol següent.

69. Val a dir que tots aquests predicats en les oracions en què apareixen són parafrasejables per la perífrasi progressiva *estar + gerundi*, perífrasi que, dit sigui de passada, no admet les consecucions. Aquest ha estat un criteri addicional en la classificació dels esdeveniments.

TAULA 4
Distribució de les situacions en les construccions d'IMO

	<i>Processius</i> (activitats i realitzacions)	<i>No processius</i> (consecucions)
Català	buscar [els ninots] recollir [objectes] [la barba] punxar bufar córrer amagar tapar [l'ampolla] seure('s)	*
Castellà	coger [objetos] soplar sentar(se) subir [las mangas] tapar [el frasco]	*

atèlics i es poden confondre amb activitats, cosa que fa que sigui difícil distingir els uns dels altres; és per això que els classifico conjuntament.⁷⁰ El que és remarcable, tanmateix, és l'absència de predicats de consecució entesos en el sentit que denoten una acció en què l'objectiu final (ni que no sigui expressat) s'ateny de manera instantània, en un moment i no en un interval, com seria el cas dels predicats de realització.

La hipòtesi que vull desenvolupar és que hi ha algun tret del morfema d'infinitiu que entra en contradicció amb el tret aspectual [–dur] dels verbs de consecució.

Allò que distingeix, dins dels tres tipus de verbs d'esdeveniment, els verbs de consecució, d'una banda, dels de realització i dels d'activitat, d'una altra, és que aquests darrers tenen un valor aspectual intrínsec duratiu mentre que els primers, els de consecució, tenen un valor puntual. No deu ser, doncs, que els infinitius —la morfologia d'infinitiu— tenen també valor aspectual duratiu?⁷¹

70. Llinàs (1997) observa, no obstant això, que entre els vint mesos i els vint-i-dos la nena que estudia és capaç de distingir entre predicats delimitats o no, cosa que té conseqüències en la col·locació de l'objecte, preverbal o postverbal.

71. Aquesta idea no ha de ser titllada, d'entrada, de forassenyada. En un estudi sobre els infinitius en castellà, Fernández Lagunilla i Anula (1994) argumenten que, tot i que no és

Si això fos cert, estaríem en condicions de donar una explicació a la inexistència d'IMO amb verbs de consecució.⁷² En definitiva, la inexistència d'infinitius de verbs de consecució, tant en el llenguatge infantil (IMO) com en l'adult (vegeu la nota 72), seria una conseqüència directa de la incompatibilitat entre un dels trets aspectuals (lèxics) d'aquest tipus de verbs ([−dur]) i un dels trets aspectuals (morfològics) de l'afix d'infinitiu ([+dur]). Podríem concloure, doncs, que els infinitius tenen aspecte. I aquest aspecte és [+dur].⁷³ Faig servir aquesta etiqueta provisionalment i d'una manera intuïtiva; hi aprofundiré en el capítol següent (vegeu l'apartat 6.4).

Les observacions fetes en aquesta secció ens condueixen a la formulació de la generalització següent:

- [31] Només aquells predicats que poden rebre una interpretació semàntica —i una interpretació semàntica adequada— apareixeran en construccions d'infinitiu (IMO).

Amb aquesta generalització es posa l'accent en les condicions que regeixen la interfície entre la sintaxi i la semàntica que dona instruccions al sistema C-I, en termes de Chomsky (1995). En efecte, observem una concomitància entre els tipus de predicat i les construccions en què aquests poden aparèixer.

possible obtenir morfemes separats de temps i d'aspecte en l'infinitiu castellà, a diferència del grec, per exemple, sí que existeix un contingut temporal-aspectual en aquesta forma verbal, cosa que permet defensar la presència d'un nucli flexiu d'aquestes característiques en l'infinitiu, identificat gràcies al morfema flectiu *-r*. És més, aventuren, com hem fet aquí, que el contingut aspectual de l'infinitiu és imperfectiu: «cabe pensar que estamos en lo cierto al proponer que el infinitivo contiene el valor [+tpo], con los rasgos temporales [±pdo], *mientras que los aspectuales son [−perf] para el infinitivo simple y [+perf] para el infinitivo compuesto*» (nota 10) (la cursiva és meua). Un altre argument, aquest més indirecte, a favor del contingut aspectual de l'infinitiu es pot trobar a Moreno Cabrera (1992): tradueix un parell d'exemples del polonès, amb diferent valor aspectual, i oposa un infinitiu a una nominalització pel fet que aquesta segona no té interpretació d'aspecte enfront del primer, l'infinitiu, que sí que en té.

72. Fixem-nos que tampoc no podem tenir aquest tipus de verbs formant part de la construcció progressiva: **Estic trobant un llibre*, ni en exemples com el següent: *Què fas? Menjar / *Trobar un llibre*.

73. Potser és simplificador plantejar el tema en aquests termes. Per donar compte de la incompatibilitat del present i els verbs de consecució, Guéron (1993), seguint Enç (1987), postula l'existència d'un operador dins SC constituït per una successió de temps (valor duratiu del present) que lligaria un esdeveniment (de consecució) mancat d'aquesta successió de t(emps), de la qual cosa derivaria la impossibilitat d'oracions com *Trobo un llibre* davant de, per exemple, *He trobat un llibre*, en la qual el canvi d'especificació del valor positiu al negatiu del tret [dur] faria possible la compatibilitat amb un verb d'aquestes característiques (evidentment, l'oració en present seria bona en una lectura habitual: *Trobo un llibre cada dia*, però aquesta no és la interpretació de què parlem aquí).

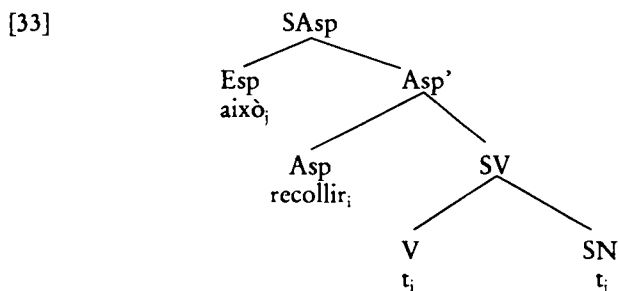
5.4. LA REPRESENTACIÓ DE L'ASPECTE (SASP) EN LES GRAMÀTIQUES INFANTILS DEL CATALÀ I DEL CASTELLÀ

Si adoptem la hipòtesi de Rizzi que els IMO —també en català i en castellà— són estructures truncades, encara ens queda demanar-nos què passa amb la representació de l'aspecte. Tenen les estructures truncades una projecció SASp? Partint de l'estructura representada a [7], podem proposar que SASp ocupa una posició relativament baixa en la jerarquia funcional, com s'ha vingut fent generalment en la bibliografia (ometo aquí la projecció corresponent a la concordança de l'objecte):

[32] SC > SConc > SNeg > ST > SASp > SV

Ja hem vist i discutit en aquest capítol, seguint (Rizzi, 1993-1994), com les estructures truncades infantils són mancades de les projeccions corresponents a Comp, Concordança, Negació i Temps. El que vull proposar és que els IMO, en canvi, sí que tenen SASp, i que aquesta projecció funcional és precisament l'encarregada de legitimar les construccions d'infinitiu infantils: l'existència d'aquesta posició permet el desplaçament del verb per tal que aquest pugui comprovar el seu tret aspectual coincident amb el tret aspectual del nucli Asp, i en aquesta operació radica la bona formació de la construcció.

L'estructura d'un IMO (exemple [21c]) seria, doncs, la següent:⁷⁴

74. Pel que fa a la posició de l'objecte en la posició [Esp, SASp], aquesta proposta coincideix amb la de Llinàs (1997), la qual, seguint els plantejaments de Borer (1995) i Giannelli i Manzini (1995), dóna compte de les seqüències O(bjecte)-V(erb) del català infantil de la nena objecte del seu estudi. Aquest mena de seqüències OV, no gens estranyes en les construccions d'IMO (vegeu els exemples de [21]), constitueixen una prova addicional sobre l'adequació de projectar SASp.

En el nivell de la sintaxi, l'infinitiu satisfà la comprovació dels seus trets. Fixem-nos que, per definició, un infinitiu no té, entre el seu paquet de trets, ni el tret de persona ni el de temps. Seria, doncs, antieconòmic postular una estructura amb projeccions per a Conc i per a T; si ho féssim així, podríem argüir, fins i tot, que el verb infinitiu es desplaça més amunt, però aquest moviment seria vacu ja que no serviria per als propòsits de la comprovació dels seus trets. L'infinitiu es projecta —o s'insereix dins una estructura— en la mesura de les seves possibilitats. Però, el que esdevé crucial, i convé destacar-ho, és el fet de postular una categoria funcional, SAsp, responsable de la legitimitat sintàctica de la construcció.⁷⁵ Resumint i utilitzant paraules planeres, si hi ha moviment, si hi ha comprovació, hi haurà oració. D'altra banda, en el nivell semàntic, aquesta mateixa categoria té el paper de verificar els trets semàntics del verb per poder-li atorgar una interpretació plena.

Aquesta hipòtesi és desitjable tant des del punt de vista teòric com des del punt de vista de les dades. En primer lloc, des del punt de vista de la teoria (i també de la teoria de l'adquisició) sembla més aconsellable proposar estructures comunes per a totes les oracions, més que no pas haver de reconèixer que, de vegades, les produccions dels infants es poden amotllar a les estructures adultes i, de vegades, no, bé perquè els nens encara estan en un període d'aprenentatge durant el qual descobriran que «totes» les oracions s'han de legitimar sintàcticament, bé perquè en la seva gramàtica només tenen projeccions lèxiques i, per tant, no poden legitimar com els adults els seus enunciatats tant si aquests tenen l'aparença d'oracions com si no la tenen. En segon lloc, hauríem pogut arribar a la hipòtesi plantejada per raons només de caràcter teòric del tipus formulat ara mateix, però —i això és remarcable— s'hi ha arribat a partir de les dades i de la seva anàlisi. Sense aquestes, hom podria proposar, per necessitats d'homogeneïtat teòrica, que tots els enunciatats infantils susceptibles de ser interpretats com una oració s'han d'analitzar com els corresponents adults, amb totes les categories funcionals projectades. Però, aquesta proposta ens hauria escamotejat de veure com trien, manegen i combinen les peces lèxiques els infants i, per tant, per quins camins trancorre, en realitat, el procés d'adquisició.

75. Per a altres construccions no oracionals, també s'ha proposat l'existència d'un nucli Asp al voltant del qual es legitimarien determinades manifestacions sintàctiques. Així, per explicar estructures predicatives com ara les construccions absolutes, Hernanz (1994) i de Miguel (1992) proposen que és precisament la temporalitat intrínseca als predicats allò que possibilita algunes manifestacions pròpiament sintàctiques, per exemple la presència de subjectes. Postulen un nucli Asp que contindria el tret [+perfectiu], seleccionat pel predicat en qüestió. Aquí, però, discutim l'altre valor [-perf]. Vegeu, això no obstant, els apartats 6.3.2 i 6.3.4 del capítol següent per a construccions infantils amb valor [+perf].

5.5. CONCLUSIONS PROVISIONALS: SAsP COM A REALITZACIÓ DE LA FINITUD

El paper reservat a SAsp en el període de l'IMO és, doncs, tan crucial com dir que és la categoria encarregada de realitzar la predicació en aquest tipus de construccions. Vèiem al començament d'aquest capítol que el tret de finitud era el portador del caràcter oracional d'una predicació i que alguns treballs apuntaven que en les gramàtiques infantils hi podia haver mecanismes supletoris de la tasca reservada a aquest tret i a la categoria que el sustenta (Meisel, 1994). Estirant el fil d'aquest raonament, l'estudi dels infinitius en les gramàtiques infantils del català i del castellà ens ha conduït a formular que Asp és la instanciació de la finitud en els IMO:

- [34] *Hipòtesi de la realització de la finitud en els IMO*: La realització sintàctica de la finitud en els IMO s'assoleix gràcies al moviment del verb al nucli de la categoria funcional SAsp, que actua, en conseqüència, com a única projecció de la flexió.

Aquesta hipòtesi es fa necessària des de la perspectiva de la teoria ja que, seguint el model proposat per Pollock (1989) i adoptat posteriorment per Chomsky (1995), per ser legítimat un verb s'ha d'associar al nucli d'una categoria funcional. La hipòtesi de [34] atorga aquest caràcter oracional als IMO.

Que sigui Asp el nucli funcional encarregat de legitimar el verb en infinitiu comporta notables restriccions de tipus semàntic al tipus de peces lèxiques de la categoria verb que poden formar part d'aquestes construccions: només hi apareixeran predicats amb interpretació temporal intrínseca. Des del punt de vista de la «teoria de la fusió» (*Merge*) del programa minimista, es comprova que els infants coneixen l'operació i que seleccionen del lèxic peces lèxiques que comparteixen trets i que són, per tant, combinables.

D'altra banda, també hem proposat, seguint Rizzi (1993-1994), que els IMO són mancats de projecció ST. És precisament aquesta absència allò que fa que sigui SAsp la projecció que, supletòriament, s'encarrega de comprovar els trets de l'infinitiu; en els enunciats amb verbs en forma finita no s'aplicarà aquest mecanisme substitutiu ja que, com en la gramàtica adulta, l'estructura —no truncada— tindrà un T responsable d'aquesta tasca.

L'absència de T, en aquestes estructures truncades, no vol pas dir, com ja hem avançat, que responguin a una interpretació temporal per defecte, com ara el present. Segons la taula 3, la varietat d'interpretacions de temps dels IMO era considerable. Això sí, aquest temps no marcat sintàcticament podia ser bé passat (lligat al temps del context lingüístic previ), bé modal o futur,

o bé present (però amb un verb d'esdeveniment, llevat dels verbs de consecució) amb una estructura temporal no puntual (*ongoing activity*).

Hem vist, també, com aquestes estructures truncades presentaven un seguit de conseqüències sintàctiques (vegeu l'apartat 5.2.3.3): absència de marcador negatiu, de subjectes clítics, d'elements interrogatius, etc. Així, tant per motius de base semàntica com per motius de base sintàctica concloem que, d'acord amb l'anàlisi de Rizzi (i seguidors), els IMO són estructures truncades.

Val a dir, finalment, que en la present proposta s'estén la hipòtesi del truncament de Rizzi a llengües amb una morfologia rica, com són el català i el castellà. Aquesta és ja una diferència amb la proposta de Rizzi. Una segona diferència afecta les objeccions de caire conceptual que s'hi han fet a l'apartat 5.2.1. Bona part de les reserves (vegeu 1, 3 i 4 de l'apartat esmentat) giraven al voltant de l'opcionalitat. Precisament, els termes en què s'ha formulat la hipòtesi d'aquest capítol redueixen l'opcionalitat ja que restringeixen dràsticament les possibilitats d'aparició dels predicats en estructures truncades.

6. EL DESENVOLUPAMENT DE L'ASPECTE

6.1. ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE LA NOCIÓ D'ASPECTE I LA PROJECCIÓ S_{ASP}: CATEGORIA LÈXICA O CATEGORIA FUNCIONAL?

Les nocions de temps i aspecte han ocupat llargament no només lingüistes i gramàtics, sinó també altres estudiosos del llenguatge: lògics, filòsofs, teòrics de la literatura, etc. Tant és així que la bibliografia sobre aquests temes —íntimament relacionats, és cert, i d'aquesta manera s'han tractat reiteradament— és extensa.

Deixant per a més endavant la noció de temps (vegeu el capítol 7), si ens detinguéssim aquí a observar la manera com els lingüistes han acarat la categoria de l'aspecte, comprovaríem, donant-hi tan sols una ullada ràpida, que hi hagut divergències importants. Segurament, la distinció que ha provocat més discrepàncies té a veure amb el concepte d'aspecte, d'una banda, i el de mode d'acció (o *aktionsart*, de què hem estat parlant en el capítol anterior a propòsit dels infinitius infantils), d'una altra.

Sense entrar encara en gaires detalls, que allargarien innecessàriament aquesta introducció, però que sotmetrem a dissecció més endavant, la principal oposició aspectual bàsica sobre la qual volem parar esment inicialment és la que distingeix entre aspecte perfectiu i aspecte imperfectiu. Aquesta distinció cal entendre-la en funció de l'existència o no d'un punt final inherent a l'acció o estat referit pel verb o pel predicat. Plantejades així les coses, segons quin sigui el tipus de predicat que intervingui en una oració donada, s'afavorirà més un tipus d'interpretació aspectual que un altre; estem encara en el terreny dels modes d'acció que hem abordat en el capítol anterior. Tanmateix, les llengües també poden tenir mecanismes gramaticals per expressar

l'aspecte d'un determinat predicat. En el primer cas estem davant d'una diferenciació aspectual inherent a l'element lèxic (també, podríem dir-ne semàntica).⁷⁶ En el segon cas, escometem el que es pot anomenar *aspecte morfològic*.

Les pàgines que segueixen escometen l'estudi i l'anàlisi de la *realització morfològica de l'aspecte* en els primers estadis de l'adquisició del català i del castellà; aquesta realització en aquestes dues llengües —tret dels temps compostos i, precisament, de les formes no finites— és subsidiària de la realització morfològica de temps. I és en aquest sentit que convé recollir la distinció aspectual essencial entre perfectiu i no perfectiu, que es pot formular fent ús d'un tret binari: $[\pm\text{perf}]$.⁷⁷

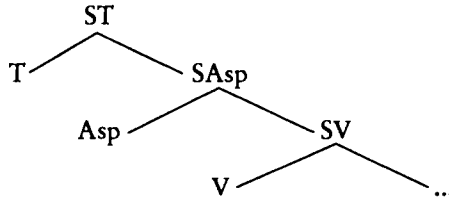
En moltes llengües l'element que marca l'aspecte és un constituent del verb. En algunes, l'àrab o el grec per exemple, es tracta d'un morfema present en tot el paradigma verbal. En català i en castellà, llengües en què les distincions d'aspecte són un subproducte de les distincions de temps, només es marca l'aspecte en algunes zones del paradigma verbal; en particular, en els temps compostos mitjançant la presència de l'auxiliar i de la morfologia pròpia de la forma no finita del verb principal: *-nt* o *-ndo*, per al gerundi, i *-t* o *-do*, per al participi, en català i en castellà respectivament.

Dins del model de principis i paràmetres (PP), desenvolupant la hipòtesi de la flexió escindida de Pollock (1989), alguns autors han proposat una projecció pròpia per a l'aspecte: Sintagma Aspecte (SAsp). En el capítol anterior, ja hem postulat la presència d'aquesta projecció per donar compte del moviment de nucli a nucli que efectua el verb infinitiu matriu de les gramàtiques infantils. Però aquest moviment era més motivat per raons de base semàntica o lèxica (per satisfer el contingut o mode d'acció propi del verb nucli del predicat) que no pas com a realització lèxica d'un determinat afix aspectual. Ouhalla (1991) proposa que el nucli Asp encapçala la seva pròpia projecció funcional, que apareix entre S(intagma) T(emps) i S(intagma) V(erbale), com mostra la següent estructura (per simplicitat, ameto aquí la projecció corresponent a la concordança, tant la de subjecte com la d'objecte):

76. Espunya (1996) tracta aquestes qüestions d'una manera aprofundida i les aplica al català i a l'anglès.

77. Seguint Comrie (1976), podríem entrar més en el detall i considerar que aquesta primera diferenciació de l'aspecte pot rebre més distincions; en concret, segons la seva proposta l'aspecte imperfectiu es divideix en habitual i continu, i aquest últim en progressiu i no progressiu; com es veu, organitza jeràrquicament el conjunt de trets binaris referits a l'aspecte. Per als propòsits d'aquest capítol i tenint en compte els estadis evolutius estudiats, crec que n'hi ha prou de reduir la distinció a $[\pm\text{perf}]$.

(1)

En l'anàlisi d'Ouhalla, l'existència del nucli Asp respon a dos valors: el progressiu, que segons la seva proposta en anglès es realitza mitjançant el sufix *-ing*, i el perfectiu, que es materialitza mitjançant l'auxiliar *have*. El fet de compartir propietats amb altres categories funcionals mena Ouhalla a incloure Asp en el catàleg d'aquest tipus de projecció. Les propietats comunes són, bàsicament, tres: *a*) forma una classe tancada, *b*) no s'estableixen relacions temàtiques entre el nucli Asp i el complement que selecciona i *c*) té propietats morfològiques de selecció com el temps.

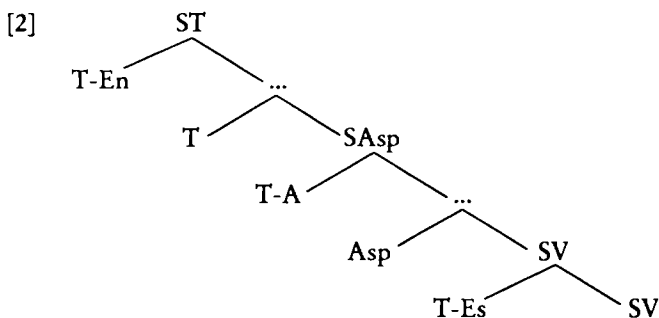
No m'entretindré aquí en les raons que condueixen l'autor a proposar que en el cas de la perífrasi progressiva l'auxiliar *be* s'insereix en l'estructura al llarg de la derivació, mentre que l'auxiliar *have* de la perífrasi perfectiva és en si mateix l'element lèxic que materialitza l'aspecte perfectiu de la construcció. Ni ens interessa discutir una anàlisi que no és directament aplicable a les llengües que estudiem ni tampoc no es formularia en aquests termes en l'actual programa minimista (PM). Sigui com sigui, el que val la pena destacar és el caràcter sintàctic que, d'ençà de la formulació d'Ouhalla, s'ha atorgat en general a la projecció de l'aspecte.

Per als propòsits de l'anàlisi que desenvoluparem més endavant per a les formes matriu no finites de gerundi i de participi de les gramàtiques inicials del català i del castellà, ens convé retenir la idea que la categoria funcional SAsp és la projecció d'un nucli Asp portador d'un tret aspectual binari [$\pm$ perf], encarregat d'atreure els elements no finits corresponents del verb perquè aquests puguin comprovar el seu tret d'aspecte, tot assolint mitjançant aquesta operació un estatut sintàctic.

Laka (1990) i Belletti (1990) també proposen una projecció Asp per al castellà i per a l'italià, respectivament, en concret per a les estructures de participi: el nucli Asp és el lloc on s'hostatja el tret [$\pm$ perf], que es realitza en el morfema de participi del verb (*-t/-do*).

Més recentment, encara s'ha donat més joc a aquesta categoria des d'un punt de vista sintàctic: ampliant els supòsits de partida de Hornstein (1990), el qual al seu torn fa una aplicació de la proposta reichenbachiana de la teoria dels tres temps, Demirdache i Uribe-Etxebarria (1998) integren les relacions temporals derivades de la interacció entre el temps i l'aspecte en una

estructura jerarquitzada. Assumeixen que el nucli funcional T demana un T-En (temps de l'enunciació) i un T-A (temps de l'asserció) i el nucli funcional Asp demana un T-A i un T-Es (temps de l'esdeveniment). Aquesta proposta dóna lloc al diagrama desplegat a [2], que projecta una estructura funcional amb múltiples especificadors on es realitzaran els diferents arguments:

No tothom està d'acord a desenvolupar una categoria Asp per a les nostres llengües, sobretot pel fet que, com hem dit fa un moment, en bona part del paradigma verbal no és possible d'obtenir morfemes separats per a l'aspecte. Però, precisament, sí que ho és per a les formes objecte d'estudi d'aquest capítol, que, d'altra banda, són altament freqüents en el llenguatge infantil. Aquest és un motiu afegit que ens condueix a defensar un espai propi per Asp alhora que, com hem vist per al cas de l'IMO —i com veurem per a les formes de gerundi i de participi «despullats»—, sobre aquesta categoria recaurà la responsabilitat d'atorgar caràcter oracional a construccions que, altrament, no se sap exactament quin estatut haurien de tenir.

Tampoc no tots els lingüistes comparteixen la idea que Asp ha de ser el nucli d'una categoria funcional on es materialitzen els morfemes funcionals (realització morfològica) o les propietats substantives (realització lèxica) de l'aspecte. Així, Tsimpli (1992), seguint Higginbotham (1985), considera que l'aspecte no es projecta en un nucli (funcional) independent ja que, argüeix, aquest forma part de l'estructura argumental del verb i no hi ha diferents valors paramètrics associats a aquesta categoria, com sembla que hauria de ser en una teoria dels paràmetres, dins del model de PP, en què aquests valors s'associen exclusivament a les categories funcionals.

Aquests arguments tenen, en efecte, un pes específic, especialment el darrer; sorgeix almenys, però, un problema: quin estatut s'ha d'atorgar als sufixos aspectuals en aquesta proposta, tenint present, a més, que es formula en un marc teòric, el de PP, en el qual els elements constitutius de la flexió verbal es

van formant dins de la sintaxi per moviment del nucli verbal a les projeccions funcionals que aquest té per sobre? A l'autora no li queda més alternativa que establir que «its status in the grammar is similar to that attributed to derivational affixes, in the sense that both involve lexical rather than syntactic processes of affixation» (Tsimpli, 1992, p. 83). Pel que fa a la segona afirmació, l'actual PM no hi planteja cap complicació: les peces lèxiques s'insereixen ja flexionades en les estructures. Quant a la primera afirmació, que els sufixos estudiats són com els derivatius, aquesta estipulació té més conseqüències: mantenir tal cosa significa assumir, en poques paraules, que els gerundis són (com els) nominals, en anglès, i que els participis són (com els) adjectius. Evidentment, les conseqüències sintàctiques que comporta sostenir aquesta postura només es poden avaluar estudiant el comportament de les dades, i això es farà més endavant.

En relació amb els estudis sobre adquisició lingüística, si hi ha un fet que ha destacat —d'una manera no exempta totalment de controvèrsia— per sobre dels altres en el desenvolupament de la temporalitat, aquest és l'existència, ja en les primeres produccions verbals dels infants, de morfemes corresponents a les nocions d'aspecte perfectiu i imperfectiu, i això en un gran nombre de llengües (vegeu Cortés, 1989; Cortés i Vila, 1991; Hernández-Pina, 1984; López Ornat, 1994, per al català i per al castellà). Aquestes observacions han conduït a formular hipòtesis sobre la preeminència de l'aspecte sobre el temps, sense que aquesta afirmació hagi passat, en determinades ocasions, de ser una estipulació preteòrica basada en la sola i freqüent presència d'aquests morfemes.

Hem vist en el capítol anterior que un dels temes més estudiats —especialment els darrers anys— ha estat el dels infinitius infantils. Això no obstant, hi ha altres elements no finits del verb, els gerundis i els participis, que no han tingut igual sort en el que portem de dècada. L'objectiu d'aquest capítol és abordar, en particular, el comportament d'aquests peces verbals en l'adquisició del català i del castellà. En àmbits altres que els de la gramàtica generativa, els gerundis en el llenguatge infantil també han estat objecte d'una certa atenció; en canvi, ni en aquest ni en altres marcs teòrics, els participis no han respost a l'interès que la seva presència en les dades hauria fet suposar. Segurament, una de les raons de la marginació dels participis en el estudi de l'adquisició rau en la complicació que comporta, de vegades, la seva assignació a una categoria gramatical concreta, a saber: entre el verb i l'adjectiu.⁷⁸

A banda de descriure i analitzar els usos de gerundis i participis tant en

78. Per a criteris diferenciadors entre adjectius (perfectius) i participis (passius), vegeu Bosque (1990).

estructures amb auxiliar (completes) com sense auxiliar (truncades?), en aquest capítol em centraré bàsicament en les segones amb l'objectiu de donar reposta a les qüestions següents:

- [3a] si aquestes formes verbals no finites també es poden considerar paral·leles al fenomen dels infinitius matrius (IMO) i, per tant,
- [3b] si no estem davant d'un fenomen més general que permet als infants realitzar la finitud de les oracions matrius mitjançant formes típicament no finites sota algunes condicions o propietats, o, dit en altres paraules,
- [3c] si les estructures en què apareixen aquestes formes verbals són finites o no.

6.2. LA HIPÒTESI DE L'ASPECTE ABANS QUE EL TEMPS (O QUÈ VA SER PRIMER: L'ASPECTE O EL TEMPS?)

6.2.1. ALGUNES FORMULACIONS CLÀSIQUES

En la bibliografia sobre l'adquisició del llenguatge, ha esdevingut un lloc comú afirmar que les distincions aspectuals apareixen abans que no pas les de temps en les produccions dels infants, i de manera coherent. Aquesta idea s'ha formulat sota l'anomenada *hipòtesi del temps defectiu* —també coneguda com a *hipòtesi de l'aspecte abans que el temps*—, que ve a dir que inicialment el temps no realitza la seva funció dística, cosa pròpia del llenguatge adult. Contràriament, els proponents d'aquesta hipòtesi convenen que a l'infant li resulta més accessible la distinció entre situació acabada i situació no acabada, una distinció pròpia de la noció d'aspecte; a diferència del temps, aquesta darrera categoria no és dística, sinó que es refereix a la distribució interna del temps sense cap relació amb allò que és extern a ella mateixa. En aquest sentit, en el llenguatge infantil es produiria una concomitància entre una situació anterior (en referència al temps passat) i una acció acabada o perfectiva (en referència a l'aspecte). Pel que fa al temps futur, aquesta hipòtesi suggereix una correlació entre aquest temps i el mode verbal (necessitat, possibilitat, etc.). És a dir, a falta d'una noció de temps en si mateixa, la gramàtica infantil recorria a altres mecanismes substitutius (aspecte i mode) per omplir de significat una proposició.

Els autors que van formular d'una manera més rotunda aquesta hipòtesi, que ha tingut una gran transcendència en els estudis posteriors sobre l'adquisició de la temporalitat, foren Antinucci i Miller (1976). En el seu treball fan veure, en primer lloc, que les primeres distincions que apareixen en les produccions dels nens italians responen a una dicotomia diàfana entre verbs estatus i no estatus. Així, exposen, les primeres formes de participi usades

pels infants corresponen a estats i són, per tant, usades com a adjectius.⁷⁹ Al mateix temps, fins als dos anys i mig —i sempre segons les dades dels autors i segons la seva interpretació— les formes verbals de passat impliquen un canvi d'estat, fet que insisteix en la redundància entre perfectivitat i anterioritat. La raó d'aquesta situació és que els infants són mancats de la noció abstracta de temps (i de la seva consegüent gramaticalització).

La hipòtesi del temps defectiu presenta, doncs, tres dimensions. Una de semàntica, segons la qual només els verbs tèlics (situació acabada) seran flexionats per al passat. Una de sintàctica, segons la qual les flexions de temps seran concomitants amb les distincions d'aspecte. I una de temporal, segons la qual la referència al temps passat quedarà reduïda al passat immediat ja que l'estat resultant ha de ser físicament present a causa de la limitació en la interpretació del temps mentre la corresponent noció abstracta no sigui accessible a l'infant. Això ocorre mentre es «desperta» el sistema del temps de referència, en termes reichenbachians. Més enllà de la mera estipulació —a falta d'una teoria de l'adquisició, en general, i de l'adquisició de la temporalitat, en particular, sobre les quals es basteixi—, aquestes tres idees presenten l'avantatge que es poden contrastar empíricament amb les dades.

D'aquestes tres dimensions, en deriva un conjunt de prediccions, formulades informalment a continuació:

- [4a] En una primera fase, els verbs estatus i els d'activitat no apareixeran en passat, sinó que s'associaran exclusivament al temps present.
- [4b] Les primeres formes verbals flexionades per al passat coincidiran amb els verbs de realització i de consecució (també anomenats *verbs de canvi d'estat*) en la seva forma perfectiva.
- [4c] En una segona fase, trobarem verbs estatus i d'activitat en passat, però més aviat en la seva forma imperfectiva que no pas en la perfectiva.
- [4d] En aquesta segona fase, es produirà una dissociació entre les classes aspectuals i els temps verbals i això segurament es farà d'una manera gradual.

Recapitulant, del treball d'Antinucci i Miller cal destacar la quantitat d'estudis que ha inspirat sobre l'adquisició de la temporalitat i el fet inqüestionable que en les primeres produccions dels infants de les diferents llengües estudiades s'observen clarament distincions aspectuals tant semànticament com morfològicament. Tanmateix, la principal pregunta que deixen sense resposta tots aquests treballs és que, un cop dibuixat l'inici del camí que segueixen

79. Paral·lelament, les primeres formes progressives en l'anglès infantil (-ing) apareixen amb verbs no estatus (Brown, 1973). D'altra banda, aquest morfema de present progressiu figura en primer lloc en l'escala de l'adquisició de morfemes gramaticals d'aquest mateix autor, cosa que confirma la seva alta productivitat.

els infants per arribar a dominar el sistema de referència temporal i aspectual, no indiquen ni en quin punt del camí ni de quina manera es bifurquen els dos tipus de marcatge. Insinuen que la principal pista és de caire semàntic, allò que, usant uns altres mots, podríem anomenar *bootstrapping* semàntic. Una dada interessant en aquest sentit, si bé contradictòria amb les prediccions de la hipòtesi de l'aspecte abans que el temps, la forneix un treball de Johnson (1996) sobre el castellà: tot i que treballs des de perspectives teòriques ben diferents apunten que entre els tres anys i els tres anys i mig els nens ja dominen les distincions essencials de la morfologia verbal, aquesta autora troba que entre el grup de major edat del seu estudi, quatre anys, encara es manté l'associació íntima entre l'aspecte i la morfologia temporal. No deu ser, doncs, que aquesta correlació també es manté en els adults, perquè hi ha una concomitància entre la perfectivitat —distinció aspectual— i l'anterioritat —distinció temporal— com alguns gramàtics ja s'han encarregat de suggerir? En cas contrari, estariem afirmant que els parlants adults també respecten la hipòtesi de l'aspecte (abans que el temps).⁸⁰

Tot i la gran quantitat de seguidors que ha convocat al seu entorn, la hipòtesi del temps defectiu ha estat qüestionada en alguns treballs. Smith i Weist (1987), per exemple, posen l'accent en la precocitat amb què els infants són capaços de referir-se a esdeveniments ocorreguts en el passat, fins i tot aquells que no deixen traces o resultats visibles en el moment de la parla. Segons aquests autors, les distincions morfològiques inicials són portadores de la funció dística del temps i no són hereves exclusivament de les propietats aspectuals dels predicats. En el seu treball sobre el polonès, troben que els nens més petits, entre l'any i mig i els dos anys, són capaços de referir-se espontàniament a esdeveniments ocorreguts dues setmanes abans del moment de la parla usant morfologia pròpia del passat; entre els dos anys i els dos anys i mig les referències al passat augmenten i passen del 32 % inicial a un 62 %. Aquestes són dades que es resisteixen a una anàlisi dins de la hipòtesi de l'aspecte abans que el temps.

6.2.2. APROXIMACIONS DINS DEL MODEL DE PRINCIPIS I PARÀMETRES I DEL PROGRAMA MINIMISTA

Tsimpli (1992), en la línia de Radford (1990), estableix que el primer estadi d'adquisició de la sintaxi és caracteritzat per l'absència total de categories

80. Que les gramàtiques de l'aspecte i del mode d'acció no són independents es mostra clarament en el treball de Bosque (1990), que estudia el comportament sintàctic del que l'autor anomena *adjectius perfectius*.

funcionals, és a dir, advoca per l'existència d'un estadi prefuncional. Tot i no ser gaire habitual en els estudis d'adquisició dins la gramàtica generativa, aquesta autora dedica un capítol específic a l'estudi del desenvolupament de l'aspecte i, en consonància amb els treballs d'Antinucci i Miller, i seguidors, adverteix que ja en les formes verbals inicials produïdes pels infants anglesos, grecs i castellans s'hi detecten distincions coherents d'aspecte. A tall d'il·lustració, reproduïm algunes produccions rellevants de l'anglès (Tsimpli, 1992, p. 71):⁸¹

[5] Gerundis (lectura imperfectiva)

[5a] Baby talking.

[5b] Mummy doing dinner.

[5c] Bee going window.

[5d] Roland coming as well.

[6] Participis (lectura perfectiva)

[6a] Daddy gone.

[6b] Bunny broken foot.

[6c] Wayne taken bubble.

[6d] Teddy fallen over.

La presència d'aquestes formes de flexió, correctes des del punt de vista de la seva interpretació aspectual, situa l'autora davant una disjuntiva: o bé la hipòtesi d'un estadi prefuncional ha de fer una excepció davant l'aspecte i ha de considerar l'existència d'una categoria funcional que es projectaria en la sintaxi infantil inicial, o bé ha de concloure que l'aspecte no constitueix en si mateix una projecció funcional. Com s'ha apuntat més amunt, l'autora s'inclina a favor de la segona opció, tot arguint que, malgrat l'ús de la morfologia flexiva, les distincions aspectuals són de base lèxica.

Ja resulta prou paradoxal aquesta afirmació. Ara bé, ni que admetem que l'aspecte és d'abast fonamentalment lèxic i que la flexió es forma dins del lèxic, com proposa l'actual PM, i no en l'àmbit de la sintaxi, igualment els trets aspectuals, inherents o intrínsecs a les peces lèxiques o als morfemes que les componen, s'han de comprovar en la sintaxi i cal, per tant, proposar l'existència d'una categoria (específica, Asp, o no) en què la comprovació del tret corresponent pugui tenir lloc.

A banda d'aquesta reserva, Tsimpli considera, seguint Higginbotham (1985), que l'estructura temàtica o argumental del verb conté una posició

81. Si bé no ho indica en tots els casos, cal suposar que la procedència de molts dels exemples de l'anglès és Radford (1990); pel que fa a les edats, tampoc no hi apareix cap indicació, però cal deduir que, si pertanyen al que anomena *periode prefuncional*, són anteriors als dos anys.

oberta referida a les propietats de l'esdeveniment, que anomena *posició E*; aquesta posició s'ha de tancar (o saturar) en la representació estructural. Tot seguit, proposa que la flexió d'aspecte té lloc en el nivell lèxic i que, per tant, l'aspecte no es projecta en la sintaxi en la gramàtica adulta. Continua l'argumentació: si no hi ha projecció funcional per a l'aspecte en la gramàtica adulta, amb més raó es pot postular que aquesta categoria sigui absent de les gramàtiques infantils. En poques paraules: el que s'està defensant és que l'aspecte és un argument del verb.

Des d'un punt de vista dels mecanismes emprats per l'infant a l'hora de construir la gramàtica de la seva llengua, en aquesta aproximació s'estaria afavorint més aviat un tipus de *bootstrapping* semàntic, en la línia dels treballs d'Antinucci i Miller, i seguidors. Darrere d'aquesta formulació hi ha la idea que el nen usa, de primer, coneixements de base semàntica i que són aquests coneixements els que conduiran a la posterior formulació sintàctica. De fet, quan Radford (1990) afirma que en l'estadi prefuncional l'únic tipus de relació que s'estableix entre els elements és de base temàtica, no està sinó expressant, amb uns altres termes, la idea del *bootstrapping* semàntic, inicialment formulada per Pinker (1984). Girant els arguments, si mirem els fets des d'un angle oposat, trobarem el negatiu de la mateixa imatge. Metàfores a banda, volem aventurar que no és implausible postular l'existència d'un mecanisme alternatiu que recorreria el mateix camí, però en sentit invers, és a dir, un *bootstrapping* sintàctic. Des d'aquesta visió se suggereix que és l'estructura sintàctica, o més precisament la configuració argumental, allò que dona llum a l'infant en el descobriment dels significats aïllats dels verbs.

Borer (1996) desenvolupa aquesta darrera idea en el cas que ens ocupa aquí: el de la interpretació aspectual. Proposa dos nuclis aspectuals diferents, un que anomena *eventiu* (Asp_E), que dona compte de les interpretacions de realització i consecució dels predicats, i un altre anomenat de *procés* (Asp_P), que dona compte de la interpretació d'activitat. Aquestes projeccions d'aspecte faciliten la realització dels diferents arguments dels verbs i gràcies a aquest desplegament lliga el significat dels verbs a la presència i a la posició dels arguments.⁸² Això, en altres paraules, vol dir que hi ha una interdependència entre l'estructura argumental i el significat dels verbs, cosa que fa prediccions per a la teoria de l'adquisició: necessàriament, l'estructura sintàctica ha d'informar sobre el significat del verb, cosa que comporta que el nen

82. Aquesta idea enllaça amb Grimshaw (1990), que proposa que les propietats aspectuals s'organitzen de manera jeràrquica. Divideix l'esdeveniment denotat pel predicat en subesdeveniments relacionats causalment entre si. Això vol dir que l'argument més prominent, el que ocupa una posició més alta en la jerarquia, és identificat normalment amb la causa i es projectarà, generalment, com a subjecte.

no pot aprendre el significat d'un verb independentment de l'estructura en què s'insereix. És més, s'està suggerint que l'estructura sintàctica informa sobre el significat de les peces lèxiques i, per tant, si hi ha alguna cosa prèvia aquesta ha de ser, dit un xic barroerament, la sintaxi.

Evidentment, la proposta de Borer és incompatible amb l'existència d'un estadi prefuncional (Radford, 1990; Tsimpli, 1992). Si es vol mantenir la hipòtesi, cal postular l'accessibilitat, des del principi, de tot el catàleg de categories funcionals. Contra Radford, Borer proposa que «it is clear that as soon as the child is capable of constructing even the most rudimentary argument-predicate relations, at least the aspectual (*aktionsart*) projections must be there, including the ability to assign (structural) Case» (Borer, 1996, p. 137).

Borer adreça la seva proposta a l'adquisició de l'hebreu, llengua que presenta la particularitat de tenir una morfologia verbal força complexa: els verbs contenen marques morfològiques de temps, de persona, de nombre i de gènere. En el llenguatge espontani dels infants estudiats, es detecten més problemes en la selecció de mots que no pas en les marques morfològiques; en particular, en l'alternança transitiu/intransitiu s'observa la incorrecció d'algunes formes verbals si bé la realització i la col·locació dels arguments és adequada en funció del significat que es vol transmetre o, dit d'una altra manera, els infants usen formes verbals transitives per expressar significats intransitius, i viceversa. Pel que fa a l'anglès, posa l'atenció en el fet que, en el cas de la construcció causativa (tot i que cal dir que estem en un moment evolutiu posterior, cap als tres anys i mig), els infants empren inicialment alguns verbs amb sentit causatiu fora de l'esquema propi d'aquesta estructura (*make* + verb); depenent, però, que es realitzi una sola projecció aspectual o totes dues, l'estructura facilitarà una intepretació aspectual o una altra, i obrirà la possibilitat a l'aparició d'un, dos o tres arguments. Els exemples següents mostren aquesta particularitat del llenguatge infantil:

[7a] It always sweets me (=makes me sweet).

[7b] This is aching my legs.

Per tot això, Borer arriba a la conclusió que «there is a stage in early grammar in which lexical acces is impaired, but functional structure is fully in place. [...] It suggests that lexical meaning is acquired on the basis of syntactic (=functional) structure, rather than the other way around, and that the early grammar is in possession of full, articulated syntactic structure» (Borer, 1996, p. 143).

Des d'una altra perspectiva, aplicant les operacions bàsiques ofertes pel programa minimista (en particular la de fusió, *Merge*), Giannelli i Manzini (1996) proposen que, de la mateixa manera que les estructures adultes es caracteritzen per les dependències (T, Asp, V), és plausible defensar que en els

estadis inicials del desenvolupament lingüístic (Asp, V) sigui una dependència bàsica. Fent abstracció ara de la inactivitat que aquestes autores insinuen per a T en aquests estadis inicials, el que ens interessa subratllar és el paper cabdal que atribueixen a la projecció funcional Asp, que, a diferència de Tsimpli (1992), té per a aquestes autores un estatut purament sintàctic. En aquest sentit, es plantegen la qüestió de fins a quin punt un verb interpretat aspectualment, però no temporalment, pot generar una estructura ben formada tenint un verb com aquest com a verb principal. Situen la resposta en el ventall de possibilitats permès per la GU ja que al·leguen que, si bé en la llengua estudiada, l'italià, aquesta no és una solució possible, sí que ho és, en canvi, en llengües com les eslaves, en les quals un participi pot constituir el nucli d'una oració principal ben formada.

Passant a les dades concretes, en el període estudiat per Giannelli i Manzini (1996) (llenguatge espontani d'una nena italiana dels dinou mesos als vint-i-cinc), del total de seixanta enunciats que contenen un participi perfect, quaranta-vuit eren usats com a verb principal, segons el recompte i la interpretació de les autores. Els exemples següents són una mostra de l'alternança d'estructures completes i incompletes amb participis, algun fins i tot del mateix verb:

- [8a] Otto (trenca). (M.1;7)
- [8b] Ata tutta (menjada tota). (M.1;8.6)
- [8c] Uttata totto (llançada). (M.1;10)

- [9a] È rotto. (M.1;8)
- [9b] Si è rotto. (M.1;8.10)
- [9c] Sei bibba (sou dolents). (M.1;11.10)

La proporció resulta, efectivament, alta: un 80 % de participis sense auxiliar són usats com a verbs principals. Com que les autores no ofereixen ni els contextos en què apareixen aquests participis per poder destriar els usos legítims (per exemple, en una situació de diàleg: *Com està el Tren? Trencat*) dels il·legítims ni els criteris per separar els usos dels participis que són clarament verbals i els usos adjectivals, deixem en suspens la decisió d'emetre un judici sobre la «robustesa» d'aquestes dades.

6.3. L'ASPECTE EN LES GRAMÀTIQUES INFANTILS DEL CATALÀ I DEL CASTELLÀ

Aquest apartat té per objectiu contrastar les dades d'adquisició del català i del castellà del corpus d'aquesta recerca amb les dues hipòtesis formulades, més o menys informalment, en les pàgines anteriors, a saber: 1) la hipòtesi de

l'aspecte (abans que el temps), que diu que les marques inicials de flexió dels verbs infantils manifesten distincions aspectuals i no temporals, i 2) la hipòtesi del temps, que afirma que aquestes marques són portadores tant de temps com d'aspecte. Des del punt de vista del model teòric en què ens movem aquí, aquestes dues hipòtesis tenen una traducció en termes de la inexistència o de l'existència, respectivament, de projeccions funcionals en els primers estadis de l'adquisició lingüística.

Convé deixar clares, d'antuvi, les qüestions de caire operatiu. Com ja hem dit en pàgines anteriors, totes les formes del paradigma verbal tenen un valor d'aspecte —i parlem d'aspecte morfològic—, que hem definit com aquell que distingeix entre les interpretacions perfectiva i no perfectiva o, en termes de trets, [+perf] i [-perf], respectivament. Ara bé, no en totes les formes verbals es pot aïllar un morfema específic d'aspecte. Si hi ha unes formes en què això es pot fer fàcilment, aquestes són les perífrasis aspectuals. Tenim, d'una banda, els temps compostos que marquen l'aspecte perfectiu mitjançant una seqüència verbal formada per l'auxiliar *haver/haber*⁸³ més el participi passat del verb. La perífrasi progressiva, d'una altra banda, es forma amb l'auxiliar *estar/estar* seguit d'un verb en gerundi. En català i en castellà existeixen altres perífrasis aspectuals que no abordarem aquí per no ser productives en els enuncis infantils; de fet, en els primers estadis són inexistents: *anar/ir*, *continuar/seguir*, etc. (Zagona, 1988, per al castellà; o Espunya, 1996, per al català, aprofundeixen en aquestes construccions).

Al costat d'aquestes formes, podríem dir-ne, *analítiques*, hi ha les formes *sintètiques*. En aquest capítol només ens centrarem en les primeres per la raó ja adduïda: perquè són les que faciliten l'aïllament de morfemes pròpiament aspectuals; de les formes sintètiques (i també de les analítiques), ens n'ocuparem en el capítol següent dedicat al temps pel mateix motiu: en aquestes formes, allò que es pot separar més o menys clarament des d'un punt de vista morfològic són les marques de temps.

Una altra raó per ocupar-nos aquí només de les formes assenyalades és que, com s'ha indicat a la introducció del capítol present i s'ha formulat a les preguntes de [3], el gruix descriptiu i explicatiu d'aquest capítol gira al voltant de les formes no finites de participi i de gerundi que, en les produccions infantils, actuen com a verbs principals. Aquests alternen amb les formes finites del verb i, en particular, amb les perífrasis o amb les formes compostes en què participen ells mateixos. Aquells, els participis i els gerundis aïllats, són il·legítims des del punt de vista de la gramàtica adulta. Estem, com en el

83. La convenció utilitzada per presentar els mots corresponents a les llengües catalana i castellana és sempre *català/castellà*.

cas dels IMO del capítol anterior, davant d'estructures que podem caracteritzar com a idiosincràtiques del llenguatge infantil i per a les quals s'intentarà trobar una explicació i una anàlisi adequades en la línia iniciada per als IMO. La idea que perseguirem, doncs, no serà una altra que la d'intentar estendre la proposta defensada per als IMO a aquestes altres construccions no finites.

D'ara en endavant, quan m'hagi de referir conjuntament a participis i a gerundis independents o declaratius, de manera anàloga a la terminologia adoptada per als IMO, parlaré de *formes no finites matrius opcionals* (NoFMO). Quan m'hi refereixi per separat, utilitzaré les següents abreviatures: GMO, per als gerundis, i PMO, per als participis. Com sembla desprendre's del sol fet d'usar aquesta terminologia, ens qüestionarem finalment si els infinitius, els IMO, no es poden encabir també sota aquesta etiqueta i, el que és més important, tal com ens hem interrogat a [3], si en el cas de la gramàtica infantil no estem davant d'un fenomen general en què, diríem, la finitud, tal com la interpretem en la gramàtica adulta però a diferència d'aquesta, és opcional i té unes propietats particulars.

6.3.1. OBSERVACIONS PRELIMINARS

Una qüestió que resultaria contundent per argumentar a favor de la hipòtesi de l'aspecte seria el fet que en les produccions infantils inicials tan sols hi apareguessin formes verbals no finites. Deixant de banda ara els infinitius, per als quals ja hem defensat la hipòtesi que són portadors ells mateixos d'un contingut aspectual, és clar que la morfologia pròpia dels gerundis i els participis és portadora de valors aspectuals. En el cas dels anomenats *temps compostos*, aquesta responsabilitat és compartida pel verb auxiliar (*haver/haber* o *estar/estar*), si bé la funció cabdal que desenvolupa l'auxiliar és la de manifestar els valors temporals. Per tant, si aquest no hi és, sembla, i així es desprèn de la manera com s'han estudiat en la bibliografia, que allò que hi «falta» és el morfema sobre el qual descansa la interpretació temporal, però no pas l'aspectual, perquè aquesta queda garantida amb la presència del sufix d'aspecte que porta el verb: *-nt/-ndo* o *-t/-do*, per als gerundis i per als participis, respectivament.

Com que molts estudis ja han fet veure que, després dels primers mesos d'aparició de la sintaxi, les formes compostes —i no tan sols aquestes— no només ja hi són sinó que a més són productives, aquí ens centrarem en els moments inicials recollits en els primers enregistraments. En haver renunciat a parlar d'estadis per les raons adduïdes al capítol 4, no podem ara definir un moment evolutiu de tall a partir del qual deixarem d'observar els fets que ens

ocupen en el capítol present. El tall per sota sí que està clarament definit: com s'ha dit en aquell mateix capítol, els enregistraments parteixen de l'existència de combinació de mots en els enunciats infantils, dos com a mínim, en el que s'ha convingut a anomenar *estadi de dos mots*. Per tant, insisteixo, faré un recorregut pels primers enregistraments, fins que (gairebé) desapareixen els NoFMO de les produccions dels infants.

Un cop assenyalades aquestes prevencions, es comprova que el període durant el qual es documenten formes no finites aïllades —de vegades, il·legítimes— és relativament breu. La taula següent intenta fer palesa aquesta ràpida evolució, indicant per a cada nen la data de la primera aparició d'un NoFMO, la de la primera aparició de la construcció auxiliar + Vno finit (gerundi o participi) i la del moment en què ja no s'observa cap NoFMO:

TAULA 1
Evolució dels NoFMO per edats

	<i>Primer NoFMO</i>	<i>Primer Aux + ger/part</i>	<i>Últim NoFMO</i>
Gisela	2;2.6	2;2.6	2;4.25
Júlia	1;9.28	1;9.28	2;2.11
Pep	1;6.23	1;6.23	1;10.6
Emilio	1;10.19	1;11.12	2;1.0
María	—	1;9	—
Juan	2;0.23	2;3.0	2;5

La taula 1 ens indica que l'aparició de formes finites, corresponents a estructures oracionals completes, i no finites, o estructures incompletes —o truncades, sense dotar-les encara de l'aparell formal i explicatiu que derivaria d'una anàlisi en termes de truncament—, és gairebé sempre simultània. Els casos en què es produeix una discrepància coincideixen amb els tres infants castellanoparlants; tanmateix, no sembla lògic atribuir al factor «llengua» les diferències observades ja que sabem que català i castellà no difereixen en aquest aspecte. En primer lloc, convé recordar que els enregistraments solen ser mensuals, llevat del cas de la Júlia, que responia a una periodicitat quinzenal. Tot i així, en alguna ocasió es va produir un salt més gran; aquest és el cas d'en Juan, de qui falta, precisament, un mes en aquest període inicial, cosa que explica el perquè de l'interval més llarg observat. En el cas de la María, bé que no es va presentar aquesta particularitat, es produeix una circumstància que

no deixa de causar una certa sorpresa; en els dos primers arxius, corresponents a 1;7 i 1;8, no hi ha formes compostes, ni despullades ni amb auxiliar, en les produccions oracionals de la nena, si bé sí que s'hi detecta una certa varietat de formes finites (si més no prenent com a referència el llenguatge adult): presents, imperatius... En el tercer arxiu, a 1;9, de sobte sorgeixen les formes compostes, en concret *haber* + participi, i ho fan amb tots els requisits; més endavant, a 1;11, trobarem documentada profusament la perífrasi progressiva *estar* + gerundi. Pel que fa a Emilio, és en l'arxiu corresponent a 1;10 que es data la primera aparició d'un NoFMO: es tracta, en concret, d'un participi, *roto*, que es repeteix diverses vegades i del qual es podria dir que, en realitat, és un adjectiu. Sobre les dificultats de classificació de les formes de participi, en parlaré més endavant.

Per tant, vistos els resultats de la taula 1 i les observacions recollides al paràgraf precedent, es pot afirmar que no existeix un període durant el qual les formes verbals produïdes pels infants pertanyin exclusivament al conjunt de formes no finites (gerundis, participis i, també, infinitius). Si hem convingut que aquestes, a causa de la seva morfologia, són només portadores de valors aspectuals —i no temporals, d'acord amb l'etiqueta «no finites» que les identifica—, el fet de no poder delimitar un període en què només es documentin unitats verbals no finites no juga a favor del manteniment de la hipòtesi de l'aspecte abans que el temps, si més no a partir de l'evidència aportada per la morfologia flexiva. Un altre camp de batalla, és clar, el trobarem en l'àmbit de l'aspecte semàntic, o modes d'acció. No és sobrer recordar, això no obstant, que aquesta hipòtesi s'ha volgut sostenir amb arguments tant des de la perspectiva semàntica com des de la morfològica. Valgui, per ara, retenir la idea que les dades morfològiques de la recerca present no abonen la hipòtesi discutida, almenys a partir de l'estadi de dos mots, que és el punt de partida pres aquí i que coincideix amb el dels estudis citats.

Un altre front en el qual descansa, des d'un punt de vista morfològic, la hipòtesi de l'aspecte és la manca de distincions pròpiament temporals en els primers estadis, mancança avalada, unes vegades, per la inexistència de morfemes que siguin atribuïbles indiscutiblement a distincions de temps, altres vegades, per la no productivitat —entesa per diferents autors amb criteris discrepants— d'aquests morfemes. Les anàlisis que proposen que inicialment les produccions dels infants no s'inscriuen en els paràmetres temporals propis de les gramàtiques adultes solen apellar a la noció d'aspecte amb la finalitat de rescatar una possible interpretació de temps per als enunciats infantils. Com que en aquest treball es dedica un capítol específic a l'estudi del temps, resulta prudent de reservar per a més endavant aquesta discussió (vegeu el capítol 7).

6.3.2. L'ESTADI D'UN SOL MOT: UN BREU ESTUDI DE CAS

Que a partir de l'estadi de dos mots no constatem un període en el qual es detectin solament formes no finites no comporta, necessàriament, que aquest estadi no existeixi. Podria bé ser que en moments evolutius antecessors —en l'estadi d'un sol mot— només es documentessin formes verbals no finites, formes que, tal com hem vingut argumentant fins aquí, si se'n fes un ús exclusiu, servirien de pilar a un estadi en què la noció de temps quedaria reduïda a les distincions aspectuals, si més no pel que fa a la morfologia. Que se sàpiga, fins a la data aquest estadi particular no ha estat abordat en la bibliografia. La recerca present brinda l'oportunitat de plantejar aquesta anàlisi específica en el cas d'un dels sis subjectes estudiats: la Júlia.

Com s'ha explicat pàgines enrere, aquesta nena fou enregistrada i transcrita a partir de l'any i mig d'edat (1;6), moment en què ja havia entrat en l'estadi d'un mot. S'han seleccionat totes les produccions verbals (que contenen un verb, de vegades omès) des d'aquest moment fins a 1;9, en què entra en l'estadi de dos mots. A continuació, detallo les observacions que es poden fer sobre l'ús de les formes no finites, posant especial accent en els NoFMO.

En el corpus específic de la Júlia, amb anterioritat a 1;9.28, data en què es documenta la primera ocurrència de la construcció auxiliar + participi i que inaugura l'estadi de dos mots, hi ha unes quantes formes no finites aïllades en arxius previs, en concret des de 1;7.19. Fixem-nos que, per ara, no etiqueto aquestes formes no finites com a NoFMO: seguint el mateix procediment aplicat a l'estudi dels IMO, es destriaran els usos legítims i els il·legítims; tan sols en aquest darrer cas crec, i així ho he argumentat, que estem davant del fenomen de l'IMO o, en el cas que ens ocupa en aquests moments, del fenomen del NoFMO.

Tornant a les formes no finites —gerundis i participis— circumscrites al període 1;7.19-1;9.28, reproduïxo a continuació tots els exemples detectats (en els dos enregistraments pertanyents a 1;8 no hi surt ni cap gerundi ni cap participi; només s'hi troba algun imperatiu i algun infinitiu):

[10] Júlia (1;7.19)

[10a] [La mare tanca el llibre que ella i la nena estan mirant].

MAR: Com està ara, com està?

JUL: *Tancat* [% tatà].

[10b] MAR: Molt bé, està tancat, ara l'obrim.

MAR: I ara, com està ara ? [% l'ha tornat a tancar].

JUL: *Tancat* [% tatà].

[11] Júlia (1;9.13)

[11a] [La mare i la nena miren els personatges d'un llibre.]

- MAR: I què fa el nen amb la nina?
 JUL: *Dormint* [% mimint].
- [11b] MAR: No, doncs què fa?
 JUL: *Dormint* [% mimint].
- [11c] MAR: I ara què fa, Júlia?
 JUL: *Dormint*.
- [11d] MAR: Ara sí, ara el posa a dormir a dins del cotxet, eh?
 MAR: Al cotxe a fer què?
 JUL: *Dormint*.
- [11e] [El pare es tapa amb un llençol.]
 MAR: Com està el papa?
 JUL: *Amagat* [% tat].
 JUL: *Amagat* [% amat].
- [11f] MAR: Destapa'l, va destapa'l.
 JUL: Ui, a papa.
 MAR: I què fa el papa?
 JUL: *Dormint*.
- [11g] MAR: Ui, aviam què fan aquí.
 JUL: Mem.
 MAR: Què fan?
 JUL: *Menjant* [% memant].
- [11h] MAR: Menjar, mira, aquest està assegudet a la trona, com tu.
 JUL: Eh, mira.
 MAR: Què fa?
 JUL: *Dormint*.

L'esquema de tots aquests exemples és força semblant: la mare demana a la nena per activitats que es desprenen dels objectes o llibres que estan manipulant o de les persones que les envolten, i ho fa utilitzant estructures paral·leles que en si mateixes contenen una significació aspectual particular i, per tant, demanen una forma aspectual concreta. L'esquema és, en tots els casos, el següent: element qu- seguit d'un verb aspectual (*estar*, per als significats perfectius: *Com està x?*; *fer*, per als significats imperfectius: *Què fa(n) x?*). Davant d'aquestes preguntes, el que esperem són respostes formulades com a estructures oracionals truncades —o fragments—, estructures que normalment no han de manifestar marques temporals perquè les respostes hereten el temps de les preguntes de les quals depenen (en tots els exemples el temps és present). En canvi, les marques morfològiques d'aspecte —si més no algunes, en concret les que recauen en l'element no finit— sí que s'expliciten morfològicament en aquestes oracions truncades esperades perquè van lligades a la morfologia del verb principal, portador del significat, i no a l'auxiliar. I allò que esdevé realment interessant, en aquestes dades, és que mostren clarament que la nena sap expressar les distincions d'aspecte mitjançant la morfologia adequada.

De tot això, semblaria confirmar-se la hipòtesi de l'aspecte, però, si volem ser precisos i no deixar-nos enlluernar per una anàlisi superficial dels fets, més aviat el que hauríem de dir és que, més que no pas confirmar-se aquesta hipòtesi, allò que realment es palesa és que la nena entén i produeix l'aspecte amb les eines gramaticals adients: tria o participi o gerundi quan toca. És més, demostra conèixer alguns mecanismes estrictament de base gramatical com els requisits de selecció categorial que imposen els auxiliars; per exemple, sabem que l'auxiliar *estar* selecciona un participi (o un adjectiu perfectiu, usant termes manllevats de Bosque (1990), com discutirem més endavant) i sempre que la pregunta conté un auxiliar la nena actua conseqüentment emprant, en les seves respostes, participis i no cap altra forma no finita (vegeu [10a], [10b] i [11e]). Durant aquest període, gerundis i participis mai no apareixen al costat de l'auxiliar que els selecciona, però hem de tenir present que estem en l'estadi d'un sol mot. La hipòtesi discutida afegeix que els infants no posseeixen distincions temporals, de la qual cosa haurien de derivar errors en aquest sentit, i d'errors clars no n'hi ha cap de documentat. Les dades referides al temps dels exemples de [10] i de [11] no ens permeten suggerir res ni a favor ni en contra de l'existència de distincions de temps: les respostes són contextualment adequades tant pel que fa a l'aspecte com pel que fa al temps; l'única diferència és que aquest darrer no es manifesta morfològicament, però això no ha d'estranyar perquè és el que es requereix en aquest tipus d'intercanvi interrogatiu, en què no és obligatori expressar el verb auxiliar —ni, per tant, explicitar el temps—; és més aquest seria el comportament verbal que mostraria una (bona) part dels adults.

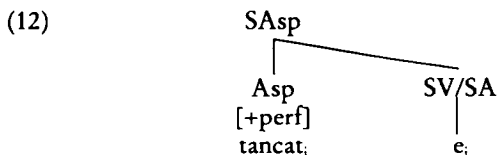
Acabem de suggerir que, d'acord amb els judicis de gramaticalitat dels adults, els verbs no finits de [10] i de [11] són correctes. Aquesta afirmació mereix algunes matisacions.

Abordem, en primer lloc, els participis. A la vista dels exemples de [10a], [10b] i [11e] es podria argumentar, no sense raó, que *tancat* i *amagat* no són participis sinó que en realitat són adjectius. Deixant de banda la discussió sobre l'assignació categorial que mereixen aquests mots i acollint-me en línies generals a l'anàlisi que en fa Bosque (1990), allò que clarament denoten és un valor aspectual perfectiu, [+perf]. Ens podem preguntar a continuació, si hi ha algun element del context gramatical que seleccioni aquest tret. La resposta és, evidentment, afirmativa; la pregunta que precedeix aquestes tres produccions és: *Com està x?*, que conté el verb *estar* responsable d'aquesta selecció. Detinguem-nos, breument, en aquest verb.

En plantejar, unes pàgines enrere, quines havien de constituir les construccions objecte d'estudi del present capítol, hem citat la perífrasi progressiva *estar* + *gerundi*. No hem alludit, aleshores, a una altra construcció en què participa *estar* i que és ben productiva en la parla inicial dels infants. Al costat de

l'ús progressiu, hi ha també un ús que tradicionalment s'ha anomenat *copulatiu* del verb *estar*, paral·lel al de *ser*, seguit de participi.⁸⁴ Partint d'aquests dos esquemes, podem deduir que *estar* subcategoritza bé clàusules progressives (gerundis) bé clàusules perfectives (participis, o adjectius perfectius en termes de Bosque), és a dir, sintagmes que tenen en comú un significat aspectual, o dit en termes més formals, que presenten un nucli en què es realitza el tret $[\pm\text{perf}]$. És en aquest sentit que podem afirmar que *estar* és un verb aspectual.

Si ens tornem a mirar els exemples de participis de [10] i de [11], comprovarem com en tots tres casos la nena tria, encertadament, sintagmes amb valor perfectiu, que no són sinó sintagmes aspectuals (SAsp) o projeccions d'un nucli Asp que conté el tret binari perfectiu realitzat en el sentit positiu. Això es recull a l'estructura següent (l'alternança SV/SA vol donar compte de la doble possibilitat que es consideri *tancat* bé com a participi —al capdavant un participi no és sinó un verb— bé com a adjectiu, alternança que no és rellevant en la present discussió):

Com diu Bosque (1990), pot semblar antiintuïtiu atorgar estatut sintàctic a l'aspecte, però això és una conseqüència natural d'interpretar sintàcticament la morfologia flexiva o de la mateixa «naturaleza nuclear de la flexión» (p. 209).⁸⁵

Aquesta és l'anàlisi més plausible per a aquestes oracions, les quals són bona mostra del coneixement sintàctic de la nena, coneixement que encara resulta més sorprenent si considerem que es tracta d'estructures legítimes també des de la perspectiva de la gramàtica adulta: no estem davant d'oracions independents, sinó que són veritables estructures truncades, o fragments, que depenen de la pregunta anterior.

Passem ara als gerundis. A [11], excepció feta de [11e], totes les respostes contenen una forma en gerundi d'un repertori certament reduït: només hi ha

84. També pot figurar seguit d'adjectius, sintagmes preposicionals, etc., però per a la discussió desenvolupada aquí, aquesta selecció categorial no presenta un interès especial. D'altra banda, la diferència entre els dos verbs copulatius, *ser* i *estar*, se sol atribuir a la propietat permanent o transitòria, respectivament, del subjecte.

85. Vegeu la nota 75.

dos verbs diferents, *menjant* i *dormint* (el mateix nombre, això sí, que de participis). Podem considerar que, com que són pocs, no mereixen la qualificació de productius i que, per tant, no necessiten rebre cap explicació o bé intentar analitzar-los prenent com a referència, com sempre, el model adult. Per no abandonar la manera habitual de procedir, entendrem que la Júlia prova de parlar «gramaticalment» ni que sigui d'una manera poc variada i rudimentària.

Com hem assenyalat, tot són respostes a preguntes del tipus *Què fa(n) x?* El verb *fer*, que com se sap és un proverbi que demana per activitats, apareix en aquestes construccions en present d'indicatiu, amb una referència temporal delimitada al moment de la parla i amb una referència aspectual imperfectiva. Selecciona, per tant, respostes amb els mateixos paràmetres de temps i d'aspecte. Hi ha tres maneres possibles d'omplir aquesta exigència: 1) mitjançant un infinitiu, 2) mitjançant una forma també del present d'indicatiu, i 3) mitjançant un gerundi, que respondria a l'anomenada *perífrasi progressiva de present*, amb o sense l'auxiliar *estar*. La segona i la tercera, amb expressió de l'auxiliar, aportarien evidència morfològica tant de temps com d'aspecte; la primera i la tercera sense l'auxiliar tan sols donarien compte de la morfologia aspectual. Pel que fa a l'infinitiu, hem vist en el capítol anterior, que es tracta d'una possibilitat a l'abast dels infants, però que hem documentat en moments evolutius una mica posteriors (recordem que en aquesta secció estem estudiant dades pertanyents a l'estadi d'un sol mot). Quant al present d'indicatiu, resulta curiós constatar com, tot i ser una forma del repertori verbal de la Júlia (i, en general, de tots els infants) ja que apareix en altres produccions del mateix enregistrament, fins molt més endavant, més enllà dels dos anys, no és mai la solució elegida per respondre al tipus de preguntes de què ens ocupem ara i que tan freqüents són en l'*input*. La veritat és que no tenim cap resposta per a aquesta constatació, si no és que, també en la llengua adulta, s'està produint un desplaçament del present d'indicatiu a favor de la perífrasi progressiva. Finalment, observem que la possibilitat seleccionada és la del gerundi amb ommissió de l'auxiliar *estar*. I per què és aquesta l'opció triada? Per poder avançar en la línia cap a la resposta, plantegem dues preguntes més concretes sobre aquest fet:

[13a] Per què s'omet l'auxiliar *estar*?

[13b] Són gramaticals les construccions de gerundi sense l'auxiliar?

La resposta a [13a], com ja hem indicat, és ben senzilla en aquest estadi: ens trobem en l'estadi d'un sol mot, per la qual cosa, dit barroerament, l'auxiliar «no hi cap». Una altra pregunta molt més complexa, és clar, té a veure amb la mateixa existència d'aquest estadi: per què hi ha aquest estadi? Intentar respondre aquesta pregunta depassa els objectius d'aquesta recerca perquè ens

situaria en el terreny del desenvolupament dels sistemes cognitius que afecten el processament sintàctic, però podria ser alguna cosa similar al que ocorre quan els infants es posen a caminar: si coneixen els mecanismes, per què no fan deu passes de cop? Una altra pregunta un xic diferent, i que ens torna a l'àmbit en què ens movem aquí —el de l'adquisició de la sintaxi—, és la següent: si en la seqüència productiva d'aquest estadi només «hi cap» un sol mot, per què no és l'auxiliar l'element triat? Tot i que la resposta pot semblar òbvia —els auxiliars no es realitzen mai isolats, entre altres coses perquè «no aporten gaire significació»—, és clar no ho és tant i, a més, no està gens exempta d'interès sintàctic: advertim que són aquests elements funcionals per excel·lència els que s'ometen en la sintaxi inicial. Deixem, però, aquesta qüestió oberta perquè ens separaria de la línia argumentativa que ens hem traçat. En estadis posteriors, trobar una resposta convincent a [13a] ja no serà, en canvi, una tasca aparentment tan simple ja que, a més, ens col·loca en el centre neuràlgic de la discussió d'aquesta recerca (vegeu el capítol 7).

Passant a la pregunta de [13b], sobre la possibilitat d'aparició dels gerundis sols, sense la companyia d'un auxiliar, val a dir, en primer lloc, que les tres formes no personals del verb (gerundis, participis i infinitius) manifesten una independència sintàctica alta quan funcionen com a adjuntes, especialment en el cas de les subordinades adverbials temporals. L'única limitació és que no poden configurar-se com a oracions independents o lliures; d'aquí el nom tradicional que han rebut de construccions absolutes. Les limitacions que manifesten deriven, en última instància, del seu caràcter no finit, raó per la qual són mancades de morfemes de temps i de concordança, cosa que les incapacita per constituir-se en predicacions autònomes. Aquesta és una primera observació sobre la independència dels gerundis. Ara bé, en els exemples de [11] no es pot afirmar que els gerundis constitueixin oracions independents: com en el cas dels participis de [10], depenen de la pregunta anterior. Alguns parlants, però, no consideren «normal» el fet de respondre a una pregunta formulada en present (*Què fa?*) amb el present de la corresponent perífrasi progressiva (*Està dormint*), si bé aquesta opció no es pot titllar d'agramatical. Però, van més enllà: si això ja no els sembla gaire acceptable, encara admeten amb més recances que la resposta amb el gerundi isolat sigui lícita. Els judicis de gramaticalitat sobre aquesta construcció disten de ser unànimes: altres parlants admeten sense cap problema les respostes en gerundi de [11]. Els parlants més reticents consultats alleugen la seva radicalitat a l'hora d'acceptar aquestes construccions quan la resposta és precedida d'un element modalitzador o matisador de l'actitud del parlant, com es mostra a continuació:

[14] —Què fas?

—Ves/Mira/Aquí/Ja ho veus/Què vols que faci, treballant.

No és clar quin paper poden desenvolupar aquests elements que hem anomenat *modalitzadors* perquè facin que el gerundi independent sigui admissible. En ocasions limitades, en oracions exclamatives i exhortatives, semblantment a com hem vist en el capítol anterior en alguns casos d'infinitiu independents (vegeu l'apartat 5.2.3.1), és la mateixa modalitat l'encarregada de cancel·lar alguns requisits sintàctics dels quals no seria factible prescindir en les oracions assertives (afirmatives i negatives). Sembla que aquesta capacitat de funcionar com a independents deriva dels valors semàntics i pragmàtics de la pròpia modalitat exclamativa, caracteritzada per un esquema entonatiu especial. És en aquest sentit que potser aquests elements modalitzadors atenuen l'obligatorietat d'expressar el temps. Tot i així, hi ha limitacions en l'expressió de contrastos de temps, com fa veure la següent oració, en què l'única interpretació possible és la de present (refermada, és clar, per la presència del díctic de lloc al qual s'adhereix la interpretació temporal):

[15] Jo, aquí, treballant com un ruc, i el teu germà, gratant-se la panxa.

Els següents exemples en castellà abonen la idea que els gerundis són possibles en contextos pregunta-resposta com els que venim assenyalant, fins i tot sense cap element introductori en la resposta:

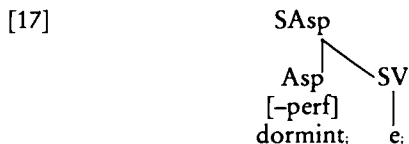
[16] —¿Qué tal? ¿Cómo va la vida? ¿Cómo andamos?
—Tirando.

Se sol dir que els nens tenen una tendència més marcada a fer ús dels gerundis en situacions interrogatives del tipus *Què fa?* que no pas els adults. No disposem ni de dades ni d'observacions referides als adults. Pel que fa als infants, fins a edats força avançades (des dels quatre anys fins als set o vuit anys), l'autora ha pogut comprovar, aplicant proves orals de llengua catalana i castellana en escoles de tot Catalunya, com, efectivament, davant de preguntes d'aquest tipus els nens s'inclinen majoritàriament pel gerundi. Això mateix es constata en les dades del corpus. L'única observació que podem fer pel que fa al que seria el comportament «natural» dels adults és l'estranyesa que manifestem davant de tals gerundis: estaríem fins i tot temptats de «corregir» aquestes formes i substituir-les per un present (*dorm/està dormint*) o un infinitiu (*dormir*) (vegeu la nota 62).

En definitiva, després dels comentaris presentats, no sembla que hi hagi arguments de pes per condemnar aquests usos dels gerundis, per la qual cosa cal considerar que estem davant de casos legítims —de la mateixa manera com ho estàvem en el cas dels infinitius que anomenàvem *legítims* o *el·líptics* (vegeu l'apartat 5.2.2)— i, per tant, hem de concloure que cap dels exemples de [11]

no constitueix un NoFMO; tampoc no són NoFMO els participis de [10]. En conclusió, no podem corroborar la idea que l'estadi d'un sol mot es caracteritza pel fet que, quan apareixen verbs, aquests són mancats de les marques de flexió d'una manera il·legítima, cosa que ens conduiria a proposar un estadi prefuncional sense projeccions funcionals que continguessin els trets codificats en la flexió del verb. Al contrari, totes les formes verbals utilitzades són correctes contextualment, sense que això tampoc no ens permeti de postular un estadi amb tota la bateria funcional desenvolupada atesa la limitació de les dades, en concret, la poca varietat de contrastos.

L'anàlisi dels gerundis de [17] és paral·lela a la proposada per als participis, amb la diferència que el tret projectat dins el nucli Asp té el valor negatiu:

Un altre cop, tenim una estructura truncada, o fragment, que depèn de la pregunta anterior i en la qual les categories funcionals corresponents als trets compartits amb la pregunta (temps, persona i nombre) no es projecten. Insistim que aquesta estructura truncada no té el mateix caràcter que les que deriven de la hipòtesi del truncament de Rizzi (1993-1994) (vegeu l'apartat 5.1.2), que serveixen per donar compte del fenomen de l'IMO. És per això que també utilitzo el terme «fragment».

6.3.3. LES PERÍFRASIS ASPECTUALS (A L'INICI DE L'ESTADI DELS DOS MOTS)

En aquest apartat estudiarem, en el període circumscribit per la primera aparició d'un NoFMO i l'última ocurrència ressenyada (vegeu la taula 1), les oracions infantils amb participis i gerundis aïllats, tot comparant-les amb les produccions en què es realitza l'auxiliar.

Començarem per les estructures de participi. Presentarem a continuació les alternances entre les seqüències Aux + part i $\emptyset_{aux}$ + part (o PMO, *participis matris opcionals*). Sota el símbol $\emptyset_{aux}$ podem tenir tant auxiliars del tipus *estar/estar* com *haver/haber*; en concret, podem trobar-nos les següents situacions:

[18a]	Com està?	—Trencat.
[18b]	Què ha passat?	—(S')(ha) trencat.
[18c]	Què has fet?	—(L')(he) trencat.

Independentment del fet que els usos de [18*b*], [18*c*] són clarament participials i el de [18*a*] més aviat adjectival, els tractarem conjuntament ateses les raons discutides en l'apartat anterior: pel fet de compartir el tret [+perf]. Tot i així, exemples com [18*a*], on l'auxiliar no és expressat però en què hi ha un context de pregunta-resposta, els considerarem legítims, ja que des del punt de vista de la producció i la gramàtica adultes són correctes; només quan clarament segons el context hi manqui l'auxiliar *estar/estar*⁸⁶ inclourem l'enunciat en el present estudi, i ja podem avançar que la presència d'aquest tipus d'exemple és (pràcticament) nul·la. Fetes aquestes consideracions, passem immediatament a les dades.

Els primers exemples de participis sols —i que ja podem qualificar de PMO— són els següents:

[19] Català

- [19*a*] Fet mal. (Gisela, 2;2.6)
- [19*b*] MAR: Ho has tirat?
JUL: Tirat. (Júlia, 1;9.28)
- [19*c*] PAR: Què ha passat?
JUL: Escapat. (Júlia, 1;11.10)
- [19*d*] MAR: Què ha fet el papa?
JUL: Amagat. (Júlia, 1;11.23)
- [19*e*] MAR: Perquè si el treus, què passa?
JUL: Estripat. (Júlia, 2;0.26)
- [19*f*] MAR: Què li ha passat a la sabatilla?
JUL: Trencat. (Júlia, 2;1.11)
- [19*g*] MAR: I què has de fer?
JUL: Això trencat. (Júlia, 2;1.25)
- [19*h*] Perdut. (Pep, 1;6.23)
- [19*i*] Llapis perdut. (Pep, 1;6.23)
- [19*j*] Perdut llapis. (Pep, 1;6.23)
- [19*k*] Amagat. (Pep, 1;10.6)
- [19*l*] Donat un camamelo. (Pep, 1;10.6)

[20] Castellà

- [20*a*] Roto. (Emilio, 1;10.19)
- [20*b*] Pega(d)o Nacho. (Emilio, 2;1.0)
- [20*c*] No roto. (Emilio, 2;1.0)
- [20*d*] MAR: ¡La has tirado! ¿Por qué?
EMI: Sí tirado. (Emilio, 2;1.23)
- [20*e*] A tante [% Jaime] rota pata. (Juan, 2;3.0)

86. Per exemple, en contextos altres que respostes a preguntes del tipus *Com està x?*, com ara seqüències descriptives del tipus *El pare (està) cansat*.

- [20f] Yo (s)enta(d)o. (Juan, 2;4.8)
 [20g] Sivido [% visto] monos a calle. (Juan, 2;5)

Unes observacions sobre aquestes produccions. En castellà, no figura cap exemple de la María pel que ja s'ha dit en comentar les dades de la taula 1.⁸⁷ Quan el context proveeix prou elements per decidir si es tracta de participis despullats, s'ha reproduït perquè quedés clara la raó per la qual s'han computat com a PMO. Tenint en compte aquest fet, i com hem apuntat més amunt, no hem inclòs en aquest apartat exemples com el de [18a], que, de cap manera, no es poden considerar PMO.⁸⁸

Les produccions de [19] i [20] alternen, durant el mateix període, amb les següents estructures verbals completes:

- [21] Català
 [21a] L'he tirat. (Gisela, 2;2.6)
 [21b] Ha tirat. (Júlia, 1;9.28)
 [21c] Ha anat [% ha manat] (Júlia, 1;11.23)
 [21d] Ha volat. (Júlia, 1;11.23)
 [21e] Ha amagat. (Júlia, 2;0.13)
 [21f] Ha menjat. (Júlia, 2;0.13)

87. Tan sols es consigna una producció, interpretada com a participi pels transcriptors, en la qual fa de mal decidir si s'ha realitzat o no l'auxiliar:

- [i] MAR: ¿Qué ha pasa(d)o, María?
 NEN: Acá a bota [% se ha caído la bota]. (María, 1;7)

I, més endavant, gairebé al final del període dels NoFMO estudiat, un exemple que hom podria titllar de PMO, però que per la seva estranyesa —constitueix un eco de l'afirmació precedent— he deixat de banda; reproduceixo el context en què es produeix:

- [ii] PAR: Te has hecho pis, ¿no? Te has hecho caca.
 NEN: ¿Hecho caca?
 PAR: Tú tienes un morro horroroso, ¿no? (María, 1;11)

La resta d'enunciats amb un participi es pot considerar que presenten l'auxiliar realitzat, ni que aquest pugui aparèixer sota formes diferents: NEN: A roto/O roto [% se ha roto], (María, 1;9), pertanyents a la mateixa sessió i amb pocs segons de diferència entre ambdues.

88. Exemples d'aquest tipus no són infreqüents entre alguns infants, com ara la Júlia, i es documenten tant durant el període estudiat com després, cosa que mostra que es tracta d'una resposta possible (i probable):

- [1a] MAR: Com està el papa?
 JUL: Am(ag)at. (Júlia, 1;9a)
 [1b] MAR: Com té els ulls?
 JUL: Tancat(s).
 MAR: I ara?
 JUL: Obrit(s). (Júlia, 2;2)
 [1c] PAR: Com està l'arbre?
 JUL: Trencat. (Júlia, 2;6)

[21g] Ha pe(r)dut. (Pep, 1;6.23)

[21h] Se n'ha anat. (Pep, 1;10.6)

[22] Castellà

[22a] Se ha acaba(d)o. (Emilio, 1;11)

[22b] He roto. (Emilio, 2;0)

[22c] Ha roto [% loto]. (María, 1;9)

[22d] S'ha acaba(d)o. (María, 1;10)

[22e] M'ha chupa(d)o. (María, 1;10)

[22f] S'ha pe(r)dido. (María, 1;10)

[22g] Está rota men. (Juan, 2;3)

[22h] Ha(y) mordido aumm. (Juan, 2;4)

Pel sol fet de presentar aquesta alternança, amb auxiliar i sense auxiliar, es podria adduir que els participis es comporten com els IMO (infinitius independents), és a dir, sembla que, en efecte, estem davant de casos de PMO, la primera característica dels quals és l'opcionalitat. Ara bé: com hem suggerit en parlar dels IMO, la presència de PMO en el període estudiat no significa necessàriament que els infants no tinguin coneixement de l'auxiliar i de les propietats sintàctiques que s'hi relacionen ja que 1) manifesten coneixement lèxic de l'auxiliar —i un coneixement apropiat, com indiquen les oracions de [21] i [22]— i 2) demostren domini de les propietats de selecció de l'auxiliar pel fet que els errors de combinació Aux + V_{fini}t són nuls. Ens trobem, altre cop, en el cul-de-sac d'intentar donar una explicació a l'*opcionalitat*.

Un estudi més aprofundit de les dades de què disposem potser ens aportarà una mica més de llum al fenomen observat. La taula 2 (a la pàgina següent) il·lustra la proporció relativa de PMO i d'estructures de participi amb l'auxiliar i ens permet de fer un conjunt de remarques. En primer lloc, destaca el fet que hi hagi més estructures verbals amb auxiliar que no pas sense: el 74 % amb auxiliar enfront del 26 % de PMO en total. En segon lloc, com hem assenyalat en analitzar els IMO, de l'existència de PMO no podem derivar que, durant aquest període, totes les estructures hagin de ser incompletes, més encara si tenim present que les oracions amb auxiliar són més nombroses que els PMO. Per tant, ens inclinem per proposar que les oracions amb auxiliar projecten totes les categories funcionals necessàries per donar compte dels trets morfològics codificats en la flexió verbal. En canvi, per als PMO plantejarem una estructura en termes de truncament en el sentit de Rizzi (1993-1994). Allò que s'està suggerint, doncs, és que aquests participis isolats són, en efecte, no finits.

TAULA 2
Proporció de $\emptyset_{aux}$ + part (PMO) i Aux + part

<i>Llengua</i>	<i>Nen</i>	<i>Període</i>	<i>$\emptyset_{aux}$ + part</i>	<i>Aux + part</i>
Català	Gisela	2;2.6-2;4.25	2 (40 %)	3 (60 %)
	Júlia	1;9.28-2;2.11	9 (20 %)	37 (80 %)
	Pep	1;6.23-1;10.6	9 (45 %)	11 (55 %)
Castellà	Emilio	1;10.19-2;1.0	10 (34 %)	19 (66 %)
	María	1;9-1;11 ⁸⁹	0 (0 %)	25 (100 %)
	Juan	2;0.23-2;5	4 (50 %)	4 (50 %)

Una tercera observació interessant, si volem establir un paral·lelisme amb els IMO, és comparar les proporcions de PMO i IMO. Perquè la comparació sigui possible, hem de prendre els mateixos paràmetres en tots dos casos; com que en el cas dels IMO teníem com a punt de referència el total d'oracions (estructures independents amb verb), el mateix s'ha fet per calcular el percentatge de PMO mentre dura el fenomen. Els resultats, però, són molt més baixos que en el cas dels infinitius. A tall d'exemple, si adoptem com a referència el 6 % d'IMO de la Júlia i el comparem amb el 0,3 % de PMO documentats (aquesta dada s'obté del quocient entre els 9 PMO ressenyats i el total de 309 oracions pertanyents als enregistraments que componen el període), veiem com estem lluny del paral·lelisme numèric. Salta, doncs, una pregunta: IMO i PMO són, en efecte, un mateix fenomen? I si ho són, perquè se'n documenten més dels primers que no pas dels segons? Hi ha algun fet que ho expliqui? Tornarem més endavant sobre aquestes qüestions. Un altra dada significativa en la recerca de similituds entre IMO i PMO és la coincidència o no del període durant el qual es manifesten tots dos: en el benentès que ambdós fets són conseqüència d'un factor comú —la possibilitat del truncament, el fenomen de l'opcionalitat...—, caldria esperar-ne un solapament. A grans trets, fent una collació entre les dades de la taula 2 del capítol 5 i les de la taula 1 del present capítol, hi ha força coincidència, si bé

89. Amb l'objectiu de disposar de dades de referència també per a la María, s'ha delimitat aquest període conforme als criteris següents: per al punt de partida s'ha pres 1;9, moment en el qual es documenta el primer participi clar (en concret, Aux + participi, vegeu la taula 1); el moment de tancament, 1;11, respon a l'únic exemple amb ommissió de l'auxiliar (vegeu l'exemple [ii] de la nota 87).

s'observa que el període de producció d'IMO es dilata durant més temps en tots els infants.

En quart lloc, i en l'intent d'establir el paral·lelisme indicat, podem estudiar, semblantment a com s'ha fet per als IMO, les propietats sintàctiques dels PMO: com es comporten aquests pel que fa a la negació, a la presència de subjectes i a les preguntes amb un element interrogatiu *qu-*? Quant a la negació, com es desprèn de l'observació dels exemples reproduïts a [19] i a [20], no hi ha a penes coaparició amb el participi; tan sols es consigna l'exemple de [20c] (i potser també [20d] amb la presència de l'afirmació emfàtica, si bé caldria poder tenir accés als enregistraments per intentar esbrinar si entre l'afirmació i el verb hi ha una pausa, cosa que ens indicaria que ens trobem davant d'una afirmació anafòrica: *Sí, tirado*). En relació amb les preguntes *qu-*, no n'hi ha cap amb participis; sí que apareixen, en canvi, preguntes totals: *¿Roto?*, *¿Hecho caca?* Finalment, pel que fa als subjectes, com que el català i el castellà són llengües de subjecte nul, l'estudi dels subjectes es manifesta menys il·lustratiu que en altres llengües, més encara si recordem que els subjectes que resultaven realment incompatibles amb la hipòtesi del truncament eren els subjectes clítics, un tipus de subjecte del qual les nostres llengües estan mancades.

TAULA 3
Proporció de $\emptyset_{aux}$ + ger i Aux + ger

Llengua	Nen	Període	$\emptyset_{aux}$ + part	Aux + part
Català	Gisela	2;2.6-2;4.25	1	2
	Júlia	1;9.28-2;2.11	27	4
	Pep	1;6.23-1;10.6	3	—
Castellà	Emilio	1;10.19-2;1.0	—	—
	María	1;9-1;11	—	—
	Juan	2;0.13-2;5	5	—

Passem ara a descriure les dades dels gerundis en el període de dos mots. La taula 3 ens aporta resultats sobre el pes i la presència dels gerundis amb auxiliar i sense auxiliar. El primer que destaca d'aquesta taula és la diversitat tan alta de freqüències i, en particular, la quantitat de caselles sense representació (per aquest motiu no s'ha cregut necessari calcular els percentatges). En efecte, al costat de la presència notable de gerundis —en concret, sense auxiliar— del

corpus específic de la Júlia, en els altres cinc casos l'ocurrència d'aquestes formes verbals és anecdòtica o nul·la. Evidentment, això ens ha de fer pensar, sobretot, que la variabilitat és fruit de la no homogeneïtat de les dades de producció i no de qüestions atribuïbles a diferències individuals. Confirma aquesta sospita el que ja hem anat veient repetidament en presentar i en discutir les dades referides als infinitius, en el capítol anterior, o, en aquest mateix capítol, als participis. Entre tots els infants, per quina raó ha de ser sempre la Júlia la que forneix més dades sobre les formes no finites dels verbs? Per la mateixa raó que, com s'ha indicat en presentar les dades descriptives generals (vegeu el capítol 4), també resultava la nena «més oracional», és a dir, la que oferia un quocient més elevat en la relació entre el total d'enunciats i el total d'enunciats amb un verb (=oracions). La causa d'això cal trobar-la en el tipus d'interacció en què, a diferència dels altres nens, es veu immersa la Júlia: repassant els enregistraments, es té evidència clara de com els pares de la nena plantegen un tipus de preguntes que provoquen respostes oracionals d'aquesta; són preguntes del tipus *Què fa/s/n?* o invitacions a parlar del tipus *Explica('m) x*. És clar que moltes d'aquestes preguntes i incitacions responen a un interès conscient per part dels adults de provocar enunciats fonamentalment oracionals i hi ha, per tant, una certa premeditació. Al costat d'aquesta nena, i llevat del cas de la Maria, en què, no sabem si amb premeditació, se n'aconsegueix també una bona mostra «oracional», els adults que envolten els altres infants consumeixen bona part dels intercanvis amb preguntes que demanen respostes concretes, sense verb, i que se solen resoldre amb mots aïllats, SN o SA fonamentalment.

Una altra dada remarcable, que confirma el que s'acaba de dir, deriva del cas de la Maria. A la taula 2, s'apreciava l'absència total de PMO però, en canvi, durant el període ressenyat, entre 1;9 i 1;11, s'hi registraven 25 ocurrències de la seqüència Aux + participi. Durant aquesta mateixa franja, no hi ha cap cas documentat de gerundi, ni amb ni sense auxiliar. Curiosament, durant les tres sessions següents, de 2;0 a 2;2, tret de tres exemples inicials d'Aux + participi, tota la resta, fins a un total de 19, són gerundis, majoritàriament amb auxiliar.

Una descripció basada únicament en la Maria podria conduir, erròniament, a formular una seqüència evolutiva en la qual primer apareixen les formes verbals relacionades amb el valor [+perf] (el pretèrit indefinit, en concret) i després les relatives al valor [-perf] (la perifrasi progressiva de present). Gràcies a la bibliografia i a la resta de dades d'aquesta mateixa recerca, sabem que els fets no són exactament així. L'única explicació plausible, doncs, és la que hem assenyalat més amunt per donar compte de les produccions de la Júlia: les característiques —i també l'oportunitat— de la interacció lingüística de la nena amb els adults que l'envolten. Aquests són aspectes que cal tenir

molt presents i prendre amb precaució quan es treballa amb dades de producció espontània no planificada.

Reproduïm a continuació un conjunt d'enunciats dels dos períodes de la Maria, que són un bon retrat del que estem descrivint:

- [23] Aux + participi (María, període 1;9-1;11)
- [23a] MAR: Ponte las gafas y di adiós a papá.
 NEN: Ha loto [% se ha roto].
 MAR: No, no se han roto porque mamá lo ha arreglado. (1;9)
- [23b] [La mare canta la cançó «de los pajaritos».]
 NEN: S'ha acabao, s'ha acabao no. (1;10)
- [23c] PAR: ¿Qué te ha pasao?
 NEN: M'ha chupao [% me ha chupado]. (1;10)
- [23d] NEN: S'ha [% se ha] perdido e pendiente. (1;10)
- [23e] MAR: ¡Uy ! ¿Qué ha pasao?
 NEN: Satallillo [% se ha caído] a tapa [% la tapa]. (1;11)
- [23f] NEN: S'ha pirao [% se ha pillado] e didito [% el dedito]. (1;11)
- [23g] NEN: [saca a la muñeca] Se ha (d)espetao [% despertado]. (1;11)
- [23h] PAR: ¿Cómo está la muñeca?
 NEN: No ..s'tá [% está] domida [% dormida]. (1;11)
- [23i] PAR: Que qué ha pasado.
 NEN: Me he hecho pis. (1;11)
- [24] Aux + gerundi (María, període 2;0-2;2)
- [24a] PAR: ¿Qué haces?
 NEN: Oiendo [% poniendo] la tele [la pone]. (2;0)
- [24b] PAR: A ver, ¿cómo era? ¿Cómo nadaba?
 NEN: Nadaba así [nada]. Nada, nadando. (2;0)
- [24c] NEN: Tá jubando [% está jugando]. (2;0)
- [24d] PAR: Cuéntame qué estás haciendo.
 NEN: Tabajando, toy tabajando. (2;1)
- [24e] PAR: ¿Qué haces, María?
 NEN: Llama(n)do a mamá. (2;1)
- [24f] PAR: ¿Qué hace mamá?
 NEN: Hab(l)ando po teléfono. (2;1)
- [24g] PAR: ¿Ahora me quieres decir lo que estás haciendo?
 NEN: Yo trabajando. (2;1)
- [24h] PAR: Estamos haciendo un juego, ¿no?
 NEN: Estoy haciendo un juebo. (2;2)
- [24i] MAR: ¿Qué haces María?
 NEN: Hasiendo un café. (2;2)

Centrant-nos en els gerundis, el primer que crida l'atenció és que tots són instàncies de pregunta-resposta, cosa que confirma que no estem davant de

gerundis independents. Essent respostes, totes les formes sense auxiliar de [24] són adequades, amb les remarques fetes en parlar dels gerundis en l'estadi d'un sol mot sobre l'oportunitat de contestar a preguntes del tipus *¿Qué hace(s)?* amb un gerundi (vegeu l'apartat 6.3.2); cal tenir en compte, a més, que la nena dóna aquestes solucions en un moment evolutiu en què el seu comportament sintàctic, pel que fa a aquest aspecte, ja és com l'adult, la qual cosa corrobora que aquestes produccions també serien bones en la gramàtica adulta. El desenllaç d'aquesta indagació és que no podem acreditar cap ocurrència de GMO en el cas de la Maria.

Vegem tot seguit si el corpus de la Júlia, en el període que ens interessa, enclou dades més atractives pel que fa a l'existència de GMO. Un altre cop salta a la vista que gairebé la totalitat de gerundis sols són respostes a preguntes, la qual cosa, fetes les reserves sobre la seva adequació en aquest tipus de context, ja ens indica que no disposarem de dades contundents per fonamentar un estadi de GMO.

De les 27 ocurrències de gerundis aïllats (vegeu la taula 3), 26 s'integren en l'esquema pregunta-resposta i, d'aquests, 24 són correctes, de la manera com ho són els de la Maria de [24] o els mateixos de la Júlia del període anterior d'un sol mot de [11]. En reproduïxo uns quants exemples a tall d'il·lustració:

- [25a] MAR: Què fan aquestes nenes, què fa aquest nen?
JUL: (Dor)mint. (1;10.24)
- [25b] MAR: I què fa ara la nina, què esta fent?
JUL: Dormint [% momint]. (1;11.10)
- [25c] MAR: Júlia, què fa el *titi*? [% assenyalant l'ocell del llibre].
JUL: Volant. (2;0.13)
- [25d] MAR: I els altres nens què fan?
JUL: Jugant [% bubant]. (2;0.26)
- [25e] PAR: Què li fan en aquell tren que no té rodes?
JUL: Arreglant [% aquecant]. (2;0.26)
- [25f] MAR: I ara què fas?
JUL: Recollint això, mama [% una pinta de terra]. (2;1.11)
- [25g] MAR: Què estàs fent?
JUL: Obrint [% la porta de la caseta]. (2;1.25)
- [25h] MAR: I com ho has aconseguit?
JUL: Pujant, pujant [% fujant]. (2;2.11)
- [25i] JUL: A Júlia, mira arrossega.
MAR: Què estàs fent?
JUL: Arrossegant [% fussegant]. (2;2.11)

A banda de l'anomalia de molts d'aquests exemples a causa de l'absència d'arguments obligatoris o del clític corresponent ([25e], [25g], [25h], [25i]),

des del punt de vista de la forma verbal utilitzada no es pot pas afirmar que no siguin correctes; no són, consegüentment, mostres de GMO. És a dir, l'absència de l'auxiliar no fa que l'ús del gerundi sigui (del tot) il·lícit. De fet, com ja hem dit a bastament, quan els infants comencen a emetre productivament l'auxiliar *estar* es continuen documentant exemples paral·lels als de [25]. En el cas de la Júlia, el primer enunciat del tipus auxiliar + gerundi no s'identifica fins a 2;1.25, però a partir d'aquest moment tampoc no és pot pas dir que els enunciats d'aquest tipus siguin gaire freqüents; per exemple, immediatament després d'emetre aquesta combinació per primer cop [26a], a una pregunta de la mare del tipus *Què fa?* la nena torna a respondre sense l'auxiliar:

- [26a] MAR: Ui, aquest *enanito* ha caigut, pobret.
 JUL: (Es)tà dinant [% ninant].
 MAR: Què fa ara?
 JUL: Dinant. (2;1.25)
 [26b] JUL: (Es)tà dormint [% la nina]. (2;2.11)

Un apunt relatiu als gerundis sense auxiliar i que mereix una certa atenció és que gairebé tots es poden substituir per un infinitiu, en concret els casos de preguntes tipus *Què fa?*, que són tots els de [25], excepte [25h]: si fem la prova de substituir-los per un infinitiu, la interpretació no varia i el resultat continua essent gramatical, com ja hem discutit en parlar dels usos el·líptics dels infinitius legítims a l'apartat 5.2.2. Prova d'això és que la mateixa nena alterna el gerundi i l'infinitiu en una mateixa seqüència i els utilitza com a sinònims, precisament en l'únic cas anòmal clar documentat del que hom podria etiquetar, per tant, com a GMO (en cursiva):

- [27] MAR: Què et passa, Júlia?
 JUL: Cau això mama.
 MAR: I ara què fas?
 JUL: Recollint això, mama [% una pinta de terra].
 MAR: I ara què fas?
 JUL: Recollint això, mama [% una pinta de terra].
 JUL: Això recollir, mama [% ecollir].
 JUL: Això *recollint*, mama. (2;1.11)

Això no obstant, contrasta amb l'eventualitat que un gerundi es pugui intercanviar per un infinitiu el fet que, a l'inrevés, allà on podem usar un infinitiu el·líptic no sempre el puguem substituir per un gerundi. D'aquesta mena són precisament els dos únics exemples de gerundis il·legítims en context pregunta-resposta, que copio a continuació:

[28a] MAR: I quan la mama et renya, què fas?

JUL: Plorant. (2;1.11)

[28b] MAR: I què vas fer amb els globus?

JUL: Petant. (2;2.11)

Les dues respostes de la Júlia serien bones si, en lloc de contenir un gerundi, presentessin un infinitiu: *Plorar* i *Petar-los*, respectivament. Què fa, doncs, que aquests siguin possibles i, en canvi, els gerundis donin lloc a oracions agramaticals? El que sembla indubtable és que l'infinitiu té una llibertat d'aparició més gran independentment dels trets temporals i aspectuals de la pregunta matriu; per exemple, *Plorar* o *Petar (els) globus* poden ser respostes vàlides per a qualsevol de les següents possibilitats: *Què fas/feies/estaves fet/faràs/vas fer/havies fet/hauries fet?*; hi ha, això sí, una restricció que té a veure amb el contingut semàntic del verb *fer*, el qual demana, bàsicament, per accions. Aquesta llibertat queda reduïda als gerundis, en el quals hi ha d'haver una concurrència de trets aspectuals amb l'oració matriu; per tant la resposta amb un gerundi tan sols és possible amb les tres primeres formes del verb *fer*, que comparteixen amb el gerundi el tret aspectual [-perf]. Això explicaria la agramaticalitat de [28b]. Per treure l'entrellat de l'anomalia de [28a], cal fer ús d'unes altres coordenades: la pregunta matriu té una interpretació habitual, interpretació que, com ens mostra la impossibilitat de la resposta, no es pot vehicular mitjançant un gerundi.⁹⁰

Tornant ara a l'objectiu d'aquest apartat, no sembla que ni pel mateix comportament dels gerundis, de difícil reducció quan es volen descriure els casos estrictament anòmals, ni per la quantitat d'errors ressenyats —tan sols dos de clars— tinguem prou arguments per declarar l'existència del fenomen del GMO, d'una manera paral·lela a com l'hem defensat per als infinitius (IMO) i per als participis (PMO). En definitiva, a falta de dades més concloents i conseqüentment amb les dades presentades, hem de concloure que el fenomen de l'opcionalitat de la finitud, en aquesta recerca, queda restringit a infinitius i participis. Tot i així, sembla que aquesta hauria de ser una opció possible, ja que esdevé lògic suposar que, si hi ha infinitius i participis independents, de la mateixa manera hauríem de tenir gerundis independents. Per què la finitud només hauria de ser opcional en els dos primers casos? En aquesta línia apunten, tímidament, els errors ressenyats a [28] —als quals caldria sumar el gerundi de [27], que apareix en alternança amb l'infinitiu— i les dades de les tan documentades formes *-ing* isolades de l'anglès infantil inicial, així com alguns dels

90. A Comrie (1976), els trets habitual i continu s'oposen entre si (vegeu la nota 77). Un gerundi, que té per definició valor continu (i, en concret, progressiu), no pot ser interpretat, doncs, com a habitual.

gerundis dels altres nens del corpus, tot i ser ben pocs. Els següents són tots els identificats, que, curiosament, corresponen al mateix verb (els del nen castellà, Juan, pertanyen a la mateixa seqüència, que reproduceixo sencera):

[29] Català

[29a] Aquest (dor)mint. (Gisela, 2;4.25)

[29b] També dormint. (Pep, 1;8.0)

[29c] A cococ dormint. (Pep, 1;8.0)

[29d] A cococ amagat dormint. (Pep, 1;8.0)

[30] Castellà (Juan, 2;0)

PAD: Ahí están los pies y las manos? No están, las ha escondido.

NIN: Mendo.

PAD: Cántale, cántale que está durmiendo en la cama, cántale una canción, cántale una canción, cántale, qué canción le cantas?

NIN: Un tante.

PAD: La de los elefantes a ver, cántasela, un elefante # se paseaba # por una tela de...

NIN: Umiendo.

PAD: Aquí es...

NIN: Un tante.

PAD: Aquí está el elefante.

NIN: Xxx imendo nana.

PAD: Dónde estaba pipa?

NIN: En a calle.

PAD: En la calle estaba?

NIN: Dumiendo.

PAD: En la calle estaba?

NIN: Dumiendo.

PAD: Durmiendo.

NIN: Durmiendo.

6.3.4. UNA ANÀLISI PER ALS PMO (I ELS GMO)

Com hem assenyalat, allò que ens concerneix en aquest capítol és, bàsicament, l'aspecte morfològic (o gramatical) per oposició a l'aspecte lèxic (o semàntic); aquest darrer pertany a l'àmbit de la situació denotada i es codifica lèxicament en el verb i en els seus arguments.

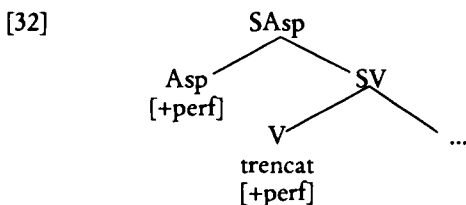
D'acord amb Smith (1991), l'aspecte morfològic quantifica sobre les oracions. És des d'aquesta perspectiva que s'assembla al temps i que proposem que forma part, igual que aquest, de l'estructura funcional de la flexió. Hem indicat també que un dels problemes amb què ha de batallar l'aspecte

morfològic perquè li sigui reconegut un estatut de categoria independent és la dificultat d'obtenir morfemes separats, indicadors de l'aspecte. En el model de PP, en què la flexió verbal es formava per derivació dins del nivell de representació de la sintaxi, aquest fet resultava força problemàtic. En passar la formació dels mots flexionats a l'àmbit del lèxic, en una aposta per una hipòtesi lexicalista forta, el PM ha fet desaparèixer un dels esculls per a la formulació d'una projecció independent SAsp: ara, al nucli Asp tan sols se li exigeix que comprovi, mitjançant la identitat, el tret $[\pm\text{perf}]$ que tota peça lèxica verbal porta des del lèxicó (o des de la numeració) abans de ser inserida en una configuració sintàctica.

Així doncs, quan es pren un participi del lèxicó (o més concretament de la numeració) —i, previsiblement, també quan l'infant selecciona aquesta forma—, aquest porta especificat, entre els seus trets, el valor $[\text{+perf}]$; aquest tret s'haurà de comprovar en una categoria funcional que contingui el mateix tret. La projecció de què parlem no és altra que Asp.

Si considerem que la jerarquia de projeccions funcionals és la que exhibeix [31] i si ampliem l'anàlisi en termes de truncament (Rizzi, 1994) als participis «despullats», un PMO serà el resultat de truncar la configuració a l'alçada d'Asp. El tall per aquest nivell donarà lloc a la representació de [32]:

[31] SC > SConc > SNeg > ST > SAsp > SV

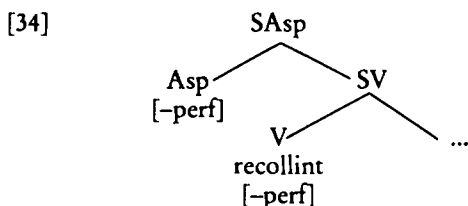
Aquesta anàlisi recull bona part de les propietats sintàctiques observades en els PMO, com també les seves propietats semàntiques: són elements verbals no finits marcats per a l'aspecte amb un clar significat perfectiu, d'esdeveniment acabat, completat, conclòs.

Coneixen els infants la semàntica del valor perfectiu? La resposta és, indiscutiblement, afirmativa. Donant una ullada als enunciats que contenen un PMO (vegeu [19] i [20]), s'aprecia com l'ús del participi s'aplica sempre a situacions en què s'ha completat la situació denotada pel predicat. Alguna producció pot resistir-se a aquesta interpretació, per exemple [19f] i [19g], que reproduïxo i amplio contextualment a continuació per facilitar-ne la consulta:

- [33a] MAR: Perquè si el treus, què passa?
 JUL: Estripat.
 PAR: S'ha estripat, sí. (Júlia, 2;0.26) [=19f]
 [33b] JUL: Ha caigut la caseta.
 MAR: I què has de fer?
 JUL: Això trencat. (Júlia, 2;1.25) [=19g]

L'exemple [33a] sembla demanar una resposta amb un predicat no perfectiu, com ara: *S'estripa*. Tanmateix, si observem amb detall el desenvolupament de la seqüència, s'aprecia que entre la pregunta de la mare i la resposta de la nena transcorren uns segons que provoquen el resultat perfectiu de l'acció denotada per la forma verbal seleccionada per la nena: en efecte, quan aquesta pronuncia [33a], el full (=el) (ja) s'ha estripat, cosa que queda reflectida en la intervenció posterior del pare: *S'ha estripat, sí*. Una cosa semblant passa amb [33b], si bé aquí hi ha un canvi en el focus d'interès per part de la nena: aquesta es fixa en un arbre (=això) trencat i deixa de respondre la pregunta immediata de la mare.

Semblantment, i en el supòsit de l'existència de GMO, els gerundis independents quedarien representats amb el següent diagrama, que es diferencia del de [32] per projectar el valor negatiu del tret aspectual perfectiu:

Pel que fa al coneixement que els infants manifesten sobre la semàntica del tret [-perf], em remeto als enunciat reproduïts a [24] i a [25], i a les apreciacions que s'hi fan sobre la seva adequació.

6.4. SOBRE LA INTERPRETACIÓ DE LA MORFOLOGIA ASPECTUAL

En presentar la hipòtesi de l'aspecte abans que el temps (apartat 6.2.1), hem advertit com molts treballs posaven l'accent en la interacció entre els diferents valors adoptats per l'aspecte lèxic (o semàntic) i les formes de participi i de gerundi en les dades translingüístiques del llenguatge infantil inicial. Resumint —i simplificant en part—, aquests treballs suggereixen que les

formes de participi serveixen inicialment per expressar esdeveniments o situacions que són realitzacions o consecucions i les de gerundi s'empren per expressar estats o activitats. Més encara, segons alguns autors, en mancar en l'estadi prefuncional les distincions de temps (Tsimpli, 1992, p. 67), la referència al temps [$\pm$ pass] es reinterpreta en termes de compleció/no compleció de l'esdeveniment, és a dir, en termes aspectuals.

Si compartim amb alguns autors (Higginbotham, 1985) la idea que l'aspecte forma part de l'estructura temàtica o aspectual, que és un argument del verb, el caràcter netament funcional d'aquesta categoria pot resultar discutible. Si creiem, però, com proposen altres autors (Grimshaw i Borer), que l'estructura argumental no és d'arrel semàntica sinó sintàctica, la reserva sobre la funcionalitat d'aquesta categoria comença a diluir-se. A més a més, les dades que hem discutit en aquest capítol pertanyen totes *al més funcional dels aspectes*: a l'aspecte morfològic —al qual, com veurem a continuació, Smith (1991) anomena *aspecte del punt de vista* (*viewpoint aspect*)—, que és el que distingeix entre [$\pm$ perf]. Pel seu caràcter extern a la predicació mateixa, és independent de l'estructura argumental i es pot aplicar a qualsevol tipus de situació o esdeveniment (aspecte semàntic), amb alguna excepció que abordaré de seguida.

Abans d'examinar la interpretació de PMO i GMO dels infants del nostre corpus, ens detindrem en unes consideracions de caire teòric. Prenent el treball de Smith (1991) com a referència, es pot formular una teoria de l'aspecte en dos components: *aspecte lèxic* (o semàntic), que ella anomena *aspecte de la situació*, i *aspecte morfològic*, que l'autora denomina *aspecte del punt de vista*. El primer tipus d'aspecte té a veure amb la semàntica temporal dels predicats o tipus de situacions i caracteriza la coneguda classificació de situacions en estats, activitats, realitzacions i consecucions d'acord amb els trets següents: [$\pm$ estatiu], [$\pm$ duratiu] i [$\pm$ tèlic]. El primer tret distingeix els estats dels processos, el segon els esdeveniments puntuals dels duratius i el tercer els esdeveniments que tenen un punt final inherent dels que no en tenen. D'aquesta manera les situacions queden classificades com s'indica en el següent quadre (Smith, 1991, p. 30):

[35] Situacions	Estatiu	Duratiu	Tèlic
Estats	[+]	[+]	[-]
Activitats	[-]	[+]	[-]
Realitzacions	[-]	[+]	[+]
Consecucions	[-]	[-]	[+]

Aquests trets són intrínsecs als verbs —o més aviat a tot el SV composicionalment— i formen part del lèxicó. La seva funció és delimitar el temps de l'esdeveniment.

D'una altra banda, la funció de l'aspecte morfològic (o del punt de vista) és focalitzar un interval de temps dins del qual —[−perf]— o fora del qual —[+perf]— se situa el punt de vista o, dit altrament, el punt de mira des d'on s'albira la situació. En paraules de Smith, «viewpoint [aspect] makes visible all or part of a situation, without obscuring the conceptual properties of the situation type. It may also contribute to conceptual meaning by giving a particular temporal perspective to a sentence.» (Smith, 1991, p. 171).

Definit l'aspecte morfològic en aquests termes, no és difícil d'entendre per què de vegades s'ha confòs amb el tret de telicitat, que caracteritza les situacions segons que siguin completades o no. Tanmateix, res no impedeix que, per exemple, una realització, que és per definició tèlica (vegeu l'exemple [35]) i que presenta, per tant, un punt final natural, es pugui expressar amb valor aspectual [−perf]: *Han estat construint la villa olímpica (durant cinc anys)*. Dit d'una altra manera, sigui quina sigui l'estructura temporal interna de la situació, sempre es pot focalitzar un interval —sempre es pot quantificar sobre l'oració— i situar la perspectiva a l'interior o a l'exterior d'aquest interval.

Això que s'acaba de formular presenta, però, una excepció. Lògicament, una situació que no dura, que és puntual —que, dit altrament, és [−dur] en termes de trets—, difícilment es pot mirar des de dins, és a dir, difícilment pot ser [−perf]. Aquesta descripció és, precisament, allò que caracteritza les conseqüències, que s'assoleixen en un moment i no en un interval (vegeu l'exemple [35]). En altres paraules, això vol dir que situació puntual (aspecte semàntic) i aspecte (morfològic) no perfectiu són incompatibles, com demostren els següents exemples:

[36a] *T'he estat reconeixent (en el sentit de «reconèixer una persona coneguda»).

[36b] *Estic trobant el llibre que havia perdut.

De fet, d'indicacions en aquest sentit ja n'han sorgit en abordar, en el capítol anterior, la interpretació dels infinitius independents (IMO) (vegeu l'apartat 5.4). Tornaré sobre aquesta qüestió més endavant.

Aquesta llarga introducció es justifica per la idea presentada en el primer paràgraf d'aquest apartat sobre la postura que pren la hipòtesi de l'aspecte en afirmar que els infants empenen la morfologia aspectual per marcar l'aspecte semàntic de les situacions. Estem totalment d'acord amb Wagner (1997a) quan diu que, si aquests fets distribucionals són correctes, els nens mostren una competència diferent a la dels adults, si més no per dos motius: «first, children are marking a semantic distinction (telicity) that isn't marked at the sentence level and second, children are failing to mark a distinction (viewpoint aspect) that is marked at the sentence level.» (Wagner, 1997a, p. 8). Des

del punt de vista del desenvolupament lingüístic, això significa que els infants hauran de «desaprendre» que el tret intrínsec de la telicitat no té un correlat morfològic, d'una banda, i, d'una altra, aquells morfemes que utilitzaven per marcar una diferència morfològica inexistents els hauran de reinterpretar en un altre sentit: el de les distincions introduïdes per l'aspecte morfològic. No cal dir que el panorama descrit no sembla gens econòmic ni tampoc es presenta senzilla la tasca d'explicar com es passa d'un estadi a l'altre.

D'acord amb la mateixa autora, hi ha raons per mostrar-se escèptic davant les afirmacions dels proponents de la hipòtesi de l'aspecte. En primer lloc, que es doni una alta correlació entre els tipus de situació i la morfologia aspectual només és una mostra més de la interacció existent entre els dos tipus d'aspecte, com s'ha indicat unes ratlles més amunt. En aquest sentit, és interessant recordar que els resultats d'un estudi experimental, reportat al començament d'aquest capítol (Johnson, 1996), mostraven que els nens d'edats més avançades reproduïen el mateix esquema pel que fa a la correlació entre l'aspecte morfològic i el semàntic. Wagner (1997a) cita un treball de Shirai i Anderson (1995) en què es presenta una distribució entre marques aspectuals perfectives i imperfectives entre els pares molt semblant a la que es troba entre els nens.

En un altre ordre de coses, es pot fer una crítica des de l'angle metodològic a la hipòtesi de l'aspecte. Segons el meu coneixement, tots els treballs que s'han fet dins d'aquesta hipòtesi prenen com a referència dades de producció. Sabem com de difícil resulta, quan es treballa amb aquest tipus de material, assignar a una categoria o a una altra d'aspecte semàntic un predicat, en el qual sovint, com és característic del període estudiat, hi ha una forta presència d'arguments nuls. És clar que podem intentar recuperar-los a partir de la informació contextual, però en una classificació tan fina i tan difícil com és la de la semàntica de les situacions, on n'hi ha prou que un argument sigui definit o no per atribuir la situació a una categoria o a una altra,⁹¹ aquesta tasca no és ni senzilla ni pot donar resultats indiscutibles. Per exemple, a bona part de les produccions de [19] i de [20] o bé hi falta l'argument intern o bé el clític *se*, que fa que el verb esdevingui inacusatiu. Des del punt de vista de les situacions, podem dir que, efectivament, alguns dels exemples de PMO de [19] i de [20] són consecucions, que es caracteritzen per resoldre's en un punt, i presenten, per tant, una gran compatibilitat amb l'aspecte morfològic [+perf]. No es pot pas dir, tanmateix, que ho siguin tots; n'hi ha uns quants, que reproduïen a continuació per facilitar-ne la consulta, que constitueixen una bona mostra de la varietat de situacions que es pot vehicular a través d'un participi:

91. Amb la circumstància agreujant que, com és de tothom sabut, sovint en aquest període l'article determinat també s'omet.

- [37a] Fet mal [estat].
- [37b] Perdut [consecució].
- [37c] Tirat [un objecte][realització].
- [37d] Amagat [realització].
- [37e] Visto monos [activitat].
- [37f] Pegado Nacho[realització].
- [37g] Yo sentado [estat].

De tot el que s'ha dit fins aquí, cal deduir que tractar l'aspecte com una sola categoria monolítica és el que ha portat alguns autors a posar dins d'un calaix únic fets de naturalesa diversa. És en aquest sentit que el treball de Smith (1991) resulta profitós en l'intent d'atorgar a cada categoria el que li correspon.

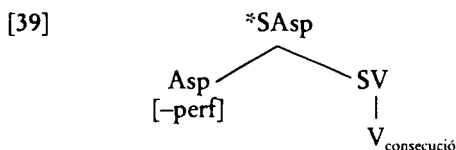
No distingir clarament —tot i les concomitàncies— entre allò que aporta a la informació temporal d'una estructura l'aspecte lèxic (o semàntic), d'una banda, i l'aspecte morfològic, d'una altra, condueix a constants confusions. Aquest és un dels punts febles del capítol 2 del treball de Tsimpli (1992), dedicat a l'aspecte, que la porta, en les últimes ratlles, a discutir les implicacions teòriques de la presència de la morfologia aspectual en les dades que analitza. Hi ha, segons el seu parer, dues possibilitats lògiques: que Asp pertanyi al mòdul funcional o que no hi pertanyi. Per poder defensar coherentment amb la seva hipòtesi que en l'estadi prefuncional les categories funcionals no es projecten, l'autora proposa que l'aspecte té un estatus diferent al de la resta de categories funcionals, per tant, que és d'ordre bàsicament lèxic. Però, és clar, és si més no paradoxal que per arribar a aquesta conclusió hagi bastit la seva anàlisi sobre dades de morfologia flexiva aspectual. No és estrany, doncs, que al llarg de la seva argumentació es demani el següent: «The question why these inflectional endings [-ing i -en] are used at this stage, however, remains open» (Tsimpli, 1992, p. 71), i no hi trobi una resposta satisfactòria.⁹²

92. Semblantment, Capdevila (1996), en el seu treball sobre l'adquisició del català i de l'anglès, entén que la presència de sufixos aspectuals cal interpretar-la com una exigència lèxica, però aquesta anàlisi, com la de Tsimpli (1992), no explica satisfactoriament la presència de la morfologia aspectual. En el cas del català, segons Capdevila (1996), un principi afegit, el de bona formació morfològica, que impediria que es produís un radical sol, obliga que l'afix aparegui al costat d'aquest; tanmateix, aquest principi no s'aplica en anglès, raó de més per preguntar-nos què hi fan, quan hi són, els sufixos aspectuals. Si adoptem aquesta anàlisi, també ens hauríem de demanar què és el que indueix els nens a seleccionar la forma aspectualment adequada en la majoria de contextos, tant en anglès com en català. És cert, com observa Capdevila (1996, p. 251), que l'auxiliar *estar* és absent de les produccions primerenques, però no és absent dels enunciats dels adults dels quals depenen aquestes produccions. Els infants, doncs, semblen conèixer les propietats sintàctiques de selecció de l'auxiliar de l'expressió precedent ja que les seves respostes són encertades. D'altra banda, en les dades aportades per aquesta autora (Capdevila, 1996,

És hora de reprendre el fil d'un advertiment que he deixat en suspens uns paràgrafs més amunt: la incompatibilitat entre les consecucions i l'aspecte no perfectiu. Aquesta observació es pot formular informalment de la manera següent:

- [38] Una estructura no especificada positivament per a l'aspecte perfectiu no pot acollir un verb [-dur, +tel], és a dir, una consecució.

L'afirmació de [38] equival a afirmar que tan sols podrem integrar un verb amb aquesta especificació de trets en una estructura amb el tret [+perf] en el nucli Asp; en cas contrari, no obtindrem una estructura possible, com revela [39]:

Quines prediccions fan [38] i [39] respecte de les formes verbals que estem estudiant aquí? Les prediccions són ben clares. D'una banda, ens estan dient que trobarem participis (PMO) amb consecucions, però no només amb aquestes sinó també amb qualsevol tipus de situació, perquè [38] i [39] no posen limitacions a la combinació del tret [+perf], que aporta la morfologia dels participis, amb qualsevol dels trets intrínsecs de les situacions de [35]; en efecte, això és que el que ens fan palès les dades dels PMO infantils que acabem de comentar a [37]. D'una altra banda, pel que fa als gerundis ens prediuen un fet ja conegut: que no documentarem consecucions —[-dur, +tel]— amb oracions en què intervingui un gerundi —[-perf]— ni en el llenguatge adult ni, per tant, en el llenguatge infantil. Ara bé, hi ha algun altre fet que pugui derivar també del que estableixen [38] i [39]? Doncs sí, i aquí rau la part més atractiva i suggerent de la proposta, perquè ens permet de lligar les dades i observacions aportades en aquest capítol amb els infinitius independents (IMO) del capítol anterior. M'explicaré amb més detall.

Suggeríem al final del capítol anterior, que els IMO esdevenen possibles pel fet que realitzen la finitud —o capacitat de ser nuclis oracionals— gràcies a una categoria que hem anomenat *Asp(ecte)* i que, provisionalment, hem

p. 248-250 i p. 226-230) tampoc no s'observen ni omissions ni errors abundants en l'ús de l'auxiliar amb el participi, que és el que esperaríem a partir d'una hipòtesi que, com la seva, preconitza un estadi prefuncional primerenc.

omplert amb un tret que hem anomenat [+dur]. Hem estat defensant, doncs, que els infinitius no només tenen aspecte (morfològic) sinó que el seu aspecte és duratiu, per la qual cosa gaudeixen de la capacitat de poder-se referir a esdeveniments *en curs*. L'objecte d'estudi del capítol present ha estat l'aspecte morfològic, per al qual hem defensat un nucli Asp que projecta el tret [±perf]. Abans d'obrir altres línies de discussió i per evitar d'embolicar la troca, resulta prudent fer una aturada i demanar-se si el nucli Asp dels IMO i el nucli Asp de gerundis i participis són una mateixa cosa. La resposta ha de ser necessàriament afirmativa i ho raonaré tot seguit. Ara bé, hi ha un detall que, ara per ara, no acaba d'encaixar: per què si es refereixen a la mateixa entitat, ambdós Asp són la projecció de nuclis que hostatgen trets diferents? Val a dir que no es tracta de trets de naturalesa diversa, sinó que tan sols són variants terminològiques.

Les consideracions precedents ens han de menar, per mor de la coherència, a un reetiquetatge de l'antic tret [+dur]: convenim que el tret que verifiquen els IMO no és altre que [-perf]. Per tant, atesa la coincidència en el tret, aquests han de posseir alguna cosa en comú amb els gerundis. Vegem-ho amb més deteniment.

De la mateixa manera que acabem de destacar que hi ha combinacions impossibles en el cas dels gerundis infantils (i dels adults), també descobriem en examinar els IMO algunes incompatibilitats entre alguns tipus de verb, consecucions per ser exactes, i els infinitius independents (IMO). Aquesta coincidència no és pas casual, com l'alternança entre infinitius i gerundis en alguns exemples s'encarrega de demostrar (vegeu l'exemple [27] i els comentaris fets arran de [25]).

Resumint, Asp és la categoria on es realitza el tret [±perf]. Estem en condicions d'afirmar ara que els esdeveniments denotats pels IMO tenen en comú amb els GMO, tot i les dades migrades que tenim d'aquests, el tret [-perf]: ambdós es refereixen a situacions *en curs*, realitzades en el moment temporal que sigui —recordem que no tenen temps sintàctic (ST); sí, en canvi, interpretació de temps contextual o discursiva. Un esdeveniment només pot ser catalogat com a esdeveniment *en curs* si situem el punt de vista dins de l'interval en què transcorre, i això és precisament el que és propi de l'aspecte no perfectiu. Dit altrament, estem afirmant que els gerundis i els infinitius del llenguatge infantil són la manifestació formal diferent d'un mateix fenomen.

Una altra incompatibilitat derivada de la teoria de l'aspecte que estem seguint aquí es relaciona amb la impossibilitat de tenir un estat circumscrit a una perífrasi progressiva, que té el tret [-perf]: **Estic sabent els anys que tens* o **En Joan està semblant un elefant*. Des del mateix moment en què l'aspecte progressiu comporta l'estativització dels esdeveniments, és lògic suposar que no podem expressar en aquest aspecte un estat. Si, com venim defensant, un

infinitiu és [-perf], tampoc no hauríem de documentar IMO amb aquest tipus de verb. Aquesta és una observació que s'adiu amb les dades del capítol anterior (vegeu l'apartat 5.4).

6.5. LA INTERPRETACIÓ TEMPORAL DE LES ESTRUCTURES TRUNCADES (NoFMO)

Diversos autors (Hornstein, 1990, entre d'altres) consideren que tot el que hi ha per sobre del SV és de naturalesa temporal. Estirant el fil argumentatiu de Smith (1991), sintetitzat a la secció anterior, els trets intrínsecs dels verbs i els seus arguments (SV) delimiten la seqüència temporal de l'esdeveniment. Aquest esdeveniment és observat des d'una perspectiva concreta (Asp), la qual, al seu torn, es dona en un temps determinat (T). Vistes així les coses, se'ns presenta una jerarquia en què les diverses aportacions temporals s'imbriquen de la manera següent, tot tancant en una espècie de cercles (o arcs) concèntrics la seva contribució a l'estructura del temps:

$$[40] \quad T > \text{Asp} > [\text{v } \pm\text{tel}, \pm\text{dur}, \pm\text{est}]$$

Aquesta idea no està gaire lluny de la que proposen Demirdache i Uribe-Etxebarria (1998) i que és, en bona mesura, una adaptació de la formulació de Reichenbach o, més recentment, de Hornstein (1990). Si seguim parcialment la proposta d'aquestes dues autores, que ha quedat exposada a [2], i ordenem jeràrquicament els tres temps en què es fonamenten les relacions temporals segons el plantejament reichenbachianà, obtenim el diagrama de [41], on P és igual al moment de la parla, R al temps de referència i E al temps de l'esdeveniment, diagrama que és la imatge projectada de [40]:

$$[41] \quad P > R > E$$

Observem els paral·lelismes. El moment de la parla (P) s'interpreta i és realitza en el morfema de temps, que es comprova a T. El temps de referència (R), associat en els temps simples a P, es fa manifest en els temps compostos mitjançant l'auxiliar i la morfologia aspectual, els trets dels quals es comproven a Asp. Finalment, el temps de l'esdeveniment (E) és inherent als verbs (V); aquest, en els seus moviments successius fins a T, anirà compatibilitzant els seus trets intrínsecs amb els de les categories temporals per les quals ha de passar fins a assolir el nivell més alt T. Aquesta és una manera simplificada, és cert, de veure les relacions temporals, en la qual hem obviat l'aportació que hi fan els adverbis temporals, entre altres coses perquè en els estadis infantils

estudiats no se'n documenten, però que ens resultarà molt útil per entendre el fenomen dels NoFMO (gerundis, participis i infinitius), o formes verbals no finites independents, alhora que destaca els paral·lelismes existents entre la sintaxi i la semàntica de les esmentades relacions.

Com podem encaixar aquest entrellat amb la proposta que els NoFMO són estructures truncades, que és el que hem proposat tot indagant les possibilitats d'ampliació de la hipòtesi del truncament de Rizzi (1994)? Segons aquest, els IMO són el resultat de l'operació de truncar les estructures al nivell de SV; per a nosaltres, els IMO, i per extensió els NoFMO, són el resultat de podar l'estructura oracional al nivell de SAsp. Fent una traducció del segon plantejament a [41], un NoFMO és una estructura oracional en què el conjunt de relacions temporals és mancat de P, és a dir, del temps de la parla o de l'enunciació.⁹³

Aquesta formulació té unes conseqüències directes quant a la interpretació de les produccions que contenen un NoFMO. D'entrada, si bé excepcional, que hi falti P no és el més greu que li pot ocórrer a una oració perquè se li pugui atorgar *in extremis* una interpretació de temps: sempre es podrà enganxar o al moment de l'enunciació (context extralingüístic) o a la referència temporal del discurs precedent (context lingüístic). En el primer cas, la interpretació sempre serà de present, mentre que en el segon la referència temporal podrà ser qualsevol: passat, present o futur. Convé recordar que això és precisament el que hem vist en parlar dels possibles significats de temps d'IMO, de PMO i de GMO.

Queda encara una última possibilitat lògica, aplicable tan sols als infinitius (IMO), que són els que, fins i tot des de la perspectiva de la interpretació aspectual, aporten una càrrega de significació temporal més tènue. Quan una estructura fracassa a l'hora de ser interpretada temporalment des de qualsevol dels elements que intervenen a [41], fins i tot P, sempre queda un últim recurs: que sigui interpretada com a *irrealis*, és a dir, com a modal. En aquest sentit, convé recordar que la majoria d'IMO del capítol anterior tan sols es podien interpretar atorgant-los una lectura modal (vegeu l'apartat 5.2.3.1).

Des d'un punt de vista formal, la hipòtesi del truncament ampliada que es defensa aquí fa una sèrie de prediccions relatives a la correlació entre els trets morfològics dels NoFMO i l'estructura derivada que segons la teoria de la comprovació dels trets del PM necessitem per donar-ne compte, tal com l'hem

93. Aquesta idea és, en essència, la mateixa que Hornstein (1990) sosté per als gerundis i per als infinitius: «Gerunds only specify an RE relation [...] I will argue that this holds true for infinitivals as well» (p. 115). Una de les observacions en què referma aquesta idea és que, en anglès, els gerundis tot i no presentar un morfema de temps poden aparèixer amb *have*. Això mateix ocorre amb els infinitius en català i en castellà.

TAULA 4
Trets morfològics dels NoFMO

<i>Trets morfològics</i>	<i>Participis</i>	<i>Gerundis</i>	<i>Infinitius</i>
Aspecte	+	+	+
Temps	—	—	—
Persona	—	—	—
Finitud	+	+	+

presentada al capítol 2. Parem esment en la taula 4: allò que ens indica és que els NoFMO són, efectivament, formes no finites pel fet de tenir especificats negativament els trets de temps i persona. Des de la filosofia de l'estalvi que caracteritza el PM, si no hi ha un tret per comprovar no hi ha raó per projectar la categoria funcional que rep l'encàrrec de verificar-lo. Per tant, els NoFMO no tindran projeccions corresponents ni a T ni a Conc, tal com indica la hipòtesi del truncament. Com que allò que hem demostrat és que sí tenen un tret d'aspecte (morfològic), caldrà projectar una categoria funcional Asp on es pugui efectuar l'operació de comprovació del tret pertinent. Finalment, el tret de finitud de la taula 4 té una consideració distinta als altres —d'aquí que es presenti separat de la resta mitjançant una ratlla— per dos motius:

a) pel fet de ser abstracte: la resta de trets formals poden tenir una realització morfològica més o menys evident a diferència d'aquell;

b) pel fet de ser derivat: en el cas concret dels NoFMO, l'especificació positiva del tret abstracte de finitud s'ateny gràcies al fet que, en tenir un tret aspectual especificat, es pot legitimar sintàcticament d'acord amb la hipòtesi de la realització de la finitud en els IMO formulada a [34] del capítol anterior i que reproduïxo a continuació, estenent-la a tots els NoFMO:

- [42] Hipòtesi de la realització de la finitud en els NoFMO: la realització de la finitud en els NoFMO s'assoleix gràcies al moviment del verb al nucli de la categoria funcional SAsp, que actua, en conseqüència, com a única projecció de la flexió.

En altres paraules, el tret de finitud gaudeix d'un estatut purament sintàctic: no té ni una traducció morfològica (no es correspon mai a cap afix) ni una traducció semàntica, a diferència dels altres trets esmentats. Per tant, sembla lògic que tampoc no hi hagi de correspondre una categoria funcional concreta, però sí que s'hagi de realitzar. I perquè això ocorri ha de passar, com a

mínim, per una projecció funcional. Aquest fet és el que s'expressa a la taula 4 i, en concret en el cas dels NoFMO, a [42].

D'altra banda, acabem de veure unes línies més amunt que la interpretació de temps pot ser proveïda per la situació contextual. No succeeix el mateix amb l'aspecte morfològic. Hem demostrat, a més, que aquest darrer no es pot reduir a l'aspecte semàntic. Consegüentment, l'aspecte morfològic és necessari, i ho és per dos motius: per motius semàntics (de la seva contribució a la interpretació temporal) i per motius sintàctics (com s'ha adduït al paràgraf anterior).⁹⁴

6.6. CONCLUSIONS NO TAN PROVISIONALS

Contra una manera estricta d'entendre la hipòtesi de l'existència d'un estadi prefuncional, hem de dir que les dades d'aquest treball no abonen l'absència de l'afixació flexiva en les formes verbals. Contra Tsimpli (1992), la qual en formular un estadi prefuncional no pressuposa l'absència total dels morfemes funcionals, igualment les dades presentades i discutides no comporten l'absència de les propietats sintàctiques que la no projecció de categories funcionals, ni tan sols Asp, tindria com a conseqüència.

Hem raonat que hi ha d'haver una projecció per a Asp i, més encara, que la finitud s'ha de realitzar —diríem— per *imperatiu categòric*. I per això mateix, l'han d'expressar els infants. Es pot pensar, no sense raó, que el que s'està suggerint és contradictori: per què, si és obligatori expressar la finitud (=estatut oracional dels enunciats), els nens usen formes no finites? És que s'està afirmant que els elements verbals no finits, tot i tenir l'aparença de no finits, són en realitat finits? Res més lluny del que proposem aquí. La meua resposta a la pregunta de [3c], que reformulo tot seguit, no acull de cap manera aquesta idea:

[43] [=3c] Són finites les formes no finites (NoFMO) del llenguatge infantil?

En absolut: els NoFMO són, en efecte, no finits, com indica la seva forma. Ara bé, aquests NoFMO es realitzen en estructures finites per virtut de [42]. Però *finitud* no és un tret que es correspongui amb cap categoria funcional; estariem temptats d'afirmar que es tracta d'un tret redundant.⁹⁵ En conseqüència, no estem davant d'una contradicció, sinó més aviat d'una paradoxa que ja hem formulat a la introducció d'aquest capítol (vegeu l'exemple [3b]) i que ara estem en condicions d'assimilar:

94. El que es diu aquí no està gaire lluny de la idea de Giannelli i Manzini (1996), que (Asp, V) és una dependència bàsica, si bé no la plantegen en termes interpretatius (vegeu l'apartat 6.2.2).

95. Aquesta és la idea que intenta transmetre la taula 4.

- [44] [=3b] En el llenguatge infantil, la finitud de les oracions matrius es pot realitzar mitjançant formes típicament no finites sota algunes condicions.

La condició bàsica deriva de la hipòtesi de [42], que hem vist que està sotmesa a una sèrie de restriccions de compatibilitat semàntica en relació amb el temps i amb l'aspecte semàntic: quan els trets semàntics entren en contradicció amb els morfològics, el resultat és una estructura impossible. I això, com també hem advertit en analitzar les dades, l'infant ho sap i «evita» les incompatibilitats. Però, no les evita a causa d'una prudència que hauríem de qualificar gairebé d'innata, sinó gràcies a un principi superior d'ordre sintàctic que diu, clar i curt, que quan parlem ho fem mitjançant oracions (=finitud). En definitiva, i d'acord amb Borer (1996), hem d'atribuir un coneixement sintàctic a l'infant —com a mínim, el de les operacions bàsiques— perquè aquest pugui esbandir combinacions impossibles.

Des del punt de vista de la tan esbombada opcionalitat de les formes no finites en contextos matrius o independents, la proposta defensada aquí en restringeix les possibilitats d'aparició i situa les restriccions en la mateixa gramàtica infantil, amb la qual cosa l'opcionalitat —que provoca no pocs maldecaps tant a la teoria lingüística com a la teoria de l'adquisició— queda dràsticament reduïda.

Ens queda encara un tema obert: quan deixen de fer NoFMO els infants? Una bona predicció seria la següent: quan coneixen bé la sintaxi que acompanya les formes no finites; i això, previsiblement, s'assoleix a partir del moment en què comencen a produir activament oracions subordinades. Tot i que depassa els límits evolutius que ens hem imposat en aquesta recerca, podem confirmar aquesta apreciació.

Els nens senten oracions no finites però, llevat d'errors que, sens dubte, es donen en les dades lingüístiques primàries a què tenen accés, aquestes no són oracions matrius. Tanmateix, d'acord amb la idea de la no accessibilitat a l'evidència negativa (vegeu l'apartat 2.1), no hi ha res que els confirmi que mai no sentiran tal cosa. D'altra banda, segons un dels principis de la teoria de l'aprendibilitat, els nens es fixen en allò que s'ha convingut a denominar *Grau 0*, és a dir, en les oracions simples, a causa de limitacions d'ordre cognitiu del processament sintàctic —atenció, memòria, etc. Així doncs, sembla lògic suposar que hi pugui haver errors en alguna de les propietats de les oracions simples, ja que per poder deduir les veritables propietats de les oracions no finites han de poder tenir accés a les oracions incrustades, és a dir, a les dades de *Grau 1*. Per la bibliografia i per les pròpies dades, sabem que això no es produeix fins ben entrat el tercer any de vida, aproximadament fins als dos anys i mig d'edat.

7. EL DESENVOLUPAMENT DEL TEMPS

Com s'ha indicat a la introducció i al capítol 3 amb més detall, l'objectiu principal d'aquest treball és estudiar el desenvolupament dels trets relacionats amb la flexió verbal. En capítols anteriors hem abordat els trets de finitud i d'aspecte. En parlar d'aquestes nocions, hem anat fent referència repetidament a la de temps. Ha arribat l'hora de dedicar un espai propi al temps.

Hem vist com, des de ben aviat, les gramàtiques infantils projecten una categoria corresponent a l'aspecte, i que aquest, en determinades ocasions, és l'encarregat de realitzar la finitud, tret en què resideix el caràcter oracional de les produccions. També, en discutir les dades pertinents de cada tema, hem observat com els nens distingeixen entre formes finites i no finites. Si bé, per donar compte de la sobreextensió de les formes finites, hem apel·lat a un tret substitutiu —aspecte— per omplir el tret derivat de finitud, és sabut que un element cabdal en la distinció entre finit i no finit és el temps. No en va «finit» remet a temps.

La pregunta central que ens plantejarem en el present capítol, d'acord amb el que acabem d'esbossar, es pot dividir en tres parts, tal com es formula a continuació:

- [1a] Tenen temps (T) les oracions infantils?
- [1b] Si no en tenen, quan esdevé operatiu el temps en el curs del desenvolupament?
- [1c] Entenen el temps els infants?

La resposta a les preguntes de [1] es bastirà sobre tres pilars, o tres tipus d'evidència: la morfologia, la sintaxi i la semàntica del temps. La primera, la morfologia, serà valorada en funció de la sufixació present en les diver-

ses formes verbals documentades. La sintaxi relativa al tret de temps ens serà indicada per algunes propietats com són la posició dels arguments, dels subjectes, de la negació, i també dels clítics (a partir del moment en què es ressenyin) respecte del verb: un verb, pres del lexicó (o de la numeració) amb la morfologia temporal corresponent, ha de comprovar el seu tret de Temps en la sintaxi manifesta en una categoria funcional encapçalada pel nucli T(emps), cosa que té unes conseqüències sintàctiques directes pel que fa a la posició dels elements, com veurem més endavant. Pel que fa a l'evidència semàntica, caldrà anar-la a buscar en la interpretació adequada o no que l'infant (i els adults) atorguin a les formes verbals emprades i a la presència, més o menys gran, de contrastos temporals. Aquestes són, a grans trets, les línies que dibuixaran el cos argumentatiu d'aquest capítol.

El temps, en la mateixa mesura que el lloc, el destinatari, etc., és una noció díctica que associa les expressions lingüístiques als paràmetres en què es produeix un enunciat. Localitza un esdeveniment o una situació (un predicat) en un temps que cal entendre en funció del moment de la parla. Aquesta és una condició necessària perquè a una predicació —que, com hem vist en el capítol 5, esdevé oració per virtut del tret de finitud— s'hi puguin aplicar uns valors de veritat: fora del temps, difícilment podem atorgar valor de veritat a una predicació; aquest és el cas, per exemple, de les lectures de modalitat, que cancel·len el temps (vegeu l'apartat 5.2.3.1).

Aquesta categoria díctica es manifesta en diverses unitats lingüístiques, com són el verb, els adverbis, les expressions temporals, etc. Pel que fa als verbs en les llengües estudiades, podem afirmar que la dixi temporal és una categoria típica, definitòria, del verb, que es realitza en els afixos que el componen. Des d'aquesta perspectiva, no és estrany afirmar que la flexió verbal constitueix, doncs, el reflex morfològic de les propietats sintàctiques de l'oració. D'aquí que en sigui el nucli.

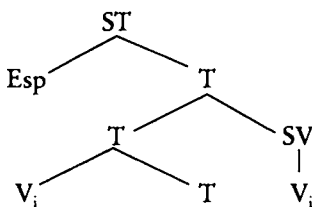
Dit d'una altra manera, si el que hem anomenat aspecte semàntic (vegeu el capítol 6) dóna idea de la distribució temporal interna dels estats o dels esdeveniments, el temps, en tant que categoria referencial, dóna compte de les propietats temporals externes a la predicació mateixa; unes propietats que, en efecte, poden variar en funció de la situació de l'enunciació. Aquesta variació queda recollida en les diverses formes de flexió del verb, en un mot, en la morfologia.

En la representació estructural d'una oració, les idees esbossades tenen una traducció: allò que és *intern* queda recollit dins el S(intagma) V(ermal); allò que és *extern* es representa fora —per sobre— del SV, és a dir, en el nivell que convencionalment dins dels darrers models de la gramàtica generativa s'ha anomenat S(intagma) Flex(ió) i que pertany a allò que s'interpreta

com a *funcional*. Des de la proposta inicial de Pollock (1989), es considera que la flexió és escindida i que conté, entre d'altres, una projecció per al temps (T). El temps es pot interpretar, doncs, com una mena de *concordança* entre la predicació i la situació d'enunciació. Aquesta concordança (formal) s'ha de verificar en una projecció funcional, T, que conté el tret [$\pm$ passat], realitzat en un dels dos valors, per tal que l'oració atenyi una *interpretació plena*.

En l'actual model derivat del PM, la verificació de què acabem de parlar es realitza mitjançant el moviment del V a una posició adjunta a l'esquerra de T (vegeu l'apartat 2.2.2.3). En aquesta configuració té lloc la comprovació del tret [$\pm$ pass] que porten tant la forma verbal, presa de la numeració ja flexionada, com el nucli T:⁹⁶

[2]

En una visió que proposi que en les gramàtiques infantils inicials la part funcional de la representació estructural no es projecta —o, si més no, la projecció corresponent a T—, caldrà concloure o bé que el temps no es pot interpretar, i per tant no s'interpreta (hipòtesi d'un estadi prefuncional, per exemple), o bé que existeixen mecanismes substitutoris per suplir aquesta mancança interpretativa (hipòtesi del temps defectiu, o de l'aspecte abans que el temps; apartat 6.2).

En la secció següent repassaré algunes de les contribucions més importants al desenvolupament del temps dins del model de principis i paràmetres (PP) i la seva continuació, el programa minimista (PM), per abordar amb més coneixement de causa la part descriptiva relativa al català i al castellà infantils i poder donar resposta, tot seguit, a les preguntes plantejades a [1] en la línia explicativa que ens hem traçat en aquesta recerca, i de la qual han estat mostra els capítols precedents.

96. Com veurem més endavant (en aquest mateix capítol i en el següent), aquest moviment del V és necessari també per poder tenir una configuració local que satisfaci la comprovació posterior dels trets de concordança amb el subjecte i que legítimi una posició com aquesta.

7.1. ALGUNES APROXIMACIONS A L'ADQUISICIÓ DEL TEMPS

Per parlar del desenvolupament de l'aspecte, hem presentat en el capítol anterior la *hipòtesi del temps defectiu* (o *hipòtesi de l'aspecte abans que el temps*). Evidentment, aquesta hipòtesi fa prediccions no només per a l'aspecte, sinó també per al temps. En poques paraules, allò que avança és que en els primers estadis del desenvolupament sintàctic els infants no fan distincions de temps. És per això que les distincions morfològiques temporals entre les produccions infantils són, d'una banda, tan poc variades i, d'una altra, tan irregulars.

Aquesta hipòtesi, tot i no ser formulada dins del paradigma generatiu de treballs sobre adquisició, també va penetrar —i no pas mancada de força— en aquest espai de la recerca. Evidentment, ateses les seves característiques, havia de fer fortuna immediata entre els proponents de l'anomenada hipòtesi de la maduració, o de l'estadi prefuncional. Una hipòtesi que declara la inactivitat (semàntica) d'una categoria amb un estatut sintàctic (funcional) tan clar com és el temps, si més no dins el model de principis i paràmetres i el programa minimista, ha de ser ferma candidata a incorporar-se —amb diferències no només de matisos, és clar— a una línia d'investigació que proclama que els nens al principi *no tenen* categories funcionals. És així que hem vist com investigacions com la de Tsimpli (1992), seguidora dels treballs de Radford, recollits a Radford (1990), alhora que anul·la tot paper al temps atorga importància a la categoria aspecte en les gramàtiques primerenques, si bé d'una manera ben diferent a la que venim defensant en aquest estudi.

Val a dir que les idees promulgades per aquesta hipòtesi han tingut un ressò més ampli en els treballs d'adquisició del model de PP i el PM. Així, un autor com Meisel, que es declara pròxim a les ides de Radford en aquest àmbit, però que en alguns treballs proposa que determinades projeccions funcionals, com ara la concordança, poden ser presents en els estadis inicials de l'adquisició, ha insistit des dels primers treballs en aquesta inactivitat del temps en la gramàtica infantil. Precisament a Meisel (1994), treball en què aborda trets sintàctics com són la finitud, la concordança i el temps, i en què reconeix que la finitud es pot realitzar inicialment mitjançant l'especificació del tret de concordança i, per tant, de la categoria que l'allotja, l'autor no és gens ambigu en parlar del temps. Aclareix, en primer lloc, que es refereix al tret sintàctic i a la seva codificació morfològica, i no a l'operador semàntic; i és cert: en cap moment no utilitza proves d'adequació semàntica o contextual de les dades dels infants, però sí fa servir, en canvi, un criteri de base semàntica per definir el que caracteritza com a primera fase, com veurem tot seguit. Utilitza dades empíriques de treballs anteriors, en concret Meisel (1985) de l'adquisició del francès i de l'alemany per part de nens

bilingües. La descripció de les dades li permet dibuixar tres fases en l'adquisició del temps:

Fase I: Les primeres formes verbals (1;4 i 1;11 en francès i 1;9 i 2;6 en alemany) són unitats invariants apreses de memòria (*by rote*), no el resultat d'un ús productiu, sempre segons la seva percepció dels fets. Les diferents formes consignades depenen, diu, *de les propietats semàntiques* dels elements lèxics; hi ha una alta correlació entre les classes semàntiques dels verbs i les formes específiques que aquests adopten, de tal manera que s'observen els següents patrons:

- verbs de canvi d'estat en participi
- verbs d'estat en present
- verbs d'acció en imperatiu i en infinitiu (amb valor imperatiu)

Fase II: Són precisament els verbs d'acció els que adopten noves formes, en concret la de present (2;1 i 2;3 en francès i 2;9 i 2;10 en alemany). Augmenta la varietat de formes verbals i s'independitzen dels valors semàntics, però, tot i així, l'autor considera que *encara no codifiquen nocions temporals* com les adultes; marquen l'oposició [$\pm$ perf] de l'acció. En canvi, és en aquesta fase on s'adquireixen per Meisel les marques contrastives de concordança i, per tant, la categoria funcional que hi correspon.

Fase III: Apareixen les formes amb temps, caracteritzades per les construccions de temps perfecte (2;7 i 2;8 en alemany i 3;1 i 3;3 en francès). Aquesta tercera fase, segons Meisel, és més clara en alemany que no pas en francès, a causa de l'ambigüitat de moltes formes verbals d'aquesta última llengua.

En resum, l'anàlisi de Meisel mostra que el temps s'adquireix significativament més tard que la morfologia de concordança. En concret, presenta proves que el moviment del verb (a una projecció funcional) coincideix amb l'adquisició de la morfologia de primera i de segona persona del singular, i que això es presenta abans que les distincions de temps. Conclou, així, que la finitud, i per tant Flex com a posició a la qual es pot moure el verb finit, s'adquireix gràcies a l'adquisició de concordança. D'acord amb Meisel, «agreement alone is sufficient as an instantiation of finiteness» (Meisel, 1994, p. 111).

D'una manera un xic més radical, Radford (1990) aventura que les gramàtiques inicials, fins cap allà els dos anys, són de base lexicosemàntica i que les projeccions funcionals que en l'estructura sintàctica es troben per

sobre d'aquella són absents de les gramàtiques primerenques, fins cap allà els dos anys. Malgrat que la hipòtesi de la flexió escindida ja havia estat formulada per Pollock (1989), aquesta idea no es recull en el treball publicat un any més tard per Radford, de tal manera que dedica un capítol sencer, el sis, al sistema de la flexió, i per tant a demostrar l'absència de la projecció corresponent SF, però no aborda la categoria T com a tal. Tot i així, com que bona part de la seva argumentació descansa en la morfologia flexiva de temps, la seva argumentació es podria traslladar sense gaires complicacions a la projecció T i considerar, d'acord amb la seva filosofia general, que és absent de les gramàtiques infantils inicials. Després de revisar diferents produccions arriba a la conclusió que l'anglès inicial no mostra evidència de l'adquisició de la morfosintaxi de les formes següents (Radford, 1990, p. 163):

- a) Infinitiu *to*
- b) Modals
- c) Flexions verbals finites (+s/+d)
- d) Suport *do*
- e) Còpula *be*
- f) Progressiu *be*
- g) Perfectiu *have*

Que aquests elements no s'hagin adquirit no vol pas dir, en paraules seves, que no ocorrin esporàdicament verbs *aparentment* finits.⁹⁷ Troba que, en efecte, de tant en tant, i amb anterioritat als vint-i-quatre mesos —data clau per a ell—, hi ha formes finites, flexionades per al temps i/o la concordança, però l'autor les titlla de *superficials*, *esporàdiques* i *aparents*, i, més endavant, de (*purament*) *formulàries* i *no productives*. És clar que enlloc no dóna una definició —ni satisfactòria ni insatisfactòria— de cap d'aquests adjectius. No sabem, doncs, amb certesa quan podem dir que ens trobem amb un ús veritablement productiu de la morfologia de temps. Es pot intuir, en algun moment, que a tots aquests qualificatius s'hi oposaria una idea de productivitat mesurada a partir de la presència de contrastos en les formes verbals; per exemple, en parlar de la forma contracta 's de tercera persona del verb copulatiu addueix que al costat de casos documentats d'aquesta forma «we find no productive use of other forms of the copula at all, either vull forms like *is/am/are/was/were*, or contracted forms like *'m/'re*.» (Radford, 1990, p. 167).

97. La cursiva no és exclusivament meva.

Aquests són criteris de base morfològica usats per Radford en la seva argumentació. Fonamenta també el seu raonament sobre pilars sintàctics i distribucionals, per exemple la posició relativa entre la negació i el verb. Tot i que tornarem més endavant sobre la negació, basti ara retenir que la variabilitat posicional observada en el marcador negatiu dóna una prova més, a aquest autor, per refermar-se en la seva idea que la sintaxi d'ordre no és regida per les projeccions funcionals, com se sol sostenir per a les gramàtiques adultes. En conseqüència, no hi ha categories funcionals que valguin. Però, què és doncs el marcador negatiu, del qual normalment es diu que és un element funcional? Si en les gramàtiques prefuncionals infantils tan sols hi ha espai per a les categories lèxiques, l'element negatiu ha de ser ell mateix una categoria lèxica. I si és una categoria lèxica, ens preguntem aquí, no sense doble intenció, quina és la seva estructura temàtica?

El mateix Radford, mantenint-se bàsicament en l'esperit que va inspirar les seves primeres formulacions sobre la gramàtica infantil, ha alleugerit i ha llimat les arestes de les seves propostes en treballs posteriors. Una bona mostra ens la proporciona l'estudi de la variació en les gramàtiques infantils de l'anglès (Radford, 1994). Estudia el període entre els dos i els tres anys, en què hi ha una alternança entre les formes verbals amb temps i sense en les clàusules finites. Argumenta, després de presentar dades de producció natural de l'anglès, que l'omissió de les inflexions de temps i de concordança no poden ser atribuïdes únicament a una incompetència fonològica, ni són complement d'un auxiliar amb temps nul. Formula la hipòtesi que les clàusules sense temps es caracteritzen per l'absència de projecció de T i que les propietats del temps de les clàusules sense T són identificades discursivament; per a expressions com *Teddy not crying* i preguntes *tags* amb auxiliar, documentades en la producció infantil, ha de suposar que hi ha una projecció SAsp, ja que l'elecció de l'auxiliar usat en la *tag* és determinat per les propietats aspectuals de la clàusula. Conjectura que l'absència de ST en clàusules sense temps és atribuïble a l'adquisició d'una Conc que és sotaespecificada respecte de dos factors: 1) de les seves propietats de selecció de complement (ST), ja que en la gramàtica infantil SConc de vegades selecciona una clàusula amb temps —és a dir un ST— i de vegades sense temps —és a dir un SV—; altres vegades, encara, seleccionaria un SAsp; 2) de les de llicenciament de l'especificador, el subjecte, cosa que «permet» la presència d'errors en l'assignació de cas i en la selecció de persona i nombre. La conclusió general que esbossa és que la variabilitat morfosintàctica en la realització infantil del temps, de la concordança i del cas és atribuïble al desenvolupament d'un constituent Conc sotaespecificat.

Fixem-nos que, a diferència del que ens tenia acostumats, tot i que se situa en un moment evolutiu dels infants una mica posterior, proposa l'existència

de, com a mínim, dues categories funcionals: SAsp i SConc, si bé aquesta última té un estatus, diríem, «immadur». Tal com presenta el seu raonament, sembla haver-hi una mica de trampa; fa veure que la teoria li prediu els fets quan, si ens ho mirem bé, és a l'inrevés: és per donar compte de tot el rang de dades que observa que construeix una teoria tan *ad hoc* (un Asp seleccionat per Conc, un Conc immadur per seleccionar els seus complements, però prou madur per donar cas als subjectes preverbals documentats i que no són pocs; en canvi no hi ha T, però les propietats d'aquest són determinades per l'estructura del discurs). Evidentment, aquesta formulació no lliga amb la seva proposta anterior segons la qual, un cop conclòs l'estadi prefuncional, hauríem d'assistir a un esclat, per maduració interna del sistema, de les categories funcionals. En el nou model sembla que més aviat aquestes van madurant de mica en mica, però no se'ns diu d'acord amb què, ni el que ens importa en la discussió del present capítol què condicionarà el canvi a un sistema especificat per a Conc i amb un T com el de la gramàtica adulta.

Platzack, que en un treball de 1990 es declara seguidor de Radford (1990) en el sentit de considerar que les gramàtiques primerenques són molt rudimentàries si hom les compara amb les corresponents adultes, matisa els seus arguments en un treball posterior (Platzack, 1992): «arguments based on the absence of a construction are no particularly strong: the absence of a construction in a material may always be a coincidence» (p. 70). Més endavant (Platzack, 1994), i ja immers en el si del programa minimista, es planteja el debat sobre les categories funcionals i, tot canviant de parer, si més no en part, aventura que hauria de ser clar que els nens tenen accés a les categories funcionals rellevants tan aviat com entenen allò que s'expressa mitjançant aquestes relacions sintàctiques. És clar que «quant» entén l'infant és una qüestió empírica: bona part de la informació és expressada ja pel contingut semàntic dels mots; en el treball pràctic, doncs, pot ser difícil descobrir quin paper representen les relacions sintàctiques. Això no obstant, és clar que, afirma ell mateix, per entendre una expressió de la mateixa manera que un adult, el nen ha de tenir la mateixa representació de la FL de la clàusula que els adults. Un cop fetes aquestes consideracions, i acollint-se als criteris d'economia del PM, formula el que anomena *hipòtesi inicial de la sintaxi*, segons la qual, si el rang de possibles diferències entre llengües se situa en la dicotomia trets forts/trets febles de les categories funcionals, i si per fixar un paràmetre formulat en termes de trets allò que ha de fer l'infant és descobrir el caràcter fort o feble d'aquests trets, el més econòmic que pot fer l'infant al principi és suposar que tots els trets són febles i que no comporten moviment. Dit d'una altra manera: el nen té accés a totes les projeccions funcionals —inclosa T—, si bé segueix el principi més econòmic que diu informalment

el següent: «mentre no tinguis evidència clara en contra (un tret fort), no et moguis».

Aquesta hipòtesi té conseqüències immediates i fa prediccions sobretot pel que fa a l'ordre dels elements. D'altra banda, el seu raonament més fort per proposar que l'infant té accés al ventall complet de projeccions funcionals descansa sobre dos pilars: en primer lloc, que el nen és capaç des de ben aviat de construir oracions (amb el que això representa des del punt de vista de la computació sintàctica) i, en segon lloc, que no s'ha comprovat fefaentment que hi hagi relacions sintàctiques que el nen no entengui.

És clar que hi ha un altre front que encara li cal abordar: el de la variabilitat o variació, si més no allà on aquesta es pot detectar, és a dir, en la producció de seqüències correctes i incorrectes respecte del model adult. Per respondre aquesta qüestió se serveix de la idea d'automatització, que situa entre els quatre i els set anys d'edat, i que formula en termes de la neurofisiologia del cervell. Per no allargar-nos excessivament, resumirem l'essència del seu raonament: se sap, diu, gràcies als estudis dins d'aquesta disciplina, que l'aprenentatge té lloc quan dues neurones, en activar-se com a resposta a un estímul, causen una sinapsi o connexió, que les lliga entre si, tot formant un circuit. Aquests circuits es converteixen en rutines, que són la base de l'automatització que s'emmagatzema en el còrtex. Es tracta, doncs, que mitjançant aquest mecanisme quedi gravada en el cervell la selecció de trets forts i febles responsables del sistema automàtic de la nostra llengua. I això s'ha de fer necessàriament abans del període crític, que se situa cap als sets anys, moment en què, segons sembla, comença a aturar-se el creixement espectacular de les sinapsis del període anterior. Aquesta és una manera senzilla de donar un cert contingut biològic a la construcció de la gramàtica per part de l'infant, però que no per simple, i potser també simplista, deixa de ser suggerent.

Fins aquí veiem com no hi ha unanimitat entre aquells que d'entrada semblaria que formen part de la llista dels qui proposen limitar als infants l'accés a les projeccions funcionals, en general, i a la projecció del temps, en particular, en un estadi primerenc. Els seus fonaments es basteixen sobre tres eixos:

- el morfològic: l'ús de la morfologia de temps és poca, poc variada i poc consistent,

- el sintàctic: no s'observen les conseqüències sintàctiques que la presència d'una projecció com és T, i potser d'una T forta en algunes llengües, hauria de manifestar, per exemple, la presència de subjectes, la relació posicional amb la negació, amb alguns adverbis, etc.,

- el semàntic: els infants ni produeixen ni entenen la varietat de formes verbals dels adults, i quan es troba una certa varietat entre les distintes formes (la morfologia) aquesta es pot reduir a categories lexicosemàntiques.

Vegem, tot seguit, com es plantegen els fets teòrics i empírics, alguns proponents de l'altre model: el que propugna la presència de categories funcionals, i en concret T, en les gramàtiques infantils.

Hem vist en el capítol 5, en parlar dels infinitius independents (IMO), com Wexler (1994) argumenta que el nen té la gramàtica de l'adult. Formula aquesta idea sota la hipòtesi de la competència plena (*Full Competence Hypothesis*, FCH). Una excepció a la plena competència adulta és l'ús dels infinitius en les oracions independents, els IMO. Partint de dades de producció del francès i de l'alemany, que hem reproduït en aquell capítol (vegeu l'apartat 5.1.1), aquest autor conclou que durant l'estadi de l'IMO l'infant coneix les següents característiques del sistema lingüístic:

- [3a] la possibilitat —i, potser, l'obligatorietat— del moviment de verb a una projecció funcional, previsiblement T,
- [3b] l'existència de categories funcionals com F (o T, o Conc) i C,
- [3c] la posició de Neg externa a SV (Harris i Wexler, 1996),
- [3d] però, no sap que els verbs no finits no poden figurar com a verbs principals (fenomen de l'IMO).

Per donar compte de l'existència d'aquest darrer fenomen, Wexler suggereix que el temps pot ser opcional en les gramàtiques primerenques (és el que també anomena *hipòtesi del temps opcional*). Ja hem destacat en aquell capítol que la proposta de Wexler (1994) no és gaire clara respecte de l'estatut del temps, ni com a noció sintàctica formal ni com a noció semàntica. Així, per donar compte del que s'estableix a [3d], Wexler diu el següent: «It must mean that the child does not interpret I. Since the interpretation of the finite I is that of +T, it must be that the child does not have this interpretation. In particular, it must be that the child does not distinguish values of T. If values of T are not distinguished, then there is no semantic role for T to play at LF»; però afegeix més endavant que això «does not mean that the child does not understand time. The child may not know tense, but that says nothing about the understanding of time.» (Wexler, 1994, p. 338). Com hem dit en el capítol 5, tot això sembla força confús. És clar que a la base de la confusió el que està covant és el tema de l'opcionalitat: com es pot explicar un ús opcional d'una noció com és el temps —en el seu sentit sintàctic de projecció funcional—, que els nens no entenen?

Pel que fa a la hipòtesi del truncament de Rizzi (1993-1994, 1994), en assumir, tal com s'ha exposat a l'apartat 5.1.2, l'opcionalitat del principi SComp=matriu en les gramàtiques primerenques i la possibilitat de truncar les estructures, tenim com a resultat que en algunes estructures sí que es projecta el nucli T, però en d'altres no (els IMO), és a dir, que també hi ha opcionalitat de T en les configuracions infantils.

D'una manera ni ambigua ni opcional, autors com Pierce (1992), Déprez i Pierce (1992, 1994) o Déprez (1994) proposen que SFlex té representació en les gramàtiques inicials dels nens. Fan una aproximació sintàctica a la morfologia flexiva i consideren que és en la morfologia on se situa la variació paramètrica entre les llengües. D'acord amb la hipòtesi de la competència plena o hipòtesi de la continuïtat estricta, formulen que tota l'estructura funcional es desplega des del començament. Això prediu que, en concret pel que fa al moviment del verb, aquest sigui operatiu des del principi i obligatori amb els verbs finits, entenent per finits aquests que morfològicament tenen sufixos de temps. En aquest sentit, Déprez (1994) fa una distinció interessant: separa el caràcter obligatori del moviment del verb a T de l'opcionalitat de la finitud; d'aquesta manera s'explica, d'una banda, la presència d'IMO en les dades i, d'una altra, que el moviment del verb sigui obligatori només en aquelles formes verbals amb morfologia temporal explícita. Aquesta és una manera de lligar directament la morfologia i la sintaxi, que constitueix un tret definidor d'aquest tipus de visió del llenguatge infantil a diferència dels qui propugnen un estadi prefuncional.

En la bibliografia derivada del model de PP, hi ha un paràmetre que ja ha esdevingut clàssic. Aquest paràmetre és el de moviment del verb formulat a [4]:

- [4] Paràmetre del moviment del verb:
[± V a Flex]

De fet, el que proposa Wexler (1994) és que, en les gramàtiques infantils, les formes finites són el resultat de l'elevació de V a Flex mentre que les formes no finites són el resultat de la manca de moviment de V a Flex. Dins del PM (Chomsky, 1995), el paràmetre de moviment del verb es pot parafrasejar en termes de trets verbals. La idea seria que els trets pertanyents a les projeccions de flexió poden ser especificats o no. Si són especificats, el verb s'ha de moure a la projecció funcional corresponent per comprovar-ne els trets; això dona lloc a les formes finites. Si són subespecificats (o inespecificats), el verb roman *in situ* i és quan apareixen formes no finites. En aquest plantejament, la impossibilitat de les formes no finites matriu (els IMO) derivaria de la necessària especificació en les gramàtiques adultes dels trets de flexió, i en concret del tret de finitud, en les oracions matriu.

Aquest paràmetre, adaptat de Sano i de Hyams (1994), es pot formular de la següent manera:

- [5] Paràmetre dels trets de flexió:
Els trets de Flex són especificats (i s'han de comprovar per l'elevació del verb bé a la sintaxi, bé a la FL):
+ : anglès, francès, alemany, italià, català i castellà.
- : japonès, xinès...

Com es desprèn de [5], el moviment del verb pot ser explícit, a la sintaxi, o implícit, a la FL, en funció que els trets siguin forts o febles, com en català o en anglès, respectivament.

Tornant ara a la proposta de Déprez (1994), aquesta autora suggereix que la raó per la qual el moviment de V a T és obligatori des del principi rau en el fet que els trets verbals, codificats en la morfologia flexiva, són trets primaris a causa de la seva naturalesa verbal intrínseca i que, per tant, han de ser especificats tan aviat com SFlex és projectat estructuralment. En altres paraules, sempre que tinguem un verb flexionat voldrà dir que els seus trets verbals estan especificats, cosa que comporta que s'hagin de projectar les categories funcionals necessàries per a la seva comprovació.

Considera, finalment, que la seva proposta s'encabeix millor en una hipòtesi de la continuïtat feble (també hipòtesi de la competència reduïda) o, potser amb més propietat, en una hipòtesi de la sotaespecificació. L'assumpció principal d'aquesta hipòtesi afirma que, si bé l'estructura funcional és assequible al nen gràcies a la GU, els valors dels trets de les projeccions funcionals particulars poden romandre sotaespecificats al començament, permetent derivacions que no es troben en la gramàtica adulta.

Aquesta no és l'única manera d'entendre la idea de *sotaespecificació*. Hyams (1996), tot i mantenir la hipòtesi de la competència plena del desenvolupament sintàctic, explica les diferències entre la gramàtica adulta i la infantil en termes d'un component pragmàtic infradesenvolupat. Declara que els nens petits no coneixen el principi pragmàtic que omple de contingut la interpretació de temps i de definitud, cosa que els força a usar infinitius en contextos en què els adults utilitzen formes finites marcades pel temps. Fins que no s'adquireix el principi pragmàtic rellevant, les gramàtiques infantils projecten categories funcionals sotaespecificades, tant per als trets de temps (IMO) com per als trets de definitud (SDet sense determinant, o SN). Usant les seves pròpies paraules, «we understand an underspecified head as one which is not indexed with a linguistic antecedent and hence whose interpretation must be deictically assigned. Underspecification has morphosyntactic reflexes in the form of absence of finite morphology, determiners, the presence of null subjects [...] The deictic interpretation is unavailable in the adult grammar because of the bleeding relationship between grammar and pragmatics, which requires that variables —whether temporal or nominal— be grammatically interpreted where possible» (Hyams, 1996, p. 115). D'aquesta manera, el desenvolupament de l'especificat temporal, igual com altres fenòmens evolutius, és fruit de la interacció de diferents moduls o, dit en termes minimistes, les condicions de les representacions gramaticals són motivades en el nivell d'interfície vers el sistema conceptualintencional.

La idea de situar la deficiència en l'àmbit semanticoconceptual ha estat suggerida prèviament per altres autors (Guasti, 1993-1994) i és un tema que, com veiem, es va reprenent al llarg dels estudis sobre l'adquisició d'aspectes diversos de la sintaxi (Hyams, 1996; o Schaeffer, 1997a, 1997b). Guasti (1993-1994), en un treball sobre l'adquisició de la sintaxi del verb, suggereix que el fracàs ocasional dels infants per projectar categories funcionals cal situar-lo en la *manca de domini del sistema referencial* associat a les projeccions funcionals, com són el temps i els determinants. Basant-se sobretot en la presència d'una diversitat considerable de formes verbals en els primers moments de l'adquisició de l'italià i en algunes conseqüències sintàctiques (presència i posició dels clítics, clítics impersonals, marcadors negatius, posició d'alguns adverbis, i paradigma de la concordança), proposa que, vist tot això, difícilment aquelles poden ser fruit d'un aprenentatge memorístic. És més, afirma que els verbs italians inicials no poden ser analitzats, de cap manera, com a pures projeccions d'una categoria lèxica V, ja que sempre van acompanyats de sufixos de concordança i que la seva elecció no és arbitrària. D'altra banda, demostra que els infants no alternen lliurement les formes verbals finites i les no finites, per la qual cosa sembla que són capaços de distingir entre ambdues formes. En definitiva, proposa que els seus resultats no es poden analitzar si no és dins l'àmbit d'un model que propugna l'existència de la categoria funcional SFlex des del començament.

Tot i així, ha de donar compte de les dades que no s'adiuen amb el model adult; com hem dit una mica més amunt, la seva explicació s'emmarca en el paper semàntic que representen les categories funcionals. De la mateixa manera com els determinants, un tipus d'element funcional, intervenen en la interpretació dels SN (genèrics o referencials), els morfemes de temps determinen la interpretació de temps de l'oració. Partint d'aquestes dues observacions, l'autora interpreta la lliure omisió dels determinants com una conseqüència del fet que els infants inicialment no dominen (completament) les propietats referencials del sistema de determinació, si bé això no és obstacle perquè puguin conèixer les corresponents categories sintàctiques. Per analogia, es pot conjecturar que els morfemes de temps, o operadors de temps, intervenen en la interpretació de les oracions i que els infants a l'edat en qüestió no dominen completament les propietats referencials del sistema de temps. Aquesta hipòtesi prediu que els nens, en aquests moments, no serien sensibles a la distinció entre temps genèric i no genèric, ni entre SN genèric o referencial. Potser només tenen accés a la interpretació referencial o no genèrica, com suggereix Hyams (1996). En efecte, que sapiguem, cap dels treballs sobre l'adquisició de les primeres manifestacions de la sintaxi del verb no indica que els infants entenguin el valor genèric del temps. Tampoc els resultats de les nostres indagacions so-

bre la sintaxi i la semàntica del verb en els estadis inicials no aporten indicis sobre aquest coneixement. El temps té, més aviat, un valor referencial com veurem a partir dels exemples de la secció següent. En conseqüència, la línia suggerida per Guasti i represa per autors diversos constitueix un bon punt de partida per bastir i articular el cos explicatiu en què ens mourem en aquest capítol.

7.2. LA MORFOLOGIA DE TEMPS EN LES PRODUCCIONS INFANTILS DEL CATALÀ I DEL CASTELLÀ

En aquest apartat s'aborda la descripció i l'estudi de les formes verbals dels temps dels nens catalanoparlants i castellanoparlants del corpus. Se centra, fonamentalment, en la descripció de les diverses formes documentades i en la seva interpretació i adequació contextuals. Les qüestions relacionades amb la sintaxi derivada de la presència i activitat de la categoria corresponent (T), en essència la negació i els subjectes, seran objecte d'atenció en la secció i en el capítol següents, respectivament. És a dir, de moment ens cenyim a les proves morfològiques i semàntiques que avalarien la formulació d'aquesta projecció en el sistema gramatical inicial dels infants.

7.2.1. DADES DESCRIPTIVES GENERALS

Nombrosos treballs assenyalen que des de les primeres produccions verbals dels infants hi apareixen documentades formes no finites. Aquestes, però, ja s'han abordat en aquest llibre en els dos capítols precedents i és per això que ara no les considerarem; i no ho farem en la descripció de les dades, si bé es tenen en compte necessàriament en la discussió posterior. Tampoc no ens ocuparem ara i aquí dels imperatius —formes del paradigma que potser tampoc no són pròpiament temporals—, tot i l'alta presència que manifesten en els enunciats infantils. Ens quedarem, en definitiva, amb les formes verbals que, des del mirall que representen les gramàtiques adultes respectives, poden rebre la consideració de *formes finites*.

Dit això, mereix una explicació i una justificació que incloguem les formes de present entre les formes finites, i no perquè hi hagi qui dubti del fet que es tracta de veritables formes finites i de formes finites que aporten significació de temps, sinó perquè, com que des d'un punt de vista morfològic els sufixos de temps del present en català i en castellà no tenen contingut fonètic —en altres termes diríem que són Ø— i, des del punt de vista de l'adquisició, les formes de present són les primeres que apareixen en les

dades infantils juntament amb les formes no finites i els imperatius, molts investigadors han suggerit que no són candidates a ésser considerades com a finites en aquests estadis inicials ja que, a més, tampoc no contrasten amb altres formes temporals, de passat o de futur. El corollari és que inicialment els infants no tenen ni temps semàntic ni temps sintàctic, és a dir, com que no hi ha una morfologia temporal clara i tangible sembla que no hem de tenir prou arguments per proposar l'existència de la categoria corresponent.

En contrast amb aquesta idea, en la recerca present partirem de la convicció, i ja ho hem expressat diverses vegades, que el model adult és el que ens ha de fornir el punt de referència. Si, en primer lloc, les formes de present són finites en el llenguatge adult i, en segon lloc, si aquestes unitats són emprades adequadament des d'un punt de vista interpretatiu i contextual pels infants, creiem que, com a mínim, s'han de considerar *finites*; entendrem, i això ho discutirem més endavant, que també tenen contingut *temporal*. Una altra raó per assumir que són finites resideix en el fet de considerar el tret de finitud, que en general es realitza en la projecció T, com a tret legitimador del caràcter oracional dels enunciat: assumir que no són finites ens torna a la discussió d'haver de decidir què són les produccions infantils inicials, ja que sense aquest tret, defensem aquí, no poden ser oracions (vegeu la discussió sobre el tema de la finitud dels capítols anteriors 5 i 6).

És clar que aquesta és una qüestió de perspectiva, segons quin sigui l'angle d'observació de les dades i, per tant, segons què és el que considerem que pesa més, però, al capdavant, es redueix a una qüestió de la postura teòrica que adoptem: si creiem que les gramàtiques inicials són força rudimentàries —des d'un punt de vista sintàctic, s'entén— o si postulem que es tracta de gramàtiques amb un contingut relativament alt del sistema computacional. Segons on ens situem, atorgarem més valor a un tipus de prova que no pas a un altre.

Anem ja, sense més dilació, a les dades. Les taules 1 i 2 ens fan palesa l'evolució que segueixen els diferents temps verbals en català i en castellà, respectivament. Per confeir aquestes taules evolutives, s'ha arrencat del punt de partida inicial considerat aquí (l'estadi de dos mots) i s'ha arribat fins als dos anys i mig, edat en la qual, segons molts treballs, ja s'hi aprecien productivament formes contrastades de temps en les produccions dels nens, encara que, evidentment, no es puguin documentar totes les formes del paradigma verbal. En el cas de dos infants, una nena catalanoparlant, la Gisela, i un nen castellanoparlant, el Juan, el període s'ha allargat fins a 2;8 perquè es detecta un salt important en les dades.

Convé destacar, de les taules 1 i 2, el paral·lisme tan gran que presenten tant entre les dues llengües com entre els diferents nens; és un paral·lisme

TAULA 1
Evolució en freqüències dels temps verbals.
Català (fins a 2;6)

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>Present</i>	<i>Passat</i>	<i>Futur</i>
Gisela	1;10	1		
	2;1	6		
	2;2	27	1	1
	2;4	28	2	
	2;6	24		
	2;8	171	3	9
Júlia	1;9b	6		
	1;10	6		
	1;11a	6		
	1;11b	10	3	
	2;0a	9	6	
	2;0b	6	4	
	2;1a	33	15	3
	2;1b	18	9	1
	2;2	19	13	
	2;3	28	11	2
	2;4	35	11	1
	2;5	62	6	2
	2;6	55	12	
Pep	1;6	3	1	
	1;8b	5		
	1;10	22	11	
	1;11	10	14	1
	2;0	10	3	
	2;1	16	12	
	2;2	26	14	8
	2;3	59	19	4
	2;4	43	6	2
	2;5	76	14	1
	2;6	12	2	1
Total n %		841 78,7 %	191 17,9 %	36 3,4 %

TAULA 2
Evolució en freqüències dels temps verbals.
Castellà (fins a 2;6)

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>Present</i>	<i>Passat</i>	<i>Futur</i>
Emilio	1;10a	3		
	1;10b	1	1	
	1;11		7	
	2;0	5	2	
	2;1a	10	8	
	2;1b	13	5	
	2;3	44		8
	2;4	64	11	3
	2;5	69	6	2
	2;6	69	12	6
María	1;7	41	2	
	1;8	19		
	1;9	41	1	
	1;10	44	13	4
	1;11	50	12	2
	2;0	96	23	6
	2;1	139	28	14
	2;2	165	23	13
	2;3	193	33	20
	2;4	42	6	15
	2;5	189	33	11
	2;6	121	10	17
Juan	1;9	7		
	2;0	6		
	2;1	7	4	
	2;3	22		
	2;4	44		
	2;5a	20	4	
	2;5b	32	3	
	2;8a	27	1	
Total n		1.583	248	120
%		81,6 %	12,7 %	5,7 %

que es confirma si es compara amb altres dades referides a l'adquisició del català i del castellà (Cortés i Vila, 1991; i Capdevila, 1996; per al català. Hernández-Pina, 1984; López-Ornat, 1994; i Ezeizabarrena, 1996, per al castellà): aparició primerenca de les formes de present, seguida de les formes de passat en un lapse de temps relativament curt, i de les de futur; alta freqüència en tots els moments evolutius (en tots els arxius) del present, freqüència mitjana, i en general creixent a partir del moment en què es documenten, de les formes de passat i baixa o molt baixa freqüència de les formes de futur. Pel que fa a les freqüències, fixem-nos que, en català, del total de 1.068 verbs amb què treballem en aquest període, 841, és a dir, un 78,7 %, pertanyen al present; en castellà, del total de 1.951 formes verbals recollides, 1.583 són de present, cosa que correspon a un 81,6 %. En el cas d'en Juan, cal fer-hi un seguit d'apreciacions. En aquest nen no hi ha cap exemple de verb en futur i, de fet, les quatre primeres formes de passat, pertanyents a 2;1, són repeticions. Ja s'ha dit, repetidament, que aquest nen presenta un ritme evolutiu més lent, hi ha alguns salts importants d'una transcripció a una altra i els intercanvis comunicatius no són gaire rics lingüísticament parlant. Tots aquests són factors que poden intervenir en els resultats observats.

Com a conclusió dels resultats aportats per aquestes dues taules, podríem destacar un parell d'afirmacions: els nens, en català i en castellà, gairebé sempre parlen en present (i, podem avançar ja, *del present*), i comencen a parlar en passat molt poc temps després de fer-ho en present. D'acord amb els *criteris de (no) productivitat* utilitzats en aquest treball, convé recordar que es computen com el que semblen (i són) totes les formes verbals que no són repeticions i que no apareixen una sola vegada, o esporàdicament.⁹⁸

És important fer aquesta remarca de base metodològica perquè si comparem el que estem dient aquí amb les afirmacions d'altres treballs, el resultat pot causar sorpresa. Per posar-ne un exemple, en el treball d'Ezeizabarrena (1996) es conclou que els infants en castellà adquireixen «productivament» les diferents marques morfològiques de temps i d'aspecte d'acord amb la taula 149 del seu treball, reproduïda aquí com a taula 3.

A què s'ha d'atribuir aquest interval tan gran entre les seves dades i les nostres? A banda de les diferències individuals, que, de segur, hi poden

98. En aquest sentit, hauríem de considerar que l'única forma verbal de present produïda per la Gisela a 1;10 no és prou consistent per tenir-la en compte. De fet, analitzant les dades amb més deteniment, veiem que aquesta nena evidencia un ritme evolutiu més diferit que els altres nens, semblantment al que ocorre en castellà amb en Juan. Hauríem de convenir que la seva producció no comença a «ser sintàctica» fins que no té complerts els dos anys.

TAULA 3
*Realització productiva de les marques d'aspecte
i de temps en castellà*

<i>Nen</i>	<i>Aspecte</i>	<i>Ir a + inf</i>	<i>Passat</i>
Mikel	1;11	1;11	2;6
Jurgi	2;11	3;07	3;5

Font: Ezeizabarrena, 1996, p. 292.

tenir un paper important (com per exemple en el cas d'en Jurgi, o en el de la Gisela i d'en Juan d'aquest estudi), a la base d'aquesta diferència hi ha un criteri metodològic distint (del qual no és del tot aliena una postura teòrica també diferent). Ezeizabarrena adopta, amb alguna petita modificació, en el seu treball —metodològicament impecable, sobretot si es comparteixen els seus criteris— el criteri de productivitat de Meisel (1990), criteri que ell mateix i molts dels seus col·laboradors han usat en diversos treballs. Consisteix a considerar productiva, en el cas que ens ocupa, una unitat de la flexió verbal (persona, nombre, temps, etc.) quan es documenta bé amb dos lexemes verbals diferents, com a mínim, bé amb dues formes conjugades diferents del mateix verb. Aquest no deixa de ser un criteri objectiu, bé que arbitrari, tot i no ser tan exigent com el proposat uns quants anys abans per Brown (1973), segons el qual un «morfema», en els seus termes, es considera adquirit productivament quan es realitza en el 80 % dels contextos obligatoris en què apareix. Es tracta d'un criteri més selectiu que endarrerix les *dates d'adquisició* dels fenòmens estudiats. No m'hi estendré més, sobre aquest punt. Per tancar-lo tan sols afegiré que no hem de perdre mai de vista que adquisició, sigui el que sigui que pugui ser, *no és igual a productivitat*.

Vegem, tot seguit, uns quants exemples de les diverses formes dels temps verbals:

[6] Català: present

- [6a] Ara cau. (Gisela, 1;8b)
- [6b] Això és nena. (Gisela, 1;10)
- [6c] No va bé. (Gisela, 2;1)
- [6d] Vull peix. (Gisela, 2;2)
- [6e] Jo tinc un petit suïsse. (Gisela, 2;2)
- [6f] Men(j)a. (Júlia, 1;9a)
- [6g] E(s)capa. (Júlia, 1;9b)
- [6h] (S')en va. (Júlia, 1;11a)

- [6i] E(l) po(r)to aquí. (Júlia, 1;11a)
- [6j] A Neus, a Neus cau. (Júlia, 1;11b)
- [6k] No, no (e)n té. (Júlia, 1;11b)
- [6l] Oi, (s')espanten. (Júlia, 1;11b)
- [6m] Busco. (Pep, 1;6)
- [6n] Ara (cr)ema. (Pep, 1;8b)
- [6o] Deixem aquí. (Pep, 1;8b)
- [6p] No (v)ull. (Pep, 1;8b)
- [6q] Menja ag(l)ans. (Pep, 1;10)
- [6r] Ti(r)a aigua. (Pep, 1;10)
- [6s] Ja no queda aigua a la granota. (Pep, 1;10)

- [7] Català: passat
 - [7a] (L')he tirat. (Gisela, 2;2)
 - [7b] M'ha picat. (Gisela, 2;4)
 - [7c] Ha anat. (Júlia, 1;11b)
 - [7d] Això ha sortit. (Júlia, 2;0a)
 - [7f] (Es)timaven. (Júlia, 2;0b)
 - [7g] (S')ha perdut. (Pep, 1;6)
 - [7h] Se n'ha anat. (Pep, 1;10)
 - [7i] Ha vingut algú. (Pep, 1;10)

- [8] Català: futur
 - [8a] (Es) trencarà(n). (Júlia, 2;1a)
 - [8b] A tito va a buscar la Júlia. (Júlia, 2;1a)
 - [8c] Ta(n)carem aquest. (Pep, 1;11)
 - [8d] Farem una altra pi(s)tola. (Pep, 2;2)

- [9] Castellà: present
 - [9a] Es Nacho. (Emilio, 1;10a)
 - [9b] No sé. (Emilio, 1;10b)
 - [9c] Ya no está. (Emilio, 2;1a)
 - [9d] (T)en(g)o mocos. (Juan, 1;9)
 - [9e] (C)omo pan. (Juan, 1;9)
 - [9f] No (e)stá a bota. (María, 1;7)
 - [9g] Se cae e nene. (María, 1;7)
 - [9h] Este e(s) caca. (María, 1;7)
 - [9i] No oigo. (María, 1;9)

- [10] Castellà: passat
 - [10a] S(e) ha (a)caba(d)o. (Emilio, 1;8b)
 - [10b] He roto. (Emilio, 2;0)
 - [10c] Caía (elef)ante [imitació cançó]. (Juan, 2;1)
 - [10d] Si fue, e fue solo. (Juan, 2;5a)
 - [10e] Tenía pupa. (María, 1;7)

[10f] (Se) ha roto (María, 1;9)

[10g] S(e) acabó. (María, 1;10)

[11] Castellà: futur

[11a] Papá nos iremos. (Emilio, 2;4)

[11b] Verás, verás. (María, 1;10)

[11c] Ya verás. (María, 2;2)

Després d'aquesta llarga relació d'exemples de produccions dels diferents temps verbals de tots els infants, em detindré en cadascun dels temps en les subseccions següents amb l'objectiu d'intentar delimitar a partir de quin moment podem decidir que el temps és operatiu sintàcticament i semànticament.

7.2.2. LES FORMES VERBALS DE PRESENT

Els enunciats oracionals de [6] i de [9] són una mostra representativa de les primeres produccions de verbs en present dels infants del corpus en català i castellà, respectivament. A partir de l'observació de les taules 1 i 2, hom podria adduir que l'operativitat del temps és discutible, si més no fins que no es detecten contrastos de temps. Si adoptéssim aquest criteri, tindríem que durant els primers mesos el temps verbal no seria operatiu. Segons les dades del corpus d'aquest treball, aquest període queda resumit a la taula 4.

TAULA 4
*Període de la no operativitat del temps en cada nen
segons el criteri de l'absència de contrastos*

<i>Llengua</i>	<i>Nen</i>	<i>Període</i>
Català	Gisela	1;10 - 2;2
	Júlia	1;9b - 1;11b
	Pep	1;6 - 1;10
Castellà	Emilio	1;10a- 1;11
	María	1;7 - 1;10
	Juan	1;9 - 2;5a

Adoptant, això no obstant, un criteri de productivitat com el proposat per Meisel (1990) i per Ezeizabarrena (1996) ens trobaríem davant d'uns resultats

diferents i no del tot compatibles amb el que deriva de la taula 4. Vegem-ho tot seguit. Segons el criteri d'aquests autors, tindrem una forma productiva, en el cas que ens ocupa de present, a partir del moment que documentem dos lexemes verbals amb una mateixa flexió o un mateix verb amb dos sufixos diferents. Després d'aplicar estrictament aquesta formulació a les dades del corpus, s'obtenen els resultats expressats a la taula 5.

TAULA 5
*Realització productiva del temps present segons el criteri
de Meisel (1990) i d'Ezeizabarrena (1996)*

<i>Llengua</i>	<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>Formes verbals</i>
Català	Gisela Júlia Pep	2;1 1;9 ^a 1;8 ^b	cau, està, va menja, pinta deixa, deixem
Castellà	Emilio María Juan	2;0 1;7 1;9	va, es, aguanta cae, es, está como, tengo

Com hem avançat fa unes ratlles, si parem esment alhora al que expres- sen les taules 4 i 5, constatem una contradicció flagrant entre el que ens diuen totes dues: en poques paraules, les formes verbals de present esdevenen productives (taula 5) en el si d'un període en què el temps és inactiu (taula 4); és més, en el cas de la Júlia aquesta operativitat del present pren vida abans del període d'activitat del temps i en el cas d'Emilio amb posterioritat al període circumscribit per les dates de la taula 4. És clar, i això s'ha fet conscientment, que s'han creuat dos criteris d'origen divers; premeditadament s'ha fet així per fer palès com sovint quan es parla de (no) productivitat o d'inactivitat (=no operativitat), els conceptes que es fan servir no són coincidents, ni que pugui semblar que hom s'està referint a una mateixa cosa; és més, es produeix la il·lusió que com que es parteix d'un criteri objectiu —però arbitrari, insistim— s'està dient alguna cosa concreta. I segur que això és cert, però quina cosa concreta s'està afirmant? La veritat és que no ho sabem amb certesa; si el que es vol indicar és que es tracta de l'adquisició d'un determinat fet, ja hem dit més amunt que no necessàriament és així. El creuament d'aquests dos criteris fa veure, d'altra banda, que no ens podem deixar enlluernar per criteris objectius que, llevat d'una descripció acurada

de les dades en funció d'ells mateixos, no tenen un contingut clar dins seu i s'esgoten en si mateixos.

Tanmateix, i en descàrrec dels treballs ressenyats, val a dir que no cauen tan fàcilment en la contradicció remarcada. Consideren, en general, com també es fa per al català en el treball de Capdevila (1996), que les primeres formes de present, com que majoritàriament són de tercera persona, no presenten, de fet, cap marca morfològica de cap tipus, ni de temps ni de persona, ja que es caracteritzen per consistir en el radical més la vocal temàtica;⁹⁹ aquests autors sostenen que són formes «despullades». Malgrat això, dins d'aquest marc, resulta difícil d'encabir-hi un conjunt de fets com són:

1) les diferents marques de persona presents ja en aquestes primeres produccions (vegeu els exemples [6] i [9] com també el capítol 8),

2) les alternances amb altres formes verbals ressenyades en aquest mateix període (imperatius, formes no finites, en particular els infinitius amb els quals segons aquesta anàlisi les formes de present compartirien distribució lliure), ni que es consideri que són unitats sense temps i

3) la presència en el període posterior de les mateixes formes de present que, ara ja sí, tot i tenir la mateixa aparença, evidentment, que les formes del període anterior, caldria analitzar com a portadores de temps; o, dit d'una altra manera, com es pot explicar que aquest morfema Ø de temps de les formes verbals del paradigma de present s'omple de contingut temporal —o es reanalitza o es reetiqueta—, quan inicialment no en tenia?

Un cop presentats tots aquests inconvenients i qüestions, se'ns planteja un problema greu: com procedir? En la línia que ens hem traçat en aquesta recerca, continuarem partint d'una anàlisi a freqüència de les dades i cercarem una resposta a la pregunta següent pel que fa a les formes de present, pregunta que és una aplicació parcial de les de [1]:

[12] Les formes de present primerenques dels infants, són elements verbals de present o són una altra cosa?

Per respondre aquesta qüestió, em basaré en el següent tipus de prova: prenent com a punt de partida la morfologia del present, entendrem que les unitats verbals pertanyents al present d'indicatiu segons el model adult, qualsevol que sigui la persona en què s'expressen, són efectivament formes de present

99. És per això, per exemple, que ni a la taula 3 ni en cap taula, Ezeizabarrena (1996) no estableix el moment en què el present esdevé productiu; caldria suposar, per tant, que la productivitat del present és subsidiària de la del passat? O potser de l'aspecte, o d'alguna altra forma? En altres paraules, és quan algun d'aquests darrers esdevé productiu, que el present es converteix en present?

quan semànticament es corresponguin amb una interpretació de present. Derivarem aquesta interpretació tant de l'adequació contextual com de les interpretacions dels adults. També, encara dins l'àmbit semàntic, ens qüestionarem la validesa de la hipòtesi de l'aspecte abans que el temps (presentada amb una certa extensió en el capítol anterior) o d'anàlisis com la de Meisel (1985, 1994), que respiren dins d'aquesta mateixa hipòtesi i que proposen, breument, que les formes verbals inicials són mancades de temps, però que els infants sí que tenen alguna noció temporal que tradueixen a partir de les propietats semàntiques dels elements lèxics (vegeu l'apartat 7.1), és a dir, de la significació mateixa del verb, d'allò que en el capítol anterior, i seguint Smith (1991), hem anomenat *aspecte semàntic*.

Arribats en aquest punt, és hora de demanar-se per l'existència de propietats sintàctiques que es correlacionin amb la presència d'una categoria funcional de temps, que la presència raonada i raonable de la morfologia de present —nulla, però morfologia al capdavant— justificaria.

7.2.2.1. *Algunes proves de base morfològica*

Abans d'entrar en l'anàlisi detallada de les formes de present documentades, resultarà interessant oferir un resum del repertori verbal complet dels primers mesos dels infants, durant el període en què no hi ha contrastos clars de temps i que ha quedat emmarcat pels resultats de la taula 4. A les taules 6 i 7 es presenten, desglossades, les freqüències de les diferents unitats verbals (s'hi obvien les de futur per la seva escassetat, o gairebé inexistència, durant aquest període).

Fent cas omís, per ara, de les unitats verbals referides al passat, pel fet com són molt escadusseres en aquest període, les taules 6 i 7 revelen una certa alternança de formes, si bé no molt alta. Pel que fa a la varietat ressenyada, coincideix amb estudis previs sobre l'evolució primerenca del català i del castellà (Cortés i Vila, 1991; Capdevila, 1996; Hernández-Pina, 1984; López Ornat, 1994; Ezeizabarrena, 1996). Com en el treball de Capdevila (1996), es confirma que en català la forma més usual en aquest primer període és la de present, seguida a distància per l'imperatiu i el participi; en canvi, resulta curiós constatar com en castellà hi ha una presència més forta de les formes d'imperatiu, cosa que també es comprova en els resultats d'altres corpus sobre aquesta llengua (Hernández-Pina, 1984; López Ornat, 1994, bàsicament). No creiem que el factor llengua sigui rellevant en aquesta selecció de formes verbals; no tenim altra explicació que atribuir aquest caràcter «més directiu» dels nens castellans bé a les característiques pròpies de les interaccions en què es veuen immersos, bé a allò que en els treballs sobre interacció comunicativa

TAULA 6
Repertori de formes verbals dels primers arxius. Català

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>Present</i>	<i>Passat</i>	<i>Imperatiu</i>	<i>Gerundi</i>	<i>Participi</i>	<i>Infinitiu</i>
Gisela	1;10 2;1 2;2	1 6 27	1	1 3		2	
Júlia	1;9b 1;10 1;11a 1;11b	6 6 6 10	3	5 4 3 7	1 1	2 1 4	6 1 6 4
Pep	1;6 1;8b 1;10	3 5 22	1 11	5		6 14	2
Total n %		92 50 %	15 8 %	28 15 %	2 1 %	29 16 %	19 10 %

TAULA 7
Repertori de formes verbals dels primers arxius. Castellà

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>Present</i>	<i>Passat</i>	<i>Imperatiu</i>	<i>Gerundi</i>	<i>Participi</i>	<i>Infinitiu</i>
Emilio	1;10a 1;10b 1;11	3 1	1 7	27 42 34		5 6	1 7
María	1;7 1;8 1;9 1;10	41 19 41 44	2 1 13	6 9 29 52		1 6 7	28 7 28
Juan	1;9 2;0 2;1 2;3 2;4 2;5a	7 6 7 22 44 20	4	3 1 2 11 27 6	1 1	3 2	1 10 1
Total n %		255 40 %	32 5 %	249 39 %	3 0,5 %	30 4,5 %	83 13 %

entre infants i adults se sol anomenar *iniciació de l'acte comunicatiu*: el fet d'usar imperatius es pot interpretar com una major iniciativa interactiva per part dels infants.

Però, el que de debò volíem remarcar amb aquestes dues taules és que sí que hi ha un cert contrast entre les primeres formes verbals usades pels infants i que la tria d'unes o d'unes altres no es fa a l'atzar, perquè tenim la prova que són adequades al context lingüístic i extralingüístic, ni tampoc pot ser conseqüència de la simple memorització, atès que els infants no només haurien de memoritzar les formes concretes sinó també els contextos adequats a tals formes. Veurem més endavant que també hi ha una varietat lèxica, cosa que fa més difícil encara apel·lar a la mera memorització, si bé al costat d'aquesta varietat també hi ha unitats que de tant repetitives semblen fermes candidates a rebre l'etiqueta de *rutines* (per exemple, la profusió de seqüències del tipus *nostá* o *ostá* en els dos primers arxius de la Maria, amb el significat de *no está* o *¿dónde está?*, respectivament).

Abordem, ara ja, l'adequació de les formes de present en els contextos en que apareixen. Una mesura d'aquest tipus de prova ens la fornirà la contrastació contextual de totes les formes de present de les taules 1 i 2. Coincidiríem amb molts autors, fins i tot amb els que no atorguen valor temporal a aquestes formes verbals en les gramàtiques primerenques, que quan es documenten contrastos de temps amb el passat, ja hi hauria un temps operatiu i, segons el criteri emprat, també productiu i, com a conseqüència, caldria esperar que també el present fos adequat al context; per tot això, no exploraré totes les unitats verbals de present que es quantifiquen a les taules 1 i 2, sinó només les que pertanyen als primers arxius, en concret als períodes assenyalats a la taula 4.

En català i durant el període indicat, del total de 92 formes de present (34 pertanyents als tres primers arxius de la Gisela, 28 als quatre primers de la Júlia i 30 als tres primers d'en Pep), totes sense excepció es refereixen al temps present, bé com a respostes a preguntes dels adults formulades en aquest mateix temps, bé com a enunciacions dels mateixos infants referides a fets o a situacions que ocorren en el moment de la parla. Vegem-ne alguns exemples, amb els seus contextos:

[13] Gisela

[13a] [La nena es posa unes fitxes al cap i li cauen.]

Gis: Ara cau. (Gisela, 1;8b)

[13b] [La nena agafa una peça que representa una nena.]

Gis: Això és nena. (Gisela, 1;10)

[13c] Gis: Mira [% agafa el comandament].

Gis: (Es)tà aquí. (Gisela, 2;1)

- [13d] EXA: Porta'l, porta'l, que ho posarem bé.
 GIS: Ui, no va bé. (Gisela, 2;1)
- [13e] MAR: Clar, això de menjar sense pitet, passa el que passa.
 GIS: Vull me(u) pitet. (Gisela, 2;2)
- [13f] MAR: Un petit suisse vols?
 GIS: Jo tinc un petit suisse. (Gisela, 2;2)
- [14] Júlia
- [14a] MAR: Júlia, què fas?
 JUL: Pi(n)ta. (Júlia, 1;9a)
- [14b] JUL: Escapa [% epapa].
 MAR: Agafa-la, que s'escapa, eh? (Júlia, 1;9b)
- [14c] MAR: Què fa?
 JUL: Puja.
 MAR: No, baixa.
 JUL: Puja. (Júlia, 1;10)
- [14d] MAR: Me'n vaig, Júlia, adéu.
 JUL: En va. (Júlia, 1;11a)
- [14e] MAR: Què fa?
 JUL: Surt. (Júlia, 1;11a)
- [14f] PAR: A veure, la Blancaneus, deixa-la dreta, a veure?
 JUL: Cau. (Júlia, 1;11b)
- [14g] MAR: Fes-li un petó al papa.
 JUL: Punxa. (Júlia, 1;11b)
- [14h] MAR: Què fa els matins el papa per no punxar, Júlia?
 JUL: Afaita. (Júlia, 1;11b)
- [14i] PAR: I on té els peus el cavall?
 JUL: No, no'n té. (Júlia, 1;11b)
- [14j] MAR: Júlia mira, què fa la mama?
 JUL: Amb la nena.
 MAR: Què li fa a la nena?
 JUL: Vo(l) pujar. (Júlia, 1;11b)
- [15] Pep
- [15a] MAR: Croquetes, lo que abans, croquetes.
 PEP: Ara (cr)ema. (Pep, 1;8b)
- [15b] OPO: El chupete per tu.
 PEP: Deixem aquí [% posant-lo en un racó]. (Pep, 1;8b)
- [15c] MAR: La mama el posa aquí.
 PEP: No (v)ull. (Pep, 1;8b)
- [15d] EXA: Mira.
 PEP: Menja ag(l)ans.
 EXA: Menja glans.
 PEP: Aquest piu piu. (Pep, 1;10)

- [15e] MAR: Què fa aquesta nena?
 PEP: Ti(r)a aigua. (Pep, 1;10)
- [15f] PEP: No queda aigua,
 MAR: Quanta aigua ha begut!
 PEP: Ja no queda aigua a la granota. (Pep, 1;10)
- [15g] [Agafant el canyell de la mare on porta el rellotge.]
 PEP: El rellotge é(s) molt maco. (Pep, 1;10)

A [13]-[15] podem apreciar no només l'adequació de les unitats verbals dels tres infants catalanoparlants, sinó també una varietat lèxica considerable. Tornarem més endavant sobre aquest darrer apunt.

Pel que fa al castellà, igualment en el període objecte de la nostra indagació en aquests paràgrafs, totes les formes de present del total de 255 d'analitzades tenen també significació de present. D'aquestes, 145 corresponen a la María, 106 al Juan, i 4 a l'Emilio. Un altre cop, alguns exemples ens donaran una idea de l'observació destacada:

- [16] Emilio
- [16a] EMI: Ya está.
 NAC: No está, no.
 EMI: Sí está. (Emilio, 1;9)
- [16b] INE: Quién lo ha roto esto?
 EMI: No sé. (Emilio, 1;10b)
- [17] Juan
- [17a] PAD: Tienes mocos.
 NIN: Ten(g)o mocos. (Juan, 1;9)
- [17b] NIN: (C)omo pan, (c)omo pan, aum. (Juan, 1;9)
- [17c] PAD: No sé dónde está el perro chiquitín.
 NIN: Yo qu(i)ero quin. (Juan, 2;0)
- [18] María
- [18a] MAR: ¿Dónde están los nenes, María?
 NEN: No (es)tá(n) nenes. (María, 1;7)
- [18b] MAR: Suéltale un discurso a papá por ser el día de los trabajadores, anda mi vida. Un discurso, todas esas cosas.
 NEN: No oi(g)o. (María, 1;9)

Com en català, en castellà les intervencions dels nens són o bé iniciatives pròpies en present sobre fets contemporanis al moment de la parla o bé respostes a preguntes dels adults formulades també en present.

Les dades que esdevindrien rellevants per confirmar que, en efecte, les formes de present no es refereixen al temps present —perquè sembla que,

si el temps no és operatiu segons molts autors, aquestes unitats verbals no s'haurien d'interpretar com ho fem en el llenguatge adult respectivament— haurien de ser aquelles en què els infants utilitzessin elements del paradigma del present per referir-se a altres temps com són el passat o el futur. Podem esperar que ells mateixos, per iniciativa pròpia, no parlin al principi del passat, potser per raons d'ordre cognitiu o per manca d'experiència rellevant. Però, és que els pares, coneixedors d'aquestes limitacions, tampoc no els en parlen, del passat als seus fills?

És nombrosa la bibliografia que estableix que la parla inicial adreçada als nens per part dels adults que els envolten és força controlada i referida al que s'ha convingut a denominar *aquí i ara*. Que hi ha part de raó en aquesta afirmació sembla força incontrovertible: només cal observar com parla un adult amb un altre adult i com aquest modifica, amb més o menys encert, la seva manera d'expressar-se quan s'adreça a un infant amb la intenció de facilitar-li la tasca de comprensió. Per contra, que aquest comportament lingüístic sigui a la base explicativa de l'adquisició del llenguatge comença a ser més discutible. Fixem-nos que això comporta atorgar un gran coneixement (implícit) als adults del curs evolutiu que segueix l'aprenentatge lingüístic de l'infant i d'allò que aquest necessita en cada moment per continuar avançant. Quines pistes seguirien els adults per saber quan i com han «introduir» referències al passat, per exemple, en el seu comportament lingüístic? Cal adonar-se que, si per mor de la simplificació, els adults inicialment només usen el present, en algun moment han d'incorporar el passat en les seves produccions perquè els infants el puguin «aprendre».

Sigui com sigui, des d'aquesta darrera perspectiva, en què s'atribueix un paper cabdal, i quasi exclusiu, a l'*input*, més tard o més d'hora s'haurien de detectar errors, i no pas pocs, en l'ús de les formes verbals de temps. Tornant a la idea que ha originat aquesta disgressió, formularem la pregunta següent: usen els infants la morfologia de present per referir-se a situacions o a esdeveniments que ocorren en altres moments temporals, com són el passat o el futur? O, en altres paraules, són les formes verbals de present una mena d'element jòquer o plurivalent que tant serveix per expressar el present, com el passat, o bé el futur? Si això fos d'aquesta manera, i en resposta a la línia argumentativa inaugurada uns paràgrafs més amunt sobre la quantitat d'errors que s'haurien de documentar, confirmariem que, en realitat, les formes de present no són portadores de temps.

Hem dit unes ratlles més amunt que no es documenten produccions errònies quan es tracta d'enunciats formulats per iniciativa pròpia dels infants: aquests es limiten a parlar del present en present. Què ocorre amb les respostes a les preguntes dels adults? També hem indicat, en primer lloc, que aquests formulen qüestions més aviat en present durant el període inicial i, en

segon lloc, que les respostes dels nens són adequades en temps present, com mostren els exemples de pregunta-resposta de [13]-[18].

Recapitulant, en aquesta primera fase els nens fan servir les formes de present per expressar exclusivament situacions ocorregudes en temps present. Aquesta apreciació, al costat de l'apunt que mai no empren el present per referir-se al passat o al futur, ens hauria de fer inclinar a favor de la hipòtesi que, al principi, els nens *sí entenen el temps* —si més no el de present— i l'expressen amb les eines gramaticals adequades: els elements del paradigma de present.

Tanmateix, hem de ser cautelosos a l'hora d'interpretar aquestes dades. Hem assenyalat, sempre en aquest primer període caracteritzat per l'absència de contrastos de temps clars en les produccions infantils, que les preguntes que formulen els adults i que obtenen una forma verbal de present com a resposta per part dels infants contenen un verb en present i demanen per una situació present majoritàriament. Bé podria ser, com també s'ha indicat més amunt, que els adults només parlessin en present i del present i que, per tant, el comportament lingüístic dels nens no fos sinó una imitació o un reflex del dels adults, amb la qual cosa s'invalidaria, en part, la hipòtesi establerta en el paràgraf precedent i que afirma que els nens entenen el temps. Com sabem que els nens interpreten correctament una distinció —[±pass]— que és absent de les dades lingüístiques primàries?

Plantejaré aquesta darrera idea en uns altres termes amb l'objectiu de poder avançar en la indagació: en aquest primer període que estem discutint, no hi ha referències en la parla de l'entorn de l'infant a temps altres que el present? Les referències temporals que s'hi troben, se circumscriuen exclusivament a aquest temps? En relació amb la parla dels infants, mitjançant quines formes vehiculen la referència de temps al passat i al futur, si és que n'hi ha?

Pel que fa al primer aspecte, la parla de l'entorn, crec que serà prou il·lustrador oferir un breu estudi sobre les preguntes que formulen els adults i quins temps verbals empren per decidir si l'observació que s'acaba de fer té fonament. Quant al segon aspecte, i en el benentès que es comprovi que hi ha una certa varietat de referències temporals en el repertori dels adults, procediré a estudiar de quina manera els nens vehiculen les nocions de temps que no corresponen al present.

He circumscriu l'estudi particular de la parla dels pares a dues nenes, una de catalanoparlant i una de castellanoparlant, del total de sis del corpus: la Júlia i la Maria. Són aquestes dues nenes les que tenen uns pares més inquisidors i és per això que els resultats poden resultar més rics i profitosos per al propòsit anunciat.

TAULA 8
Referència temporal de les preguntes dels pares. Període inicial

<i>Nena</i>	<i>Edat</i>	<i>Total preguntes</i>	<i>Present</i>	<i>Passat</i>	<i>Futur</i>	<i>Sense marca</i>
Júlia (català)	1;9b	27	3	12	7	5
	1;10	30	18	3	2	7
	1;11a	25	13	11		1
	1;11b	117	62	19	6	30
Total n %		199	96 48 %	45 23 %	15 7,5 %	43 21,5 %
María (castellà)	1;7	347	243	29	12	63
	1;8	89	54	1	6	28
	1;9	252	153	16	12	71
Total n %		688	450 65 %	46 7 %	30 4 %	162 24 %

Sorprenentment, i contràriament al que s'ha indicat amb anterioritat, els adults demanen per tots els moments temporals, si bé, és cert, amb una tendència clara a formular preguntes en present. Els següents exemples ens donaran una idea aproximada del tipus de preguntes que fan els pares (no reproduïm cap producció referida al present perquè ja n'hem presentat mostres a [13]-[18]; sota l'etiqueta «sense marca» incloem preguntes que no contenen cap verb o que, si en contenen, es tracta d'un verb en forma no finita, normalment en infinitiu):

[19] Júlia (català)

[19a] MAR: A veure, Júlia, m'expliques on hem anat aquest matí?

JUL: Aigua [% abua].

MAR: A la platja, i què hi hem fet?

MAR: Què has fet?

JUL: *Petar* [% peà]. (1;9b)

[19b] MAR: Qui ho ha tirat?

JUL: A nina.

MAR: I on ho has tirat?

JUL: A aigua [% abua]. (1;9b)

[19c] MAR: I on anirem ara?

JUL: A *jugar* [% buar].

MAR: A on?

JUL: A (*dor*)*mir*.

- MAR: A dormir?
 JUL: No. (1;9*b*)
- [19*d*] MAR: I te'n recordes on vam anar a buscar el papa ahir a la nit?
 JUL: A t(r)en.
 MAR: Al tren. (1;9*b*)
- [19*e*] [El pare està amagat darrere la porta i la nena l'albira.]
 MAR: Crida'l, crida'l.
 MAR: Aviam, diguesli papa surt i sortirà.
 MAR: Què li diràs?
 JUL: *Sortir*.
 MAR: Sortir, més fort?
 JUL: Papa. (1;10)
- [19*f*] MAR: Què, què ha fet?
 JUL: *Pujar* [% puià].
 MAR: Ha pujat, sí senyora. (1;10)
- [19*g*] PAR: On se n'ha anat la mama?
 JUL: A porta.
 PAR: Què ha fet amb la porta?
 JUL: Bumba.
 PAR: L'ha tancat. (1;11*a*)
- [19*h*] PAR: Què ha passat?
 JUL: *Escapat* [% papat].
 PAR: S'ha escapat?
 JUL: Sí. (1;11*b*)
- [19*i*] PAR: On anirem demà al matí?
 JUL: A escola [% cola].
- [19*j*] MAR: On les vam agafar, les pedretes?
 JUL: Aquí.
 PAR: No, a on les vam agafar?
 JUL: A mar. (1;11*b*)
- [19*k*] PAR: Què ha dit la mama?
 JUL: *Ha anat* [% ha manat].
 PAR: Se n' ha anat? (1;11*b*)
- [19*l*] MAR: Què li ha passat a la pedra?
 JUL: *Ha volat*.
 MAR: No ha volat, ha rodat.
 MAR: Què li ha passat, Júlia?
 JUL: *Ha volat* [% vol dir «ha rodat»]. (1;11*b*)
- [19*m*] MAR: On aniran, Júlia, on aniran? [% els ninotets].
 JUL: *A dormir* [% a mir]. (1;11*b*)

En primer lloc, de la taula 8 i de les seqüències de [19] es desprèn que els pares usen, en les seves preguntes, referències al passat i, menys sovint, al futur. Si jutgem per l'adequació de les respostes de la nena, sembla que

aquesta entén allò que se li demana i, entre allò que se li demana, hi ha, és clar, la situació en el temps. Hom podria adduir, no sense raó, que hi ha pistes contextuais (lingüístiques o no) que afavoreixen o faciliten aquesta interpretació, a saber:

1) presència d'adverbis o expressions temporals: *aquest matí* a [19a], *ara* a [19c], *ahir a la nit* a [19d], *demà al matí* a [19i];

2) presència en el context físic de l'objecte del qual es parla, per exemple a [19b], [19f], [19h]; o

3) combinació d'aspectes conceptuals i referencials, per exemple a [19j] el tema del qual es parla són *les pedretes*, com es desprèn de la seva posició dislocada i del mateix fet de tenir-les al davant en el context físic, tema que és compartit per la mare i la nena; es demana per un lloc, *on*, en què es van *agafar*; amb tota aquesta informació compartida és, en part, irrellevant la contribució a la interpretació de l'oració que hi aporta l'auxiliar temporal *vam* per obtenir una resposta adequada.

En efecte, les dades de producció natural, com és el cas que aquí ens ocupa, no són el millor test per mesurar la comprensió; per això existeixen dissenys més adequats com són els experimentals. Tot i així, tampoc no s'han de deixar totalment de banda ja que també ens aporten informació en el sentit que en aquest tipus de dades s'hi aprecia una comprensió no gens menystenible.

En segon lloc, i sigui com sigui que interpretin els nens aquestes preguntes, si no entenguessin en absolut el temps, i en concret el temps vehiculat a través de les formes verbals, les respostes oracionals (les que contenen un verb) dels infants haurien d'evidenciar errors en les peces verbals, és a dir, si no comprenguessin el contingut temporal dels elements del paradigma verbal tant els faria triar-ne un o un altre del repertori que els proporciona l'*input*, el qual, com acabem de discutir, presenta una certa variació. Ja hem vist que això, que es produeixin errors, no succeeix en el cas de preguntes formulades en present. Vegem-ho ara en el cas de les preguntes formulades en altres temps, com són els exemples de [19].

Com vehicula la Júlia la referència al passat i al futur en les seves respostes oracionals? Doncs, com es pot observar pels elements destacats en cursiva, al començament en infinitiu. De mica en mica, i sempre dins del període inicial que estem abordant, la nena incorpora altres formes per al passat, en concret el passat compost, tant amb l'auxiliar *haver* com sense.¹⁰⁰ La possibilitat d'emprar l'infinitiu es manté al llarg de l'evolució ja que és una opció legítima, com hem vist en estudiar els infinitius que hem anomenat *legítims*

100. Sobre l'omissió de l'auxiliar en les perífrasis del passat compost, vegeu l'apartat 6.3.3.

en l'apartat 5.2.2 del capítol 5. La taula 9 pretén aportar una visió gràfica al que s'acaba d'exposar.

TAULA 9
*Evolució de les formes verbals en les respostes de la Júlia
(1;9b-1;11b)*

<i>Preguntes dels pares</i>	<i>Respostes de la nena</i>
passat (què haver + pp)	infinitiu ↓ ↓ participi ↓ ↓ haver + participi
futur	(a) + infinitiu

Per tant, l'element plurivalent del paradigma verbal inicial dels infants *no és el present*, cosa que seria possible si aquest en la gramàtica primerenca estigués mancat de temps, sinó l'*infinitiu*, forma verbal que per les seves pròpies característiques no és una forma de temps —no té morfologia temporal, ni explícita ni nul·la— i que, en conseqüència, és ferma candidata a adoptar aquest caràcter polivalent. I això és vàlid tant per al sistema infantil com per a l'adult.

Aquesta apreciació esdevé més important encara perquè la podem lligar a una propietat de les gramàtiques infantils que hem abordat, a bastament, en el capítol 5: el fenomen de l'infinitiu matriu opcional (IMO). Hem vist que els nens produeixen infinitius com a verb principal o declaratiu. Hem defensat que l'anàlisi més adequada per als IMO se situa en el marc de la hipòtesi del truncament (Rizzi, 1993-1994), que estableix que una estructura amb un IMO és una estructura truncada al nivell de ST (Sintagma Temps). El fet de no posseir una projecció com aquesta, hem proposat, fa que la interpretació temporal d'un infinitiu (IMO) sigui lliure: present, passat o futur, i també modal (vegeu l'apartat 5.3). L'observació que, tampoc en la gramàtica adulta, els infinitius no tinguin temps afavoreix, en part, que s'utilitzin amb referències variades de temps.

Ho presentarem d'una altra manera perquè es vegi més clara la proposta. Al principi, els infants entenen (o intueixen) el temps, però gaudeixen d'un

repertori morfològic molt reduït, de la mateixa manera com, en general, el seu repertori lèxic és força limitat en comparació amb l'adult o amb el que ells mateixos posseiran tan sols pocs mesos més tard. Sembla també que aquelles unitats que sí que formen part del seu bagatge actiu, com són les formes verbals de present, són enteses i usades com pertoca, és a dir, en present. I per què les de present són més freqüents i les primeres a ésser utilitzades? No són aliens a aquesta pregunta tant els factors d'ordre cognitiu —és més fàcil entendre i processar allò que és present, l'*aquí i ara*—, com els factors relatius a l'*input* —són, efectivament, i amb diferència, les formes més freqüents en el llenguatge adult (vegeu la taula 7). Finalment, si és cert, com venim defensant aquí, que les gramàtiques infantils primerenques «tenen» temps, quan els infants s'han de referir a moments altres que el present, a falta dels elements adequats, se serveixen d'unes unitats supletòries pel que fa al temps, com són els infinitius.

Per simplificar, el que s'acaba de suggerir queda recollit esquemàticament a [20]:

- [20] Formes verbals del període inicial
 - [20a] Les formes verbals de present són, en efecte, presents.
 - [20b] La referència a altres temps es vehicula a través dels infinitius.
 - [20c] Les formes verbals de passat són poques, però quan s'usen el seu contingut és passat.

El que s'enuncia a [20] permet donar compte, d'una manera unificada, de la (poca) varietat de formes verbals i del fenomen de l'IMO durant el primer període sintàctic, que es caracteritza per la manca de contrastos morfològics de temps.

Els suggeriments i les observacions fetes a partir del català són també aplicables al castellà, com mostren les seqüències que reproduïxo a continuació:

- [21] María (castellà)
 - [21a] MAR: ¿Eso lo has pintado tú antes? A qué sí?
NEN: Este a o *pia* [% pintar]. (1;7)
 - [21b] MAR: ¿Qué me vas a decir?
NEN: Asia [% gracias].
MAR: Gracias. (1;7)
 - [21c] MAR: ¿Mañana dónde vamos a ir?
NEN: ¡Aquí!
MAR: Aquí no. (1;7)
 - [21d] MAR: ¿Tenía pupa?
NEN: Sí.
MAR: ¿Tenía pupa Encarna?

- NEN: Mamá e pupa a tata. (1;7)
 MAR: ¿Qué ha pasao, María?
 NEN: *Acá* [% caer] a bota. (1;7)
 [21e] PAR: Oye, ¿has sido buena hoy en el cole?
 NEN: No.
 PAR: ¿Qué has hecho?
 NEN: *Maia* [% mala]. (1;7)
 [21f] PAR: ¿Qué tenías cuándo estabas malita?
 NEN: *Tenía* pupa.
 PAR: ¿Tenías mucha pupa?
 NEN: Sí.
 PAR: ¿Dónde te dolía?
 NEN: [Señalando la carita] *Aíá* [% dolía] e(s)ta pupa.
 PAR: ¿Ahí tenía pupa? (1;7)
 [21g] MAR: ¿Sabes dónde vamos a ir?
 NEN: A calle. (1;7)
 [21h] MAR: ¿Dónde se habrán ido?
 NEN: *Quilli* [=tío/a] a calle.
 MAR: ¿Se ha ido a la calle? (1;8)
 [21i] MAR: ¿Te has enfadado? Toma. Ale, di adiós que nos vamos. Di, adiós papá, con las gafas puestas. Ponte las gafas y di adiós a papá.
 NEN: *A loto* [% se ha roto]. (1;9)
 [21j] MAR: Uy! ¿Qué te ha pasao?
 NEN: *Acá* [% caer].
 MAR: ¿Te has caído?
 NEN: Sí.
 MAR: *Mecachis*. (1;9)
 [21k] MAR: ¿Quién te la ha regalado?
 NEN: *Nines*.
 PAR: Una leche, tu padre. (1;9)
 [21l] MAR: ¿Qué ha hecho papá?
 NEN: *Achó* [% flor] e *quitá*.
 MAR: La flor, la ha quitado y mamá, ¿qué le va a hacer a papá?
 NEN: *Tástás* [% dar tástás] en el culo, mamá e culo. (1;9)

Si el que s'ha formulat en aquesta secció és plausible, ens haurem de demanar sota quina teoria de l'adquisició i sota quina hipòtesi pot quedar acollit el panorama dibuixat. Tot fa pensar que les dades presentades tan sols s'encabeixen en un model que proposa que el sistema computacional inicial ja és força complex i complet, dit d'una altra manera, que els infants tenen coneixement de la sintaxi funcional i que, per tant, projecten categories funcionals que hostatgen el tret adequat en el seu nucli. En el cas de les formes de present, el tret que porta el nucli T és [-pass]; en el cas dels infinitius i altres

formes no finites el nucli T no es projecta perquè s'insereixen en estructures truncades; si de cas allò que es projecta és un nucli Asp, tal com s'ha defensat als dos capítols precedents (vegeu els apartats 5.4 i 6.3.4).

Aquesta visió dels fets està en consonància, doncs, amb els autors que defensen l'existència d'una estructura funcional completament especificada. El *dèficit* cal trobar-lo no en la sintaxi sinó, si de cas, en un lèxic encara pobre. En la línia de Borer (1996, 1997) i de Gleitman (1991), volem suggerir que l'infant té una màquina gramatical lèxicament immadura, potser com a conseqüència d'un sistema conceptual també immadur, que compensa gràcies als mecanismes formals (gramaticals) que té al seu abast. Dit d'una manera més simple, no és el lèxic el que porta cap a la sintaxi sinó, a l'inrevés, la sintaxi la que condueix al lèxic (i a la semàntica que en deriva).¹⁰¹

7.2.2.2. *Efectes sintàctics derivats de la projecció de T*

Si com hem demostrat en la secció anterior els verbs de la primera fase —en la qual es discuteix, per part de diversos autors, que hi hagi proves suficients per postular la presència d'una projecció funcional T—, tant en català com en castellà, van acompanyats de morfemes l'elecció dels quals no és arbitrària, no podrem mantenir que aquells són meres projeccions d'una categoria lèxica V. Així, sobre la base de proves de variació morfològica de les formes verbals documentades i de la seva adequació contextual s'ha proposat que els infants són conscients, en alguna mesura, de la noció de flexió verbal, que hi apliquen una certa anàlisi i que, en conseqüència, no poden ser pas apreses «de memòria». Aquest tipus de proves troben una resposta més adequada en una proposta que postuli l'existència d'una categoria funcional T des del començament que no pas en una que entengui que els infants segueixen, de primer, pistes de tipus lexicosemàntic.

Aquesta hipòtesi fa, evidentment, una sèrie de prediccions en l'àmbit de la sintaxi, que presentaré tot seguit. El tipus de prediccions es refereixen, bàsicament, als següents aspectes:

101. Borer (1997) discuteix l'estructura argumental dels verbs infantils. Com que el significat d'un verb varia segons el tipus de complement que l'acompanya —o que subcategoritza, en altres termes—, afirma que entendre el significat d'un verb és impossible sense conèixer els esquemes en què pot aparèixer i, per tant, sense conèixer la seva sintaxi: «if the precise meaning of verbs, and specially their argument structure, cannot be learned from situations, and even more radically, the meaning of verbs is modified depending on the syntax of the arguments, then clearly the pre-functional approach to acquisition cannot be maintained.» (Borer, 1997, p. 12).

- a) la distinció entre formes finites i no finites,
- b) la posició relativa dels clítics respecte del verb,
- c) la col·locació de la negació i
- d) el paradigma de la concordança i els subjectes (explícits o no).

En l'apartat present enfocaré els dos primers aspectes: *a* i *b*. A la negació, hi dedicaré un apartat particular (vegeu l'apartat 7.2.2.3). Quant al punt *d*, si bé en el model actual del PM es considera que la categoria funcional encarregada de legitimar el subjecte és el temps (T), existeix una correlació forta entre aquest i la concordança, per la qual cosa esperarem al capítol següent per abordar amb detall aquest tema, que aquí tan sols apuntarem.

Començaré per les dades relatives al punt *a*. Com hem vist tant en la secció anterior com en els capítols 5 i 6, dedicats gairebé exclusivament a les formes verbals no finites, els infants no confonen, en general, els contextos en què han d'usar unes formes i unes altres. En concret, el que no es documenta mai és una sobreextensió de les formes finites a contextos no finits (per exemple, no es ressenya mai una seqüència en què un verb finit sigui complement d'una preposició, com ara **Per menja*, o aparegui al costat d'un verb modal **Vol/pot camina*); sí, en canvi, hi ha una ampliació dels contextos en què pot aparèixer una forma no finita, però això ja ha rebut una explicació en els capítols 5 i 6. Per tant, es pot afirmar que els infants són sensibles a la distinció entre finit i no finit. En el cas dels infinitius, podem comprovar el que s'acaba de dir en els següents exemples, que són una selecció de les produccions de [10] i de [11] del capítol 5 (més alguna incorporació):

- [22] Català: preposició + infinitiu
- [22a] A dormir. (Pep, 1;8.0)
 - [22b] A picar. (Pep, 1;10.6)
 - [22c] Per pintar. (Pep, 2;0.0)
 - [22d] A seure. (Gisela, 2;2.6)
 - [22e] A jugar. (Júlia, 1;9.28)
 - [22f] A (dor)mir. (Júlia, 1;9.28)

- Castellà: preposició + infinitiu
- [22g] A tapar. (María, 1;7)
 - [22h] Mamá, a (dor)mir. (María, 1;7)
 - [22i] A bañar. (Emilio, 1;11.12)
 - [22j] A ata(r)lo. (Juan, 2;1.0)
 - [22k] Abajo a jugar. (Juan, 2;1.0)

- [23] Català: verb + infinitiu
- [23a] No li agrada cantar molt. (Pep, 1;10.6)
 - [23b] Anem a mirar. (Gisela, 2;2.6)

[23c] Vine a patinar. (Gisela, 2;4,25)

[23d] Vo(l) pujar. (Júlia, 1;10)

Castellà: verb + infinitiu

[23e] Voy a busca(r) la pelota. (María, 1;11)

[23f] Tenía que t(r)abaja(r). (María, 2;0)

[23g] Quiero cantar. (Emilio, 2;3,1)

Quant al punt *b*, seguint un suggeriment de Guasti (1993-1994) utilitzarem la distribució dels clítics respecte del verb en forma finita o no finita com a prova addicional per ratificar, d'una banda, que els nens no confonen aquests dos tipus d'elements verbals i, d'una altra, per demostrar que en les gramàtiques infantils cal postular la projecció de la categoria T, atès que la majoria d'anàlisis sobre els clítics pronominals comporten l'existència d'aquesta categoria, a la qual s'ha de moure el verb, per donar compte de la seva distribució, tant si es considera que els clítics d'objecte experimenten moviment des d'una posició argumental i s'adjunten al verb, situat a T, per l'esquerra en un procés d'incorporació (Kayne, 1991), com si es considera que es generen directament en una posició d'adjunt a V no argumental, coincidint amb la posició superficial, des d'on legitima el SD (nul o explícit) en la posició d'argument mitjançant una relació de concordança (Borer, 1984).¹⁰²

Sigui com sigui que fem l'anàlisi dels clítics —que han estat i continuen essent un dels temes més controvertits al llarg de la història de la gramàtica generativa—, i aquí no ens definirem per cap ja que el gruix de les dades que tractem no mereix que hi aprofundim més, comprovem que l'àmbit funcional s'hi veu necessàriament implicat: el clític, bé inicialment bé per derivació, ocupa una posició per sobre de SV, en el domini funcional. Per tant, la col·locació dels clítics és una bona prova per decidir si els nens saben distingir entre formes finites o no del verb. Com és sabut, tant en català com en castellà, la posició dels clítics és diferent segons aquesta distinció: els clítics es col·loquen a l'esquerra del verb en el cas dels elements finits i a la dreta en el cas dels no finits i dels imperatius. Un problema, però, que presenta la utilització d'aquest tipus de prova és que, inicialment, els nens ometen molts d'aquests elements clítics pel fet, entre altres raons, que són unitats no accentuades (d'una manera semblant a com ometen els determinants àtons). Tot i així, el que es comprova és que, quan hi són, els clítics apareixen en la posició

102. Recentment, Uriagereka (1995) forneix una solució de compromís entre ambdues visions. Al·lega que els clítics no poden ser arguments, sinó que representen la part funcional d'un argument que experimenta moviment al domini funcional.

adequada segons la característica finita del verb o no finita. Vegem-ho en les produccions següents:¹⁰³

- [24] Català
 [24a] (S*)en va. (Júlia, 1;11a)
 [24b] E(l) po(r)to aquí. (Júlia, 1;11a)
 [24c] PAR: I on té els peus el cavall?
 JUL: No, no en té [% no'n té]. (Júlia, 1;11b)
 [24d] Jo no en menjo de potitos. (Gisela, 2;2)
 [24e] MAR: On esta el papa Pep?
 PEP: Se n'ha anat. (Pep, 1;10)
 [24f] No li agrada aquí. (Pep, 1;10)
 [24g] M'hi he tirat. (Pep, 1;10)
- [25] Castellà
 [25a] S(e) ha (a)caba(d)o. (Emilio, 1;10b)
 [25b] Se cae e nene. (María, 1;7)
 [25c] Se cai. (Juan, 2;0)
 [25d] A ata(r)lo. (Juan, 2;1.0)
 [25e] Sí se pega. (Juan, 2;3)
 [25f] Muerde, me merde. (Juan, 2;4)
 [25g] Tómale opa. (Juan, 2;4)

D'acord amb l'apreciació de Guasti (1993-1994), les dades sobre la cliticització, és cert, no són gaire contundents pel fet que els clítics són usats en un nombre de casos relativament baix en els contextos obligatoris. L'única afirmació que es pot fer, com ja hem dit, és que quan s'empren apareixen en la posició correcta. Una altra observació que també resta força a l'argument rau en el fet que gairebé no es ressenyen, dins del període estudiat, ocurrencies de pronoms enclítics, és a dir en posició postverbal; els únics dos casos clars són els de Juan, a [25d], [25g]. En els altres nens, hi ha ocurrencies de pronoms enclítics tan sols una mica més tard, com il·lustren [26] i [27]:

- [26] Català
 [26a] Mama, aixeca't [% ateta't]. (Júlia, 2;1a)
 [26b] MAR: Júlia, i amb el gos què he de fer?

103. El clíctic *se* de les construccions impersonals i pronominals rep una anàlisi diferent de les que hem apuntat més amunt per als clítics d'objecte. Tot i així, com que segueix el mateix patró que aquests pel que fa a la posició que ocupa segons que la forma verbal que acompanyi sigui finita o no, hem inclòs aquest clíctic entre les dades analitzades.

- JUL: Posar-lo [% potà-lo]. (Júlia, 2;1*b*)
 [26*c*] Dóna'm la pilota. (Pep, 2;2)
 [26*d*] Vine papa, (ai)xeca't. (Pep, 2;3)
 [26*e*] Dóna'm la pantera, Núria. (Gisela, 2;6)
- [27] Castellà
 [27*a*] Témele [% tráemele]. (Emilio, 1;9)
 [27*b*] Tocarlo. (Emilio, 2;1*a*)
 [27*c*] Dámelo. (Emilio, 2;1*b*)
 [27*d*] Vete, mama. (María, 1;10)
 [27*e*] Áb(r)elo, vale, áb(r)elo. (María, 1;10)
 [27*f*] Da(r)le culo. (María, 1;10)
 [27*g*] (D)éjale a papá, (d)éjale. (María, 1;11)
 [27*h*] Levá(n)tate. (María 2;0)
 [27*i*] Sié(n)tate. (María, 2;0)

Tanmateix, els exemples pertanyents a 1;9 de l'Emilio i a 1;10 de la María encara es podrien considerar dins del primer període estudiat.

L'omissió, o millor dit, la no realització dels clítics pronominals, com tampoc la del determinant, no són un tema en el qual ens detindrem en aquest estudi. Es tracta, en efecte, d'un tema més complex, del qual creiem que no estan exemptes explicacions des de l'àmbit de la fonologia o de la prosòdia, i que afecta un període de temps molt més llarg; fins i tot després que la sintaxi de l'oració simple es pot dir que ja està força assegurada, cap als dos anys i mig, encara es documenten clítics no realitzats. Això no obstant, i per concloure aquest apartat sobre els clítics, hem de retenir de les dades presentades —insistim, no prou contundents— que no es detecten errors ni sistemàtics ni no sistemàtics en la col·locació dels clítics, cosa que abona la idea que els infants són capaços de distingir la sintaxi específica de les formes verbals finites i de les no finites, i que això és un producte de la presència de categories funcionals com T (i, potser, ConcO).

7.2.2.3. *La negació oracional inicial*

En aquest apartat seguiré molt de prop dos treballs anteriors sobre l'adquisició de la negació (Bel, 1996, 1997*a*). En aquests treballs es parteix de l'observació que, inicialment, al principi de l'estadi de dos mots, els infants produeixen enunciats com els de [28] que, evidentment, no formen part de la corresponent gramàtica adulta; en aquests exemples el marcador negatiu apareix postposat al verb. Al costat d'aquestes dades, se n'observen d'altres, com són les de [29], on la negació se situa davant el verb, d'acord amb la gramàtica

adulta i en consonància, doncs, amb el model rebut pels infants; aquest fet no havia estat destacat prèviament en la bibliografia:¹⁰⁴

[28a] Menja no. (Català)

[28b] Corre no. (Castellà)

[29a] No menja. No mengis. (Català)

[29b] No corre. No corras. (Castellà)

Una anàlisi detallada d'aquestes dades demostra que la col·locació del marcador negatiu en aquest primer període no és arbitrària, sinó que respon a fenòmens interns que s'expliquen dins la mateixa gramàtica. Cal advertir, abans de passar a estudiar les dades, que els exemples de [28] no responen a una dislocació del verb. En primer lloc, l'observació directa dels enregistraments revela que no es produeix cap pausa entre el verb i la negació, és a dir, la pronunciació no és *menja, no* sinó que es presenta en una sola unitat entonativa, si fa no fa com els exemples de [29] amb la negació preverbal. D'oracions amb dislocació del verb, sí que n'hi ha força, de documentades, però sempre amb el verb en infinitiu: *Petar, no* (Júlia, 1;9a), *Plorar, no* (Júlia, 1;9b); *Nene acá(er), No* (María, 1;9). Com que aquests enunciats són bons i freqüents en el llenguatge adult, no han merescut la nostra atenció.¹⁰⁵ En segon lloc, la reproducció d'un parell de seqüències en què apareix una negació postverbal del tipus comentat, una en cada llengua, servirà per evidenciar que una anàlisi que proposi que el verb es presenta en una posició dislocada no dóna compte d'aquestes produccions tan creatives dels infants:

104. Per a aquests articles es va treballar només amb dues nenes: la Júlia, catalanoparlant, i la María, castellanoparlant. Com que en els altres quatre nens del corpus no hi ha instàncies de negació postverbal, l'estudi d'aquest fenomen se circumscriu a les dues nenes indicades. Pel que fa a la novetat del tema, val a dir que amb posterioritat a aquests dos treballs, Capdevila (1996) també relaciona casos de negació postverbal en les dades dels infants catalanoparlants, si bé situa la seva anàlisi dins de la hipòtesi de l'estadi prefuncional.

105. Podriem dir que aquests exemples són instàncies de negacions anafòriques, en les quals la relació de negació es dóna entre el marcador negatiu i uns elements (en aquest cas el verb) que no formen part de la mateixa clàusula, cosa que queda indicada per la pausa (o la coma, en la transcripció ortogràfica). En aquest sentit, Meisel (1997, p. 236-237) proposa que *Esto, no; Jugar, no* són negacions de constituents i que, en aquests casos, el marcador negatiu es col·loca darrere l'element negat. Aquest tipus de produccions —freqüent, com diem, tant entre la producció infantil com adulta— hauria de constituir, segons l'autor, una font d'errors en la negació oracional; tot i així no documenta cap seqüència amb l'ordre [V+Neg]. Aquesta indicació confirma l'originalitat de les dades amb la negació postverbal que presentem aquí; d'altra banda, no podem compartir la insinuació de Meisel que els enunciats amb una negació de constituent, en els seus termes, siguin l'origen de produccions errònies per tal com responen a una estructura ben diferent (confirmada per la entonació) i perquè, en tractar-se d'estructures possibles, no s'abandonen mai.

[30a] Català (Júlia, 2;0b)

[La mare i la nena manipulen dos ninots, que representen la Blancaneus i un follet.]

MAR: Què fan ara? [% els posa junts].

JUL: Epimen [% estimen].

MAR: I ara posa'ls que no s'estimin.

JUL: [% els separa].

MAR: I ara, què fan? [% els posa estirats].

JUL: Momint [% dormint].

MAR: I ara, què fan? [% els torna a posar junts un altre cop].

JUL: Pimant [% estimant].

JUL: Epimen [% estimen].

MAR: Ara posa'ls que no s'estimin.

JUL: *Epimen no* [% mentre els agafa i els separa].

[30b] Castellà (María, 1;9)

[La mare i la nena són a la terrassa. Parlen sobre les plantes.]

MAR: Sí, eso pincha. Esto es un pino que era un pino cuando era un pino, pero ahora ya está seco.

NEN: Pita, pinta [% pincha].

MAR: Pincha.

NEN: *Co(r)ta no*, pincha.

MAR: No corta, no, pincha.

La pregunta que hom es planteja, a la vista de les produccions de [28] i de [30], és la següent: com s'explica que, si les dades que rep el nen quant a la posició de la negació en llengües com el català o el castellà corresponen sempre a la posició preverbal, aquest manifesti dos ordres, preverbal i postverbal? Encara més, per què, com s'intentarà mostrar a continuació, no sembla que ambdós ordres siguin fruit d'una distribució arbitrària?

En termes descriptius, i des del punt de vista de la col·locació de la negació, el període estudiat es pot dividir en dues fases:

[31a] Fase I: [Neg V] i [V Neg]

[31b] Fase II: [Neg V]

Aquestes fases es poden observar amb més detall en els següents exemples, on [32] i [33] pertanyen a la fase I i [34] a la fase II:¹⁰⁶

106. Pot sobtar que les dates que apareixen al costat dels exemples de la Júlia, en aquesta secció, no corresponguin a les dates dels enregistraments amb què s'ha vingut treballant fins aquí. Val a dir que durant el període en què es van detectar aquests tipus d'oracions negatives, se'n va fer un seguiment detallat mitjançant un diari d'anotacions amb l'objectiu d'incrementar les dades sobre aquest tema, que fins aleshores, com hem assenyalat, havia passat desapercebut.

- [32] Júlia: expressions amb no postverbal
- [32a] Punxa no. (1;11.15)
 - [32b] Mema no [crema no]. (2;0.0)
 - [32c] La Júlia canta no. (2;1.1)
 - [32d] A Neus estima no. (2;1.9)
 - [32e] A Neus no trenca no [no es trenca]. (2;1.9)
 - [32f] No, posa no [les cames plegades la nina]. (2;1.11)
- [33] Expressions imperatives negatives
- [33a] No'n vagis. (2;0.8)
 - [33b] No cantis. (2;0.19)
 - [33c] No ploris. (2;0.21)
 - [33d] No't mengis la *txitxa*, gos (2;1.15)
 - [33e] No cantis nero, papa. (2;1.23)

Les dades de [32] i de [33] pertanyen a la primera fase, durant la qual es manifesten ambdós ordres. Això no obstant, l'ordre relatiu de la negació i del verb només vacil·la en casos en què la morfologia verbal és o bé nul·la o bé molt pobra (exemples de [32]). En canvi, quan la nena estudiada expressa ordres negatius (dades de [33], amb les formes pròpies del present de subjuntiu), la posició de la negació és sempre correcta en relació amb el verb, i d'acord amb el model adult. En contrast amb el que s'ha dit a propòsit de les produccions de [32], quan la morfologia verbal és evident, com ocorre amb les formes de [33], la posició de la negació no vacil·la i sistemàticament en aquests casos la negació és sempre preverbal.

Això mateix s'observa en la segona fase, en la qual hi ha una riquesa morfològica més gran i on ja no hi ha constància de cap negació postverbal. Vegem-ne alguns exemples:

- [34] Expressions amb no preverbal
- [34a] La mama no pobava [% trobava el xumet]. (Júlia, 2;1.10)
 - [34b] La Júlia no vol la pastanaga. (Júlia, 2;1.15)
 - [34c] La mama no podia [% fer això]. (Júlia, 2;1.15)
 - [34d] La Júlia no volia [% tocar el bigoti del llagostí]. (Júlia, 2;1.23)

Furgant entre les produccions dels infants castellanoparlants, l'única que presenta dades sobre la negació oracional com les que estem discutint aquí és la María. Algunes de les seves produccions rellevants són les següents:

- [35] María (1;7)-(1;8)
- [35a] Notá nenes [no están los nenes].
 - [35b] No'stá a bota [no están las botas].

- [36] María (1;9)
 [36a] No oi(g)o.
 [36b] Quita no, quita no.
 [36c] Co(r)ta no, pincha.
 [36d] Guaguau no pasa, pasa.
- [37] María (1;10)
 [37a] Nene sito no, e sienta no [% sienta no, se sienta no].
 [37b] Gusta sí.
 [37c] Aquí no pintas.
 [37d] Aquí sí pintas.
 [37e] No supa guaguau [% no chupa/chupes perro].

A l'edat d'1;7 i 1;8, la María només utilitza, en el corpus transcrit, el marcador *no* amb el verb *estar* i ho fa d'acord amb l'ordre [Neg V]. A 1;9 tots els exemples, menys dos, pertanyen a l'ordre [V Neg] i és a 1;10 quan, si bé encara es documenta una oració amb la negació postverbal, la majoria d'exemples pertanyen a l'ordre [Neg V], com el castellà adult. Malgrat que el total d'enunciats amb la negació postverbal és reduït, cal afegir-hi que també ho és el total d'oracions negatives, entenent per oració negativa aquella en què es nega un verb en forma finita. Així doncs, les cinc oracions negatives produïdes per la María, entre 1;7 i 1;10, amb l'ordre [V Neg] constitueixen una tercera part del total de quinze oracions negatives recollides durant aquest mateix període. Precisament, a partir del moment en què es manifesta un domini de la posició de la negació, a partir d'1;11, augmenta considerablement la presència d'oracions negatives (i, és clar, no només negatives) en el corpus recollit.

Com podem explicar aquests fets al voltant de la negació oracional? Les dades descriptives indiquen que tot posant en relació la morfologia verbal i el tipus de marcador negatiu. Precisament, en la teoria lingüística dels inicis dels noranta es va proposar un paràmetre per a la negació que, d'una manera informal, es pot formular com segueix:

- [38] Paràmetre de Neg: Laka (1990), Ouhalla (1990), Zanuttini (1991)
 Neg pot ser intern o extern a SFlex. En concret, Neg selecciona ST com a complement en algunes llengües i en d'altres no.

La idea que voldria remarcar en relació amb aquest paràmetre és que el temps (T), que és un element constituent de SFlex, és sensible al tipus de negació oracional que manifesten les llengües. En concret, i seguint Zanuttini (1991), les llengües expressen la negació mitjançant un paràmetre [38] especificat per a dos valors: SNeg-1 o SNeg-2, del qual deriva la generalització de [39]:

[39] Paràmetre de Neg

[39a] SNeg-1: [SNeg [... [ST [...]]]]: italià, castellà, català.

[39b] SNeg-2: [ST [... [SNeg [...]]]]: piemontès, francès col·loquial.

[40] Generalització del paràmetre de Neg

Les llengües expressen la negació oracional mitjançant marcadors negatius preverbals (SNeg-1) o postverbals (SNeg-2). SNeg-1 depèn de la presència en el seu domini de la projecció funcional ST; SNeg-2 és independent de la presència o absència de ST.

La predicció que fan [39] i [40] és la següent: si no hi ha ST, o si aquest no és prou evident, SNeg-1 no pot aparèixer ja que no se satisfarien els seus requeriments de selecció categorial; al contrari, SNeg-2 no resulta afectat per la presència o absència de ST ja que la seva posició estructural és inferior a ST.

I, arribats en aquest punt, voldria fer unes consideracions breus sobre els imperatius perquè constitueixen un conjunt de dades reveladores. Els imperatius, que es caracteritzen per ser defectius quant al temps, no poden aparèixer amb un marcador negatiu del tipus SNeg-1, ja que aquest necessita un ST; per aquest motiu, llengües com el català i el castellà han de recórrer a altres mecanismes per expressar una ordre negativa, com és manllevar una forma, la del subjuntiu, amb morfologia de temps evident. Vegeu el contrast entre el català i el piemontès:

[41a] Parla! / *No parla! / No parlis! (2a sing., subj.) (català).

[41b] ¡Habra! / *¡No habla! / ¡No hables! (2a sing., subj.) (Castellà).

[41c] Parla! / Parla nen! (2a sing., imper.) (piemontès).

Tornem ara a les dades d'adquisició. Atesos els dos esquemes de [39], podem donar compte de les produccions de [32] i de [33]. Mitjançant la representació de [39a], donem compte de la negació preverbal,¹⁰⁷ que es correspon amb la representació del català adult. Amb la representació de [39b], es poden recollir els casos de negació postverbal; i, precisament, els infants atorguen aquesta representació només a aquelles formes verbals amb poca evidència de morfologia temporal; en altres paraules, només quan tenen poques o nul·les pistes morfològiques, com passa amb les formes de [32] o [36] —que es corresponen amb la tercera singular del present d'indicatiu, segons la llengua adulta, i que morfològicament es poden analitzar com a [arrel + vocal

107. Sense entrar en gaires detalls tècnics, tindriem el verb situat a T, on d'acord amb la teoria de la comprovació del PM verificaria el tret morfològic de temps, evident en la seva morfologia —i, per tant, fort— en el cas dels imperatius negatius.

temàtica]—, utilitzen un marcador negatiu, postverbal, que es caracteritza per ser insensible a la presència/absència de ST. Quan la morfologia verbal és evident, com passa amb els imperatius negatius (exemples de [33]) o amb les formes verbals més variades i posteriors en l'evolució (exemples de [34] o de [37]), el valor del paràmetre triat és aquell en què Neg selecciona ST.¹⁰⁸

Resumint: en els estadis i en els contextos que manifesten poca morfologia verbal, allò que fan els nens és col·locar indistintament SNeg davant o darrere del verb, mentre que en els estadis i en els contextos en què hi ha més morfologia, el col·loquen sistemàticament davant del verb, fins que arriben a un estadi de desenvolupament del sistema funcional que els permet establitzar el paràmetre i SNeg apareix sempre precedint el verb.

Recentment, Zanuttini (1997) ha revisat la seva proposta i l'ha formulada en uns altres termes. Segons la seva anàlisi actual, el marcador negatiu és sensible, no a la presència (o absència) d'un element que expressa temps, sinó a la d'un element que expressa mode. Això vol dir que els marcadors negatius que apareixen en clàusules interpretades com a ordres, prohibicions, invitacions o recomanacions (el ventall d'interpretacions associades a la força il·locutiva d'un imperatiu) exigeixen l'expressió sintàctica del mode. Per mantenir aquesta idea cal dir que les formes de l'imperatiu (els de veritat, els afirmatius) no tenen especificació de mode (ni abstracta ni explícita): són l'arrel verbal més la vocal temàtica (i, de vegades, un morfema de concordança) (Zanuttini, 1997, p. 126-127). Tot i aquest canvi, podem mantenir la idea que necessitem una projecció funcional per donar compte de la distribució de les nostres dades sobre la negació: en efecte, d'acord amb Pollock (1997), en una estructura oracional tenim un tret de mode, que a més és [+interpretable], atès que aquest serveix per ancorar la situació denotada pel predicat a un món possible, real o irreal. Que hi ha una projecció per al mode en les gramàtiques infantils també ha estat proposat per diversos autors, entre els quals trobem Giannelli i Manzini (1996). Per tant, ens podem refermar en la idea que és la presència d'uns sufixos verbals (nivell morfològic), als quals van lligats uns trets que s'han de comprovar en la configuració adequada, el que determina la col·locació de la negació (nivell sintàctic) i explica, en darrer terme, la correlació

108. En les dades del corpus de la Júlia, trobem dues produccions tardanes amb negació postverbal en una seqüència en què aquesta posició alterna amb la preverbal: *No s'ha obrit; No ha obrit; Ha no s'obrit; Ha no obrit* (2;4.8). Aquests exemples que es consignen tres mesos després que la nena ha abandonat aquesta pràctica, semblen de natura diferent. En aquest moment evolutiu ja no podem dir que no hi hagi una projecció de T; fixem-nos que el temps verbal emprat és el passat perfet amb l'auxiliar clarament realitzat. El que aquests exemples ens indicarien, doncs, és que, en efecte, hi ha moviment de verb i que en algun cas és, fins i tot, més llarg del que cal, en passar l'auxiliar per sobre de la negació.

observada entre les distintes formes verbals i la posició que ocupa el marcador negatiu en les gramàtiques primerenques.

7.2.2.4. *Contra algunes proves de base lexicosemàntica*

Hem vist que la hipòtesi de l'aspecte abans que el temps i algunes anàlisis com la de Meisel (1985, 1994) (vegeu l'apartat 7.1) estableixen que les primeres formes verbals no són portadores per si mateixes de nocions de temps, sinó que aquestes deriven del valor semàntic de les propietats lèxiques dels verbs. En el capítol anterior ja hem rebutjat aquesta hipòtesi pel que fa a les formes no finites (vegeu l'apartat 6.4), tant pels inconvenients que planteja des d'un punt de vista teòric de l'adquisició com de les prediccions concretes que fa respecte de les formes verbals emprades pels nens. Vegem-ho ara amb les formes de present.

Partiré de la classificació de Meisel (1994), segons la qual tenim les prediccions següents, tot centrant-me, preferentment, en l'estudi de les formes verbals de present:

- [42a] Els verbs de canvi d'estat apareixeran en participi
- [42b] Els verbs d'estat apareixeran en present
- [42c] Els verbs d'acció apareixeran en imperatiu i infinitiu

Com també s'ha indicat en el capítol anterior, aquestes agrupacions presenten dificultats en si mateixes i més encara quan s'intenten aplicar a dades del llenguatge infantil primerenc per tal com, sovint, en les produccions hi manquen elements essencials per poder assignar un verb, o millor dit un predicat, a una categoria semàntica. Assumiré els riscos que comporta aquesta atribució a classes semàntiques, de la mateixa manera com els treballs que estic replicant, que també presenten aquesta mateixa dificultat.

Per fer aquest estudi, he classificat les formes de present del primer període de tots els nens en tres grups: «canvi d'estat», representat per verbs que presenten un resultat clar; «accions», o activitats que poden denotar un canvi d'estat, però el resultat de les quals no és clar; i «estats». Dit d'una altra manera, els primers, els verbs de canvi d'estat, posen l'accent en el resultat i els segons, els d'activitat, en el procés; són, d'alguna manera, un reflex del que en el capítol 5 (taula 4) hem anomenat *no processius* i *processius*, respectivament. D'acord amb les prediccions de Meisel (1994) i les de la hipòtesi de l'aspecte abans que el temps, hauríem de trobar que majoritàriament les formes verbals de present es corresponen amb verbs d'estat i, potser també, amb verbs d'acció. Comprovem-ho a partir de les taules 10 i 11.

TAULA 10
Tipus de verb usats en present. Català¹⁰⁹

<i>Nen(a)</i>	<i>Verbs de canvi d'estat</i>	<i>Verbs d'acció</i>	<i>Verbs d'estat</i>
Gisela (1;10-2;2)	cremar (5) caure (12)	menjar (1) pintar (2)	ésser (11) estar (2) voler (6) agradar (2) tenir (2)
Júlia (1;9b-1;11b)	tirar (2) escapar (2) anar-se'n (1) sortir (1) caure (3) portar (1)	menjar (1) pintar (2) pujar (5) volar (1) punxar (1) afaitar (1)	estimar (2) estar (1) voler (2) espantar-se (2) tenir (1)
Pep (1;6-1;10)	cremar (4) deixar (1) tirar (1) caure (1) tancar (1)	buscar (1) menjar (1) plorar (2)	voler (8) agradar (2) ésser (1)

Els resultats d'aquestes dues taules il·lustren la varietat de verbs en què podem trobar una forma de present. Si la hipòtesi de l'aspecte abans que el temps fos correcta en totes les seves prediccions, tindriem que la columna de l'esquerra, la dels verbs de canvi d'acció no hauria d'estar representada. Això tan sols es constata en castellà i, en concret, en el cas de l'Emilio, per al qual s'observa que el període en què no es ressenyen contrastos de temps és molt breu ja que a penes arriba a un mes; això queda corroborat amb la dada que el total d'ocurrències verbals tan sols és de quatre, totes pertanyents a la categoria de verbs d'estat.

En general, sembla observar-se un desequilibri entre la varietat de categories de verb en català i en castellà; en aquesta primera llengua hi ha més verbs (més lexemes verbals diferents) i la representació entre les tres categories és més equilibrada que no pas en castellà. L'única que sembla escapar, en part a aquesta generalització és la Maria: aquesta nena produeix més ocurrències de verbs de canvi d'estat (16 en total) que no pas d'acció (8 en total), contràriament al que sosté la hipòtesi de l'aspecte o la proposta de Meisel (1994), si bé hi ha un verb més de la segona categoria. El que destaca d'aquesta nena és la

109. Entre parèntesis, hi figura el nombre d'ocurrències de cada verb.

TAULA 11
Tipus de verb usats en present. Castellà

<i>Nen(a)</i>	<i>Verbs de canvi d'estat</i>	<i>Verbs d'acció</i>	<i>Verbs d'estat</i>
Emilio (1;10a-1;11)			estar (1) ser (2) saber (1)
María (1;7-1;9)	caer (7) sentarse (6) pasar (3)	pinchar (3) botar (3) cortar (1)	estar (58) ser (7) oír (1) tener (1)
Juan (1;9-2;5a)	caer (2) ir (1)	tener (1) comer (3) pegar (4)	estar (13) querer (2) ser (4) poder (4) saber (2)

gran quantitat d'exemples amb el verb d'estat *estar*, amb realitzacions diferents com hem indicat fa unes pàgines.

Resumint, no sembla pas que les dades de les taules 10 i 11 corroborin les hipòtesis que estem rebatent. Més aviat van en el sentit contrari. Si recordem el que hem observat en el capítol anterior sobre els participis, tampoc aquestes formes verbals no se circumscriuen als usos a què aquestes hipòtesis els ceneixen (vegeu l'apartat 6.4). Així doncs, constatem que en tots els casos les dades d'aquest treball es resisteixen a ser analitzades en el marc d'aquestes hipòtesis. Sí que s'observa una certa tendència —com també la detectàvem en el cas de les formes no finites— que determinades formes verbals apareguin més connectades a un tipus de categoria semàntica verbal determinada (a un tipus de situació), però no més que el que s'observa també per al llenguatge adult i que respon a principis gramaticals interns dels sistemes lingüístics que, si és cert que els infants els repliquen, també demostren conèixer fins a un cert punt. I aquí puc tornar a fer meves les paraules de Wagner (1997a) que si els infants seguíssin un comportament gramatical diferent al dels adults, en el sentit que utilitzarien la morfologia aspectual per marcar l'aspecte semàntic de les situacions (el sufix de participi per a les situacions tèliques, o de canvi d'estat, i el sufix Ø de present per a les situacions no tèliques, les accions i els estats), estarien gramaticalitzant —i gramaticalitzant erròniament— una noció, la de l'aspecte semàntic, no gramaticalitzada en la seva llengua. Encara més: en el curs del desenvolupament haurien d'*aprendre* (o potser *desaprendre*)

que allò que empraven per marcar una distinció morfològica inexistent en la seva llengua, la de l'aspecte semàntic, serveix per marcar una altra distinció: l'aspecte morfològic. També, estem en condicions d'afegir ara, haurien d'*aprendre* una altra cosa: que la localització dels esdeveniments en el temps no es fa amb l'ajuda de mecanismes aspectuals (utilitzant l'aspecte perfectiu allà on els adults emprarien el passat), sinó mitjançant mecanismes pròpiament temporals. Fixem-nos que si reduïm al mínim allò que, en el fons, s'està afirmant en la hipòtesi de l'aspecte —i seguidors—, ens queda que la morfologia aspectual és polivalent: tant serveix per vehicular continguts pertanyents al que se sol anomenar *aspecte semàntic*, com continguts temporals, com el que realment aporta a la significació d'un verb, que és, en paraules de Smith (1991), l'aspecte del punt de vista (vegeu l'apartat 6.4).

7.2.3. LES FORMES VERBALS DE PASSAT I DE FUTUR

Hem vist en les taules 1 i 2 com les formes de passat són escadusseres en el període inicial que acabem de comentar. Prenent el període en la seva totalitat, tampoc els resultats no eren gaire elevats; recordem-ho: les formes de passat representaven, en català i en castellà respectivament, el 17,9 % i el 12,7 % del total de formes verbals. D'altra banda, les formes referides al futur, encara tenien una representació més baixa: 3,4 % en català o 5,7 % en castellà. La taula 12 ens mostra quan i en quina seqüència apareixen els elements referits al passat.

L'examen de la taula 12 aporta un testimoni sobre la preferència inicial per les formes del perfet: dels sis infants, quatre «comencen» per aquesta forma verbal del passat. Aquesta dada la corrobora un altre fet: al principi, els nens produeixen participis sense l'auxiliar, en un període anterior al que s'assenyala en aquesta taula (vegeu l'apartat 6.3.3). També és la mateixa que podem llegir en altres treballs: Hernández-Pina (1984), Cortés i Vila (1991), López-Ornat (1994) o Ezeizabarrena (1996). Un cop presentada aquesta apreciació força general, la seqüència d'aparició de les formes restants no sembla gaire rellevant en relació ni amb la sintaxi ni amb la semàntica del temps: la variabilitat observada tant en la taula 12 com en els treballs ressenyats indica que la presència d'una forma o d'una altra en el si de l'oració simple és més aviat dependent de les característiques de la interacció comunicativa més que no pas de fets interns al desenvolupament del temps.¹¹⁰ Pel que fa a les categories

110. Un altre tema, evidentment, afecta el desenvolupament de la seqüència dels temps, tema que ens situa en un moment evolutiu posterior. Sobre aquest punt, vegeu, per exemple, Hollebrandse (1997).

TAULA 12
Seqüència d'aparició de les formes del passat¹¹¹

Llengua	Nen	Formes verbals de passat		
Català	Gisela	Perfet <i>l'he tirat</i> 2;2	Imperfet <i>era en Jordi</i> 2;8	
	Júlia	Perfet <i>ha anat</i> 1;11 <i>b</i>	Imperfet <i>estimaven</i> 2;0 <i>b</i>	Indefinit <i>no va va</i> 2;1 <i>a?</i> <i>va escapar</i> 2;1 <i>b</i>
	Pep	Perfet <i>ha perdut</i> 1;6	Imperfet <i>baixava</i> 2;2	Indefinit <i>va plorar</i> 2;1
Castellà	Emilio	Perfet <i>s'ha acabao</i> 1;10 <i>b</i>	Imperfet <i>que estaba</i> 2;5	
	María	Perfet <i>ha roto</i> 1;9	Imperfet <i>tenía pupa</i> 1;7	Indefinit <i>s'acabó</i> 1;10
	Juan			Indefinit <i>fue</i> 2;5

semàntiques dels verbs que apareixen en passat, hi ha verbs de característiques diferents, si bé es pot tornar a constatar una correlació entre la morfologia aspectual i l'aspecte semàntic o inherent en la línia discutida a la secció anterior i al capítol 6, com també es comprova en el llenguatge adult. Els següents exemples són una mostra representativa dels apunts que acabem d'exposar:

[43] Català

[43*a*] (L')he tirat. (Gisela, 2;2)

[43*b*] M'ha picat. (Gisela, 2;4)

[43*c*] Era en Jordi P. I no ve ningú. (Gisela, 2;8)

111. Les etiquetes emprades segueixen el sistema del castellà d'acord amb la taula de correspondències següent:

Català	Castellà	Terme emprat
Preterit imperfect	Pretérito imperfecto	Imperfet
<i>cantava</i>	<i>cantaba</i>	
Preterit perfet (perifràstic)	Pretérito indefinido	Indefinit
<i>va cantar</i>	<i>cantó</i>	
Preterit indefinit	Pretérito perfecto	Perfet
<i>ha cantat</i>	<i>ha cantado</i>	

- [43d] Ha anat. (Júlia, 1;11b)
- [43e] Ha amagat. (Júlia, 2;0a)
- [43f] S'ha amagat. (Júlia, 2;0a)
- [43g] (Es)timaven. (Júlia, 2;0b)
- [43h] Ha trencat a cap. (Júlia, 2;1a)
- [43i] A Júlia no trobava. (Júlia, 2;1a)
- [43j] (Es) va escapar. (Júlia, 2;1b)
- [43k] Ballava. (Júlia, 2;2)
- [43l] Movia el cap així. (Júlia, 2;3)
- [43m] No s'ha obrit. (Júlia, 2;4)
- [43n] (S')ha perdut. (Pep, 1;6)
- [43o] Se n'ha anat. (Pep, 1;10)
- [43p] Un peixet ha trobat el Pep. (Pep, 1;10)
- [43q] Què ha passat? (Pep, 1;11)
- [43r] Va plorar. (Pep, 2;1)
- [43s] Baixava. (Pep, 2;2)
- [43t] Estava el nen... (Pep, 2;2)
- [43u] S'ha fet pupa. (Pep, 2;3)

[44] Castellà

- [44a] S(e) ha (a)caba(d)o. (Emilio, 1;10b)
- [44b] He roto. (Emilio, 2;0)
- [44c] Se ha perdido. (Emilio, 2;1a)
- [44d] Se ha caído. (Emilio, 2;1b)
- [44e] Se ha rompido. (Emilio, 2;4)
- [44f] No, se han escapado las orejas. (Emilio, 2;4)
- [44g] Una niña que estaba. (Emilio, 2;5)
- [44h] Si fue, e fue solo. (Juan, 2;5a)
- [44i] Si fueron todos. (Juan, 2;5b)
- [44j] Tenía pupa. (María, 1;7)
- [44k] (Se) ha roto [% loto]. (María, 1;9)
- [44l] S(e) acabó. (María, 1;10)
- [44m] M(e) ha chupa(d)o. (María, 1;10)
- [44n] S(e) ha perdido el pendiente. (María, 1;10)
- [44o] Ya está, ya s(e) ha levantado [% avanzado]. (María, 1;11)
- [44p] Sí se que, se cayó todo. (María, 1;11)
- [44q] S(e) ha chamuscado [% muscao]. (María, 2;0)
- [44r] L(e) he comp(r)a(d)o a Manena uno sapato. (María, 2;1)
- [44s] Ese era mi sitio. (María, 2;1)

Una dada interessant de què no dona compte, amb exactitud, aquesta llarga selecció d'exemples és la presència aclaparadora de formes del perfet, tant en català com en castellà, en les referències al passat. Del total de formes de passat, 191 en català i 248 en castellà, prenent en consideració tot el període

estudiat (vegeu les taules 1 i 2), cap a un 90 % pertanyen al *perfet*. Això ens indica que, fins i tot quan els nens entenen i produeixen notòriament el temps, les converses en què es veuen immersos se circumscriuen bàsicament al *pas-sat immediat*.

Una altra circumstància digna també d'ésser ressenyada es refereix als subjectes. Si bé aquest tema el tractarem amb més detall en el capítol següent, els exemples anteriors indiquen que, en el període en què ja hi ha contrastos de temps, no es documenten gaires més subjectes, proporcionalment, que en el període anterior. Si la presència de subjectes fos una conseqüència directa i exclusiva d'un temps operatiu (semànticament i, en conseqüència, sintàcticament), mesurat en funció de la presència de contrastos de temps, hauríem de comptar amb més subjectes en aquest segon període. Però, com es dedueix dels enuncisats de [43] i de [44], els infants semblen «refractaris» a emetre subjectes. Probablement, la raó cal trobar-la en un altre domini. El català i el castellà són llengües de subjecte nul, és a dir, en determinades condicions poden ometre el subjecte. I aquí, i en general en el llenguatge infantil de què es disposa normalment en estudis de producció espontània, es donen les condicions òptimes perquè els subjectes puguin ser omesos d'una manera legítima: els contextos pregunta-resposta, que són aclaparadorament majoritaris en les transcripcions de producció natural. Com que normalment qui pregunta són els adults i qui respon, els infants, a aquests els correspon emetre enuncisats en què, si volen ser gramaticals, *no* han d'expressar el subjecte.

Pel que fa a les formes de futur, molt més exigües (36 en català, cosa que representa el 3,4 % de les formes verbals, i 120 en castellà, un 5,7 % dels verbs), els enuncisats relacionats a continuació il·lustren les formes documentades:

[45] Català

- [45a] Anem a mirar. (Gisela, 2;2)
- [45b] Les treurem amb els dits. (Gisela, 2;8)
- [45c] I a mi em posaràs un anell. (Gisela, 2;8)
- [45d] (Es) trencara(n). (Júlia, 2;1a)
- [45e] No sortirà. (Júlia, 2;3)
- [45f] Petarà. (Júlia, 2;3)
- [45g] Ca(u)rà. (Júlia, 2;4)
- [45h] Tu ploraràs. (Júlia, 2;5)
- [45i] Ta(n)carem aquest. (Pep, 1;11)
- [45j] Farem una altra pi(s)tola. (Pep, 2;2)
- [45k] Agafaràs. (Pep, 2;2)
- [45l] No, que s'escaparà la girafa [% rirafa]. (Pep, 2;3)

[46] Castellà

- [46a] ¿Vamos a contar? (Emilio, 2;3)
- [46b] Papá, nos iremos. (Emilio, 2;4)
- [46c] Voy a hacer un pipí ahora. (Emilio, 2;4)
- [46d] Aquí, voy a senta(r), sillita. (María, 1;10)
- [46e] No, voy a escribir [% esquibí]. (María, 1;11)
- [46f] Ay, que no, voy a sop(l)a(r) un g(l)obo. (María, 2;0)
- [46g] Voy a pone(r) sentadita, ¿vale? (María, 2;0)
- [46h] Y más, y más te voy a tirar. (María, 2;1)
- [46i] Te voy a hacer una peli. (María, 2;2)
- [46j] Vamos a guardarlos. (María, 2;2)
- [46k] ¡Ah! Se me va a enfriar [% efiá] un pie. (María, 2;2)
- [46l] Ahora voy a encende(r) ahora mismo la tele. (María, 2;3)
- [46m] Cuando va a tomar una caña. (María, 2;3)

En català i en castellà es percep una diferència d'ús entre les formes sintètiques i les perífrasis de futur: en la primera llengua, és molt més freqüent la forma sintètica (*Faré*, per exemple), mentre que en la segona ho és més l'anàlitica, la perífrasi *ir a + infinitiu* (*Voy a comer*, per exemple). Això no és sinó un reflex de la productivitat d'ambdues formes en el llenguatge adult corresponent, que també es constata en els treballs que hem anat ressenyant prèviament. D'altra banda, aquest fet està en relació amb la diferència d'ús observada en la construcció amb valor imperatiu *a + infinitiu*: *A comer*, per exemple (vegeu el que s'ha dit sobre l'alta productivitat en castellà d'aquesta forma en l'apartat 5.2.1).

7.2.4. ALTRES EXPRESSIONS NO FINITES: ORACIONS SENSE LA CÒPULA

Un dels arguments que presenten els defensors de la no operativitat inicial del temps —i, per tant, de la no projecció d'una categoria T— rau en l'absència d'auxiliars i del verb copulatiu *ser/estar* en els períodes inicials. Pel que fa a l'absència de l'auxiliar en el que hem anomenat *perífrasis aspectuals* (amb els verbs *haver* o *estar*, en català, i *haber* o *estar*, en castellà), ja n'hem parlat amb detall en el capítol anterior i hi hem proposat una anàlisi en termes de truncament (vegeu l'apartat 6.3.3). Hem vist, a més, que la no realització de l'auxiliar no era un fenomen generalitzat; així hem constatat casos d'alternança amb auxiliar i sense auxiliar. Abordaré en aquesta secció el cas de l'omissió —o no realització— de la còpula.

Les anàlisis més generalitzades proposen que la còpula ha de ser considerada un element funcional: no té estructura temàtica i no contribueix a la significació de l'oració de què forma part si no és, precisament, per aportar-hi

els valors de temps (i també de concordança). És per això que se sol proposar que es genera o s'insereix directament sota el nucli T i en aquesta posició es pot efectuar la verificació dels trets comuns de temps. Si aquesta anàlisi és correcta, l'absència del verb copulatiu de les produccions inicials infantils constituïria un indicatiu de la no projecció de T en la gramàtica corresponent; en aquest sentit es pronuncia per al català Capdevila (1996, p. 241-243). En el marc de la seva anàlisi, l'absència d'aquests elements no és problemàtica ja que cal entendre que aquesta no realització no només és permesa sinó que és obligada en una proposta que propugna que l'estadi sintàctic inicial es caracteritza per l'absència de projeccions funcionals (estadi prefuncional). Passem a verificar aquesta hipòtesi amb les nostres dades, de les quals són una representació els enunciat següents:

[47] Català

- [47a] Aquest teu. (Gisela, 2;2)
- [47b] Això d'aquí un escarabat. (Gisela, 2;4)
- [47c] Aquest altre dolent. (Pep, 1;10)
- [47d] Aquest un xino. (Pep, 1;10)

[48] Castellà

- [48a] No, eso sí mío. (Juan, 2;3)
- [48b] Esa (s)eñora mala. (Juan, 2;8)

En català, la Júlia no presenta cap instància d'omissió de verb copulatiu en el període inicial; en castellà, inspeccionant les dades de la Maria i de l'Emilio tampoc no n'hem trobat cap. Podria ser que en aquests tres casos simplement l'*input* no proveís ocasió de produir el verb *ser*; tornarem de seguida sobre aquesta qüestió. Tanmateix, allò que sobta dels exemples de [47] i de [48] és que no cauen exactament dins de l'estadi anomenat *prefuncional*, llevat, potser, del cas d'en Pep. El cas d'aquest infant es revela molt interessant pel fet que és un subjecte d'estudi compartit amb el treball de Capdevila (1996). El parell d'exemples reproduït a [47] és el mateix que consta a Capdevila (1996, p. 242); és, a més, a tot estirar l'únic parell d'enunciats més o menys clar que, remenant les produccions d'aquest nen, es pot assignar a la categoria d'omissió de verb copulatiu.¹¹² D'altra banda, en l'àmbit d'una hipòtesi d'un estadi prefuncional, i d'acord amb l'anàlisi presentada per a la còpula, caldria esperar que en aquest

112. No deixa de ser problemàtic, en algunes produccions, entendre que no hi ha hagut realització del verb copulatiu; alguns dels enunciats que reproduïrem més endavant, per exemple [52a], [52g] o [53], pateixen aquesta mateixa dificultat: en algunes ocasions, les oracions es podrien «salvar» interpretant que hi ha una pausa entre el subjecte i l'atribut: *Aquest altre, dolent*.

mateix període no hi hagués ocurrencies d'oracions amb el verb copulatiu realitzat; això no obstant, les dades no confirmen aquesta circumstància: a la mateixa edat, en els mateixos enregistraments, els infants produeixen oracions amb el verb copulatiu explícit, com fan veure els següents exemples:

[49] Català

- [49a] Això què é(s)? (Gisela, 2;1)
- [49b] Són meves. (Gisela, 2;2)
- [49c] Aquesta és meva. (Gisela, 2;2)
- [49d] El rellotge és molt maco. (Pep, 1;10)
- [49e] És que s'ha amagat. (Pep, 1;11)
- [49f] Aquest és molt maco. (Pep, 1;11)

[50] Castellà

- [50a] Es de Juan. (Juan, 2;1)
- [50b] No es de Juan. (Juan, 2;1)

Aquesta alternança no s'acomoda d'una manera òbvia a la hipòtesi que estem discutint. Es podria adduir que es tracta de formes memoritzades, rutines, expressions (semi)formulàries. Tot i així, la distribució diferent i la varietat de formes del verb *ser* no fan fàcil una anàlisi en aquests termes. Quant als altres nens, alguns des de més aviat i uns altres una mica més tard emeten sempre el verb copulatiu en els contextos necessaris:

[51] Català

- [51a] Sí hi és. (Júlia, 2;0b)
- [51b] A tito é(s) allà. (Júlia, 2;1a)
- [51c] Aquesta, aquest é(s) a tito. (Júlia, 2;1b)

[52] Castellà

- [52a] Papá e(s) má(lo). (María 1;7)
- [52b] Este es caca, caca. (María 1;7)
- [52c] Este es a pes [% pie(s)]. (María, 1;7)
- [52d] Mamá, ¿qué es? (María, 1;7)
- [52e] Guauguau e(s) tonto. (María, 1;8)
- [52f] Tamb(i)én e(s) papo [% guapo]. (María, 1;10)

Si la hipòtesi de l'estadi prefuncional no resulta adequada, una alternativa seria examinar les dades de [48] i de [49] a la llum de la hipòtesi del truncament (Rizzi, 1993-1994), tal com hem proposat en el capítol 5 per a les altres formes no finites; al capdavant, si en una producció no hi ha el verb copulatiu, el que hi falta és algun element portador de la finitud. Tanmateix, aquesta hipòtesi prediu que la interpretació de temps de les oracions amb formes

verbals no finites és lliure: tant es pot referir al present, al passat, o al futur, com presentar una lectura modal (vegeu l'apartat 5.3).¹¹³ Repassant el valor temporal dels exemples de [47] i de [48], tots es refereixen al present. Sembla, doncs, que la còpula buida té una interpretació temporal per defecte, a saber: present. Això mateix es confirma en produccions posteriors al període inicial comentat —i algunes a una edat relativament avançada—, en què també, esporàdicament, es documenten enunciats sense la còpula (reprodueixo el context perquè es pugui apreciar, en ocasions no sense dificultat, el valor temporal de present):

[53] Català

[53a] MAR: Oh, com menja!

GIS: Jo més gran. (Gisela, 2;8)

[53b] NEN: Vull això.

GIS: No teu. (Gisela, 3;0)

[53c] MAR: No, què és?

JUL: Això no escola. (Júlia, 2;3)

[53d] PAR: I això vermell, què és?

JUL: Això bossa a [% de] comprar [% pumpar]. (Júlia, 2;3)

[53e] PAR: Vola i corre i gairebé els atrapa.

MAR: A lluna no dolenta. (Júlia, 2;4)

[53f] JUL: Aquest no és vermell.

PAR: No.

JUL: Aquest sí vermell. (Júlia, 2;6)

[53g] MAR: De qui és amic aquest lleó, Pep?

PEP: Una mica dolent el lleó. (Pep, 2;4)

[54] Castellà

[54a] CEC: ¿Esto es una niña?

CEC: Mentiroso que es un perrito.

EMI: Esto una niña. (Emilio, 2;7a)

Evidentment, els proponents de la hipòtesi de l'estadi prefuncional no disposen d'una solució senzilla per a aquestes dades, ja que un cop superat aquest estadi res no hauria d'impedir que es realitzés el verb copulatiu en la posició del nucli de T. Volem insistir, a més, que alguns enunciats sense còpula es produeixen força tard en l'evolució, cap els dos anys i mig o, fins i tot, més endavant.

113. Tampoc no podríem donar compte, en el marc de la hipòtesi del truncament, dels enunciats amb el marcador negatiu explícit (o amb afirmació emfàtica), com ara [48a] o [53b], [53c], [53e], [53f], ja que aquesta hipòtesi prediu que una estructura truncada al nivell de T tampoc no projecta cap de les categories funcionals que hi ha per sobre, com ara Neg.

Tot fa pensar que ens enfrontem a un problema de caire diferent i que hem de girar la vista cap a un altre tipus d'explicació. La idea que vull suggerir per donar una resposta a la no realització del verb copulatiu es fonamenta, sobretot, en l'observació destacada que sempre que hi ha omisió de còpula el temps de referència és el present. No en va hi ha llengües en què el verb copulatiu es pot ometre, per exemple el rus o alguns dialectes de l'àrab (Rigau, 1988b), quan la referència és de temps present. Consegüentment, si la gramàtica universal permet aquesta distribució, no és implausible que les gramàtiques inicials facin servir aquest recurs, més encara en observar que segueixen les mateixes restriccions.

7.2.5. COMENTARIS FINALS A PROPÒSIT DE LES DADES DESCRIPTIVES

A les pàgines precedents hem sotmès a dissecció arguments de tres tipus per poder donar resposta a les preguntes de [1], especialment a [1a], [1c]. S'ha treballat amb tres tipus d'evidència:

- morfològica: presència i varietat de sufixos verbals, en particular de temps;
- sintàctica: moviment de verb, respecte de la negació i dels clítics, presència de subjectes gramaticals;
- semàntica: adequació contextual i interpretativa de les distintes formes verbals emprades.

Si col·loquem totes aquestes proves en una balança, en un extrem de la qual tenim una gramàtica que no projecta el temps i, en l'altre, una gramàtica que sí que el projecta, i les sospesem, ens inclinem per creure que és més adequada la segona per explicar els fenòmens observats. Per tant, la resposta a les preguntes [1a] i [1c] cal situar-la en una línia afirmativa, és a dir: *els infants entenen el temps i projecten la categoria corresponent T en les seves gramàtiques inicials*.

Tot i aquesta proposta, encara ens queda alguna pregunta per fer-nos:

- [55] Per què, si la gramàtica infantil s'assembla tant a l'adulta, la varietat de produccions dels nens és tan minsa respecte de l'adulta? Per què les produccions projecten aquesta imatge de defectivitat?

Aquest és el tema que ocuparà la secció següent i que servirà per concloure aquest capítol.

7.3. CONCLUSIONS ENCARA MENYS PROVISIONALS (O LA DEFECTIVITAT EN LA GRAMÀTICA DEL TEMPS)

Acabem de suggerir que la gramàtica infantil presenta un quadre amb una aparença rica des d'un punt de vista sintàctic, però pobre o defectiva des d'un punt de vista dels contrastos de temps expressats. Hi ha dues idees que poden aportar una mica de llum a aquest paisatge tan paradoxal i que lliguen amb dues hipòtesis més o menys conegudes en el domini de l'adquisició lingüística:

- 1) La hipòtesi de l'aprenentatge lèxic.
- 2) La hipòtesi de la manca de domini del sistema referencial.

La primera ha estat formulada en termes més o menys precisos per Clashesen (1990) i l'ha desenvolupat en nombrosos treballs posteriors; per citar-ne només alguns: Clashesen *et al.* (1995, 1996). La segona, l'hem apuntada a la introducció i és el comú denominador de treballs com el de Guasti (1993-1994), Hyams (1996) o Schaeffer (1997a, b).

7.3.1. LA HIPÒTESI DE L'APRENTATGE LÈXIC (HAL)

La idea central de què parteix la hipòtesi de l'aprenentatge lèxic és que, al costat d'allò que és especificat per la GU, hi ha una altra part que ha de ser apresada per exposició directa a les dades. Aquesta idea tan simple, que s'ha aplicat sempre a l'aprenentatge del lèxic, té una continuïtat natural en el contingut lèxic dels elements morfològics. Així, de la mateixa manera que els infants han d'emmagatzemar el contingut fonètic d'un nom o d'un verb, posem per cas, han de fer alguna cosa semblant amb els sufixos verbals. Paral·lelament, igual com omplen de contingut semàntic els primers, han d'atorgar una interpretació als segons. La diferència entre els uns i els altres rau en el fet que els darrers van lligats a fenòmens sintàctics. Aquestes idees apunten directament a la importància creixent que tant en la teoria lingüística com en la teoria de l'adquisició ha anat adquirint la morfologia.

En l'àmbit de la teoria lingüística, cal recordar només que ja en el model de PP, des de la formulació original de Borer (1984), els paràmetres de variació són una funció de les propietats morfològiques dels elements lèxics. En el PM, es postula tot un mòdul, la teoria de la comprovació dels trets, al voltant de les propietats morfològiques (Chomsky, 1995): són aquestes les que limiten les variacions interlingüístiques possibles. Quant a la teoria de l'adquisició, aquest paper cabdal que ha adoptat la morfologia s'ha traduït en la formulació d'una hipòtesi específica com és el *bootstrapping* morfològic (Clashesen *et al.*, 1996). La idea subjacent és que quan els afixos dels paradigmes regulars

marquen trets o categories funcionals rellevants, és a dir, tenen valor distintiu, és quan són (o esdevenen) sintàcticament actius. És per això que hem de trobar, si la hipòtesi és correcta, correlacions entre la morfologia i la sintaxi. Ampliant aquesta hipòtesi, com que no totes les llengües es comporten de manera idèntica pel que fa a aquest aspecte, podem esperar que respecte d'un fet (d'un tret) determinat hi hagi un comportament diferenciat en el desenvolupament d'una llengua a una altra. En altres paraules, ens podem trobar amb ritmes diferents.

Desplaçant la discussió a un nivell més abstracte i metateòric, proposar com fa l'actual PM que les propietats sintàctiques de les llengües es poden reduir a diferències en els trets formals és traslladar a la morfologia la variabilitat entre les llengües. Tothom coincideix a considerar desitjable que els trets formals tinguin un correlat morfològic; no en va d'aquests també se'n diu *trets morfològics*. Per tant, per lògica i per simplicitat, uns trets morfològics forts haurien de tenir un correlat morfològic explícit. Des del punt de vista de l'adquisició —i interpretant biunívocament aquesta relació—, una morfologia evident ha de tenir una traducció en una especificació positiva de la força dels trets, amb les conseqüències sintàctiques que això comporta.

Tornant ara al punt de partida, de la mateixa manera com no podem pretendre que el bagatge lèxic d'un infant sigui com el de l'adult cap al final del segon any de vida, tampoc no sembla lògic esperar que el seu repertori morfològic sigui un mirall del d'aquest. Hi ha d'haver, necessàriament, un creixement, un increment paulatí. Però, aquest creixement no es produeix a la babalà; segueix un curs que la següent hipòtesi explicativa sobre la manca de domini del sistema referencial ajuda a traçar.

Tanmateix, abans de passar a caracteritzar el que aporta aquesta darrera hipòtesi, obrirem un parèntesi que servirà d'encaix entre les dues hipòtesis. Centrem-nos en la fase que en la descripció de les dades hem catalogat com a absència de contrastos de temps: què passa quan el nen encara no ha adquirit els afixos apropiats a una situació, però s'hi vol referir? La hipòtesi de l'aprenentatge lèxic de Clashen no en diu res. Per intentar treure'n l'entrellat, em serviré del principi del subconjunt, formulat dins del model de la morfologia distribuïda (MMD) de Halle i Marantz (1993), en una versió simplificada:¹¹⁴

114. LeBlanc (1997) s'expressa en uns termes semblants i proposa la següent hipòtesi que, en essència, no difereix gaire del principi del subconjunt de [56]:

Hipòtesi del no-afix: si un infant encara no ha adquirit l'afix verbal adequat (al context), aleshores usa un feix de trets no explícits per referir-se a la informació que vol expressar.

[56] Principi del subconjunt (del MMD):

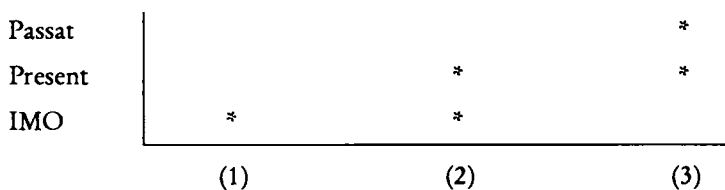
La inserció de les peces lèxiques es realitza en un ordre que va dels elements menys especificats als més especificats.

És a dir, si l'infant no disposa en el seu repertori lèxic d'un afix donat recorrerà a un element substitutiu que no tingui explicitats els trets la informació dels quals vol expressar.

Vénen a tomb ara les dades de l'apartat 7.2.2.1 i l'observació que en la fase inicial hi ha un element plurivalent, que no és el present sinó l'infinitiu. Recordem i ampliem els arguments defensats pàgines enrere. Els IMO (infinitius matrius) són lliures de referència temporal; els presents, en canvi, tenen referència de present. Si totes dues formes fossin mancades de temps, com proposen algunes visions, per què els infants haurien de tenir dues formes en distribució lliure i no es quedarien amb una de sola per raons d'economia i d'isomorfia (una forma=una funció)?

Imaginem que tenim proves fefaents que en el decurs de l'adquisició de formes verbals es produeix la seqüència reflectida a la figura 1. En aquesta gràfica, es representen els moments evolutius o fases en l'eix de les abscisses; els asteriscos indiquen el tipus de formes verbals suposades en cada moment.

FIGURA 1
Evolució teòrica de les formes verbals

En el supòsit que es produís aquesta evolució, encara podríem dir que els infants comencen per una gramàtica que no projecta T (fase 1) i que en la fase 2, tot i que ja fan presents, els IMO són una reminiscència, encara no del tot eradicada, de la fase 1. Això no obstant, fer aquesta proposta equivaldria a admetre que en la fase 2, quan ja apareixen les formes verbals de present, aquestes ho fan amb algun valor temporal diferencial dels IMO; sinó, insisteixo, com s'explicaria la seva presència en les dades?

Tanmateix, en realitat la seqüència que deriva de les dades del corpus emprat, i que no és diferent de la d'altres treballs, és la que es reproduïx a la figura 2.

FIGURA 2
Evolució documentada de les formes verbals

Passat		*
Present	*	*
IMO	*	
	(1)	(2)

En aquesta gràfica tenim dos moments en què podem activar el temps (T). Si l'activem a (1), estem proposant que la gramàtica infantil és com l'adult, però defectiva pel que fa a l'expressió (morfològica) dels contrastos de temps. Si decidim que s'activa a (2), estipulem que en el primer moment no hi ha temps, però se'ns planteja el repte d'haver de proposar quina mena de mecanisme fa que hi hagi un canvi conceptual, i també sintàctic, tan important entre les dues fases. Una observació rellevant en aquest punt: tota mena d'explicacions, psicològiques i lingüístiques, poden convenir que un canvi d'ordre conceptual pot induir canvis en l'adquisició del lèxic i, també, en la morfologia de la manera com l'entén la HAL. Ara bé, només les explicacions externes al mòdul lingüístic —les d'abast psicològic, per exemple— haurien de poder admetre que un canvi conceptual (extern al mòdul lingüístic) té conseqüències en la formulació d'una projecció funcional, és a dir, conseqüències sintàctiques (internes al mòdul lingüístic). Per tant, els proponents de l'estadi prefuncional no tenen al seu abast mecanismes externs que induixin canvis interns: l'única manera lògica i coherent amb els seus supòsits d'entendre l'evolució del sistema és mitjançant mecanismes interns, és a dir, si les categories funcionals «maduren» és perquè maduren internament, perquè estan preprogramades. Això no és dolent en si mateix: l'única cosa que volem remarcar és que el seu propi constructe teòric invalida la possibilitat d'apel·lar fora del domini. L'accés a dominis altres que el lingüístic no és incompatible en altres visions com ara la continuïtat estricta o la mateixa HAL.

Així doncs, sembla teòricament més econòmic que adoptem la proposta (1), que diu que tenim un temps sempre actiu amb una expressió morfològica *defectiva* i *defectuosa* dels contrastos de temps. De la defectivitat, en parlaré tot seguit; quant als «defectes», el principi del subconjunt del MMD aporta contingut a l'observació que són els infinitius inicials (IMO) els que donen joc als infants per expressar diferents referències temporals: com que es tracta, per definició, de formes temporals mancades de temps —no tenen morfologia explícita de temps (vegeu el capítol 5)— tant en el llenguatge infantil

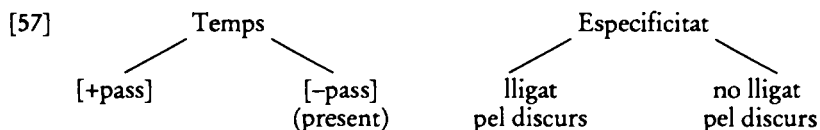
com en l'adult i tant sintàcticament com semànticament, no entren en contradicció amb qualsevol referència de temps que hagin de vehicular.

7.3.2. LA HIPÒTESI DE LA MANCA DE DOMINI DEL SISTEMA REFERENCIAL (HMDR)

Cap al final de l'apartat 7.1 hem recollit la idea de Guasti (1993-1994) que la causa de l'aparent opcionalitat de les gramàtiques inicials, una de les manifestacions de la qual són els IMO (infinitius matrius opcionals), calia trobar-la en el fracàs ocasional dels infants per projectar categories funcionals; un fracàs que s'explica per la manca de domini del sistema referencial, el qual se sosté sobre determinades categories funcionals com són el temps (T) i els determinants (D). La principal contribució dels elements funcionals a la semàntica de l'oració es localitza en aquest nivell referencial.

A la introducció d'aquest capítol hem assenyalat també que les propietats referencials no són intrínseques als elements lèxics: es modifiquen en funció de les circumstàncies —extrínseques— en què es realitza un enunciat. Les propietats referencials relatives al temps reclamades per la situació d'enunciació es materialitzen en els afixos verbals.

Schaeffer (1997a i 1997b) estableix un paral·lelisme entre referencialitat i especificitat, i suggereix una analogia entre els valors del temps i l'especificitat, com s'esquemmatitza a [57] (Schaeffer, 1997b, p. 163):

Conformement a la seva anàlisi, si un verb no és marcat ni per al passat ni per al present, direm que el temps és no marcat (IMO); semblantment, si no es fa la distinció entre lligat i no lligat pel discurs, l'especificitat roman sense marcar: el tret pertinent és absent.¹¹⁵

La formulació de Schaeffer resulta atractiva i suggerent perquè permet desplaçar l'aprenentatge a un domini diferent del que hem estat examinant

115. Aquesta proposta permet a l'autora elucidar, per exemple, la realització opcional dels clítics d'objecte en italià: és l'opcionalitat del tret d'especificitat el que fa que el clític sigui optatiu en la gramàtica infantil. En aquesta mateixa línia, es podrien explicar també, com un fenomen conjunt, les omissions del determinant en el llenguatge infantil. De fet, gramàtics com Bello ja havien destacat que aquests dos elements, determinants i clítics, compartien moltes propietats.

fins ara: el domini de la interfície amb el nivell del discurs.¹¹⁶ Si ens fixem atentament en els esquemes de [57] i els comparem amb les dades infantils d'aquest capítol, encara fresques en la nostra memòria, podem deduir que la defectivitat que revelen les dades se situa, més aviat, en la branca de l'esquerra, en allò que és lligat pel discurs. Hi ha un conjunt de regles que relacionen la sintaxi —les instruccions de què parla Chomsky (vegeu la nota 116)— a propietats derivades del discurs: a tall d'exemple, un SD només pot ser [+específic] (un clític o un SD introduït per un article determinat) si ha aparegut prèviament en el discurs —també pot ser lligat directament, díticament, pel context situacional.¹¹⁷ És a dir, el tret d'especificitat té una traducció sintàctica determinada, la presència d'un SD en la configuració, però la seva raó de ser té arrels discursives. Paral·lelament, volem suggerir, si hi ha un temps determinat pel discurs precedent, aquest és el passat.¹¹⁸ En el present, en termes reicheinbachians amb els quals ja ens hem familiaritzat en el capítol anterior, el temps de l'esdeveniment (E) i el temps de la parla (P) sempre coincideixen, la qual cosa no vol dir necessàriament que no estigui lligat també pel discurs; el que volem suggerir és que aquesta coincidència entre E i P és prominent. Amb aquests elements *in mente*, podem proposar que el temps present és més fàcil; Hornstein (1990) també participa d'aquesta creença.

Si la parla primerenca es refereix gairebé sempre al moment de la parla, segurament no hi és aliena la igualtat entre E i P. En el passat, evidentment, E no pot coincidir amb P; el valor d'E ve donat pel discurs precedent (o per un adverbi, però ja hem dit que obviem aquí aquest cas) i és en aquest sentit que podem afirmar que el temps passat és lligat discursivament. En conseqüència, les formes de passat esdevenen crucials perquè serveixen per marcar la ruptura entre P i E,¹¹⁹ però tenen el *cost* d'haver de formular una regla d'àmbit discursiu que lliga, que encara, aquest temps passat al discurs precedent, bé sigui de l'adult bé sigui propi de l'infant.

Sembla, doncs, que el nen sí que ha d'aprendre *coses* de la seva llengua, en el sentit primari d'aprendre. Però, aquest aprenentatge cau fora del sistema computacional, cau en la interfície amb els sistemes d'actuació conceptualintencional, que posa en relació la sintaxi amb altres mòduls, també lingüístics,

116. Segons Chomsky (1995), el sistema computacional —la sintaxi— té com a funció donar instruccions als sistemes d'actuació, com són l'articulatori-perceptiu o el conceptualintencional: «A linguistic expression contains instructions for each of these systems» (p. 168).

117. Un cas a part són les anomenades *entitats úniques*, que s'ancoren directament al món referencial.

118. També pot ser-ho per un adverbi, però no és el tema que estem abordant aquí.

119. Per descentralitzar el llenguatge de l'infant, que dirien altres autors, per separar-lo de l'*aquí i ara*. Per a una exposició concisa sobre aquestes qüestions, vegeu Weist (1986).

però d'abast discursiu o pragmàtic, en l'esperit subjacent al programa minimalistista.

Si, per definició, el sistema computacional és «perfecte» (Chomsky, 1997), la *defectivitat* cal anar a trobar-la en el fet que l'infant és mancat d'un principi discursiu determinat que li permet tenir en compte el discurs. Dit d'una altra manera, al principi l'infant manifesta dificultats per integrar el discurs, propi i aliè, en la seva producció.¹²⁰

120. D'un poc temps ençà, han deixat de ser infreqüents les visions que al·ludeixen a les «mancances» en l'àmbit pragmaticodiscursiu dels sistemes lingüístics primerencs; a banda de la ja citada Schaeffer (1997*a* i 1997*b*), es poden consultar els treballs de Hoekstra i Hyams (1996) o Avrutin (1997).

8. EL DESENVOLUPAMENT DE LA CONCORDANÇA

8.1. QÜESTIONS PRÈVIES SOBRE LA NOCIÓ DE CONCORDANÇA

8.1.1. TRETOS VERBALS I TRETOS NOMINALS DEL VERB

En els capítols anteriors hem enfocat separatament tres dels trets morfològics que ens hem proposat d'estudiar en aquest treball: la finitud, l'aspecte i el temps. Es tracta de trets d'abast i de natura diversa, si bé tots tres es manifesten en el verb, és a dir, es realitzen a través de la morfologia verbal. Amb tot, encara ens resta un altre tret, o conjunt de trets, per abordar: el de la concordança. La concordança, com veurem tot seguit, presenta una substància també diferenciada dels trets esmentats, però comparteix amb aquests la seva materialització en els afixos verbals.

A manera de resum dels capítols precedents, però amb l'objectiu afegit de fer un avanç que permeti col·locar els elements essencials que configuren una oració, direm que el tret de *finitud* és aquell que fa que una predicació —o relació que, donat un esdeveniment, s'estableix entre un participant i un participant— esdevingui una *oració*, és a dir, un objecte sintàctic per excel·lència capaç de funcionar autònomament. La noció de *temps*, subjacent al tret morfològic corresponent, en localitzar una predicació en unes coordenades temporals, fa que d'alguna manera aquesta sigui interpretable; en altres paraules, la converteix en una *proposició* que, situada en un temps precís, és susceptible de rebre valors de veritat. Una proposició, doncs, és un objecte semàntic que connecta una situació o un esdeveniment amb la realitat extralingüística, si bé ha de tenir necessàriament una configuració sintàctica determinada.

Fins aquí, he esbossat una introducció simple, però potser suficient, que m'ha permès establir una correlació entre cadascun dels trets abordats i una

entitat lingüística concreta.¹²¹ Això no obstant, hi ha una noció comuna que hem emprat per definir les altres: la noció de *predicació*. No m'hi estendré gaire, sobre aquesta noció; tan sols l'essencial per presentar el fenomen de la concordança, que és el tema central d'estudi d'aquest capítol 8. D'una manera succinta, quan es parla de predicació —noció també de natura semàntica—, hom se sol referir a la relació que es produeix entre dos elements, dos constituents, normalment un de verbal i un de nominal. El constituent verbal actua com a nucli de la predicació i el constituent nominal es diu que n'és el subjecte. És per això que hom acostuma a parlar de dues funcions bàsiques, com són el subjecte i el predicat.

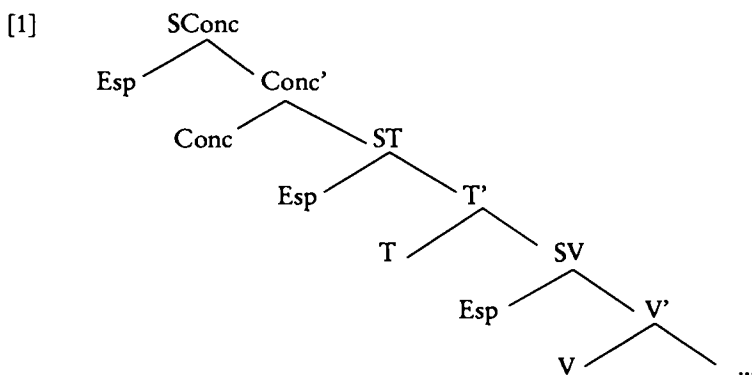
Aquesta unió semàntica entre un predicat, que denota un esdeveniment, i un(s) participant(s), que intervé(nen) en l'esdeveniment, té una manifestació formal en les llengües. Aquesta manifestació és una marca que, com hem dit, es realitza en els afixos verbals i que es coneix com a *concordança*. Afirmar que la concordança és una manifestació formal d'aquesta relació és proposar que té una traducció concreta en la morfologia (forma) i en la sintaxi (forma) de les peces que hi intervenen. A aquestes propietats morfològiques i sintàctiques dedicarem el present capítol.

En les nostres llengües, català i castellà, la concordança s'estableix només amb el participant més destacat: el subjecte. La concordança és, doncs, un símptoma que tenim un subjecte. Se sap que la concordança conté trets de persona i de nombre, tot i que —i això ja és un avanç del que discutirem més endavant— sembla lògic proposar que la concordança per antonomàsia entre subjecte i verb és la de persona, ja que és aquesta la que permet identificar el participant privilegiat, el subjecte, de la realitat extralingüística que envolta l'enunciat. Paral·lelament al que hem suggerit en el capítol anterior en relació amb el temps, podem concloure també que el tret de persona és una categoria dítica que dóna compte de les propietats referencials externes a la predicació; unes propietats que són variables en funció de la situació d'enunciació. Com en el cas del temps, aquesta variació es reflecteix en la flexió verbal, en la morfologia. Però és més, en llengües com el català i el

121. Ha quedat al marge d'aquesta presentació el tret d'*aspecte*. En realitat, aquest tret, tot i compartir amb la resta el fet que es realitza en la morfologia verbal, és d'una natura diferent. De fet, el contingut d'aquest tret considerem que és de naturalesa temporal; és per això que s'ha d'entendre com a subsidiari del temps, però també, com hem demostrat al llarg dels capítols 5 i 6, de la finitud: la hipòtesi que hem defensat és que, a falta d'aquests dos trets en les construccions no finites infantils, el tret d'*aspecte* és el responsable d'aportar un cert contingut temporal a la construcció alhora que permet la realització del tret de finitud, cosa que fa que l'estructura pugui ser autònoma i que, per tant, a efectes sintàctics es comporti com una oració independent.

castellà, en què sota determinades condicions es pot prescindir del subjecte —dit altrament, són llengües de subjecte nul—, els afixos verbals de persona esdevenen obligatoris ja que permeten que ens referim als participants, en concret al participant més prominent, el subjecte, sense esmentar-lo. En resum, el tret de persona —i, en conseqüència, la seva realització morfològica concreta— és un tret identificador.

Semblantment al temps (vegeu la introducció al capítol 7), en la representació estructural d'una oració hi ha un espai per a la concordança, que també és de naturalesa funcional, externa a la mateixa predicació: allò que és *intern* s'acomoda dins el S(intagma) V(ermal); allò que és *extern* es representa fora —per sobre— del SV, és a dir, en el nivell que convencionalment dins dels darrers models de la gramàtica generativa s'ha anomenat S(intagma) Flex(ió) i que pertany a allò que s'interpreta com a *funcional*. En les anàlisis més clàssiques del model de PP se solia proposar que el nucli Flex era portador dels trets de temps i de concordança; a partir de Pollock (1989), és general assumir que la flexió és escindida i que té dues projeccions diferents: una per al temps (T) i una altra per a la Concordança (Conc).¹²² També, des de Belletti (1990), proliferen les anàlisis que consideren que SConc és més alt que ST. L'assumpció d'aquestes dues idees dóna lloc a la configuració següent:

En aquesta configuració el verb V es desplaça (de fet, s'adjunta, com ja hem vist en el capítol anterior) a T per verificar el seu tret de temps i, tot seguit,

122. Per a la present discussió, s'obvia la projecció Conc_o (concordança d'objecte), que és la posició a la qual es desplaça l'objecte per comprovar els seus trets φ. Per tant, sempre que no s'indiqui explícitament, quan parlem de Conc ens estem referint a concordança de subjecte (Conc_s). Evidentment, deixem de banda també les projeccions que hi ha per sobre de SConc, com ara SComp.

ho fa a Conc per comprovar els trets φ (de nombre i de persona) que comparteix amb el subjecte. Val a dir que la natura d'ambdós trets, de temps i de concordança, és d'índole ben diferent. El primer és de natura verbal i el segon és de natura nominal. Això, com s'ha indicat en presentar la teoria de la comprovació dels trets del PM (vegeu l'apartat 2.2.3.3), té conseqüències en la sintaxi: de fet, en llengües com les nostres amb una morfologia rica, cosa que comporta que el tret verbal corresponent sigui fort, el moviment del verb a T es realitza dins de la sintaxi explícita; en canvi, la comprovació dels trets de concordança es fa d'una manera implícita: es tracta d'un moviment només dels trets perquè s'efectuï la col·lació de trets φ entre el verb i el subjecte. La categoria que sí que es mou, en el cas que els trets corresponents siguin forts, d'una manera explícita al domini de SConc, en concret al seu Esp(ecificador), és el subjecte, per comprovar els seus trets φ . En el camí fins a assolir aquesta posició, passa per l'Espec de ST, on comprova el tret d'especificador de T, és a dir, el tret de cas nominatiu que T s'encarrega d'assignar. Com que això afecta fonamentalment els subjectes i la seva realització, en parlaré en abordar el tema dels subjectes en les gramàtiques infantils (vegeu l'apartat 8.4).

El que es vol suggerir en el paràgraf anterior és que els trets verbals (per exemple, els de temps) són intrínsecs al verb i, en canvi, els trets φ són intrínsecs als subjectes (més exactament, a les categories nominals). Ambdós tenen conseqüències mútues, o dit d'una altra manera, afecten l'altra categoria. El que estudiaré en la primera part d'aquest capítol és la manifestació dels trets nominals en el verb, o el que és el mateix, la realització morfològica de la concordança de persona/nombre. Què té això a veure amb els subjectes, tema que he proposat de diferir unes pàgines? Doncs, ras i curt, això lliga amb el que hem assenyalat més amunt, que els identifica. La legitimació deriva d'un altre fet, d'acord amb el model que seguim aquí: que l'estructura tingui una projecció T amb un tret de cas. Insisteixo que deixo aquesta qüestió per més endavant. La primera és una condició formal —la de legitimació— i la segona és una condició de recuperabilitat —la d'identificació— a partir dels trets de persona i de nombre. Evidentment, això és particularment decisiu per als subjectes nuls (Rizzi, 1986).

Quines preguntes interessants ens podem fer al voltant de la realització de la morfologia de concordança en les produccions infantils? De què pot ser indicatiu una flexió de concordança realitzada, i realitzada d'una manera adequada? En primer lloc, i com a noció gramatical (funcional) que és, des del moment que es tracta d'una relació formal entre dues categories, subjecte i verb, una realització correcta (i potser també variada) serà prova que els infants coneixen aquesta relació i que, per tant, cal una configuració adequada en què aquesta es pugui materialitzar. Si els nens no trien les formes verbals a l'atzar de la numeració i si hi ha una associació estreta entre la morfologia i la

sintaxi funcional, caldrà postular que les gramàtiques infantils projecten una categoria SConc, d'una manera no gaire diferent a com s'ha presentat a [1].

L'objectiu, doncs, de la primera part d'aquest capítol serà intentar respondre, partint de les dades del nostre corpus en català i en castellà, les qüestions següents:

- [2a] Coneixen els infants la noció gramatical de concordança?
- [2b] Inclouen les gramàtiques infantils una projecció SConc?

o, expressat en termes minimistes,

- [2c] Es realitzen els trets nominals del verb en el llenguatge infantil inicial?

Nogensmenys, ens cal encara aprofundir-hi una mica més. Constantment, ens hem estat referint als trets de concordança en plural. Hem parlat de trets ϕ de persona i de nombre. És més, hem suggerit que el tret de concordança per antonomàsia, el que serveix per identificar el subjecte entre els participants en un esdeveniment, és el de persona. Consegüentment, sembla lògic que ens formulem encara una altra pregunta:

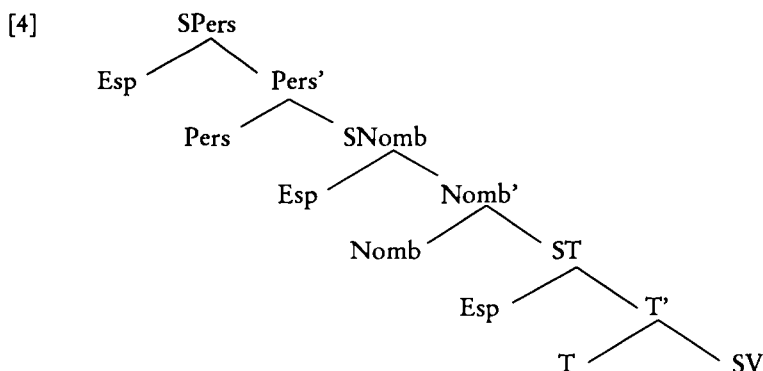
- [3] S'aprecia un comportament diferent entre els trets de persona i de nombre en les produccions inicials dels infants?

8.1.2. SOBRE LA PROJECCIÓ INDEPENDENT DE SPERSONA I SNOMBRE

La pregunta que tanca la secció precedent potser no tindria raó de ser si no fos perquè hi ha hagut propostes, tant per a les gramàtiques infantils com per a les adultes, d'escissió en dues subcategories diferenciades que contindrien el tret de nombre i el de persona, respectivament, en el seu nucli. Una de les primeres propostes en aquest sentit es deu a Ritter (1991), si bé la seva formulació se cenyeix al S(intagma) D(eterminant). Aquesta autora es pronuncia a favor de l'existència, dins del SD, d'una projecció SNomb(re), que seria el lloc de l'especificació del tret de nombre [$\pm$ plural]. La intuïció subjacent a aquesta formulació és que, en una llengua amb especificació de gènere, cal aprendre si un nom és masculí o femení (el gènere és un tret inherent de N). No cal aprendre, en canvi, si un nom és bé singular, bé plural (llevat d'alguna excepció: els noms col·lectius, per exemple), ja que això, en aquesta anàlisi, es faria *via* moviment al nucli corresponent; tot això dóna contingut al fet que el nombre, i no pas el gènere, és un afix inflectiu dels noms (Ritter, 1991, p. 50-51).

En un àmbit més proper al nostre, tant pel tema com per les llengües estudiades, Rigau (1991), tot analitzant el comportament de Conc en diferents dialectes del català, proposa que cadascun dels components d'aquesta categoria, persona i nombre, expressa diferents propietats funcionals. Així, considera que Pers és l'assignador de cas nominatiu mentre que Nomb marca l'argument més prominent del predicat. En la seva anàlisi, doncs, es dissocien les propietats de concordança i les d'assignació de cas.¹²³ Si els trets de persona/nombre de Conc actuen per separat en diferents dialectes del català, no és implausible esperar que tinguin un comportament independent en la gramàtica infantil.

Més recentment, la idea ja apuntada per Rigau (1991) al final del seu treball de separar en dues les projeccions de Persona i de Nombre, ha pres cos en la formulació de Rosselló (1997). Basant-se en la idea raonable, defensada per molts autors i també aquí, que, per anar bé, seria desitjable que hi hagués una correlació entre els trets morfològics (abstractes o formals), més encara si són forts, i la realització morfològica, aquesta autora proposa la divisió de SConc en, com a mínim, dues projeccions encapçalades pels nuclis Nombre i Persona. D'acord amb això, la configuració de l'oració en català (sense SComp ni altres projeccions) queda com segueix:

Acollint-se a la idea de Rigau (1991), Grinstead (1995) desenvolupa la seva hipòtesi per al llenguatge infantil de catalanoparlants i castellanoparlants. Observa que en les primeres produccions oracionals d'aquests nens es

123. Convé remarcar que Rigau (1991) es mou encara en un model que considera que la relació del verb amb el subjecte i l'assignació de cas s'efectua en el domini de SFlex i que recau en Conc la responsabilitat d'atorgar cas. Com hem indicat, en l'actual PM és el nucli T qui desenvolupa aquesta funció.

detecten contrastos de persona, però no pas de nombre: totes les produccions que contenen un verb exhibeixen morfologia de persona en singular, unes vegades encertadament, altres erròniament. La diferència, però, amb la proposta de Rigau (1991) és que, mentre que segons aquesta darrera autora l'assignació de cas nominatiu recau sobre el tret de Pers,¹²⁴ segons el primer són tots tres trets —que, a més, encapçalen cadascun la seva pròpia projecció— els que conjuntament assignen cas nominatiu al subjecte. Per tant, ni que l'afix de persona es realitzi en la morfologia verbal infantil, la categoria que el suporta no és suficient per legitimar els subjectes. I és per això que en l'estadi inicial no es documenten subjectes explícits, sempre segons les seves dades i la seva anàlisi. Com que aquesta proposta afecta directament la realització (o no) dels subjectes, hi tornaré més endavant (apartat 8.4). El que interessa destacar, per ara, és que proposa la descomposició de SFlex en tres subprojeccions (SPers, SNomb i ST), també per a les gramàtiques infantils del català i del castellà.

Així doncs, tant des de les gramàtiques adultes com des de les infantils, com també tenint presents arguments de configuració morfològica de les llengües estudiades aquí, sembla que és raonat plantejar-se una qüestió com la de [3].

8.2. APUNTS BIBLIOGRÀFICS REMARCABLES SOBRE L'ADQUISICIÓ DE LA CONCORDANÇA

En aquesta secció presentaré una selecció de treballs, necessàriament esbiaixada, sobre l'adquisició dels trets de concordança de persona i de nombre. Bàsicament, en els diferents treballs es procedeix de dues maneres oposades: els que, partint de la descripció de dades concretes, arriben a una teoria (probablement predeterminada), i els que parteixen de la teoria per confirmar les dades. També, es poden trobar estudis en què el camí d'anada i tornada entre la teoria i les dades és constant, o que, en funció de les necessitats argumentatives, primen més un sentit o un altre del camí.

Un bon exemple d'un plantejament en què l'objectiu principal és oferir un constructe teòric coherent i que se serveix de les dades com a fonament, diríem, afegit a la pròpia coherència interna del model, ens el forneix el treball de Déprez (1994). N'hem fet un resum en el capítol anterior (vegeu l'apartat 7.1) per a les qüestions rellevants allí. Recordem-les i amplièm-les aquí. Addueix

124. Una prova en aquest sentit és que en les construccions impersonals se sol assumir que el clític se absorbeix el paper temàtic i el cas nominatiu i això és perquè el clític bloqueja l'expressió de Pers i converteix la construcció en *impersonal* (=no *personal*) (vegeu Rigau (1991) per a aquest i altres arguments).

que els trets verbals de la flexió són els trets primaris del verb, de manera que la seva força ha de ser especificada tan aviat com Flex es projecta estructuralment. Per contra, els trets nominals de V són secundaris amb la conseqüència que poden romandre sotaespecificats al començament. Aquesta distinció explicaria, a parer seu i d'una manera força convincent, que el moviment obligatori de V a Flex es dona des de les primeres manifestacions sintàctiques en anglès i en francès (parteix de les dades de Pierce (1992) sobretot pel que fa a la posició de la negació respecte del verb en aquestes dues llengües) i que, en canvi, s'observa una dilació en el moviment obligatori del subjecte, un moviment que en la seva anàlisi és provocat per la força dels trets nominals de Flex (les dades rellevants en aquest sentit són les dels subjectes postverbals o que responen a l'ordre documentat bastament en la bibliografia Neg-Subj-Verb, *No mommy doing*). Afegeix que l'aparent dilació en el moviment del subjecte rep suport de l'observació que el coneixement de la distinció finit/no finit sembla precedir, en general, el coneixement de la concordança al llarg del desenvolupament lingüístic.

Semblantment, però partint d'una altra hipòtesi, la de l'aprenentatge lèxic, i com a exemple de procediment de corrent continu entre la teoria i les dades, Clahsen i els seus col·laboradors no han parat d'insistir en el fet que els infants fracassen, al principi, en la concordança entre el subjecte i el verb (Clahsen, 1990; Clahsen i Penke, 1992; Clahsen *et al.*, 1996; entre d'altres). Addueixen proves que indicarien que, si bé els nens manifesten algun tipus de coneixement de la distinció finit/no finit, distribueixen la morfologia de concordança del verb a l'atzar entre les diferents formes verbals. Així doncs, hem d'esperar oracions en les quals un subjecte de primera persona del singular, per exemple, coaparegui amb un verb en tercera persona del singular. Per Clahsen, que propugna una adquisició gradual de les categories funcionals des del seu treball, podríem dir-ne programàtic, publicat el 1990, hi hauria un primer estadi en el qual els fenòmens gramaticals observats s'instanciaríen en una projecció funcional genèrica SF i tan sols en un segon estadi, en el qual de manera crucial l'aparició de formes de segona persona de concordança verbal *-st* en alemany marcaria l'adquisició de la projecció corresponent, es podria postular la realització en la configuració sintàctica de SConc.

Per al francès, tot i situar-se en una postura teòrica un xic diferent a la de Clahsen —la de la competència plena per part dels infants—, Verrips i Weissenborn (1992) expliquen la diferent distribució respecte de la negació en el cas dels elements verbals finits segons que aquests siguin auxiliars o no, en funció de la manca de concordança que els verbs principals manifestarien enfront dels auxiliars: només els verbs auxiliars són manifestament marcats amb morfologia de concordança en el francès adult, cosa que fa que la projecció corresponent Conc sigui projectada només per a aquestes formes verbals en el francès primerenc.

Analitzant dades del francès i de l'alemany de nens bilingües, Meisel (1994) mostra, a l'inrevés que els estudis precedents, que el temps s'adquireix significativament més tard que la morfologia de concordança. En concret, segons aquest autor, l'evidència que hi ha moviment de verb coincideix amb l'adquisició de la morfologia de primera i segona persona del singular i, precisament, abans que les distincions de temps. D'aquesta manera, conclou que la finitud, i per tant Flex com a posició a la qual es pot moure el verb finit, s'adquireix gràcies a l'adquisició de la concordança; usant les seves paraules, «agreement alone is sufficient as an instantiation of finiteness». Això no obstant, troba que prèviament els tres infants estudiats fan ús de la morfologia de tercera persona del singular, marca que seria una versió elemental de l'existència de concordança. La presència de marques de tercera persona vindria a ser per Meisel un indicatiu que hi ha una relació sintàctica entre un especificador i un nucli —entre el SD subjecte i el verb—, si bé marcaria un valor de concordança per defecte que s'usa quan altres opcions no són encara accessibles. A aquesta troballa, no particularment original ja que ha estat observada per diferents autors si bé amb diferents intencions —alguns, com ara Radford (1990, 1994), i en general els defensors de l'estadi prefuncional, proposen que precisament el fet que només es documentin marques de tercera persona és un símptoma que no s'ha adquirit la concordança—, Meisel hi dóna un gir en assenyalar un treball de Koopman i Sportiche (1991), segons el qual la manera de donar compte en àrab estàndard de l'ordre superficial VSO, que alterna amb SVO, però que, curiosament, només apareix en la concordança de tercera persona, és precisament mitjançant el moviment de V a Flex: «If nothing further takes place, INFL has a silent expletive specifier... (or no specifier position at all) and agreement gets the default value, namely 3rd person singular». (Koopman i Sportiche, 1991; cito Meisel, 1994, p. 114). No entro més en el detall del treball de Meisel; el que ens interessa retenir per ara, ja que serà utilitzat més endavant en analitzar les dades del català i del castellà, és aquesta darrera observació.

Allò que uneix el conjunt de treballs citats fins aquí és el paper poc actiu que atorguen a la concordança, i a la projecció corresponent SConc, en les gramàtiques primerenques, si bé des de postures teòriques diferents i amb diferències; en concret, Verrips i Weissenborn (1992) són del parer que les gramàtiques inicials despleguen tota la bateria funcional, amb excepció feta de la projecció SConc en el cas dels verbs no auxiliars del francès infantil primerenc. Els altres, en canvi, semblen dibuixar un panorama del desenvolupament lingüístic que reflecteix un creixement gradual de les categories funcionals.

A aquest desenvolupament gradual de les projeccions funcionals, també s'hi ha apuntat un autor com Radford (1994), que ens tenia acostumats a

propostes que més aviat s'adeien amb la visió en què aquelles eren el fruit d'una mena d'esclat funcional. En el treball esmentat, relaciona els diferents tipus d'errors que troba en les dades —errors en la morfologia de temps, errors en la morfologia de concordança i errors en la morfologia de cas— amb l'existència d'una projecció Conc immadura, pròpia de la gramàtica inicial de l'anglès; aquesta immaduresa es tradueix, a banda dels fets indicats, en les propietats de llicenciament de l'Especificador —no legitima nominatiu, sinó acusatiu o genitiu, d'aquí la presència de subjectes pronominals com ara *me* o *my*— i en les propietats de llicenciament del complement. Com ja hem indicat en el capítol anterior a propòsit del desenvolupament del temps, Radford (1994) raona que, com que en l'anglès adult ST és el complement de SConc, l'anglès infantil es caracteritzaria per projectar un SConc sotaespecificat pel que fa a les seves propietats de selecció de complement, cosa que faria que Conc seleccionés clàusules sense temps (SV), clàusules aspectuals (SAsp) o clàusules negatives (SNeg). Val a dir que segons aquesta proposta, tant hauríem de trobar errors en l'assignació de cas al subjecte —altres que nominatiu— com errors de concordança de persona i de nombre. Donant una ullada a tots els exemples adduïts, els errors són sempre de sobreextensió de la tercera persona del singular, mai en cap altre sentit. Aquest és un fet que es resisteix tant a l'anàlisi proposada per Radford (1994) com a les formulacions dels autors citats amb anterioritat.

Des d'una perspectiva diametralment oposada pel que fa a l'aspecte que discutim aquí, Poeppel i Wexler (1993) consideren que les observacions dels qui proposen que no hi ha concordança inicial de persona i de nombre no troben una confirmació en les seves dades. Destaquen les següents observacions:

- Hi ha formes de primera i de tercera persona que apareixen amb la correcta morfologia de concordança.
- La segona persona del singular és rara: només nou casos.
- Tots els errors ocorren en el plural: set errors sobre un total d'onze casos; l'error cal situar-lo en la concordança de nombre, no en la de persona.
- En síntesi: del total de dos-cents trenta-un verbs en forma finita, hi ha set errors de concordança, tots amb concordança de plural.

Consegüentment, conclouen que el nen germanòfon estudiat coneix el sistema de la concordança: la concordança en singular apareix molt aviat; en canvi el que es pot dir de les poques dades de concordança de plural és que, per les raons que sigui, l'infant no usa subjectes plurals; no es pot afirmar, doncs, que no conegui la concordança de plural. Reinterpreten les dades de Clahsen (1990) i fan veure que, en essència, no divergeixen de les seves

conclusions: la majoria d'exemples del que aquest autor considera errors de concordança són subjectes de tercera persona del singular que es combinen amb verbs acabats en *-en*; crucialment, aquest és el sufix d'infinitiu en alemany, per la qual cosa cal interpretar que estem davant d'infinitius opcionals (IMO), característics de la parla infantil primerenca.

En una línia argumentativa que abona la idea de la competència plena per part dels infants, i partint de l'observació liminar del treball de Hyams (1986) que els nens italians usen la concordança acuradament, Guasti (1993-1994) defensa que (totes) les categories funcionals, i en particular SConc, són presents des de ben aviat. Una de les proves sobre les quals basteix la seva argumentació és el paradigma de la concordança. Vegem-ho sintèticament. Començaré pel que es podria titllar de conclusió. Del seu examen de les dades de l'italià primerenc, se'n dedueixen dues conclusions: primer, que els infants són capaços de fer una anàlisi morfològica de les formes verbals (arrel + afijos) i, segon, que la concordança és una noció gramatical present ja en la primera gramàtica. Com que les hipòtesis amb què treballa per al llenguatge adult defensen, en essència, que l'associació dels verbs amb la seva morfologia té lloc en la sintaxi —adapta els treballs de Baker (1988), Pollock (1989) i Belletti (1990)— i ha mostrat que els nens analitzen morfològicament les unitats verbals, ha de proposar necessàriament que la gramàtica infantil ha de contenir almenys aquelles categories funcionals indispensables per acomodar la morfologia, si és que es vol mantenir que aquella ha de ser un producte constret per la GU i no un constructe d'una altra índole. Amb els retocs necessaris pel que fa a la construcció de la morfologia fora de l'àmbit de la sintaxi, aquesta formulació es podria adaptar als supòsits del PM.

Les dades rellevants que menen l'autora a aquesta conclusió són, esquemàticament, les següents:

- Els infants italians empren la concordança des de ben aviat (1;8).
- La flexió de plural es caracteritza per la seva aparició endarrerida en el temps; aquest fenomen no és exclusiu de la flexió verbal, sinó que és un reflex del fenomen més general del posterior desenvolupament de la pluralitat (Valian, 1990).
- Els errors documentats (entre l'1 % i el 3 %) se cenyeixen a casos de concordança en plural (ús de la tercera persona del singular amb subjectes de tercera persona del plural).
- En conclusió, atesa la diversitat de formes ressenyades, no es pot pas mantenir que els elements verbals siguin apresos de memòria; al contrari, els nens italians coneixen la noció gramatical de concordança subjecte-verb.

Basant-se en els resultats de tres infants catalanoparlants i de tres de castellanoparlants, Grinstead (1995) aïlla un període inicial (entre 1;7 i 2;2,

aproximadament) en el qual només es documenten formes verbals del singular, particularment de primera i de tercera persona. Com ja he indicat en l'apartat anterior, l'autor interpreta aquestes dades assumint que el tret de nombre és inespecificat en aquest estadi, però que el de persona es marca des dels inicis i que, tot i ser el responsable d'assignar el cas nominatiu, seguint Rigau (1991), la inactivitat del tret de nombre, juntament amb el de temps, fa que aquesta assignació no sigui possible. És per això, argüeix l'autor, que no hi ha cap instància de subjecte fonològicament realitzat durant aquest període inicial. D'acord amb la seva formulació, que troba una resposta en les seves dades, l'aparició de subjectes realitzats explícitament coincideix amb la realització de contrastos de nombre en les formes verbals, així com de contrastos de temps.

Aquest tipus d'apunts, juntament amb d'altres, són els que prenen Hoekstra i Hyams (1995) per edificar la seva hipòtesi de la subespecificació del nombre, si bé amb l'objectiu de trobar una explicació al fenomen dels infinitius independents (IMO). Aquests autors proposen que els infants poden subespecificar opcionalment el tret de Nombre en la morfosintaxi. La manca de l'especificació de Nombre en el domini verbal —plantegen una estructura jeràrquica com la següent: SPers SNomb ST SV— interromp el lligam gramatical normal dels elements referencials, com ara el temps, provocant la inacceptabilitat de les estructures sense temps en el llenguatge adult. Segons ells, doncs, la manera que tenen els infants de rescatar aquest tipus d'estructura és permetent que el temps es pugui lligar directament al discurs (fenomen de l'IMO). El que resulta més interessant per a la discussió del present capítol és que, en considerar d'acord amb l'esperit del PM que la variació lingüística és el fruit dels diferents valors que adopten els trets que allotgen les categories funcionals i que aquests valors tenen una traducció en la manifestació morfològica, distingeixen tres grups de llengües en funció del diferent marcatge que reben cadascun dels trets Pers, Nomb o T. El quadre següent en presenta un esquema, on *m* significa marcat morfològicament (Hoekstra i Hyams, 1995, p. 253):

<i>Llengua</i>	<i>Persona</i>	<i>Nombre</i>	<i>Temps</i>
Italià, català, castellà	m	—	0
Holandès, anglès, francès	0	m	0
Japonès	0	0	m

La idea que volen transmetre els autors a partir d'aquest quadre és que només aquelles llengües que especifiquen el nombre en el marcatge morfològic

dels verbs són susceptibles de mostrar, mentre dura el període de la subespecificació d'aquests trets, el fenomen de l'IMO. Pel que fa a les llengües del primer grup —italià, català i castellà—, es mantenen neutres a l'hora de definir-se sobre si aquestes llengües efectuen marcatge de nombre o no; si n'hi ha, diuen, es manifesta exclusivament en el plural. Amb aquesta escletxa, que afecta les nostres llengües, i la idea que «in the early grammar Number and only Number may be optionally specified» (p. 257), ens obrirem a continuació a l'anàlisi de les nostres dades.

8.3. LA CONCORDANÇA EN LES GRAMÀTIQUES INICIALS DEL CATALÀ I DEL CASTELLÀ

8.3.1. DADES DESCRIPTIVES GENERALS

L'examen detallat de les formes verbals dels infants catalanoparlants i castellanoparlants del corpus efectuat al llarg dels tres capítols anteriors ens ha portat a una conclusió principal: l'existència d'elements verbals finits des de les primeres produccions; és a dir, no hem trobat evidència favorable suficient per definir un primer estadi caracteritzat per l'absència del tret de Finitud. Aquesta troballa ens planteja ara una qüestió: fins a quin punt les formes verbals finites primerenques són marcades morfològicament pel que fa a la concordança? Respondre a aquesta pregunta és l'objectiu primordial d'aquesta secció, tot partint de l'observació meticulosa de les diferents unitats verbals i la seva expressió dels trets de persona i de nombre. Pel que fa a les formes no finites, com ja s'ha assenyalat, en ésser també *no personals* no hem d'esperar que siguin portadores d'aquestes marques morfològiques.

Com a punt de partida, les taules 1 i 2 ens ofereixen una panoràmica evolutiva de les diferents formes de concordança utilitzades en els elements verbals dels nostres infants. En aquestes dues taules es presenten per separat els resultats corresponents a cada infant. Només s'hi tenen en compte, lògicament, les formes verbals finites; s'han exclòs del còmput les formes de l'imperatiu, totes pertanyents a la segona persona, fonamentalment del singular, amb l'objectiu de no emascarar els valors totals, cosa que l'alta freqüència d'aquests elements hauria provocat, en particular en algun cas, com ara el de la Maria o de l'Emilio, dos dels nens castellanoparlants. Per a cada forma de concordança, s'hi aporta la freqüència absoluta; només en el cas del total de cada infant es dona la freqüència absoluta (*n*) i la relativa o percentatge (%). Al costat de cada freqüència, i si escau, hi figura entre parèntesis el nombre de formes errònies; per exemple, un valor de (–3) al costat d'un total de 32 for-

mes de tercera persona del singular significa que tres elements amb aquest valor de concordança van ser utilitzats erròniament per l'infant (per exemple, per expressar un sentit de primera del singular o tercera del plural) mentre que 29 formes van ser usades amb encert pel que fa a la concordança. Tanmateix, l'estudi específic dels errors de concordança, l'abordaré unes pàgines més endavant.

TAULA 1
Evolució de la concordança de persona i de nombre. Fins a 2;6. Català

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>1a sing.</i>	<i>2a sing.</i>	<i>3a sing.</i>	<i>1a pl.</i>	<i>2a pl.</i>	<i>3a pl.</i>
Gisela	1;7			2			
	1;8		4	9			
	1;9		1				
	1;10			1			
	2;1		1	6			
	2;2	10	3	19	1		
	2;4	2	6	25			1
	2;6	15	4	7			1
Total n		27	19	69	1		2
%		23 %	16 %	58,7 %	0,8 %		1,6 %

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>1a sing.</i>	<i>2a sing.</i>	<i>3a sing.</i>	<i>1a pl.</i>	<i>2a pl.</i>	<i>3a pl.</i>
Júlia	1;9a		1	2 (-1)			
	1;9b	2		5 (-3)			
	1;10		3	5			1
	1;11a			3			2
	1;11b			11 (-1)			
	2;0a			15 (-1)			5
	2;0b	4 (-1)		6 (-1)			2
	2;1a	2 (-1)		46 (-13)			
	2;1b	1	16	26 (-10)			
	2;2	3	5	33 (-14)	2		3
	2;3	1	18 (-2)	32 (-3)	2		6
	2;4	13		38	5	2	3
	2;5	8	3	42 (-10)	5		4
	2;6		2	45 (-3)			
Total n		33 (-2)	48 (-2)	298 (-60)	14	2	26
%		8 %	11,5 %	70,4 %	3,4 %	0,5 %	6,2 %

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>1a sing.</i>	<i>2a sing.</i>	<i>3a sing.</i>	<i>1a pl.</i>	<i>2a pl.</i>	<i>3a pl.</i>
Pep	1;8	3		1	1		
	1;10	2		31 (-8)			
	1;11			22	1		3
	2;0	1	2	10 (-1)			
	2;1	4	2	15 (-1)			4
	2;2	13	3	22	10		1
	2;3	21	8	40	3		8
	2;4	21		28	1	1	2
	2;5	33	4	44 (-4)	5	3	8
	2;6	4	1	8			2
Total n %		102 25,7 %	20 5 %	221(-14) 55,8 %	21 5,3 %	4 1 %	28 7,2 %

TAULA 2
Evolució de la concordança de persona i de nombre. Fins a 2;6. Castellà

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>1a sing.</i>	<i>2a sing.</i>	<i>3a sing.</i>	<i>1a pl.</i>	<i>2a pl.</i>	<i>3a pl.</i>
Emilio	1;9			1			
	1;10a			3	3		
	1;10b	2		1			
	1;11			10 (-1)			
	2;0	1		7			
	2;1a	1		17			
	2;1b			18	1		
	2;3	19		20	9		
	2;4	18		35 (-2)	7		9
	2;5	11	10	41	1		12
	2;6	29	7	39 (-5)	1		7
Total n %		81 24 %	17 5 %	192 (-8) 56,5 %	22 6,5 %		28 8 %

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>1a sing.</i>	<i>2a sing.</i>	<i>3a sing.</i>	<i>1a pl.</i>	<i>2a pl.</i>	<i>3a pl.</i>
Juan	1;9	4		3			
	2;0	1		5			
	2;1	1 (-1)		10 (-1)	1		
	2;3	4		17			
	2;4	7	2 (-1)	32 (-5)			
	2;5a	3	5	17			
	2;5b	5	3	17			3
Total n %		25 (-1) 18 %	10 (-1) 7 %	101 (-6) 72 %	1 0,7 %		3 2,3 %

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>1a sing.</i>	<i>2a sing.</i>	<i>3a sing.</i>	<i>1a pl.</i>	<i>2a pl.</i>	<i>3a pl.</i>
María	1;7	1	2	42 (-5)			
	1;8			19 (-3)			
	1;9	6 (-1)	2	39			
	1;10	12 (-1)	2	48 (-6)	9		
	1;11	17		56 (-19)	2		1
	2;0	20 (-1)	8	85 (-7)			5
	2;1	72	25	70 (-6)	1		7
	2;2	103	15	65 (-4)	1		10
	2;3	100	24 (-1)	113 (-2)	2		12
	2;4	53		63 (-4)	8		6
	2;5	97	27	89 (-1)	5		13
	2;6	48 (-1)	24 (-1)	159 (-3)	10		22 (-2)
Total n %		529 (-4) 32,5 %	129 (-2) 8 %	848 (-60) 52,5 %	38 2,5 %		76 (-2) 4,5 %

En primer lloc, glossarem els resultats oferts per les taules 1 i 2 amb un seguit d'anotacions inicials de caire descriptiu del conjunt. S'ha analitzat un total de 3.035 formes verbals finites, que abracen un període evolutiu comprès entre 1;7 i 2;6. D'aquest total, 935 verbs pertanyen al català i 2.100 al castellà. En tots sis nens, la freqüència més destacada correspon a la tercera persona del singular; la freqüència relativa oscil·la entre el 72 % d'en Juan, com a valor superior, i el 52,5 % de la María, com a valor inferior. En tots els casos, doncs, la tercera del singular supera la meitat del total de formes verbals, la qual cosa és un indicatiu del fort pes que té en el conjunt de dades i està en consonància amb els resultats derivats d'altres estudis realitzats fins ara en diverses llengües (vegeu l'apartat 8.2).

Una segona observació que travessa per igual les xifres d'ambdues taules

és l'escassetat amb què apareix representada la concordança en plural. Sumades les tres persones del plural (1a, 2a i 3a), en cap cas no superen el 15 % (els resultats més alts coincideixen amb en Pep i l'Emilio, el primer catalanoparlant i el segon castellanoparlant). Aquest apunt confirma, tan sols en part, les troballes fetes en treballs precedents ja que, recordem-ho (vegeu l'apartat 8.2), en alguns, per exemple Meisel (1994), no es ressenyava cap ocurrència de formes del plural. És clar que caldrà intentar trobar una explicació a aquest fet en el decurs d'aquest treball: per què sembla que els infants es resisteixen inicialment —i no tan inicialment (vegeu la distribució de formes de plural també en edats posteriors a les taules 1 i 2)— a parlar *en* i *sobre* el plural?

Crida l'atenció, en tercer lloc, que, dins de les formes de plural, la segona persona sigui pràcticament inexistent al llarg de tot el període estudiat; tan sols se'n documenten ocurrències en dos infants, la Júlia i en Pep, tots dos catalanoparlants: quatre en cada cas, que corresponen al 0,5 % i a l'1 % del total de verbs emprats, respectivament. És que els nens no senten necessitat o no tenen oportunitat de parlar emprant la segona persona del plural? O no en saben?

Evolutivament s'observa que, en efecte, a mesura que passa el temps, les referències personals expressades mitjançant la morfologia verbal esdevenen cada com més nombroses i més variades. El repertori es va ampliant gradualment, amb les limitacions indicades en els paràgrafs precedents, que afecten tots els arxius i totes les edats, fins als dos anys i mig.

Una primera conclusió provisional derivada dels comentaris anteriors és que l'evolució gradual esmentada sembla afectar més la quantitat que la qualitat, és a dir, sembla haver-hi un creixement més gran en el nombre de formes emprat que no pas en la varietat. Aquesta indicació, si és certa, abonaria més una idea de desenvolupament i creixement del lèxic, en la línia presentada i defensada al capítol anterior (vegeu els apartats 7.2.2.1 i 7.3.1), que no pas una hipòtesi segons la qual allò que «creix» són les categories funcionals. Contrastaré aquest suggeriment un altre cop amb les dades.

Quines serien les dades rellevants contra la proposta que defensem? En essència, les següents:

1) Les formes «omnipresents» de tercera persona del singular no vehiculen concordança de tercera singular fins que no hi ha, en la gramàtica infantil, una noció corresponent que hi serveix de base.

2) En el període inicial —en l'estadi prefuncional pels proponentes d'aquesta hipòtesi— només hi ha d'haver formes *no personals*.

En el punt 1 —les formes de la tercera persona, els valors que transmeten i els errors que s'observen en relació amb el seu ús—, hi dedicaré un apartat: el 8.3.2. Entraré tot seguit en el punt 2.

Ja hem argumentat amb dades en els tres capítols anteriors que, partint dels resultats fornits pel corpus pel que fa a la flexió verbal, no ha estat possible d'aïllar un període amb formes verbals no finites exclusivament. Les formes verbals no finites, d'altra banda, són també els elements verbals *no personals* per excel·lència: no presenten afixos ni de persona ni de nombre.¹²⁵ S'ha vist com, al costat de gerundis, participis i infinitius, també hi apareixien, ben aviat, imperatius. Vegem-ne alguns exemples:

[5] Català

- [5a] Té. (Gisela, 1;8b)
- [5b] Treu el paper. (Gisela, 2;2)
- [5c] Dóna'm la maneta. (Gisela, 2;4)
- [5d] No la toquis que és meva (Gisela, 2;6)
- [5e] Vine. (Júlia, 1;9b)
- [5f] (C)amina. (Júlia, 1;9b)
- [5g] Té. (Júlia, 1;11a)
- [5h] Mama, vine. (Júlia, 1;11b)
- [5i] No mengis [% menyis]. (Júlia, 2;0a)
- [5j] Mama, porta a tito. (Júlia, 2;0b)
- [5k] Mama, aixeca't. (Júlia, 2;1a)
- [5l] No ploris, nina. (Júlia, 2;1b)
- [5m] Té, Miquel. (Pep, 1;8a)
- [5n] Vine, Laia. (Pep, 1;10)
- [5o] Agafa'm aquesta pilo(ta). (Pep, 2;0)
- [5p] No posis tants, home! (Pep, 2;1)

[6] Castellà

- [6a] Calla. (Emilio, 1;8a)
- [6b] Quita. (Emilio, 1;9)
- [6c] T(ra)émelo. (Emilio, 1;9)
- [6d] Nacho, ten. (Emilio, 1;10b)
- [6e] No toques. (Emilio, 1;10b)
- [6f] Espera. (Emilio, 2;0)
- [6g] No escupas. (Juan, 1;9)
- [6h] Abre casa. (Juan, 2;1)
- [6i] No mordas. (Juan, 2;3)

125. Que en altres llengües romàniques, com el portuguès o el gallec, per exemple, existeixi una forma no finita, l'infinitiu, amb flexió de persona, no creiem que sigui una prova definitiva per postular que es tracta d'una forma personal en la resta de llengües. Quina *evidència positiva* tindrien els infants catalans i castellans per atènyer una conclusió com aquesta? En aquest fet rau també el punt feble de la proposta de (no) truncament per a llengües com l'italià o el castellà de Rizzi (1993-1994) (vegeu l'apartat 5.1.2).

- [6j] No comas mia. (Juan; 2;3)
- [6k] Oye, oye pipa. (Juan, 2;3)
- [6l] Mamá, men [% ven]. (María, 1;7)
- [6m] Quita, guauguau, quita, quita. (María, 1;8)
- [6n] Oh, chupa esto. (María, 1;9)
- [6o] Pasa, guauguau; toma, toma. (María, 1;9)
- [6p] Sienta, sienta, mama. (María, 1;9)
- [6q] Áb(r)elo, vale, áb(r)elo. (María, 1;10)
- [6r] Mira, escucha. (María, 1;11)
- [6s] No supa, no supes [% chupes]. (María, 1;11)
- [6t] No quite el sapatito, papa. (María, 1;11)
- [6u] Que se vaya as mojas. (María, 1;11)

Quina forma de persona tenen els imperatius? Evidentment, la de segona, del singular o del plural. Del plural, no se'n documenta cap entre els nostres nens. Tenen projecció de concordança els imperatius? La resposta ha de ser necessàriament afirmativa; es pot discutir si, amb independència de SConc, aquestes unitats del paradigma verbal projecten altres categories funcionals com ara SComp, STemps o SMode,¹²⁶ però el que clarament presenten és una projecció per Conc, en el nucli del qual es podran comprovar els trets ϕ de persona i de nombre de la forma verbal.

Ara bé, i en detriment en part del que s'acaba de dir, és sabut que l'imperatiu presenta un paradigma defectiu pel que fa a la persona: una ordre, per definició, només es pot adreçar a una segona persona; és per això que l'imperatiu «de veritat» solament té segona persona, del singular o del plural. Com que, de fet, són tan sols les formes del plural les que contenen morfologia pròpia de persona (-u, per al català; -d, per al castellà) i essent ϕ la marca de la segona del singular (arrel + vocal temàtica), i atès que el llenguatge infantil és força mancat de formes del plural, hom podria adduir que les formes de l'imperatiu de la primera parla dels infants no manifesten la concordança. Val a dir, però, pel que fa a les formes de singular de l'imperatiu, que les formes negatives, manllevades del present d'indicatiu o de subjuntiu i que ocorren en aquest primer llenguatge (vegeu l'apartat 7.2.2.3 i alguns dels exemples de [5] i de [6]), si alguna cosa realitzen morfològicament és, precisament, la persona.¹²⁷ D'altra banda, i quant a la mancança de contrastos de persona pròpia de l'imperatiu, les observacions fetes aquí serien també vàlides per al llenguatge adult. Per aquests dos darrers comentaris, hem de concloure que les dades

126. Per a una argumentació favorable a la projecció d'aquestes tres categories en els imperatius, vegeu, respectivament, Rivero (1993), Zanuttini (1991 i 1997).

127. És d'interès remarcar, com ja s'ha indicat a l'apartat 7.2.2.3, que de negacions oracionals no n'hi ha gaires, ni amb oracions imperatives ni declaratives. Així doncs, el nombre

relatives als imperatius romanen neutres si hom les vol utilitzar com a prova empírica tant per demostrar que hi ha concordança, com que no n'hi ha. Tot i així, i a favor de la nostra hipòtesi, ni en aquest treball ni en cap altre que coneguem, no es constata cap error ni en la selecció dels afixos de persona (nuls o no) dels imperatius, ni en la sobregeneralització d'aquests (no) afixos a altres formes del paradigma verbal.

Juntament amb els imperatius, en el període inicial es constata la presència d'elements verbals de tercera persona del singular. Una qüestió no exempta d'interès que s'ha de plantejar és com d'*inicial* és aquest període de què estem parlant. Si ens acollim a criteris de productivitat com els discutits en el capítol precedent —presència de contrastos de persona o ús d'un morfema de persona/nombre en més d'un verb—, ens trobarem altre cop amb situacions (quasi) contradictòries. Sense entrar a plantejar i valorar els resultats a què ens conduiria l'aplicació d'aquests criteris, proposo de repassar les dades descriptives que ens mostren a la vista les taules 1 i 2 per a cada infant.

Per a la Gisela, nena que entra relativament tard en el període de dos mots, detectem una fase inicial relativament llarga, entre 1;7 i 2;1, amb una productivitat verbal molt baixa: durant tot aquest període, que s'estén al llarg de sis mesos, la producció de formes finites és veritablement escassa (22 formes en total). A partir d'aquest moment, a 2;2, amb una LMEp de 1,64 i amb una desviació estàndard de 0,95 sobre un total de 218 enunciat a manera d'indicació descriptiva, es multipliquen les formes verbals al mateix temps que ho fan els contrastos de persona. En síntesi, tant pel nombre de dades que produeix com pel nombre de dades recollides, no estem davant d'un període inicial *prou robust* com per poder-nos inclinar per res en concret.

El cas de la Júlia comença a suscitar més interès. No entra en el període de dos mots fins a 1;11b (N enunciat = 111, LMEp = 1,45, $\sigma = 0,8$); en aquest arxiu trobem ja 11 formes verbals de tercera persona del singular i, curiosament, comença a haver-n'hi de tercera del plural, molt abans que altres infants d'aquesta recerca i de la bibliografia comentada.¹²⁸ Això no obstant, caldrà esperar encara uns mesos, fins a 2;1a, i encara millor a 2;1b, perquè el repertori

d'imperatius negatius que figuren a les llistes de [5] i de [6] no és proporcional al nombre total al llarg de tot el corpus.

128. S'ha efectuat un càlcul addicional que ha consistit a calcular, per aquest arxiu, 1;11b, la LMEp només dels enunciat oracionals (amb un verb en forma finita o no). Els resultats obtinguts són els següents: N enunciat (oracions) = 30, LMEp = 1,73, $\sigma = 0,89$. Aquesta és una manera afegida de demostrar que és tot just a aquesta edat que la Júlia inaugura, en efecte, l'estadi de dos mots.

ofereixi ja un panorama més variat. Per què hauria de presentar aquesta nena un temps d'espera tan dilatat pel que fa als seus progressos en l'àmbit de la concordança quan, en relació amb el temps, en aquest mateix lapse ja ha fet adquisicions importants (vegeu la taula 6 i l'apartat 7.2.2)? No deu ser que la presència de la morfologia de tercera del singular del període previ ja és indicatiu d'una concordança sintàcticament madura? Posposo la resposta a aquesta pregunta a la secció propera.

En Pep, a diferència de la Gisela, és un infant de ritme evolutiu ràpid. A 1;10, per exemple, presenta una LMEp de 1,56 amb una desviació estàndard de 0,94 d'un total de 579 enunciat. En canvi, en les mostres recollides no tenim proves diàfanes de riquesa i quantitat de persones verbals fins a 2;1 o 2;2.

Pel que fa als infants castellanoparlants, l'Emilio no evidencia contrastos clars de persona fins ben entrat el tercer any de vida, a 2;3, moment avançat en què ja ha fet consecucions importants en altres àmbits de la gramàtica.

En Juan, que a diferència de l'Emilio és característic de ritme evolutiu diferit, ofereix una certa diversitat de formes des de l'inici dels enregistraments que no semblen consolidar-se fins uns quants mesos més tard, a 2;4, quan s'aprecia un augment total en la producció.

Finalment, la María, una nena en general molt productiva, manifesta contrastos de persona des dels primers arxius, si bé aquests es fan més fermes a partir de 1;9, en qualsevol cas força abans d'entrar en el tercer any de vida.

Aquest repàs, més o menys detallat, del progrés de les formes de concordança en cada nen no té tant com a objectiu destacar les diferències individuals i els diferents ritmes evolutius que s'aprecien en un tema tan comú com és el desenvolupament de la concordança, com fer veure que els ritmes evolutius de cada infant són diversos depenent del tipus d'adquisició gramatical de què es tracti. És això desitjable per a una teoria de base universal, que, com a tal, ha de tenir en el punt de mira abstroure processos comuns tant interindividus com intraindividus, interllengües com intrallengües, interfenòmens com intrafenòmens gramaticals? És clar que no ho és, de desitjable. En síntesi, no hi ha proves diàfanes que permetin delimitar, ni conjuntament ni per a cada nen per separat, una fase en la qual clarament hi hagi només formes no personals o, exclusivament, formes de tercera persona; aquestes, en efecte, són les més freqüents en les produccions infantils del període parcial (fins a 2;6) estudiat, però és que ho continuen essent sempre.¹²⁹ No deuen ser alienes a aquest

129. En el treball de Capdevila (1996) també es fa notar l'ús predominant de la tercera persona del singular en els tres nens catalanoparlants estudiats: el total global és del 45 % en el període prefuncional (p. 243).

fet tant raons referides a l'*input* com al tipus de situació interactiva en què es veuen immersos els infants. Hi ha, tanmateix, altres motius que esgranarem en les seccions següents.

8.3.2. LA TERCERA PERSONA DEL SINGULAR: FORMA PERSONAL O NO PERSONAL?

Per què demanar-se una tal qüestió? A aquestes alçades de la nostra argumentació, potser ja esdevé sobrer repetir que ens movem dins d'una hipòtesi que considera que el coneixement lingüístic dels infants és inicialment «més gramatical» que no sembla i més gramatical també del que altres hipòtesis, diríem oposades, volen fer veure i creure. Així, els treballs realitzats des de l'òptica prefuncional consideren no només que les gramàtiques primerenques no projecten categories funcionals —ni contenen, per tant, els trets morfològics pertinents— sinó que no hi ha manifestació morfològica evident, o si n'hi ha, és insuficient o errònia.

Un bon exemple d'aquest tipus de raonament, ens el forneix el treball de Capdevila (1996), que presenta l'interès afegit de compartir una de les llengües d'estudi amb la recerca present: el català. Segons aquesta autora, la projecció SConc «is also absent from early children's speech. The main piece of evidence for such a claim is provided by the overwhelming majority of third person singular forms attested in the data»; afegeix més endavant un raonament d'ordre més teòric: «this form instantiates the form unspecified for agreement features». Documenta també, en aquest primer període prefuncional, casos de la primera i de la segona persona del singular i de la tercera del plural, però «they are not used productively by children». Quant a la presència d'errors, indica que aquest període es caracteritza per l'absència de «productive grammatical feature sharing between the verb's inflectional morpheme and the subject». Curiosament, però, els únics exemples d'errors consignats, quatre en total —tots quatre del mateix nen—, corresponen a l'ús de la tercera persona del singular amb valor de tercera persona del plural (vegeu les p. 242-244 de Capdevila (1996) per a aquestes dades i els arguments adduïts). D'una altra banda, si bé usa el terme «productiu» en diverses ocasions, no ens aclareix quin sentit hi hem d'atorgar.

La qüestió dels errors és un tema que s'insinua ric si som capaços d'aprofundir-hi. He anat avançant a l'apartat 8.2 que el repte empíric principal amb què topen els treballs que es mouen en la hipòtesi de l'estadi prefuncional —també el treball de Meisel—, en considerar que les primeres formes (aparentment) personals, des del punt de vista de la llengua adulta, són no personals, és que fan unes prediccions que, fins a la data, no han trobat una resposta contundent en les dades:

- [7] Prediccions de la hipòtesi de l'estadi prefuncional quant a la concordança:
- [7a] Si la forma se selecciona per defecte —la menys especificada, la de la tercera persona del singular—, s'haurien de poder detectar força errors de concordança (posem per cas, ús de la tercera persona per referir-se a la primera o a la segona, o a la tercera del plural, etc.).
- [7b] Si també s'usen altres formes de persona (primera o segona), sembla lògic pensar que es documentaran sobreextensions d'aquestes formes per referir-se a altres persones.

Vegem, tot seguit, si aquestes prediccions es confirmen amb les nostres dades o si, per contra, hi ha una distribució més regular que no deriva d'aquesta hipòtesi. En aquest treball, com hem apuntat arran de les taules 1 i 2, hem efectuat un estudi detallat dels errors. Com per al temps, per a la concordança, a l'hora de fer les codificacions en la línia de sintaxi, es van marcar les formes de persona de tots els verbs i el sentit que vehiculaven en tots els casos. Això permet fer ara una indagació fil per randa d'aquestes qüestions. Bona part dels usos erronis pertanyen a la Júlia i a la Maria, les dues nenes que al llarg de la recerca s'han anat revelant com a més il·lustradores dels fets observats. A elles ens referirem en els exemples que adduïrem en aquesta secció.

En primer lloc, i començant per la segona predicció, els errors en la sobregeneralització de primeres i segones persones és insignificant: dels 3.035 verbs analitzats, tan sols 12 (tenint en compte tots sis nens) són erronis en aquest sentit. Si advertim que alguns dels errors es manifesten en un moment evolutiu relativament tardà, en què fins i tot pels proponents de la hipòtesi prefuncional ja s'hauria hagut de completar el desplegament funcional, el nombre d'errors esdevé encara més irrellevant. Les qüestions numèriques suara comentades deriven dels resultats de les taules 1 i 2. Pel que fa a les produccions errònies, la següent relació n'és una mostra gairebé exhaustiva:

- [8] Català
- [8a] MAR: Què és això?
 JUL: Oh! [li cau una ampolleta de les mans].
 JUL: A Júlia no tinc [s'amaga l'ampolleta darrere l'esquena]. (Júlia, 2;1a)
- [8b] MAR: Què li has de dir perquè canti.
 JUL: Papa, canto, canta. (Júlia, 2;1b)
- [8c] PAR: I tu què vas fer quan el vas veure?
 JUL: Ploraves [% polales]. (Júlia, 2;3)
- [8d] PAR: I ell què va fer quan tu hi vas anar?
 JUL: Ploraves. (Júlia, 2;3)

[9] Castellà

[9a] NEN: Siento, nene siento. (María, 1;9)

[9b] NEN: Fato [% falta] el ot(r)o pendiente [señalándose la oreja]. (María, 1;10)

[9c] NEN: Saca... s(e) ha caído.

[Se levanta y coge algo del suelo.]

NEN: S(e) ha caigo, ¿sabe? (María, 2;0)

[9d] NEN: Yo no sabe tú, yo no sabe tú, yo no sabes. (María, 2;6)

Aquestes seqüències demanen alguns apunts esclaridors. [8a] i [9a] són dues produccions típiques que revelen un altre fenomen: alguns nens, i la Júlia i la María en són un exemple, es refereixen a si mateixos usant els noms propis o l'expressió «el nen/la nena» (de fet, això és una conseqüència del llenguatge que adrecen intuïtivament els pares o els adults als infants amb la *noble* intenció de facilitar-los la tasca de l'aprenentatge; tot sigui dit, no sabem si els la faciliten o els la compliquen). Sigui com sigui, podríem afirmar que aquí hi ha una mena de concordança *ad sensum* ja que, en efecte, «a Júlia» o «nene» es refereixen al qui parla, a la primera persona. Els altres enunciats presenten usos clarament defectuosos; en algun exemple, com [8b], sembla que la nena està realitzant una recerca entre el repertori de formes disponibles fins que troba l'encertada. I el que resulta més interessant per a la nostra argumentació és que les produccions de [8c] i [8d], i especialment de [9d], es documenten en un moment evolutiu força avançat. Per tant, fins i tot quan ja hi ha contrastos productius en tots els nivells de la morfologia verbal, encara es constaten errades i vacil·lacions en la concordança de persona. Sintèticament: la predicció de [7b] no es confirma.

Passem ara a investigar, en particular, les formes de tercera persona per tal de donar resposta empírica a la predicció relativa a aquests elements, formulada a [7a].

Tornant a les taules 1 i 2, i referint-nos exclusivament a la Júlia i la María, que són, com hem assenyalat, les que mostren més usos erronis, tenim que per la nena catalanoparlant es ressenyen 60 errors sobre un total de 298 verbs, i per la nena castellanoparlant, la María, 60 errors de 848 verbs, en el període que va des de l'inici de l'estadi de dos mots fins als dos anys i mig. Aquestes xifres donen uns percentatges d'error del 20,1 % i del 7,07 %, respectivament. Estem, per fi, davant d'un «conjunt de dades robustes», cosa que confirmaria la predicció [7a]? Abans d'arriscar-me a conclusions precipitades, procediré amb la cautela amb què he intentat abordar les dades fins aquí.

Plantejaré la qüestió des d'un altre pol. Si la predicció de [7a] és encertada, a partir de quan es deixa d'utilitzar la forma de tercera persona singular per defecte, es comença a emprar com el que és i, per tant, desapareixen els

errors de sobregeneralització d'aquesta forma? Partidaris de la hipòtesi de l'estadi prefuncional situen la frontera cap als dos anys; entre aquests trobem Radford (1990) o Tsimpli (1992). Com hem vist en el capítol 6, el model que presenta aquesta darrera autora és més laxe i permet que en el període inicial hi puguin aparèixer certs afixos verbals. Radford (1994), en estudiar la variabilitat de la manifestació del temps i de la concordança, se situa entre els dos i els tres anys, però no ens aclareix quan acaba l'esmentada variació. Capdevila (1996) defineix en termes més precisos, pel que fa al període de temps que abraça, l'estadi prefuncional: en Martí, 1;9.6-1;11.11; en Pere, 1;9.15-1;10.11; i en Pep, 1;8.30-1;11.6 (p. 216). En cap cas, no s'atenyen els dos anys. Tot i així, actua amb precaució quan afirma, unes quantes pàgines més endavant, que «the maturation of functional projections does not imply a sudden change from prefuncional to functional structures, but children go through a stage characterized by a variability of structures.» (p. 301). És clar que aleshores ens hem de demanar quines prediccions *precises* fa una hipòtesi que defensa que en l'estadi prefuncional hi pot haver afixos i en l'estadi funcional hi ha variabilitat. Quins avantatges presenta aquesta darrera hipòtesi enfront, per exemple, de la hipòtesi de l'aprenentatge lèxic, que suggereix un creixement gradual?

I, en efecte, és que vistes les xifres de les taules 1 i 2 l'aparença que tenim és la d'una adquisició gradual, en què cada cop hi ha més ocurrences i més producció, en el sentit literal de la paraula. En definitiva: el lèxic cada cop és més ampli. I com més va, esdevé més precís; per això els errors van decreixent paulatinament i no sobtadament. Mirant una altra vegada les dues taules esmentades repetidament, no s'hi observa cap salt brusc. Aquest manteniment dels errors al llarg del període estudiat —i més endavant també— és l'argument principal que esgrimeixo a favor d'una hipòtesi que suggereix que la maquinària funcional està disposada des de bon inici, però el lèxic, i amb ell les diferents formes de la flexió, va augmentant de mica en mica. Evidentment, caldrà aportar alguna explicació a la presència d'aquests errors que semblen respondre a una pauta i no produir-se a l'atzar. La indagació sobre els errors ens ha de permetre arribar-hi, a aquesta explicació.

La llista següent mostra unes quantes produccions errònies de la Júlia a tall d'exemple:

- [10] Júlia
 [10a] PAR: Què vols fer aquí?
 JUL: Vol pujar [% po putxar]. (1;11b)
 [10b] JUL: Ui, a Mickey [% ha trobat el cinturó del Mickey i el mostra].
 JUL: Aquí ha trobat [% totat] a Júlia. (2;0b)
 [10c] MAR: Per què, si no, què passarà si et cauen?
 JUL: Trencarà(n). (2;1a)

- [10d] JUL: La Júlia vol a nina. (2;1b)
 [10e] MAR: Júlia, es pot saber què fas?
 JUL: Busca a titelles. (2;2)
 [10f] JUL: Ara vol poma. (2;5)
 [10g] JUL: És macos. (2;6)
 [10h] PAR: I per què m'he enfadat?
 JUL: Perquè la Júlia ha arrugat el conte. (2;6)

La relació d'exemples de [10] dóna una bona idea del rang d'errors observats quant a l'ús de la tercera persona del singular: bàsicament, quan s'utilitza erròniament, aquesta persona s'emptra per vehicular primeres persones del singular (exemples [10a], [10b], [10d], [10e], [10f] i [10h]) i terceres del plural (exemples [10c] i [10g]). Pel que fa als «errors» del primer tipus, cal distingir-ne de dues menes: aquells en què el subjecte no és explícit ([10a], [10e], [10f]) i aquells en què s'expressa obertament el subjecte, normalment amb el nom propi ([10b], [10d], [10h]). El recompte i la classificació posteriors dels 60 «errors» en les categories esmentades dóna com a resultat les xifres de la taula 3.

TAULA 3
Valors i freqüències dels usos erronis de la tercera persona del singular de la Júlia

<i>1a sing. sense subjecte explícit</i>	<i>1a sing. amb subjecte explícit</i>	<i>3a pl.</i>	<i>Total errors</i>
28 (46,7 %)	26 (43,3 %)	6 (10 %)	60

Ens centrarem, de primer, en les terceres persones usades com a primera. I començarem per aquelles produccions que expliciten el subjecte. La idea que defensarem és que no es tracta d'errors de concordança, pròpiament, sinó d'errors en l'establiment de la dixi de persona.

Ja hem assenyalat, pàgines enrere, que és un fet sabut que molts nens acostumen a fer ús, en la primera parla, del nom propi o d'una expressió nominal del tipus «el nen» o «la nena» per referir-se a ells mateixos, cosa que és motivada i reforçada per la manera d'adreçar-se a ells que manifesten els adults que els envolten. Això, que en si mateix representa una anomalia des del punt de vista dels usos referencials característics dels torns de parla, pot no ser-ho des de la perspectiva gramatical, sempre que es respecti la noció formal que, com hem discutit a l'apartat 8.1, uneix un subjecte i un predicat: la concordança de persona i de nombre. Si, per definició, el nom propi «la Júlia» o

l'expressió nominal «la nena» són terceres persones, convindrem que no hi ha error de concordança quan la forma verbal seleccionada contingui els trets corresponents de persona i nombre, és a dir, tercera persona del singular. Fixem-nos que això és el que ocorre en tots els exemples amb subjecte explícit de [10]: [10*b*], [10*d*], [10*h*]; diríem que és una mena d'estratègia utilitzada pels infants per obviar la dixi de persona.

Són aquests darrers exemples esporàdics o són representatius dels 26 casos de la segona columna de la taula 3? Esdevé ben interessant per a la nostra hipòtesi constatar que, dels 26 casos, 25 mostren una concordança adequada en tercera persona del singular. L'exemple [10*b*] és el primer evolutivament parlant i es produeix a l'edat de 2;0*b*. Amb aquest enunciat s'inicia una pràctica, no coincident amb el llenguatge adult, que manifestarà resistència a desaparèixer del llenguatge productiu de la nena, ja que a l'edat de 2;6, quan la sintaxi de l'oració simple es pot dir que està força consolidada, encara es documenta. La següent relació d'exemples afegeix dades a aquesta observació:

- [11] Júlia
 [11*a*] Aquí ha trobat [% totat] a Júlia. (2;0*b*)
 [11*b*] Pentina a Júlia [% intenta pentinar la mare, que no es deixa]. (2;1*a*)
 [11*c*] A Júlia la porta, l'atito [% 'enanitos] (i) la Neus. (2;1*a*)
 [11*d*] A Júlia vol. (2;1*a*)
 [11*e*] A Júlia gi(r)a. (2;1*a*)
 [11*f*] La Júlia vol la nina. (2;1*b*)
 [11*g*] A Júlia baixa a pantaló. (2;2)
 [11*h*] Ah, ah, a Júlia no pot. (2;2)
 [11*i*] Això ha esborrat a nena. (2;3)
 [11*j*] A Júlia plorava [% pollava]. (2;3)
 [11*k*] A Júlia vol bufar. (2;5)
 [11*l*] A Júlia encén la llum. (2;6)

Descartats, doncs, aquests casos com a «errors» —d'aquí que de tant en tant usi les cometes—, la taxa d'usos erronis de concordança comença a descendre, si més no els de persona. Què succeeix amb els casos que hem assignat a la primera columna de la taula 3, és a dir, quan el subjecte no és explícit? Exemples d'aquest tipus són ([10*a*], [10*e*], [10*f*]). La veritat és que si som cautelosos no podem assegurar decididament que es tracti d'errors de concordança: no podria ser que si la nena, com acabem de veure, té tendència evident a emprar una expressió nominal de tercera persona com a subjecte, sigui aquesta la que omet en els exemples esmentats? Dit més clarament: no està ometent, en realitat, «(l)a Júlia» o «(l)a nena», que són terceres persones i, per tant, estrictament no estaríem davant d'un error de concordança? En honor a

la veritat, no podem pas assegurar ni una cosa ni una altra. Malgrat aquesta prudència, vull insistir en el fet que no deixa de ser estrany que el sobreús de l'expressió nominal de tercera persona es faci només quan és explícit; sembla raonable pensar que de vegades també es pugui ometre, com es fa en altres casos, sigui quina sigui la persona del subjecte. En qualsevol cas, no sembla que aquest tipus d'exemples puguin ser concloents quan el que es vol és afirmar que les gramàtiques inicials no coneixen la noció de concordança.

És cert, això sí, que els enunciats en què la concordança s'efectua en tercera persona tenen una aparença estranya quan es produeixen en contextos pregunta-resposta en què el primer element, la pregunta, es formula en segona persona; en aquest cas, i donat un intercanvi natural, esperariem que la resposta es produís en primera persona. Veiem que això no ocorre d'aquesta manera en la següent relació d'exemples:

- [12] Júlia
 [12a] MAR: Què fas?
 JUL: Bufo. (2;0a)
 [12b] MAR: Què fas ara?
 JUL: Obre. (2;1b)
 [12c] MAR: Què faràs amb el conill?
 JUL: Amagarà. (2;1b)
 [12d] MAR: Júlia, es pot saber què fas?
 JUL: Busca a titelles. (2;2)

Malgrat l'estranyesa d'aquestes produccions, és rellevant indicar que l'efecte és similar quan la resposta conté un subjecte nominal realitzat fonològicament, com es mostra a [13]; fixem-nos, d'altra banda, que aquest tipus de producció persisteix fins a 2;6:

- [13] Júlia
 [13a] MAR: I tu què faràs ara?
 JUL: A Júlia baixa a pantaló. (2;2)
 [13b] MAR: I per què l'esborres?
 JUL: Això ha esborrat a nena. (2;3)
 [13c] PAR: I per què et feia por, si és molt bo?
 JUL: A Júlia plorava [% pollava]. (2;3)

En resum, i deixant de banda per ara els errors de concordança de plural de la taula 3 —que abordaré a l'apartat 8.3.4—, els 26 casos amb subjecte explícit no representen errors de concordança de persona i els 28 amb subjecte no realitzat no constitueixen dades consistents.

El tipus de dades, doncs, que demostren ser d'interès són aquelles expressions en què ocorren un subjecte explícit i una forma verbal personal. Hem

vist com els enunciats de [12], que no responen a aquesta premissa, no són produccions en què es pugui afirmar que la noció de concordança és o bé inexistent o bé incorrecta. Hi ha una sola producció, de les 60 que inicialment hem consignat com a errònies (taula 3), en què la combinació de persona de subjecte i verb és incorrecta:

- [14] MAR: Si vols més poma, demana-me-la.
 MAR: Si vols que te'n doni, me l'has de demanar.
 JUL: *Jo vol.* (Júlia, 2;5)

Pot sorprendre que només n'hi hagi una. Per alleugerir i justificar aquesta sorpresa, val la pena donar una dada: *jo* només apareix com a subjecte explícit en un total de cinc oracions —una de les quals és la de [14]— i en un moment evolutiu relativament tardà:

- [15] Júlia (2;5)
 [15a] Ploraré jo.
 [15b] Jo ploraré.
 [15c] Jo vull [% vi] poma.
 [15d] Jo vull poma.

És a dir, reduint el nombre d'errors aparents, només en tenim un de clar pel que fa a la concordança de tercera persona.

Què en podem dir, dels usos incorrectes de les altres persones? A continuació, exposem tots els exemples rellevants:

- [16] Júlia: errors de primera persona singular
 [16a] JUL: A Júlia no *tinc* [% s'amaga una ampolleta darrere l'esquena]. (2;1)
 [16b] MAR: Dignes-li que canti.
 MAR: Què li has de dir perquè canti?
 JUL: Papa *canto*, canta. (2;1b)
- [17] Júlia: errors de segona persona singular
 [17a] PAR: I tu què vas fer quan el vas veure?
 JUL: *Ploraves* [% polales]. (2;3)
 [17b] PAR: I ell que va fer quan tu hi vas anar?
 JUL: *Ploraves*. (2;3)
 [17c] PAR: Per què anaves disfressada?
 JUL: De follet.
 PAR: Però per què, per què?
 JUL: Perquè *portes* les mitges. (2;6)
 [17d] JUL: S'escapa la taula.
 PAR: I cauràs tu a terra.
 PAR: Ai, ai, ai, que cauràs, eh?
 JUL: Ja m'*has* aixecat. (2;6)

Llevat de [16a], en els altres exemples no hi apareix explícitament el subjecte. Tot i així, com que difícilment poden alternar amb un subjecte nominal com hem assenyalat en el cas de la tercera persona, cal titllar-los d'usos incorrectes. El comentari que mereixen aquests errors és, primer, que no són gaires i, segon, que, com hem observat en la tercera persona, romanen fins a l'edat de 2;6. [16b] és un exemple que ofereix un interès específic: en aquest enunciat, fa la impressió que la nena està buscant la forma adequada del repertori de formes personals del verb fins que encerta la correcta. Aquest tipus d'estratègia per part de la Júlia es documenta en altres seqüències. Vegem-ne una que afecta la tercera persona i que es torna a localitzar en un moment relativament avançant del desenvolupament lingüístic:

- [18] JUL: Passo per aquí.
 JUL: Oh, *ha* passat per aquí. (2;5)

La nena en tots dos enunciats, que són consecutius, es refereix a si mateixa: vol passar per un espai estret, entre una tauleta i una cadira; quan ho aconsegueix pronuncia el segon enunciat, però ara ho fa emprant la tercera persona *ha* quan hauria hagut d'utilitzar la primera, *he*, com ha fet en l'enunciat immediatament anterior, *passo*. De què pot ser símptoma tot plegat? D'un desconeixement de la noció gramatical de la concordança? No sembla gaire plausible aquesta explicació: aquesta noció, i l'estructura funcional corresponent, ha estat donant forma a les produccions oracionals emeses per la nena amb anterioritat a aquest enunciat, que s'assemblen, i força, a les produïdes per qualsevol adult catalanoparlant; no és sobrer remarcar, altre cop, que l'exemple pertany a l'edat de 2;5. Si la seva gramàtica no tingués la configuració funcional adequada, com explicariem el gran nombre d'encerts, molt superior al d'errors? Per imitació? Per efecte de l'*input*? Admetent que l'*input* hi ha de representar un paper essencial de desencadenant —d'on extreuriem les dades lingüístiques concretes, altrament, els infants?—, cal admetre que en algun moment la producció infantil es «desenganxa» de l'adult, aixeca el vol, per esdevenir *creativa*, en el sentit assenyalat per Chomsky des de les formulacions més primerenques sobre què vol dir adquirir una llengua. Conseqüentment, l'única resposta lògica, és que, tot i conèixer l'estructura lingüística de la seva llengua, la nena cerca les formes adequades a cada context gramatical del seu repertori lèxic, repertori que encara no està completament automatitzat; el mateix fet de provar formes diferents significa que les té més o menys disponibles.

Quant al castellà, una revisió específica del corpus de la Maria aporta els resultats de la taula 4.

TAULA 4

Valors i freqüències dels usos erronis de la tercera persona del singular de la Maria

<i>1a sing.</i>	<i>2a sing.</i>	<i>3a pl.</i>	<i>Total errors</i>
12 (24 %)	21 (42 %)	27 (54 %)	50

D'aquesta taula, i en comparació amb la taula 3 corresponent a la Júlia, destaca el nombre més alt d'usos incorrectes pel que fa a la sobreextensió amb valor de plural. També presenta un valor diferent la presència d'errors per equivocació en la persona, en concret la tercera persona per la segona; val a dir, però, que tret de dos exemples (*¡No quite sapatito!* i *Tiene pelito tú*, tots dos de 1;11) els 19 restants són repeticions del següent: *No supa*, que pertanyen tots també a 1;11 (menys un a 1;10) i que els transcriptors interpreten com a *No chupes*. Pel que fa als errors de primera persona, a continuació n'ofereixo algunes produccions prototípiques:

[19] María: errors de tercera persona singular per primera singular

[19a] Yo sabe. (1;10)

[19b] ¡Oy! No está... no estoy. (1;11)

[19c] MAR: Te has chamuscado bien María.

NEN: S'ha muscao. (2;0)

[19d] PAR: ¿Y qué me vas a hacer?

NEN: Asustar [% sale corriendo].

NEN: Cuando me fue al baño t'asusto, ¿vale? (2;4)

[19e] Yo no sabe tú, yo no sabe tú, yo no sabes. (2;6)

Com en el cas de la Júlia, aquests errors són persistents fins a 2;6. D'altra banda, també sembla buscar les formes encertades del repertori verbal (vegeu [19b]). En general, doncs, la María segueix un patró força similar al de la Júlia en relació amb el tema de la concordança.

En síntesi, els arguments empírics aportats en aquesta secció, i també en part en la precedent, com a fonament per abonar una hipòtesi segons la qual la gramàtica infantil del català conté una projecció responsable d'hos-tatjar el tret morfològic de concordança, si més no el de persona, són els següents:

- La pràctica inexistència d'errors de primera i segona persona.
- La presència abundant de verbs en tercera persona del singular no és un argument suficient per demostrar que la gramàtica infantil és aliena al tret formal de persona pels següents motius:

- a) aquesta alta freqüència es manté al llarg de l'evolució, almenys fins a 2;6,
- b) la majoria del que hom considera errors de concordança (subjecte nominal de tercera singular + V tercera singular) no són, amb propietat, errors de concordança sinó errors de referència,
- c) les oracions sense subjecte explícit no constitueixen dades diàfanes i contundents per afirmar ni que són errònies ni que no ho són,
- d) en conseqüència, ens trobem amb un nombre d'errors eminentment reduït pel que fa la tercera persona del singular.

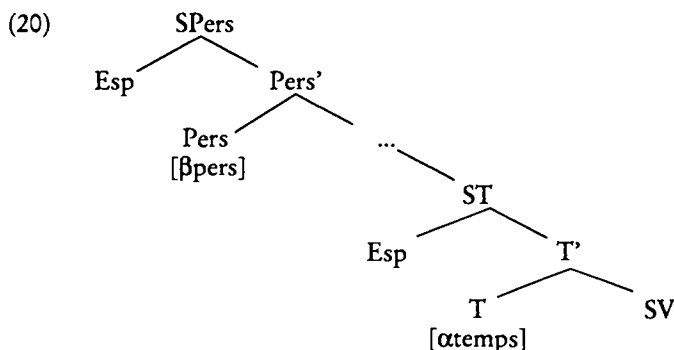
Una caracterització resumida de les dades de concordança dels infants diria que aquests no manifesten dificultats especials a l'hora de triar les formes verbals adequades de concordança, sinó que més aviat manegen amb força destresa la concordança de persona.

8.3.3. LA PROJECCIÓ DE LA CONCORDANÇA DE PERSONA EN LA GRAMÀTICA INFANTIL

A la llum d'arguments empírics sobre la presència de la concordança de persona en les unitats verbals del català i del castellà primerencs, he defensat que els infants han de conèixer aquesta noció. Altrament, no tindria per què observar-se cap de les següents apreciacions:

- 1) ni una certa variació formal en els paradigmes verbals
- 2) ni un nombre tan elevat d'encerts en l'ús de la persona verbal.

Com a resultat d'aquest parell d'observacions, es pot concloure que *el tret de concordança de Persona és present en tota estructura oracional infantil que conté un verb en forma finita*. Aquesta proposta, juntament amb la idea defensada en el capítol precedent (vegeu l'apartat 7.3) que les oracions amb una forma verbal finita són portadores d'un tret de temps i amb l'assumpció general derivada del programa minimista (Chomsky, 1995) que tot tret formal té una correspondència amb un nucli funcional, dóna lloc a la configuració de [19], que és una representació d'una oració finita infantil típica, on [α temps] adopta els valors [$\pm$ passat] i [β pers] adopta els valors [$\pm$ 3a persona]. El tret de Temps en català i en castellà és un tret verbal de nucli i és fort, la qual cosa desencadena el moviment del verb al seu àmbit. El tret de Persona és un tret nominal d'especificador que demanarà la presència en el seu àmbit d'una categoria nominal —nulla o no—, on aquesta podrà comprovar el seu tret nominal de Persona. Pel que fa al verb, el moviment d'aquest a Pers no serà explícit: tan sols es mouran els trets corresponents perquè s'efectuï la verificació en la configuració adequada d'Especificador-Nucli.

El nucli Pers és, com hem assenyalat a la introducció del present capítol, l'encarregat d'identificar el subjecte; el nucli T té l'encàrrec d'atorgar cas nominatiu al subjecte. De subjectes, en parlarem amb més detall tot seguit; ara bé, ens convé avançar ara per ara amb l'objectiu d'afegir un altre element de suport a la nostra hipòtesi que, com que es documenten subjectes amb qualsevol forma de persona verbal —sigui aquesta tercera o no, i de fet encara més quan es tracta de la tercera (vegeu els exemples [11]-[15])—, cal assumir que totes les persones, incloent-hi la tercera, presenten concordança de persona. Aquesta és una prova de tipus sintàctic que se suma a les de nivell morfològic que s'han anat relacionant i discutint prèviament.

Restava, tanmateix, respondre a una qüestió: per què els errors s'observen, bàsicament, en una sola direcció, a saber, la sobreextensió de les formes de tercera persona? Hem apuntat ja un parell d'apreciacions en aquest sentit: en primer lloc, sovint els errors no són causats per la manca de concordança, sinó que són un reflex d'un problema en la construcció de la dixi personal; i, en segon lloc, des del punt de vista de l'organització del discurs, la tercera persona és la menys marcada, la menys especificada per la raó que no canvia mai; la primera i la segona persona s'inverteixen segons quin sigui el parlant en funció de la situació d'enunciació, és a dir, la seva referència és variable; en canvi, ni que parlant i oient intercanviïn els seus papers, com ocorre de manera natural en una conversa, la tercera persona roman sempre en el seu paper de tercera persona.

Els intercanvis de [12] i de [13] són una prova que l'infant encara no ha après aquest joc que comporta el fet que la conversa s'articula sempre al voltant del parlant i que aquest pot variar. Utilitzar la denotació directa «la Júlia» o «la nena» estalvia aquest *ball* d'una persona a una altra. Sembla, doncs, que de manera similar a com hem vist per al temps, en què el nen ha d'aprendre a descentralitzar el llenguatge, ha de desenvolupar els mecanismes per allunyar-lo de l'*aquí i ara*, també ha d'aprendre que l'alternança de primeres i de segones persones comporta dependència del parlant.

Simplificant, es podria dir que es tracta d'un problema de perspectiva: el llenguatge ens permet de «retratar la realitat», però aquesta canvia perquè el focus es mou, perquè els elements que hi intervenen tenen capacitat de moure's; com en una fotografia, tan sols és qüestió d'enfocar adequadament. Però, l'acte d'enfocar no és automàtic; els paràmetres (la llum i la distància) canvien i cal modificar el grau d'obertura del diafragma i la distància que separa els objectes del punt de mira. De la mateixa manera, en la conversa el punt de mira canvia constantment i pren sempre com a eix articulador el parlant.

Aquesta activitat no pertany al sistema computacional de la llengua. Un cop seleccionat un enfocament, encertat o erroni, per donar compte de la situació comunicativa, el sistema computacional tan sols s'ha d'encarregar que, per exemple, el mecanisme formal de la concordança, que és el reflex formal de la relació que s'estableix entre un verb i un subjecte —insisteixo, seleccionat encertadament o no—, funcioni correctament. A això em refereixo quan afirmo que els errors aparents de concordança en les produccions infantils són, sovint, inadequacions a l'hora d'establir la dixi de persona. Altre cop hem situat el problema fora del sistema gramatical mateix, en la interfície amb l'entrellat de les propietats que configuren el discurs.

Aquesta asimetria entre la primera i la segona persona, d'una banda, i la tercera, d'una altra, és universal i ja va ser formulada intuïtivament per Benveniste (1966), quan afirmava que la tercera persona és en realitat l'absència de persona o la no persona. Ara bé, no s'ha de confondre aquesta intuïció amb la idea que la tercera persona no té tret formal de Persona, com s'ha aduït repetidament en la bibliografia sobre l'adquisició de la concordança (Brown, 1973; Radford, 1990; Tsimpli, 1992; Capdevila, 1996; Ezeizabarrena, 1996; etc.). La manera com s'han d'interpretar les idees del treball pioner de Benveniste és en el sentit de distingir entre *participant* en el discurs (1a i 2a persona) i *no participant* (3a persona) (Ritter, 1998). Això té poc a veure amb la contrastació de trets formals que s'esdevé entre un subjecte i un verb, una relació sintàctica que té un reflex morfològic, com ja hem discutit. En poques paraules, les formes verbals de tercera Persona tenen tret de persona i l'han de verificar. I perquè aquesta verificació tingui lloc, s'ha de fer en la configuració sintàctica adequada.

Tot i així, aquest caràcter de no participant fa que la tercera persona sigui candidata a ser usada pertot arreu, en qualsevol circumstància. Ja hem indicat que es tracta de la menys especificada, i amb les nocions introduïdes suara podem entendre què vol dir «menys especificat». Significa, ni més ni menys, que com que no representa cap paper discursiu específic o actiu (ni parlant ni oient) no té especificació discursiva pel que fa a la categoria parlant. Prenent com a punt de partida la formulació de Ritter (1998) sobre la geometria dels

trets de Persona i de Nombre, faig la següent proposta quant a l'especificació de tret de les formes de persona:

[21] Especificacions de les formes de persona

1a	2a	3a
[+participant +parlant]	[+participant -parlant]	[-participant]

Des del punt de vista defensat aquí, «menys especificat» vol dir «menys nombre d'especificacions». De les tres matrius de [21], la que conté un nombre inferior d'especificacions és la matriu de tercera persona. La raó que alguns trets romanguin subespecificats rau en el fet que, en ordenar-los jeràrquicament, alguns resulten redundants; com observa Ritter (1998), «the fact that [participant] must be present when [speaker] or [addressee] are represented, since they depend on the [participant] node, means that the computacional system need not consult the cognitive system to determine that a representation containing [+speaker] and [-participant] is ill-formed» (p. 62). En altres paraules, la presència del tret específic de [+parlant], posem per cas, depèn de l'existència prèvia del tret —i evidentment de la noció corresponent— de [participant]. Aquesta característica es veu reforçada pel fet, ja indicat i sabut, que en les nostres llengües l'afix de tercera persona és nul.

Aquesta doble descripció —la nocional i la formal— encaixa sense gaires maniobres, com ja hem fet en el capítol anterior per donar compte de l'alta presència de les formes de temps de present, amb el model de la morfologia distribuïda (MMD) de Halle i Marantz (1993) (vegeu l'apartat 7.3.1). D'acord amb el MMD, les peces lèxiques s'insereixen en la sintaxi dotades d'un conjunt determinat de trets morfològics i sintàctics. Però aquesta inserció és regida per un principi, el del subconjunt que, dit planerament, proposa una jerarquia en la inserció —i també en l'adquisició (Halle, 1996, p. 4)— del vocabulari (arrel i afijos) segons el grau d'especificació: dels elements menys especificats als més especificats.¹³⁰

Aquesta jerarquia comporta que, donada una configuració, les formes menys especificades es puguin inserir amb més facilitat que les més especificades amb la condició que coincideixin, com a mínim, en un dels trets de la po-

130. Ferdinand (1996) recorre a una explicació similar per donar compte de l'elevada presència de formes verbals inespecificades en el francès primerenc (p. 44-58), si bé considera que en l'italià —que, en aquest sentit, seria semblant al català o al castellà— la morfologia verbal rica provoca que totes les formes siguin especificades i que, per tant, no es detectin casos de sobregeneralització (p. 60); evidentment, no és pas el que trobem en les dades del nostre corpus.

sició en la qual s'insereixen. En el cas que ens ocupa, i mentre el nen no ha adquirit la regla discursiva que estableix que els participants alternen el paper de *parlant* segons qui tingui la paraula, el tret corresponent al participant roman inespecificat, [0participant], cosa que facilita que la tercera persona es pugui inserir en contextos que en el llenguatge adult no serien apropiats. Fixem-nos que la tercera persona és una forma neutra pel que fa al paper actiu que desenvolupen les persones en la conversa.

Les llengües difereixen en la manera com gramaticalitzen les distincions de persona. És clar, doncs, que les propietats específiques de cada llengua caldrà aprendre-les directament de l'evidència que proporciona la llengua a la qual està exposat l'aprenent. Aquestes propietats depenen del discurs.

8.3.4. SOBRE EL NOMBRE

Semblantment a com acabem de veure per a la tercera persona, s'observen errors de sobreextensió del singular cap al plural, en concret de la tercera persona. A banda d'aquest apunt, cal fet notar també l'absència o la molt baixa freqüència, segons els nens, de les marques de plural. En aquest sentit, les nostres dades no difereixen gaire d'altres observades en diferents estudis per a altres llengües (vegeu l'apartat 8.2). Això ha d'indicar, necessàriament, alguna cosa pel que fa al tret de Nombre. Cal, tanmateix, distingir les dues observacions: la de la *sobreextensió* i la de la *infreqüència*.

La primera podem encabir-la en el mateix tipus d'explicació que l'esbossada per al tret de Persona: igual com la tercera persona és la menys especificada pel que fa al tret de Persona, el singular és el valor menys especificat pel que fa al tret de Nombre. Conseqüentment, podem esperar extensions en el sentit assenyalat.

Prenent només, en primer lloc, els usos erronis de tercera persona, el total de sobreextensions en el sentit 3a sing. > 3a pl., que tenim a les taules 3 i 4, representa, respectivament per a la Júlia i la María, el 10 % i el 54 %. Respecte

En certa mesura, la proposta de Guasti i Rizzi (1998) no està gaire lluny d'aquestes explicacions. Defensen que la manca de la marca de tercera persona del singular, -s, en les unitats verbals de l'anglès infantil, sobretot a partir d'una determinada edat, no és una manifestació del fenomen de l'IMO sinó més aviat de la no realització morfològica de la concordança; és a dir, aquestes formes sense -s no són infinitius sinó formes no flexionades. Això explicaria que romanguessin durant força temps en la producció (més enllà dels tres anys) i que es documentessin en contextos impropis del fenomen de l'IMO i no ressenyats en altres llengües, com ara en les oracions interrogatives amb elements *wh*-.

del total de formes de tercera persona emprades per aquestes dues nenes, els usos anòmals en aquest sentit comporten el 2,01 % (el 10 % —taula 3— del 20,1 %, percentatge que constitueix el total d'errors de tercera persona —taula 1—), en el cas de la Júlia, i el 3,82 % (el 54 % —taula 4— del 7,07 % d'errors totals de tercera persona —taula 2—), en el cas de la Maria. És a dir, globalment els errors són pocs, però si analitzem les dades separatament s'endevina una tendència significativa, i evidentment no arbitrària, en la direcció esmentada.

Altre cop, un conjunt d'enunciats seran la millor il·lustració del que estem avançant amb les xifres:

- [22] Júlia (català). Errors de concordança de nombre: 3a sing. > 3a pl.
- [22a] MAR: I què més feien?
JUL: Ballava [% baballava]. (2;1a)
- [22b] MAR: Per què si no, què passarà si et cauen?
JUL: Trencarà. (2;1a)
- [22c] JUL: Oh, pica. (2;1b)
- [22d] MAR: I què fan les llums, Júlia?
JUL: Apaga (i) encèn [% apaca lencèn]. (2;3)
- [22e] JUL: És macos. (2;5)
- [22f] PAR: I per què la fan servir la llana.
JUL: Perquè no en té. (2;6)
- [23] Maria (castellà). Errors de concordança de nombre: 3a sing. > 3a pl.
- [23a] MAR: ¿Dónde están los nenes, María?
NEN: No tá [% no está/n] nenes. (1;7)
- [23b] PAR: Los quillitos [% tiitos].
NEN: Sí, sí stá [% sí está/n]. (1;7)
- [23c] NEN: [% se mira el pie] A pes [% pies], este es a pes. (1;7)
- [23d] NEN: Aquí, tá [% está] bis [% muñecos]. (1;8)
- [23e] NEN: Vale. Nostá [% no está/n] pipas [% comiendo pipas]. (1;10)
- [23f] MAR: Y los zapatitos esos, ¿de quién son?
NEN: E mí [% es mío]. (1;11)
- [23h] NEN: Que se vaya as mojcas [% ve moscas en la terraza]. (1;11)
- [23i] NEN: No es tuyos [% los zapatitos]. (2;1)
- [23j] NEN: No es una medias estos; estos...calsetines sses medias. (2;2)
- [23k] NEN: Leotaldos son, son, son leotaldos.
NEN: O(r)a [% ahora] no tene agujeritos, ¿a qué no? (2;2)
- [23l] MAR: ¿Y los otros?
NEN: Los otos está e su cole. (2;3)
- [23m] NEN: Si abe la boca lo(s) bebés. (2;4)
- [23n] NEN: Yo pongo el puente ota vez pa que pase estos [las pone]. (2;6)

Tot i que els errors persisteixen fins a 2;6, com es veu per l'evolució cada cop són més infreqüents en totes dues nenes. La taxa d'usos erronis de *María* és més elevada que no pas la de la *Júlia*, però en bona part això és degut a la proliferació, en el corpus de la *María*, d'enunciats invariables del tipus *Tá*, *No'stá*, *O'stá*, ja destacada amb anterioritat.

Novament em remetré a les idees concentrades a Ritter (1998) per donar contingut conceptual als errors de nombre observats. D'acord amb aquesta autora, la jerarquia del grau d'especificació pel que fa a les possibilitats de gramaticalització del nombre és la següent: singular > plural > dual > trial/pocal; «an expression of dual is only possible if singular and plural are also distinguished; similarly, trial or paucal is only possible in contrast with dual.» (p. 63). D'acord amb aquesta jerarquia, és lògic esperar que les formes de plural hagin d'esperar un cert temps per començar a aparèixer amb claredat en la producció infantil i que, mentrestant, siguin les formes del singular les que, en ser menys especificades, ocupin supletòriament l'espai de les de plural.

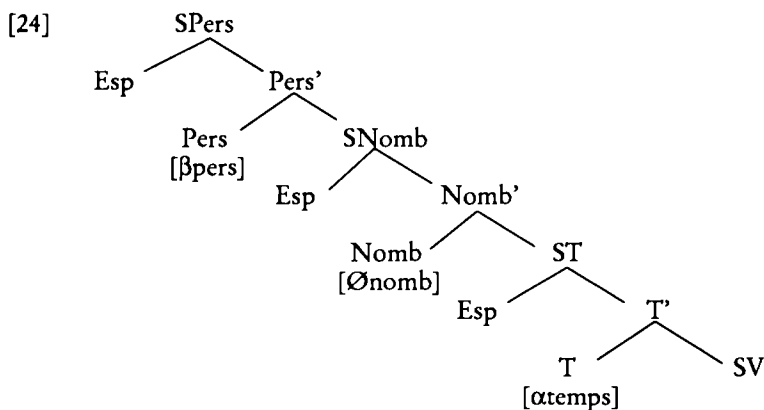
Això explica, en part, la infreqüència de les formes de plural, fet documentat a partir de les dades del corpus per al català i el castellà (taules 1 i 2) i per a moltes altres llengües en la bibliografia sobre l'adquisició de la concordança, com hem assenyalat a l'apartat 8.2 (Valian, 1990; Poeppel i Wexler, 1993; Guasti, 1993-1994; Meisel, 1994; Grinstead, 1995; etc.). En resposta, doncs, a la pregunta de [3] hem de dir que sí que es detecta un comportament diferent entre els trets de Persona i de Nombre. En consonància amb els treballs suara esmentats, la infreqüència —que, segons els casos, és absència total— de marques de plural ens estaria indicant que els infants tenen més problemes amb el nombre que no pas amb la persona. Aquest fenomen es coneix com el *fenomen eviteu el plural* (*avoid plural phenomenon*, Hoekstra i Hyams, 1995).

D'altra banda, el fet que en el programa minimista el tret de Nombre es consideri opcional —a diferència, per exemple, del tret de Persona, que és intrínsec (Chomsky, 1995)—, cosa que vol dir que s'expressa normalment mitjançant la morfologia, juntament amb la idea de Hoekstra i Hyams (1995) que llengües com l'italià, el català o el castellà presenten especificació obligatòria de Persona en el paradigma verbal, però no de Nombre, dona peu a especular que, vista la infreqüència o, fins i tot, l'absència de les dades, el tret de Nombre sigui subespecificat en les gramàtiques primerenques del català i del castellà. I això entès dins la filosofia minimista, que postula que hi ha d'haver una correlació entre la formulació d'un tret i la seva representació morfològica.

Així, a diferència de la concordança de persona, en què hem apel·lat a l'existència de formes no especificades respecte d'un tret que actuarien com a substitutes de formes més específiques, aquí ens estem inclinant per

la subespecificació sencera del tret. Quan el tret s'especifica en el decurs de l'evolució, comencen a aparèixer les formes de plural, però també formes de singular per representar el plural, d'acord amb el MMD, que explica que la sobre-extensió es realitzi en un sentit determinat.

Sintàcticament, el fet d'apuntar-nos a la hipòtesi de la subespecificació del Nombre no crea cap problema perquè es pot assumir que n'hi ha prou amb el tret de Persona per identificar el subjecte (com suggereix Rigau (1991), per al català adult, i Grinstead (1995), per al català i el castellà infantils (vegeu l'apartat 8.1.2)), i amb el de temps per assignar-li Cas. Així, estem ara en condicions de completar l'estructura de [19] afegint-hi la projecció corresponent al nombre; obtenim així [23], on, com a [19], [α temps] adopta els valors [$\pm$ passat], [β persona] adopta els valors [$\pm$ 3a pers] i [$\emptyset$ Nomb] és subespecificat per als valors [$\pm$ plural]:

Ben mirat, proposar aquesta asimetria entre els trets de Nombre i de Persona respon a una lògica. En determinades circumstàncies (algunes construccions presentatives, impersonals, amb *se*, en el llenguatge infantil...), la concordança de nombre (en el verb) es pot cancel·lar perquè no constitueix un requeriment sintàctic —formal; vegeu el que se n'ha dit a l'apartat 8.1.2— estricte; és el tret de Persona el responsable primer de satisfer la funció sintàctica que vehicula la concordança (vegeu l'apartat 8.1.1) i, com a derivació, la funció interpretativa de la identificació del subjecte, nul o no. És a dir, des del principi els infants obeeixen allò que en essència cal perquè una configuració sigui sintàcticament bona i tan sols es permeten d'atemptar contra allò que des del punt de vista sintàctic no és estrictament imprescindible. Previsiblement, això ho han d'anar aprenent. Podríem concloure, doncs, que els trets «pròpiament sintàctics» no es poden cancel·lar mai.

8.3.5. CONCLUSIONS SOBRE LA CONCORDANÇA DEL VERB

Quan una forma se sobregeneralitza, ocorre sempre que és una forma menys especificada que s'usa en lloc d'una de més especificada. A la inversa, les formes especificades no se sobregeneralitzen mai. Dit altrament, una forma especificada s'utilitza només en un context adequat; una forma no especificada es pot usar pertot arreu. Aquesta és una predicció que deriva del MMD.

La hipòtesi de l'aprenentatge lèxic defensada aquí, en combinació amb el MMD, prediu que les diferents formes del paradigma de flexió s'aprenen en un ordre que va d'aquelles que són menys especificades a aquelles que ho són més. Això provoca que, quan en un context determinat el nen ha d'utilitzar una forma especificada que encara no ha après, que no forma part del seu repertori actiu, n'usi una altra de menys especificada, de manera que no entrin en contradicció els trets morfològics.

Un altre cop tenim un panorama en el qual la maquinària funcional desplegada en la gramàtica infantil és completa i complexa, però el repertori lèxic és limitat, com també ho és el coneixement dels principis que regulen el discurs. Mentre que es pot estar d'acord que l'adquisició del lèxic segueix un procés paulatí durant el qual els parlants han d'anar memoritzant i emmagatzemant unitat per unitat, no sembla gaire plausible reduir a aquest tipus d'aprenentatge l'adquisició de les categories funcionals. L'adquisició d'aquestes darreres no pot donar lloc a un procés l'aparença del qual sigui gradual; tenen conseqüències que travessen tota la sintaxi; caldria esperar, per tant, més aviat una mena d'esclat. Per contra, el lèxic, que en efecte és una part important del coneixement lingüístic dels parlants, s'aprèn de mica en mica, segueix una línia acumulativa. En poques paraules, aquest procés gradual que hem anat veient en les dades s'adiu més amb una explicació que afirma que hi ha un increment del vocabulari, que no pas amb una altra que assegura que el que es produeix és un creixement en la sintaxi. En síntesi, allò que *s'aprèn* és exclusivament el lèxic. I el MMD ens forneix una guia per traçar l'itinerari a través del qual transcorre l'aprenentatge de les formes de flexió.

8.4. SUBJECTES I CONCORDANÇA

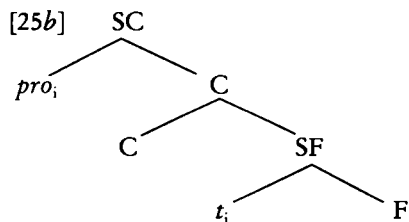
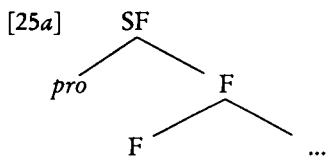
8.4.1. ALGUNES TEORIES SOBRE ELS SUBJECTES NULS INFANTILS

Abans d'exposar les dades i la línia argumentativa pel que fa als subjectes, serà útil presentar un breu sumari de les propostes més importants que s'han desenvolupat, fonamentalment dins del model de PP, sobre aquesta qüestió.

Un dels primers treballs de detall sobre el tema és el ja clàssic de Hyams (1986). En aquest treball l'autora defensa la hipòtesi que la Flex(ió) de les gramàtiques inicials, per a totes les llengües, és pronominal tal com proposa l'anàlisi clàssica a l'entorn del subjecte nul (Chomsky, 1981; Rizzi, 1986). Segons la hipòtesi de Hyams (1996), i en el supòsit que existeixi un paràmetre que divideix les llengües entre aquelles que permeten subjectes nuls i aquelles que no els permeten, els infants, tots, començarien per una opció per defecte d'aquests dos valors, a saber, la que dóna lloc a les llengües que poden ometre els subjectes. Aquesta proposta comporta que, si més no alguns infants, en concret aquells que han de parlar llengües que no permeten aquesta opció, haurien de refixar el paràmetre en algun moment de l'evolució.

Aquesta mateixa autora ha reformulat la seva primera hipòtesi en més d'una ocasió. Seguint la hipòtesi de la uniformitat morfològica de Jaeggli i Hyams (1987), Hyams suggereix que allò que en realitat diferencia les llengües respecte del tema que estem discutint no és el caràcter pronominal de la flexió, sinó que aquesta sigui uniforme o no. Així, llengües com l'italià, el català o el castellà, per posar-ne tan sols uns quants exemples pròxims a nosaltres, que es caracteritzen per presentar una morfologia verbal rica, en altres paraules, present al llarg de tot el paradigma verbal, serien uniformes des d'aquest punt de vista, com també ho seria una llengua com el xinès, que segons sembla no presenta diferenciació morfològica al llarg del paradigma verbal; això, però, no obsta perquè aquesta llengua sigui uniforme en relació amb la morfologia verbal. A diferència d'aquests dos blocs de llengües, una llengua com l'anglès, que tan sols presenta varietat morfològica en algunes zones del paradigma verbal, seria no uniforme morfològicament parlant. Les prediccions que fa aquesta proposta en el cas de les gramàtiques inicials és que els infants que aprenen llengües que pertanyen al primer bloc adquiriran abans el valor correcte del paràmetre, atesa la gran quantitat de dades constants que reben pel que fa al paradigma de la flexió verbal, dades que a més són inconfusibles pel fet de ser uniformes. Per contra, els nens que han d'aprendre llengües del segon bloc tardaran més a fixar el paràmetre correcte perquè les dades a què tenen accés no són tan diàfanes, són ambigües en aquest sentit. Fixem-nos que en aquest model ja no es parla de refixació, sinó més aviat de fixació diferida, que seria diferent en el curs del desenvolupament depenent de les propietats respecte del paràmetre en qüestió de la llengua que s'està adquirint. Pel que fa a l'anàlisi concreta del tipus de categoria buida que hauria de ser aquest subjecte nul, Hyams (1992, 1994) addueix que la identificació de *pro* es pot satisfer de dues maneres: mitjançant un procés de concordança (la categoria encarregada d'identificar la categoria buida és Conc) que es produeix en la posició d'Esp de SF o per moviment de *pro* a una posició d'Esp de SC, on la categoria buida és identificada mitjançant un procés d'identificació

de tòpic (*topic drop*). El primer cas seria el cas de llengües com el català, mentre que el segon seria el cas de llengües com l'alemany, que permeten un subjecte nul en la posició de tòpic. Aproximadament, l'anglès infantil seria una manifestació d'aquest segon tipus de llengua, que permet un tòpic nul:

Rizzi (1993-1994) fa un raonament similar a aquest darrer. A diferència, però, de Hyams, aporta la idea que la categoria buida que fa de subjecte és una *constant nulla*, categoria que, del catàleg de categories buides possibles, té la propietat de ser [-pronominal, -anafòric, -variable]. Es tracta d'un tipus de categoria buida que presenten llengües que, com el xinès, permeten que sigui lligada, i identificada, directament pel discurs. Perquè això sigui possible cal que ocupi una posició determinada, accessible al discurs. En l'anàlisi de Rizzi, això es fa possible gràcies a la formulació de la hipòtesi del truncament que, molt breument, estableix que les estructures oracionals infantils es poden truncar per sota del nivell de SC. Quan el nivell pel qual es trunca és ST, allò que tenim és un infinitiu principal (IMO); quan la poda de l'estructura es realitza per sobre de ST, es disposa d'espai per realitzar el verb flexionat alhora que es té accés a una posició que pot allotjar un subjecte, una posició que gràcies a l'operació de truncament queda en la posició més alta de la configuració i és, per tant, accessible a la identificació discursiva (per a una presentació més detallada de la hipòtesi del truncament, vegeu l'apartat 5.1.2).

Una correlació important, que deriva tant de l'anàlisi en termes de truncament (Rizzi, 1993-1994) com del tòpic nul (Hyams, 1992), és que impossibilita el fet de tenir subjectes nuls, o tòpics nuls, en una oració interrogativa: la condició *sine qua non* per tenir un subjecte nul és que aquest ocupi la posició més elevada en l'estructura que faciliti l'ancoratge discursiu. Per raons diferents, segons quina sigui la hipòtesi adoptada, això no és possible en el cas de les preguntes *qu-*. En el primer cas, perquè en una estructura truncada SC no es projecta. En el segon, perquè si la posició de l'Esp de SC és ocupada per un element *qu-*, el subjecte (nul) no es pot topicalitzar.

Fins aquí hem vist com el subjecte nul s'ha analitzat com un element *pro* i com una *constant nulla*. Això no obstant, no acaben aquí les possibilitats de realització d'una categoria buida. Encara ens en queda una altra en el

catàleg: *PRO*. Aquesta categoria buida també ha estat proposada en algunes anàlisis com ara la de Sano i Hyams (1994) o Grinstead (1995) i és, en part, una conseqüència de la formulació de Wexler (1994). Aquest, en proposar que les gramàtiques infantils primerenques són subespecificades pel que fa al temps —per donar compte del fenomen dels infinitius opcionals (IMO)—, obre la possibilitat a la idea que, si hi ha un subjecte en aquestes construccions, aquest sigui *PRO* ja que ha de ser necessàriament no regit, i en aquesta construcció, en efecte, sense un T projectat o amb un T subespecificat, no pot ser-ho. Les prediccions que fan aquestes formulacions són, d'una banda, que els subjectes es realitzaran quan es projecti T amb totes les seves propietats —segurament quan es documentin formes verbals de passat que contrastin amb els infinitius i amb altres formes presents en els estadis primerencs— i, d'una altra, que durant el primer estadi no hi haurà subjectes lèxics.

8.4.2. SUBJECTES IMPLÍCITS I EXPLÍCITS EN EL CATALÀ I EL CASTELLÀ PRIMERENC

Els treballs més recents sobre l'adquisició de l'anomenat *paràmetre del subjecte nul* han posat en qüestió certes idees prèvies com que els infants passen primer per una opció, per corregir-la amb posterioritat si aquesta és equivocada (refixació de paràmetres, Hyams (1986)), o que inicialment la presència de subjectes nuls és deguda a la no realització generalitzada de categories funcionals (estadi prefuncional, Radford (1990)). En aquest sentit, la investigació més influent prové de Rizzi (1994), que ha demostrat que les propietats que caracteritzen una llengua adulta de subjecte nul no són les mateixes que les que es troben en l'omissió dels subjectes del llenguatge infantil.

Una línia d'investigació diferent de les esmentades fins aquí i que enllaça sense necessitat de fer gaires filigranes amb les observacions de Rizzi és la proposta de Valian (1990) —ampliada en treballs posteriors—, que afirma, succintament, que les gramàtiques inicials no difereixen gaire, pel que fa al fenomen del subjecte nul, de les gramàtiques adultes; dit altrament, hi ha sintonia entre la gramàtica inicial i l'adulta. Des de les seves primeres recerques, ha observat diferències significatives en la presència de subjectes entre les produccions de nens que aprenen anglès, una llengua de subjecte explícit obligatori, i les dels nens que aprenen italià o altres llengües de subjecte nul com el portuguès o el castellà (Valian, 1991, 1994; Valian i Eisenberg, 1996). En la mateixa línia explicativa se situa el treball de Bloom (1991). Aquest conjunt de recerques indiquen, en definitiva, que els infants al començament no fan *pro-drop*, és a dir, que no existeix un valor no marcat, per defecte, del

paràmetre i que, per tant, no es pot postular l'existència d'un estadi primerenc en el qual alguns infants implementin una hipòtesi equivocada.

Si aquestes idees prèvies són encertades, caldrà esperar que des de les primeres produccions els nens manifestin un comportament semblant a l'adult pel que fa a la realització dels subjectes en els seus enunciats oracionals. Consegüentment, la hipòtesi que intentarem defensar en les pàgines que segueixen és la següent:

- [26] Els infants catalanoparlants i els castellanoparlants coneixen, des de les primeres manifestacions lingüístiques, la possibilitat, permesa en les seves gramàtiques, d'ometre els subjectes.

La hipòtesi de [26] permet fer les prediccions de [27], que tot seguit seran contrastades amb les dades que ens forneix el corpus:

- [27] Prediccions derivades de la hipòtesi de la competència plena de [26]:
 [27a] Des de les primeres produccions, es documentaran subjectes nuls i subjectes explícits.
 [27b] Els subjectes pronominals explícits no experimentaran un increment significatiu al llarg de l'evolució.

Evidentment, allò que esdevé realment interessant per reforçar la hipòtesi que es pretén defensar és poder comparar els resultats del català i del castellà amb els d'una llengua no *pro-drop* com l'anglès. Amb aquest objectiu, prendré les dades de la bibliografia, en particular del treball evolutiu d'Austin *et al.* (1996).

8.4.2.1. Resultats generals

La taula 5 il·lustra les freqüències absolutes i relatives globals, separades per llengües i per infants, de subjectes nuls i explícits sobre el total de produccions oracionals del corpus, que són els enunciats susceptibles de presentar un subjecte, realitzat fonèticament o no; se n'han exclòs els imperatius per raons òbvies.

El resultat més destacable de la taula 5 és la coincidència entre els percentatges totals en català i en castellà, una mica superiors al 67 %. D'altra banda, crida l'atenció que aquesta coincidència es repeteixi en els resultats parcials de tots els infants catalanoparlants i d'un dels castellanoparlants, la María. Els altres dos nens castellanoparlants, l'Emilio i en Juan, se separen del percentatge mitjà.

TAULA 5
Freqüències i percentatges de subjectes nuls i explícits

<i>Llengua</i>	<i>Nen</i>	<i>Subjectes nuls</i>	<i>Subjectes explícits</i>	<i>Total oracions</i>
Català	Gisela	337 (68,5 %)	153 (31,5 %)	492
	Júlia	255 (67,3 %)	124 (32,7 %)	379
	Pep	576 (67,5 %)	277 (32,5 %)	853
	<i>Total</i>	<i>1168 (67,7 %)</i>	<i>556 (32,3 %)</i>	<i>1724</i>
Castellà	María	1027 (66,4 %)	518 (33,6 %)	1545
	Emilio	484 (72,1 %)	187 (27,9 %)	671
	Juan	119 (58,3 %)	85 (41,7 %)	204
	<i>Total</i>	<i>1630 (67,3 %)</i>	<i>790 (32,7 %)</i>	<i>2420</i>

Hi ha pocs estudis sobre la proporció de subjectes nuls en castellà —en català, segons el meu coneixement, no n'hi ha cap. És més, segurament, segons quines siguin les característiques del corpus de referència sobre el qual es faci el còmput (parla espontània, en conversa, en situacions expositives, etc.), els resultats en un tema com aquest poden oscil·lar substancialment. Així, el treball de Silva-Corvalán (1977, p. 32) [citat a Grinstead, 1995, p. 25] indica que la mitjana de subjectes omesos en la parla espontània adulta del castellà se situa cap al 61 %, mentre que en un treball de Bentivoglio (1987) [citat a Mahlau, 1994, p. 81] el percentatge de subjectes nuls, en el castellà parlat, ateny la xifra del 80 %. Sigui com sigui, els valors per a aquesta llengua que mostra la taula 5 se situen en la franja delimitada per les dues quantitats esmentades, cosa que sembla indicar que els infants no presenten, en aquest aspecte, un comportament gaire dispar respecte dels adults respectius.

Podria ocórrer, tanmateix, que els resultats generals que estem glossant emmascaressin dades interessants dels primers moments del desenvolupament sintàctic. Per pal·liar aquesta reserva, he efectuat un estudi evolutiu detallat de dues nenes, la Júlia i la María, pertanyents cadascuna a les dues llengües estudiades. Els resultats obtinguts, que es poden consultar a la taula 6, resulten sorprenents i, no tant perquè no segueixin un curs evolutiu clar —indagant amb més detall les dades, aviat hi esbrinarem una certa lògica en el desenvolupament—, sinó perquè les dues nenes, representants cadascuna de les llengües catalana i castellana, semblen oferir una imatge oposada. Mentre que la Júlia presenta uns inicis en els quals va tempejant amb timidesa la possibilitat d'expressar explícitament els subjectes —dels 14 contextos possibles,

n'assaja un, cosa que dóna lloc al 92,8 % inicial de subjectes nuls reflectit a la taula 6—, la María fa una demostració fefaent, ja en el primer arxiu, a l'edat de 1;7, del seu coneixement sobre la sintaxi del subjecte i del fet que aquest en castellà també es pot realitzar fonèticament —de les 46 ocasions possibles, realitza obertament el subjecte en 34 casos, cosa que té com a resultat un 26,1 % de subjectes nuls (vegeu la taula 6).

TAULA 6
Proporció de subjectes nuls per edats

Nen Llengua	Edat	Subjectes nuls		LMEp
		N	%	
Júlia (català)	1;11b	13	92,8 %	1.459
	2;0a	13	86,6 %	1.633
	2;0b	9	81,8 %	1.837
	2;1a	24	48 %	1.942
	2;1b	12	44,4 %	1.802
	2;2	25	73,5 %	1.805
	2;3	26	65 %	2.071
	2;4	33	64,7 %	2.447
	2;5	46	71,8 %	2.373
	2;6	35	64,8 %	2.819
María (castellà)	1;7	12	26,1 %	1.854
	1;8	7	30,4 %	1.958
	1;9	30	53,6 %	2.018
	1;10	52	74,3 %	1.990
	1;11	45	70,3 %	2.020
	2;0	94	72,8 %	2.438
	2;1	122	65,6 %	2.442
	2;2	151	78,6 %	2.753
	2;3	161	72,8 %	3.590
	2;4	90	73,7 %	3.383
	2;5	130	66,3 %	4.282
	2;6	133	55,4 %	3.940

D'altra banda, no s'observa un increment clar entre la presència de subjectes realitzats i el creixement paulatí de la longitud mitjana de l'enunciat (LMEp); comparant els valors de les dues columnes finals de la taula 6, no s'aprecia un creixement constant i paral·lel dels subjectes explícits, és a dir, no es

tracta de dos fenòmens que estiguin en relació directament proporcional. Això queda corroborat pel càlcul de l'índex de correlació de Pearson, càlcul que no únicament és baix, la qual cosa indica que a penes hi ha correlació, sinó que en el cas del català és negatiu ($r = -0,36$, en català; $r = 0,33$, pel castellà).

Aquestes xifres ens suggereixen que la proporció subjectes realitzats/subjectes nuls no és una funció directa de la longitud de l'oració, mesurada en nombre de paraules; no es confirma que com més llarga sigui l'oració, com més mots —i espais sintàctics, en conseqüència— contingui, més subjectes es podran realitzar. És clar que sembla lògic suposar que n'hi ha d'haver prou amb dos espais —dues paraules— perquè el subjecte es pugui explicitar, més encara si tenim present que en les seves primeres produccions els infants també ometen l'objecte, cosa que deixa, en el cas d'un verb transitiu, una posició, de les dues disponibles, per al subjecte. Prenent en consideració els apunts fets en aquest paràgraf, assajaré, doncs, una altra mesura.

He assenyalat, en comentar els resultats de la taula 5, que la proporció de subjectes nuls en el castellà adult se situa entre el 60 % i el 80 %. Entendré que aquesta franja també és aplicable al català, llengua que presenta el mateix fenomen i que, d'entrada, res no indica que hagi de tenir un comportament diferent en aquest aspecte. Si observem l'evolució de les dues nenes veurem que aquestes atenyen el valor percentual que podríem dir adult a 2;2, la Júlia, i a 1;10, la María. Curiosament, i d'una manera paral·lela, és més o menys en aquest moment evolutiu que totes dues estan assolint un valor de LMEp al voltant del 2. Què indica això? Breument, que només s'ha d'esperar que el mínim d'espais necessaris —dos— estigui disponible en la producció perquè el comportament quant a la possibilitat d'ometre o no els subjectes sigui com l'adult. Un cop s'arriba al mínim imprescindible, no cal esperar cap més creixement, atès que ja es compleixen els requisits mínims. Així, calculada un altre cop la correlació entre la proporció de subjectes nuls i la LMEp només fins al període rellevant —referit a l'espai ombrejat de la taula 6—, s'obtenen els valors següents:

TAULA 7
Correlació entre subjectes nuls i LMEp

Júlia (català):	$r = -0,75$ (fins a LMEp = 1.802)
María (castellà):	$r = 0,86$ (fins a LMEp = 2.018)

Queda ara per explicar per què en un cas la correlació és positiva i en l'altre, negativa. Un cop d'ull als percentatges dels primers arxius (espai ombrejat) de les dues nenes bastarà per esbossar una resposta immediata: en un

cas, el de la Júlia, hi ha una proporció elevada de subjectes nuls, mentre que en el segon cas, el de la Maria, la proporció és força més reduïda. Podríem pensar que, de les dues rutes possibles —a saber, o emprar més subjectes nuls o més subjectes explícits— per arribar al comportament adult, cadascuna en tria un de diferent. Tanmateix, no hauríem de fer els ulls grossos davant el valor diferent de les primeres LMEp: la Maria parteix, a l'edat de 1;7, d'una mitjana de paraules per enunciat de 1.854, xifra força elevada i propera a 2 que li permet «col·locar» subjectes sempre que ho considera oportú. I això és el que fa: la proporció de subjectes explícits és notable, com ens adverteix el percentatge baix de subjectes nuls (26,1 % a 1;7 i 30,4 % a 1;8).

Fins aquí hem vist com els nens catalanoparlants i els castellanoparlants semblen conèixer que l'opció *pro-drop* és una possibilitat lícita en les seves llengües i alternen la realització de subjectes nuls i lèxics, en proporcions diferents, des dels primers arxius. Aquesta constatació constitueix una prova empírica contra la hipòtesi de Grinstead (1995) que, com hem vist, formula l'existència d'un primer estadi que es defineix per l'absència total de subjectes explícits.

No obstant el que acabem d'assenyalar per al català i el castellà, manifesten un coneixement similar els nens anglòfons? Com he assenyalat més amunt, prendré com a punt de comparació el treball d'Austin *et al.* (1996). Segons aquesta recerca, entre les edats de 2;0.2 i 2;6.18 (amb unes LME de 1,76 i 2,87, respectivament) el percentatge d'oracions amb un subjecte nul en anglès infantil minva i va del 33,3 % fins al 15 %, aproximadament, xifra en la qual s'estabilitza la mitjana de subjectes omesos.

Una observació remarcable en aquest punt de l'argumentació és que, malgrat que l'anglès no és una llengua *pro-drop*, hi ha contextos en els quals els subjectes nuls són acceptables. Els següents exemples, presos d'Austin *et al.* (1996, p. 93), en són una mostra:

- [28a] ADULT: What is she doing?
CHILD: Playin game. (PK, LME 2.87)
- [28b] ADULT: What do you do?
CHILD: Ge' ang'y (get angry). (DR, LME 1.76)
- [28c] ADULT: Oscar's scared of what?
CHILD: Gared (scared) o' monster. (SG, LME 2.69)

El percentatge de subjectes nuls que es documenta en l'anglès adult —i que usualment correspon a contextos pregunta-resposta com els de [28]— és similar al que atenyen els infants anglòfons cap als dos anys i mig, és a dir, el 15 %. Altres troballes interessants de la indagació duta a terme per aquest conjunt d'autors se sumarien a continuació (p. 90):

— La proporció de subjectes nuls és sempre força baixa (com a màxim el 33,3 % inicial).

— Aquesta proporció no canvia dràsticament al llarg del desenvolupament; no hi ha cap moment en què es percebi una inflexió brusca, com seria d'esperar en una hipòtesi que apel·lés o a una refixació en el paràmetre o a l'aparició de categories funcionals.

— La proporció mai no queda reduïda a zero, si fa no fa com passa en la llengua adulta.

Per tot això, els autors conclouen que, si no és el coneixement gramatical el que s'altera, allò que sí que es transforma —i que, per tant, cal aprendre— és el coneixement pragmàtic, ja que l'*ús correcte* d'un subjecte nul depèn de la interacció entre la gramàtica i la pragmàtica o, en altres paraules, de les propietats del discurs.

Aquestes idees ens menen a una altra recerca breu, que consisteix a esbrinar si els contextos discursius en què s'utilitzen inicialment els subjectes nuls són legítims, on legítim significa adequat des del punt de vista de l'ús adult, o no.

8.4.2.2. *Anàlisi contextual dels subjectes nuls i explícits primerencs*

Aquesta és una línia d'investigació inspirada en un treball posterior d'Austin i dels seus col·laboradors (Austin *et al.*, 1997). Segons aquests autors, en castellà, com en anglès, també es detecten usos il·lícits dels subjectes nuls per part dels infants. Els seus valors cobreixen una franja que va d'un 68 % inicial d'usos erroris a la desaparició total, en un període que abraça de 1;8 a 2;6, aproximadament.

Sorprenentment, aquests resultats no queden corroborats en cap mesura en les nostres dades. Després de fer un repàs, mitjançant una lectura atenta, dels sis primers arxius de cada infant, no es detecta cap cas de subjecte nul que pugui ésser catalogat *inconfusiblement* com a il·lícit: no s'empra cap subjecte nul ni d'una manera descontextualitzada (la referència no es pot recuperar pel context immediat) ni d'una manera ambigua (amb més d'un referent possible). Tanmateix, aquestes observacions mereixen algun comentari. Sovint, els infants no ometen el subjecte quan el referent d'aquest ja ha aparegut en el context lingüístic previ, sinó que es refereixen a elements (persones o objectes) presents en el context físic. Estrictament parlant, en aquests casos no s'hauria de poder ometre el subjecte, però és cert que aquest comportament lingüístic no és gaire diferent del que manifesten els adults en situacions de conversa espontània i informal, caracteritzada per talls, lapsus i implícits en el decurs de les seqüències que formen la interacció dialògica. Els següents exemples ens donaran una idea del que es vol dir:

[29] Català

- [29a] ULI: Que cau [% esta a punt de caure una torre feta de peces].
 GIS: Ai ai cau! [% cridant; cau la torre quadrada]. (Gisela; 1;8b)
- [29b] GIS: Mira [% agafa el comandament]; (es)tà aquí. (Gisela, 2;1)
- [29c] JUL: Mama, cau [% li cau la sabata].
 MAR: Què és el que cau?
 JUL: Això ha sortit, [% tortit] cau. (Júlia, 2;0a)
- [29d] JUL: Ui, punxa [% ha posat el dit a sobre de la banya d'un cargol].
 (Júlia, 2;1a)
- [29e] JUL: Oh, aguanta [% abanta; un ninotet]. (Júlia, 2;3)
- [29f] PEP: Ara crema [% ala ema; les croquetes]. (Pep, 1;8b)
- [29g] PEP: Ja ha sortit [% mirant el ninot]. (Pep, 1;10)
- [29h] EXA: Oh! [% traient un titella de dins de la mà].
 PEP: Ja ha sortit [% mirant el ninot].
 EXA: Ja ha sortit [% el torna a posar dins la mà].
 PEP: (A)maga. (Pep, 1;10)

[30] Castellà

- [30a] NEN: [% coge dos tapas y las une] Uy! S'tá [% está], apá [% pado].
 (María, 1;7).
- [30b] MAR: Que se ha caído, estaba aquí puesto y se ha caído.
 NEN: [% coge el teléfono y se lo enseña] (Es)tá aquí. (María, 1;8)
- [30c] NEN: O loto [% se ha roto; enseña unas gafas rotas que tiene en la mano]. (María, 1;9)
- [30d] NEN: [% juega y hace una torre] Se cai [% cae]. (María, 1;10)

Aquestes produccions són una mostra que les condicions pragmàtiques que regulen l'ús dels subjectes nuls no són absolutament diàfanes i que no són inusuals els contextos en què el referent que atorga contingut al subjecte omès no és, per dir-ho d'alguna manera, una entitat lingüística —un antecedent— sinó extralingüística, ja que forma part del context físic en què es produeix l'acte de parla. I això és vàlid no només per al llenguatge infantil, en el qual potser sí que és més freqüent, sinó també per al llenguatge adult (vegeu la producció de l'adult —Uli— a [29a]).

En síntesi, aquest tipus de dades, les de conversa, no són les més apropiades per escatir la legitimitat en l'ús dels subjectes nuls. Sobta, per tant, que Austin *et al.* (1997) no al·leguin dificultats —almenys no n'esmenten cap— a l'hora de decidir quins col·loquen entre els lícits i quins entre els il·lícits. En les seves paraules, «*licit essentially means adultlike (i.e., pragmatically felicitous) use of the null subject, as judged by one of the authors (Blume), who is a native speaker of Spanish*» (p. 47). Com acabo d'assenyalar, no comparteixo la idea que el sol fet de ser parlant nadiu sigui suficient per abordar aquesta tasca amb garanties d'èxit. És més: per poder entendre el seu alt percentatge de

subjectes nuls il·lítics inicials —el 68 %—, cal adonar-se que inclouen entre els usos erronis intercanvis com els següents (pàg. 48):

- [31a] ADULT: ¿Qué hace el gato?
 CHILD: *pro comiendo comida (cf. *está comiendo*).
 [31b] ADULT: ¿Qué hacen ahí?
 CHILD: *pro comiendo (cf. *están comiendo*).

Aquests exemples il·lustren «another type of pragmatically illicit null subject involving a mismatch between the tense and agreement features of the of the adult's question and those of the child's response» (p. 48). L'error aquí, però, no afecta de cap manera la no realització del subjecte; com mostren els seus propis models correctes (en cursiva) esperem respostes amb el subjecte elidit. L'error, per tant, i els autors mateixos ja ho indiquen, té a veure amb un altre fet: la selecció equívoca de la forma del verb, el present progressiu en lloc del present simple (tot i així, vegeu l'apartat 6.3.2. per una discussió sobre la legitimitat d'aquesta opció). En conclusió, és del tot erroni barrejar entre els usos incorrectes dels subjectes nuls aquest tipus d'errors i és el que pot explicar, addicionalment, la gran diferència que s'aprecia entre els resultats del treball d'Austin *et al.* (1997) i els de la recerca present.

Passant ara als subjectes explícits, tampoc no trobem entre aquests usos inadequats, no s'aprecia un sobreús dels subjectes realitzats fonèticament. A tall d'exemple, reproduïxo alguns subjectes explícits típics de les produccions primerenques amb informació contextual:

- [32] Català
 [32a] GIS: Això què és? [% assenyalant]. (Gisela, 2;1)
 [32b] GIS: Ja està *el conte*. (Gisela, 2;1)
 [32c] MAR: Una cadira per la mama.
 GIS: Sí.
 GIS: *Aquesta* és meva. (Gisela, 2;2)
 [32d] [Agafa dos ninots: un nan i la Blancaneus].
 JUL: A Neus, *a Neus* cau. (Júlia, 1;11b)
 [32e] PAR: Mira, a veure si el trobes, en Pau.
 JUL: No, *a Pau* està [% tà, tà] allà. (Júlia, 2;0b)
 [32f] JUL: Aquí (l')ha trobat (*la*) *Júlia*. (Júlia, 2;0b)
 [32g] JUL: *Aquesta altra* seu a l'orinal. (Júlia, 2;1a)
 [32h] PEP: Ja no queda *a(i)gua* a la granota. (Pep, 1;10)
 [32i] PEP: Un peixet ha t(r)robat *el Pep*. (Pep, 1;10)
 [32j] PEP: S'ha t(r)encat *la pilo(ta)*. (Pep, 1;11)
 [33] Castellà
 [33a] EMI: No está *mariquita*. (Emilio, 1;11)

- [33b] EMI: Cabeza, no está *la cabeza*. (Emilio, 2;0)
 [33c] EMI: *Ese* es mío. (Emilio, 2;1b)
 [33d] NEN: *Papá* e(s) ma(lo). (María, 1;7)
 [33e] MAR: ¿Qué le pasa?
 NEN: Se cae *e(l) nene*. (María, 1;7)
 [33f] NEN: *Guauguau* no pasa, pasa. (María, 1;9)
 [33g] NEN: *El ot(r)o* no se quita. (María, 1;10)

La sintonia a què he al·ludit abans entre la gramàtica infantil i l'adulta en relació amb el tema dels subjectes nuls, sembla que es dona ben aviat en el nivell pragmàtic per tal com els usos de subjectes explícits i implícits són força similars entre els infants i els adults. Per contra, això no es confirma per a l'anglès: la sintonia gramatical no té una manifestació paral·lela en la pragmàtica, o dit d'una altra manera, als nens anglòfons els porta més temps afinar les condicions d'encaix entre les propietats gramaticals i les pragmàtiques, la missió de les quals és regular l'ús dels subjectes nuls.

8.4.2.3. Subjectes i flexió verbal

A l'apartat 8.3 d'aquest capítol he defensat que totes les formes finites del verb —incloses les de tercera persona del present d'indicatiu— tenen concordança des del començament, si més no de persona. La projecció corresponent (en endavant, usaré Conc i no les subprojeccions que la componen) és l'encarregada d'identificar el subjecte. Al capítol anterior, s'ha conclòs que aquestes mateixes formes verbals, com a finites que són, projecten el Temps, responsable de legitimar la funció de subjecte, en altres paraules, T té un tret de Cas que assigna al subjecte de l'oració. En el cas dels subjectes nuls, vist que la flexió verbal és la manera de reconèixer-los en llengües com el català i el castellà, aquesta esdevé encara més important. Tot apunta, doncs, que hi ha una gran connexió entre els subjectes (presents o absents) i la morfologia verbal.

Un efecte lògic d'aquesta interacció és que l'absència de flexió verbal impliqui alguna conseqüència en el comportament dels subjectes. Això és el que hem vist en el capítol sobre la finitud (capítol 5) en parlar del fenomen dels infinitius matrius o independents (IMO). Hem concebut l'anàlisi d'aquestes construccions en el marc de la hipòtesi del truncament de Rizzi (1993-1994), que proposa que Conc i T no es projecten (vegeu els apartats 5.1.2 i 5.2.3.3). Segons aquesta formulació, recordem-ho, no hem d'esperar trobar subjectes amb IMO. Els únics casos documentats són els exemples de [23] i de [24] d'aquell capítol, que es reproduïxen tot seguit:

- [34] Català
 [34a] *A mama* colar [% corria]. (Júlia, 2;2)
 [34b] *A Júlia* se(u)re aquí. (Júlia, 2;2)
- [35] Castellà
 [35a] *Bibi* [muñeco] dormi(r). (María, 1;8)
 [35b] *Bibi* aná (?), *bibi* dormi(r) no. (María, 1;8)
 [35c] *Yo* gu(ard)a(r). (María, 1;10)
 [35d] *Yo* senta(r), ¿vale? (María, 2;0)
 [35e] *Yo* senta(r); tú tam(bi)én. (María, 2;0)
 [35f] *Yo* ab(r)i(r) la puerta. (María, 2;1)

Aquests vuit casos amb subjecte explícit són els únics del total de 113 IMO del corpus. L'aclaparadora majoria de subjectes nuls amb unitats verbals no finites, incloent-hi gerundis i participis (vegeu també el capítol 6), són nuls, com es mostra en la següent relació d'enunciats (ja presentats en els capítols 5 i 6); més endavant discutiré de quina mena de categoria buida es tracten aquests subjectes nuls de les oracions no finites infantils (NoFMO):

- [36] Català
 [36a] Treure amb els dits. (Gisela, 2;8)
 [36b] Sortir. (Júlia, 1;10.24)
 [36c] Posar. (Júlia, 2;2.11)
 [36d] Això (r)ecollir, mama. (Júlia, 2;1.11)
 [36e] Donar un caramel. (Pep, 8;1.3)
 [36f] Fet mal. (Gisela, 2;2.6)
 [36g] Amagat. (Júlia, 1;11.23)
 [36h] Donat un camamelo. (Pep, 1;10.6)
 [36i] Dormint [% momint]. (Júlia, 1;11.10)
 [36j] Arreglant [% aquecant]. (Júlia, 2;0.26)
- [37] Castellà
 [37a] Romper. (Emilio, 2;0)
 [37b] Coge(r) bote. (María, 1;9)
 [37c] Sopla(r). (María, 2;0.2)
 [37d] Abri(r) casa. (Juan, 2;1.0)
 [37e] Sí tirado. (Emilio, 2;1.23)
 [37f] Durmiendo. (Juan, 2;0.23)

En canvi, quan la morfologia de concordança i de temps és explícita (formes finites), trobem que tant podem tenir subjectes explícits com nuls en les produccions infantils (vegeu els exemples [29]–[33] de l'últim apartat).

Aquests resultats confirmen la correlació entre la flexió de concordança (i de temps) i els subjectes també en el llenguatge infantil. Aquest és un argument

afegit que suggereix que la gramàtica infantil projecta les categories específiques de T i Conc en les oracions que contenen un verb en forma finita i que, per tant, la configuració de [20] dóna compte adequadament de les estructures oracionals finites primerenques.

8.4.3. LA POSICIÓ DELS SUBJECTES

Començaré aquesta secció per una constatació. Els exemples de [32] i de [33] mostren subjectes en dues posicions lineals diferents respecte del verb: preverbal i postverbal. En les ratlles que segueixen, pretenc discutir fins a quin punt aquesta variabilitat en la posició dels subjectes reflecteix la variabilitat adulta corresponent o si respon a una idiosincràsia de les gramàtiques infantils.

Tanmateix, abans de continuar, pot tenir un cert interès oferir un panorama d'abast general. Amb aquest objectiu s'han elaborat les dades de la taula 7, que desglossa les freqüències de subjectes explícits de la taula 5, tot dividint-les segons la posició que ocupen respecte del verb.

TAULA 8
Freqüències i percentatges de subjectes preverbals i postverbals

<i>Llengua</i>	<i>Nen</i>	<i>Subjectes preverbals</i>	<i>Subjectes postverbals</i>	<i>Total subjectes explícits</i>
Català	Gisela	118 (77,1 %)	37 (22,9 %)	153
	Júlia	68 (69,3 %)	38 (30,7 %)	124
	Pep	170 (61,3 %)	107 (38,7 %)	277
	<i>Total</i>	<i>374 (67,2 %)</i>	<i>182 (32,8 %)</i>	<i>556</i>
Castellà	María	313 (60,4 %)	205 (39,6 %)	518
	Emilio	120 (64,1 %)	67 (35,9 %)	187
	Juan	52 (61,1 %)	33 (38,9 %)	85
	<i>Total</i>	<i>485 (61,3 %)</i>	<i>305 (38,7 %)</i>	<i>790</i>

Hi ha una constant que destaca de la taula 8, a saber, la proporció sempre més alta, gairebé el doble, de subjectes preverbals enfront dels subjectes postverbals. Si els infants mostren sintonia amb els parlants adults de les respectives llengües, com ja s'ha observat en altres ocasions, aquests resultats ens estarien indicant que el català i el castellà tenen preferència per l'ordre SVO i que, potser, aquest és l'ordre bàsic. Es veurà ben aviat que no és aquest el

camí pel qual pretenc transitar; suggeriré que hi ha altres fets lingüístics que motiven aquest ordre superficial. Nogensmenys, els càlculs efectuats per elaborar la taula 8 responen a una altra intenció. Vull tornar a cridar l'atenció sobre l'error que representa tractar les dades globalment, ja que crec, i ho demostraré a continuació, que un tractament com aquest emmascara observacions interessants a les quals no es pot arribar si no és esmicolant i escodrinyant el corpus fragmentadament, amb l'ajut de les eines que els estudis lingüístics ens posen a l'abast. Altrament, correm el risc de fer comentaris inexactes o buits de contingut.¹³¹

Els següents enunciats il·lustren l'alternança posicional esmentada en els mateixos infants i els mateixos verbs:

- [38a] *Aquest* és molt maco. (Pep, 1;11)
- [38b] On és *Goofy*? (Pep, 2;2)
- [38c] No, *e(l)* Pau està allà. (Júlia, 2;0b)
- [38d] No està *la Caputxeta*. (Júlia, 2;6)

- [39a] Aquí ha trobat *(l)a Júlia*. (Júlia, 2;0b)
- [39b] *(L)a Júlia* no trobava. (Júlia, 2;1a)
- [39c] Ha portat *e(l) Papa Noel* *(l)a* pissarra. (Júlia, 2;3)
- [39d] Mira, *aquesta* no po(r)ta escombria. (Júlia 2;4)

- [40a] Colava [% corria] *(l)a mama*. (Júlia, 2;1a)
- [40b] *(L)a mama* colava. (Júlia, 2;2)
- [40c] *Aquell llop* s'escapa. (Júlia, 2;4)
- [40d] Ui, s'escapen *les pomes*. (Júlia, 2;5)

- [41a] S'ha trencat *la pistola*. (Pep, 2;2)
- [41b] *El gosset* també estava trencat. (Pep. 2;5)
- [41c] Cau *això*, mama. (Júlia, 2;1a)
- [41d] *Això* cau. (Júlia 2;1a)

Les produccions de [38] contenen verbs estatus; les de [39], verbs transitius; les de [40], verbs intransitius (també anomenats *inergatius*); i les de [41], verbs inacusatius (o ergatius). En tots els casos comprovem que el subjecte apareix tant davant com darrere del verb, independentment del tipus de verb. En general, s'assumeix que amb els verbs inacusatius el subjecte, que es

131. A Capdevila (1996), després de fer un còmput similar al de la taula 8, llegim la conclusió següent: «The preference for pre- or postverbal subjects seems to depend on the child» (p. 236, per a l'estadi prefuncional); «The preference for preverbal or postverbal subjects is subject to individual variation» (p. 286, per a l'estadi funcional).

genera en la posició de l'argument intern, pot figurar amb més facilitat per aquest mateix motiu en posició postverbal.¹³² En canvi, els verbs transitius i els intransitius semblen afavorir l'ordre SV. Això últim, és clar, en el supòsit que adoptem una visió segons la qual el subjecte es genera en una posició interna al SV, en concret en el seu especificador [Esp-SV] (Koopman i Sportiche, 1991).

Tot i assumir la hipòtesi del subjecte intern al SV, en els darrers anys han estat diverses les veus que han proposat que llengües com el català i el castellà no queden ben caracteritzades amb l'ordre subjacent SVO, sinó més aviat mitjançant l'ordre alternatiu VOS. Entre els autors que han argumentat a favor d'aquesta proposta, trobem Rosselló (1986), Bonet (1990) o Solà (1992), per al català, i Fernández Soriano (1989), Contreras (1991) o Ordóñez i Treviño (1997), per al castellà. Succintament, en aquesta formulació la manera de donar compte de l'ordre superficial SVO consisteix a apel·lar a la gran llibertat i a la possibilitat de dislocació que manifesten els arguments en aquestes dues llengües, de tal manera que els subjectes preverbals no són sinó subjectes dislocats a l'esquerra i els subjectes postverbals són o bé subjectes que no s'han mogut de la seva posició bàsica o bé subjectes dislocats a la dreta, dependent de la posició i la prosòdia de l'oració.

Si adoptem, doncs, aquestes propostes —que semblen força plausibles— no podem continuar mantenint, com s'ha defensat repetidament en la bibliografia, que la inversió del subjecte és una propietat que deriva del paràmetre *pro-drop* i, per tant, no podem aplicar el test posicional per bastir un altre argument a favor de la fixació d'aquest paràmetre o de l'existència de categories funcionals. Com s'acaba d'apuntar, el fenomen de la inversió en les dues llengües que ens ocupen és més complex que no sembla a primera vista i obeeix a factors diversos, dels quals no són aliens ni el tipus de verb ni les possibilitats de dislocació segons quina sigui l'estructura informativa dels enunciats (Vallduví i Engdahl, 1996).

Sigui com sigui, en el cas dels verbs inacusatius hi ha raons objectives per postular que serà més fàcil trobar subjectes postverbals, atesa la posició en què es genera l'argument que, superficialment, es comporta com a subjecte. Seguint aquesta pista, he realitzat un còmput específic de tots els verbs produïts per la Júlia al llarg del desenvolupament i de la col·locació del subjecte per escatir si, efectivament, els verbs inacusatius presenten un comportament diferent (vegeu la taula 9).

132. S'han inclòs també en la categoria d'inacusativitat els verbs pronominals amb *se* que vehiculen sentit d'anticausativitat, semblantment als casos clars de verbs inacusatius, com ara *caure*, *arribar*, *anar*, que són verbs que expressen moviment inherent.

TAULA 9
Posició del subjecte segons el tipus de verb. Freqüències absolutes.
Júlia (català)

<i>Júlia</i>	<i>Estatiu</i>		<i>Transitiu</i>		<i>Intransitiu</i>		<i>Inacusatiu</i>	
	Prev.	Postv.	Prev.	Postv.	Prev.	Postv.	Prev.	Postv.
2;0a			1				2	
2;0b	1				1			35
2;1a	1		4		2	2	3	24
2;1b	1		5		2	1		
2;2			4		1	4		22
2;3			1		5	3		33
2;4	2		4		4			1
2;5	6		6		2	1		
2;6	5	2	4			4	1	
<i>Total</i>	<i>16</i>	<i>2</i>	<i>29</i>	<i>9</i>	<i>17</i>	<i>9</i>	<i>13</i>	<i>15</i>

La taula 9 exhibeix un resultat bastant clar i significatiu. En general, abunden més els subjectes preverbals que els postverbals i això succeeix amb tots els tipus de verb, llevat —i això és el que esdevé significatiu— del cas dels verbs inacusatius: amb verbs d'aquest tipus la proporció s'inverteix i adopten un valor més elevat els subjectes postverbals. No sembla, doncs, que sigui per atzar que s'observi aquesta tendència sinó que, necessàriament, han de tenir alguna cosa a veure-hi les particularitats dels subjectes dels verbs inacusatius. Una relació d'exemples d'aquesta nena, la Júlia, aclarirà encara més els fets. Començaré per l'ordre que podríem anomenar *canònic* d'aquest tipus de verb:

- [42] Verbs inacusatius: subjecte postverbal
 [42a] (S')ha trencat *e(l) cap* [% pap]. (2;1a)
 [42b] Cau *això*, papa. (2;1b)
 [42c] Només es va trencar *l'enanito*. (2;1a)
 [42d] Ha caigut *la caseta*. (2;1b)
 [42e] Pica *la panxa*. (2;3)
 [42f] Ve *el llop*. (2;4)

Vegem, tot seguit, alguns enunciats amb subjectes preverbals:

- [43] Verbs inacusatius: subjecte preverbal
- [43a] MAR: Què és el que cau?
JUL: Això ha sortit [% tortit], cau. (2;0a)
- [43b] MAR: Com la posaràs, la nina?
MAR: Què fas Júlia, per què no ho expliques?
JUL: AIXÒ ha caigut. (2;1b)
- [43c] PAR: I a veure aquest?
JUL: No, *aquest* no (s')aguanta. (2;3)
- [43d] MAR: Què esteu fent per (a) la mama?
JUL: AIXÒ no es munta. (2;6)

Aquests exemples es poden explicar fent ús de la distribució entre informació coneguda-informació nova, pròpia de l'estructura informativa del català (Vallduví i Engdahl, 1996). En els enunciats en què tot és informació nova, fins i tot el subjecte apareix en la seva posició de base, és a dir, després del verb; és el cas dels exemples anteriors de [42]. Tanmateix, la informació coneguda té dues posicions possibles, totes dues dislocades: «left-detached phrases are links, while right-detached ground phrases are tails.» (p. 479). A [43a] i [43c] els subjectes dislocats actuen com a enllaços (*links*) entre les dues oracions adjacents. Les produccions de [43b] i [43d] són un xic diferents: les majúscules indiquen que hi ha un accent contrastiu que marca una oposició —sovint implícita, ja que no és fàcil deduir-la del context lingüístic—; a [43b] la mare vol que la Júlia posi dreta la nina, però aquesta assenyala que és un altre objecte, *això*, el que cau; a [43d] la nena mostra una actitud molesta perquè no se li subjecta la construcció. Aquests subjectes desplaçats ocupen una posició de focus: l'element focalitzat indica aquell que es destaca del conjunt i ha de ser definit —a diferència de la informació nova que sol ser indefinida—; no en va aquest element s'expressa en els dos exemples adduïts mitjançant el díctic *això*. Dit d'una altra manera, quan amb un verb inacusatiu no hi ha raons discursives (informatives) que ho justifiquin, el subjecte sorgeix *in situ* (exemples de [42]); quan l'estructura informativa ho demana, d'acord amb les possibilitats de la llengua, el subjecte apareix dislocat, normalment a l'esquerra.

La taula 10 il·lustra els resultats sobre la posició del subjecte segons el tipus de verb per a la nena castellanoparlant, la Maria. Només he calculat els sis primers arxius, fins a 2;0, ja que com he assenyalat a bastament és una nena que parteix ja a l'edat d'1;7 d'una producció oracional considerable; això justifica que únicament faci un repàs dels primers enregistraments per tal de detectar les tendències en el fenomen que ara estudiem. En la columna adjudicada als subjectes postverbals en combinació amb verbs estatus,

se n'han restat (entre parèntesis) els casos d'inversió obligatòria del subjecte, a saber, les oracions interrogatives del tipus *¿Ostá e(l) nene?* [=¿dónde está el nene?], que tan usuals són en la parla de la María; per tant, a la casella del total la xifra corresponent és el resultat de sumar els subjectes postverbals i d'extreure'n els obligatoris.

TAULA 10
Posició del subjecte segons el tipus de verb. Freqüències absolutes.
María (castellà)

María	Estatiu		Transitiu		Intransitiu		Inacusatiu	
	Prev.	Postv.	Prev.	Postv.	Prev.	Postv.	Prev.	Postv.
1;7	11	14(-5)						5
1;8	3	7(-4)	1				1	2
1;9	1	8(-6)				3		24
1;10	4	3		3		1		23
1;11	2	1		1			1	412
2;0	8	2	10	4	4		1	63
Total	29	20	11	8	8	3	16	27

Alguns exemples de subjectes amb verbs inacusatius de la María ens aclariran més aquestes dades:

[44] Verbs inacusatius: subjecte postverbal

[44a] Se cae *e(l) nene*. (1;7)

[44b] Mi(r)a, (s)e ca(e) *me(d)ias*. (1;8)

[44c] S(e) ha perdido *e(l) pendiente*. (1;9)

[44d] Fa(l)ta *el ot(r)o pendiente*. (1;10)

[44e] S(e) ha quita(d)o [% caído] *e(l) sapatito*. (1;11)

[44f] Que no se vaya *(l)a(s) moscas*. (1;11)

[44g] ¡Ah! No (se) para *(e)se patito*. (2;0)

[45] Verbs inacusatius: subjecte preverbal

[45a] *Este* se quita [% cae]. (1;10)

[45b] [Intenta bajar la capota del cochecito.]

- NEN: No se quita.
 NEN: *Eso* no se quita, ¿a que no? (1;11)
 [45c] MAR: ¿Con quién te has baña(d)o?
 NEN: *Mamá* se ha baña(d)o. (2;0)
 [45d] ¿Sabes? Se rompe, *e(s)te* patito se rompe. (2;0)

Semblantment a les produccions de [43*b*] i [43*d*] de Júlia, els díctics *este/eso* són constituents que reben un focus contrastiu i que ocupen, per tant, una posició perifèrica focalitzada. A [45c], *mamá* també realitza una funció contrastiva, si bé és alhora informació nova, sol·licitada a la pregunta precedent, mentre que el fet de *bañarse* és informació coneguda; tot això motiva que el subjecte ocupi una posició preverbal.¹³³

Després d'aquestes dades i consideracions, estem en condicions d'afirmar que una freqüència alta de subjectes postverbals en les dades de producció infantil, especialment amb verbs inacusatius, no és indicatiu que els infants coneixen les propietats del paràmetre *pro-drop* i que ja l'han fixat en un sentit concret. Més aviat ens indica que aquells coneixen les propietats gramaticals dels verbs inacusatius.

La inversió de subjecte en català i en castellà no és tan lliure com pot semblar inicialment —i ja hem dit que no s'explica per l'opció *pro-drop*. Sembla, doncs, que els nens són capaços d'extreure regularitats de les dades i de delimitar una classe de verbs amb unes propietats específiques. Aquesta classe de verbs és de naturalesa lèxica, si bé no exclusivament: també hi intervé el caràcter definit o no de l'argument (tot i així, com que els nens a les edats estudiades no produeixen arguments genèrics, no és una qüestió que s'hagi considerat aquí) o l'aspecte perfectiu o imperfectiu del verb. Hi ha, a més, factors pragmàtics i discursius (estructura informativa) que determinen la col·locació del subjecte i que per les dades vistes fins aquí sembla que els nens també coneixen o han anat descobrint de mica en mica. Vegem-ho, però, per als altres tipus de verb.

Els ordres discutits en paràgrafs anteriors no només s'apliquen quan en l'oració intervé un verb inacusatiu, sinó també qualsevol tipus de verb, per tal com el moviment de focus, com ja hem vist, és ben conegut i emprat pels infants. De fet, els contextos pregunta-resposta, tan comuns en les interaccions adult-nen, són propicis per a aquest tipus de desplaçament. No és estrany, per tant, que se'n documentin amb tanta freqüència.

133. D'acord amb Burzio (1986), les estructures reflexives, com és el cas de *bañarse* a [45c], funcionen com els inacusatius.

[46] Català: verbs d'estat

[46a] GIS: Ja està *el conte*. (Gisela, 2;1)

[46b] [Passant les pàgines d'un conte].

GIS: No (es)tà *el cuc*. (Gisela, 2;4)

[46c] GIS: Això què és? (Gisela, 2;1)

[46d] PAR: Mira a veure si el trobes, en Pau.

JUL: No, *e(l) Pau* (es)tà allà. (Júlia, 2;0b)

[47] Castellà: verbs d'estat

[47a] NAR: No (es)tá *nenes*. (María, 1;7)

[47b] [Papá trata de ponerle un zapato].

MAR: No cabe, papá, *e(l) sapatito*. (María, 1;11)[47c] MAR: *E(s)to*, ¿(d)e quién es? (María, 2;0)

[47d] INE: ¿Estás seguro que es un caballo?

EMI: *Esto* es un caballo. (Emilio, 2;4)

Als exemples [46a], [46b], [47a] i [47b], tot és informació nova, cosa que afavoreix que el subjecte aparegui al final; en canvi, a [46c], [46d], [47c] i [47d] el subjecte ocupa una posició dislocada de focus contrastiu; això és veu molt clar en el cas de [46c] i [47c] en què, tot i haver-hi un context de pregunta que forçaria la inversió de subjecte i verb, el subjecte apareix dislocat a l'esquerra.

[48] Català: verbs transitius

[48a] JUL: Ui, *e(l) Mickey*.JUL: Aquí (l')ha trobat [% totat] *(l)a Júlia*. (Júlia, 2;0b)

[48b] MAR: S'ha esborrat, no; l'has esborrat tu.

JUL: (L')ha esborrat *e(l) papa*. (Júlia, 2;3)[48c] JUL: No, no l'infla *e(l) papa*. (Júlia, 2;3)

[48d] GIS: Jo no en menjo de potitos. (Gisela, 2;2)

[48e] PAR: On el posaràs, el nen?

JUL: *El cotxe* *e(l)* pillà. (Júlia, 2;0a)

[48f] MAR: Ho havia amagat, eh?

JUL: *(L)a Júlia* no trobava. (Júlia, 2;1a)[48g] JUL: *(L)a Júlia* vol *e(l)* tito [% *enanito*] (i) (l)a Neus. (Júlia, 2;1a)

[49] Castellà: verbs transitius

[49a] Chupa e me(d)ias *e(l) guauguau*. (María, 1;9)[49b] Tiene(s) pelito *tú*. (María, 1;11)[49c] Tiene peca(s) *Cecilia*. (Emilio, 2;3)

[49d] MAR: ¿Tú quieres tarta?

NEN: No, pero *esta nena* quiere tarta. (María, 2;0)[49e] *El ot(r)o* (es)tá buscando a Antonio. (María, 2;0)

[50] Català: verbs intransitius

[50a] Corrava [% corria] *(l)a mama*. (Júlia, 2;1a)

- [50b] No balla *aquest*. (Júlia, 2;1*b*)
- [50c] *Aquesta altra* seu a l'orinal. (Júlia, 2;1*a*)
- [50d] Mar: Què fa el cuc?
Jul: *E(l) cuc* vola. (Júlia, 2;1*b*)

- [51] Castellà: verbs intransitius
- [51a] Canta *Cecilia*. (Emilio, 2;3)
- [51b] Ha llore(d)o *la niña*. (María, 2;0)
- [51c] *Guauguau* no pasa. (María, 1;9)
- [51d] *Nena* sienta. (María, 1;9)

Tot i la dificultat que comporta esbrinar en aquests exemples —i en els altres no transcrits aquí— a quina causa respon la col·locació relativa del subjecte, en general s'observa una tendència que quan tot és informació nova el subjecte apareix al final i, en canvi, quan aquest rep una funció contrastiva —i això es confirma, parcialment, mitjançant l'ús de díctics que compleixen un paper de focalització— es desplaça a l'inici de l'oració i ocupa una posició de focus. En altres casos, pocs, i depenent del context discursiu, fa d'enllaç (*link*) i també apareix en primera posició.

Finalment, quan qualsevol d'aquests verbs es realitza en un context de pregunta total o parcial (que no correspongui a algun tipus d'adjunt, com ara *per què*) la inversió és obligatòria. Això, que ja s'ha vist en alguns exemples, s'il·lustra en la següent relació:

- [52] Català: inversió obligatòria (interrogatives)
- [52a] Què és *això*? (Pep, 2;1)
- [52b] On és *Goofy*? (Pep, 2;2)
- [52c] On hi ha *Goofy*? (Pep, 2;2)
- [52d] Com canta *el papa*? (Júlia, 2;6)
- [53] Castellà: inversió obligatòria (interrogatives)
- [53a] ¿Cómo se llama *esto*? (Emilio, 2;3)
- [53b] ¿Qué es *eso*, mama? (Emilio, 2;4)
- [53c] ¿Ostá [% dónde está] *nene*? (María, 1;7)
- [53d] ¿Ostá [% dónde está] *Encarna*? (María, 1;8)
- [53e] ¿T(e) ha t(r)áido *mamá*? (María, 2;1)

Els tipus de produccions discutits en aquesta secció condueixen a haver de postular l'existència de projeccions que puguin donar compte dels ordres ressenyats. Sembla, doncs, que les estructures oracionals infantils han de poder comptar amb una projecció com ara Sintagma Focus, on es moguin tots els elements, subjectes o no, desplaçats amb l'objectiu de rebre accent contrastiu, i també una projecció SComp per poder acollir els elements interrogatius dels

exemples [52] i [53]. Això no obstant, queda al marge de les investigacions que ens hem imposat en aquest treball aprofundir més en aquesta darrera categoria.

En síntesi: tot i acceptar, d'acord amb els treballs citats més amunt, que l'ordre bàsic en català i en castellà és VOS, hi ha causes diverses que provoquen que el subjecte aparegui superficialment en una posició desplaçada precedint el verb. Aquestes causes, d'origen bàsicament discursivoinformatiu, són afavorides pels contextos conversacionals. El fet que les dades amb què treballem aquí siguin d'aquest tipus —i, en general, totes les dades de producció espontània en situació d'interacció dialògica— motiva els resultats generals, oferts a la taula 8, segons els quals hi ha una majoria aclaparadora de subjectes preverbals. Això no obstant, aprofundint en el detall de les dades, ha sorgit un resultat interessant que fa veure que hi ha, addicionalment, causes de natura gramatical que expliquen els dos ordres documentats en relació amb el subjecte. No sembla lògic suposar que les causes que hem anomenat discursivoinformatives s'apliquin amb més intensitat en un tipus de verb que en un altre. En el supòsit, doncs, que s'apliquen per igual, les xifres relatives als verbs inacusatius de les taules 9 i 10 cal interpretar-les com a fruit de les propietats idiosincràtiques d'aquest tipus de verb, propietats que els infants semblen conèixer des de ben aviat pel fet de fer-les paleses en la seva producció.

8.4.4. ELS SUBJECTES PRONOMINALS

Hi ha encara un altre conjunt de dades que suggereixen que els subjectes ocupen sovint, en les llengües de què tractem, una posició dislocada. Ens referim als pronoms tòpics que fan la funció de subjecte. Rigau (1988a), per al català, i Fernández Soriano (1989), per al castellà, proposen que els subjectes pronominals no es generen en la posició bàsica, és a dir, en una posició interna a SV, sinó en una posició perifèrica, no argumental, adjunta a SF(lex). Un dels arguments de pes per defensar aquesta proposta rau en la manca de paral·lisme amb la categoria pronominal buida *pro*, pròpia de les llengües de subjecte nul, com el català i el castellà.

Atès que la flexió verbal de concordança (persona i nombre) garanteix tant la gramaticalitat de les oracions amb el subjecte elidit com la seva identificació, allò que resulta natural en les nostres llengües és que els subjectes no es realitzin; d'això, en donen idea les dades de la taula 6 sobre l'elevada proporció de subjectes nuls. En canvi, quan els subjectes s'expressen lèxicament és perquè, com acabem de veure en la secció precedent, cobreixen una funció des del punt de vista de l'organització de la informació (o bé, de vegades, per desambiguar).

Vistes així les coses —el repartiment de funcions entre els subjectes lèxics i els nuls—, sorgeix immediatament una pregunta pel que fa als subjectes pronominals: quina funció compleixen els subjectes pronominals quan hi són? Tot sembla indicar que han de desenvolupar una funció redundant —sobre les marques de flexió del verb— i, consegüentment, emfàtica.

A diferència d'aquestes dues llengües, en què, com acabem d'assenyalar, els subjectes pronominals presenten una funció de caire pragmàtic, en anglès la presència d'aquest tipus de subjecte respon a necessitats de base estrictament gramatical, que deriven de l'opció *no pro-drop*, que caracteritza aquella llengua. Així, i com ja va observar Valian (1994), hi ha una predicció evolutiva que s'hauria de complir per a l'anglès, però no pas per al català i el castellà. Aquesta predicció, en termes inversos als de Valian per a l'anglès, l'he formulada a [27*b*] per al català i el castellà.

En anglès el que s'observa és el següent: «If one adds together the subjects that are absent and the subjects that are pronouns and divides by total number of subjects (absent plus pronominal plus lexical), that percentage is roughly constant across the MLU range [...] However, the percentage of pronouns out of the whole total increases dramatically [...] from 53 % to 77 %.» (Valian, 1994, p. 277). Aquestes dades semblen indicar, doncs, que en l'anglès infantil primerenc els subjectes nuls i els pronominals estan en distribució complementària. D'acord amb les dades d'Austin *et al.* (1997), les proporcions de subjectes pronominals en anglès i en castellà primerencs són significativament diferents: «Overt pronouns do not appear in the Spanish data until MLU 2.00, and never account for more than 40 % of all subject types. In contrast, there is a very high proportion of lexical pronoun subjects in English even in the child with the lowest MLU (almost 60 %)» (p. 44). Aquestes observacions suggereixen que, independentment de la llengua, els pronoms, per si mateixos, presenten dificultats addicionals als infants i que aquests han d'aprendre les condicions que regulen el seu ús. Aquest tema ens situa en les reflexions fetes en aquest capítol 8 sobre la dificultat que comporta la referència de persona en la flexió verbal; aquesta dificultat es pot fer extensiva als pronoms, per tal com tenen una referència variable. Així, en el cas dels nens anglesos, a mesura que vagin descobrint aquesta idiosincràsia dels pronoms, els usaran cada cop més en lloc dels subjectes nuls i això explicarà l'augment progressiu d'aquells en les dades de producció infantils.

D'altra banda, si en català i en castellà els pronoms tòpics cobreixen una funció pragmàtica, de marca d'emfasi, caldrà esperar que els infants vagin aprenent els contextos adequats en els quals emprar-los, però que, a diferència de l'anglès en què aquests presenten una funció gramatical, l'increment evolutiu no sigui tan espectacular (predicció [27*b*]). Treballs previs en castellà

(Hernández Pina, 1984, Ezeizabarrena, 1996) destaquen la presència escadussera o nul·la dels pronoms tòpics de subjecte en les producció primerenques. A partir del corpus, obtenim les següents freqüències d'ús:

TAULA 11
Pronoms tòpics. Freqüències. Fins a 2;6. Català

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>Jo</i>	<i>Tu</i>	<i>Ell/Ella</i>
Gisela	1;10	1		
	2;2	10	2	
	2;4		7	
	2;6	11		
Júlia	2;5	7	1	
	2;6	4	1	
Pep	1;10		2	
	2;2		1	
	2;3	1	1	
	2;4	14	1	
	2;5	9	7	1
	2;6	3		
<i>Total</i>		60	23	1

Com s'endevina a partir d'aquestes dades, els infants usen en poques ocasions els pronoms tòpics; cal tenir present que aquests són tots els usos, no només els que fan funció de subjecte; per tant el nombre de subjectes pronominals és força més baix que el que exhibeixen les taules. Bona part dels pronoms s'empren aïlladament per respondre preguntes i consisteixen en el següent: *jo, jo sí*, etc. Destaca també que, en paral·lel amb el que hem observat quant a la flexió de plural a l'apartat 8.3.4, aquí tampoc no es documenta cap ocurrència de pronominal plural (*nosaltres, vosaltres...*). Tampoc no utilitzen la tercera persona anàforica; l'únic ús com a subjecte és d'en Pep, però reproduceix una cançó: *Un pagès ja fa molts dies a Barcelona va anar a comprar-se un paraigua perquè ell no en tenia cap* (Pep, 2;5). La Maria fa un sol ús creatiu de *él*, si bé no en funció de subjecte: *No puedo con él* (Maria, 2;5).

TAULA 12
Pronoms tòpics. Freqüències. Fins a 2;6. Castellà

<i>Nen</i>	<i>Edat</i>	<i>Jo</i>	<i>Tu</i>	<i>Ell/Ella</i>
Emilio	2,1a		1	
	2,1b	4		
	2;3	7		
	2;4	2		
	2;5	3		
	2;6	4		
Juan	2;0	1		
	2;1			
	2;3	2	2	
	2;4	24	17	
	2;5a	5	6	
	2;5b	2	20	
María	1;9	2		
	1;10	7		
	1;11	2		
	2;0	9		
	2;1	30		
	2;2	13	1	
	2;3	25	1	
	2;4	9		
	2;5	16		
	2;6	24	1	
<i>Total</i>		<i>180</i>	<i>40</i>	

A continuació, es reproduïxen alguns exemples amb subjectes pronominals:

[54] Català

[54a] Jo tinc un petit suisse. (Gisela, 2;2)

[54b] No, jo em vull treure els patins. (Gisela, 2;6)

[54c] Tu ploraràs. (Júlia, 2;5)

[54d] Jo vol. (Júlia, 2;5)

[54e] Jo vull poma. (Júlia, 2;5)

[54f] No, no, jo vull a l'habitació. (Júlia, 2;6)

[54g] Escolta, tu! (Pep, 2;3)

[54h] Jo (ai)xafo la patata. (Pep, 2;4)

[54i] Me'l vaig fer jo amb el Nacho i amb el Ricardo. (Pep, 2;5)

- [55] Castellà
- [55a] No, tú dibuja el nene. (Emilio, 2;4)
 - [55b] Yo quiero un coche más. (Emilio, 2;4)
 - [55c] Me lo como yo. (Emilio, 2;5)
 - [55d] Yo qu(i)ero quin. (Juan, 2;1)
 - [55e] No puedo yo. (Juan, 2;3)
 - [55f] Tú tienes baba. (Juan, 2;4)
 - [55g] Yo sabe. (María, 1;10)
 - [55h] Yo senta(r). (María, 2;0)
 - [55i] Yo ab(r)i(r) la puerta. (María, 2;1)
 - [55j] Yo no sabo más. (María, 2;1)
 - [55k] Te los doy yo. (María, 2;2)
 - [55l] Cógelo tú. (María, 2;2)
 - [55m] ¿La apago yo? (María, 2;3)

L'anàlisi que mereixen aquests pronoms tòpics de subjecte és, com en les corresponents gramàtiques adultes, una anàlisi en termes d'una posició dislocada adjunta a l'oració, d'acord amb el que defensen els treballs citats.

8.4.5. QUINA CATEGORIA SÓN ELS SUBJECTES NULS DE LES GRAMÀTIQUES PRIMERENQUES DEL CATALÀ I DEL CASTELLÀ?

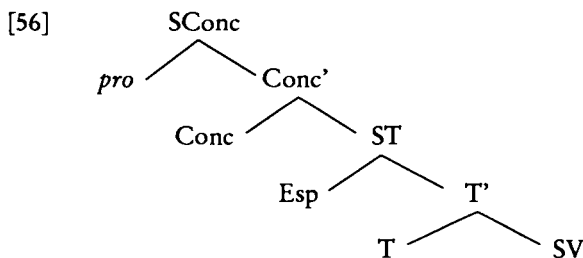
Acabem de constatar en les nostres dades, seguint el suggeriment de Valian (1994), que els subjectes pronominals presenten dificultat per als infants independentment de la llengua que estan aprenent. En anglès, però, hi ha una dificultat afegida: la presència dels subjectes pronominals deriva de l'opció *no pro-drop* del paràmetre. A mesura que van superant les dificultats intrínseques que presenten els pronoms (bàsicament, referència variable), els infants anglòfons van substituint els subjectes nuls pels pronominals corresponents. Una possibilitat, doncs, és que els nens anglesos al principi representen el subjecte nul mitjançant una categoria buida, *pro*, que no forma part del catàleg de categories buides de la seva llengua. Es podria adduir que si *pro* ocupa la mateixa posició estructural que els pronoms en anglès —no que en català o en castellà, on ja hem dit que ocupen una posició perifèrica—, les seves propietats sintàctiques i semàntiques han de ser idèntiques; l'única diferència és que *pro* esdevé «més fàcil» per als infants ja que és un de sol, estrictament parlant, davant del repertori de pronoms lèxics, que és més variat, i per això, i mentre no aprenen les formes i les propietats d'aquests darrers, empenen aquesta categoria buida.

Un problema que planteja aquesta explicació és que *pro* és una categoria buida que, com a tal, ha de ser identificada. La identificació, normalment, es

fa per la via morfològica. Si en anglès la morfologia no es prou rica (encara menys en l'anglès infantil on la varietat de formes és certament reduïda), com s'identifica *pro*? Respondre aquesta pregunta ens condueix a qüestionar-nos que no sigui *pro*, sinó una altra categoria nul·la, el subjecte nul de les oracions finites de l'anglès primerenc. Havent quedat descartada la possibilitat que es tracti de *PRO*, per tal com en el model defensat aquí es postula l'existència del nucli T en les estructures finites infantils, nucli que posseeix un tret de Cas per assignar i que *PRO*, per definició, no podria rebre, les alternatives es redueixen dràsticament. Entre el catàleg de categories buides encara ens en queda una altra: la *constant nul·la* (*cn*).

Rizzi (1994) suggereix que l'absència de les projeccions superiors de les estructures oracionals infantils (SComp) permet que en la posició més alta de la configuració es llicenciï una constant nul·la, que actua com a subjecte, i que, pel fet mateix d'ocupar la posició més elevada, és accessible a la identificació *via* discurs. Aquesta és una aplicació de la hipòtesi del truncament —més general— a l'anàlisi dels subjectes nuls infantils de l'anglès.¹³⁴

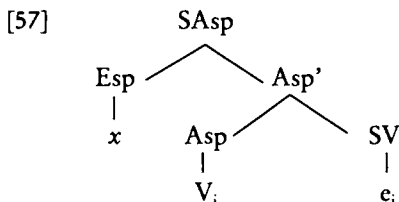
Per al català i el castellà, en el benentès que adoptem que les oracions finites projecten una estructura amb T, no cal apellar a l'existència d'una *cn*; la configuració oracional corresponent no ha de diferir gaire de la corresponent adulta (ometo les projeccions més altes):

En aquesta posició, *pro* satisfà els seus requeriments sintàctics de legitimació —rep cas de T— i d'identificació —els trets de Persona (i Nombre) de Conc l'identifiquen plenament.¹³⁵ Tanmateix, hem defensat en els capítols 5 i 6 que una oració no finita (NoFMO) presenta la següent estructura:

134. Per a una presentació més detallada d'aquesta hipòtesi, vegeu el capítol 5. Haegeman (1995, 1996) també defensa que el subjecte nul primerenc de l'holandès és la *cn*. Per a una aplicació al francès infantil, vegeu Rasetti (1996).

135. Alternativament, i com a conseqüència de les anàlisis que defensen que la posició bàsica del subjecte és postverbal, es pot postular que *pro* ocupa una posició a la dreta del verb, on és identificat i rep Cas per recció (vegeu Rosselló, 1997).

Podríem assumir que Asp atorga Cas Nominatiu a [Esp, SAsp]. En general, però, els verbs que puguen a Asp no tenen temps; sí que tenen estructura temporal interna, però no T sintàctic —extern—, que és el que té tret de Cas. Per tant, si T és el responsable d'assignar Cas no sembla lògic suposar que ho faci Asp; seria atribuir-li unes funcions que difícilment poden derivar de la seva naturalesa (vegeu els apartats 5.4 i 6.4 per a la discussió sobre el contingut d'aspecte). En conseqüència, no ens queda altra alternativa que postular una posició sense Cas. Quines possibilitats tenim de resoldre aquesta situació d'una manera simple i plausible? *Pro* no pot ser la categoria candidata a ocupar la posició [Esp, Asp] ja que necessita Cas. Tenim *PRO* i *cn*. Sano i Hyams (1994) i Grinstead (1995), entre d'altres, proposen que el subjecte de les oracions infantils d'infinitiu —o sense temps— ha de ser *PRO*. Aquí assumiré, seguint Rizzi (1994) i Rosselló (1997), que ho formula d'una manera explícita per al català primerenc, que el més econòmic és postular que es tracta d'una *cn*.

Les raons per inclinar-se per *cn* i bandejar *PRO* obeeixen a qüestions tant teòriques —per coherència del model— com conceptuals. Començaré per aquestes darreres i em faré meves les paraules de Rosselló (1997), que ho expressa amb contundència i exactitud:

I és que les constants nul·les tenen una especificació negativa en ser [–anàfora, –pronom, –variable]. En cert sentit, no són res, no són cap d'aquestes tres coses. I, francament, resulta conceptualment molt més satisfactori pensar que l'infant comença amb això que no pas pensar que l'infant comença amb un *PRO*!, és a dir amb un element que és anàfora i pronom alhora i que, com a tal, en la gramàtica adulta no té una referència específica inherent mai que, en canvi, és la que té a les primeres manifestacions lingüístiques. També els canvis ulteriors que hi pugui haver resulten més entenedors. *Passem d'una especificació per defecte a una opció determinada.* A l'inrevés això resulta molt més difícil de justificar. (p. 336-337).¹³⁶

Per entendre quina mena d'objecte és aquesta categoria buida podem dir que, si *pro* és la contrapartida nul·la d'un pronom, *cn* és la contrapartida nul·la

136. La cursiva és meua.

d'un nom. El requeriment perquè aquest nom fonèticament nul es pugui interpretar és que ocupi la posició més alta de la configuració i que sigui, per tant, accessible a la identificació discursiva. Com que la configuració de [57] és el resultat d'aplicar el truncament de l'estructura a l'alçada de SAsp, aquesta condició se satisfà i el subjecte, *cn*, pot quedar automàticament identificat.¹³⁷

Teòricament, el motiu per adoptar aquesta categoria nul·la és que deriva directament de la hipòtesi del truncament per a les formes no finites independents (NoFMO), adoptada en aquest treball per al català i el castellà.

8.5. CAP A LES CONCLUSIONS FINALS

Des del punt de vista dels trets morfològics, en aquest capítol hem abordat dos conjunts de trets: els de concordança (persona i nombre) —que compleixen la funció d'*identificar* el subjecte— i el de Cas —contingut a T i que s'ocupa de *legitimar* sintàcticament el subjecte. S'ha proposat que els trets «més sintàctics» —el de cas ho és completament, per definició, i el de persona més que no pas el de nombre— es projecten automàticament des del principi en les gramàtiques infantils i donen joc a les propietats que caracteritzen la (no) realització del subjecte: manifestació morfològica de la flexió, disponibilitat de les posicions susceptibles d'hostatjar el sintagma que fa funció de subjecte, etc.

En la mateixa línia explicativa que el capítol anterior, la poca perícia que, en els inicis, mostren els infants en el maneig del sistema referencial (hipòtesi de la manca de domini del sistema referencial; vegeu l'apartat 7.3.2), situa la defectivitat, altre cop, en la interfície amb les condicions que regulen el discurs. És a això al que ens referim quan, al llarg d'aquest capítol, hem estat parlant d'errors en l'establiment de la dixi de persona —circumstància extrínseca que varia en funció de la situació d'enunciació— i no en la sintaxi, és a dir, en la concordança. Fent un paralelisme amb les conclusions del capítol precedent, el tret de Persona té un correlat sintàctic precís, la concordança en-

137. Rosselló (1997) també es planteja que els objectes nuls infantils, dels quals hem vist alguns exemples al llarg del treball, però que hem deixat de banda, no siguin també *cn*; aquesta proposta presenta l'atractiu de tractar homogeniament els dos tipus de posicions buides, que serien lligades discursivament (o pragmàticament), com una categoria dística. En el seu treball, Rosselló va encara més enllà i en un exercici «agosarat, però prou temptador», manllevant les seves pròpies paraules, arriba a defensar que el subjecte nul de les llengües *pro-drop* no sigui *pro* sinó *cn*; l'argument, de tan simple enlluerna: si la concordança té sempre els mateixos trets tant si el subjecte hi és com si no hi és, «per ser compatible amb un SD/SN no pronominal ple fonèticament, ha de ser justament [-anàfora, -pronominal, -variable]» (p. 338).

tre el subjecte i el verb (vegeu l'apartat 8.1.1), però el seu contingut té un origen discursiu que permet distingir entre participant i no participant. A diferència del tret de Persona, el tret de Nombre no té un contingut referencial tan acusat. La persona i el temps tenen propietats díctiques, intrínseques als elements lèxics que les vehiculen, mentre que el nombre no; d'aquí que en el PM és consideri un tret opcional (Chomsky, 1995).

Respecte de les posicions disponibles, he argumentat a favor de posicions adjuntes perifèriques a l'oració, que permeten donar compte dels constituents dislocats, en particular els subjectes, per raons que hem anomenat *discursivo-informatives*. D'altra banda, la correlació observada entre la posició dels subjectes i el tipus de verb constitueix un argument de pes que reforça la idea que les categories funcionals rellevants són projectades des de bon començament. Si bé l'origen dels diversos tipus de verb podem convenir que és de natura lèxica (o semàntica), manifesten propietats sintàctiques diferents que tan sols poden ser recollides per una gramàtica capaç de generar les configuracions estructurals adequades. Així doncs, també des d'aquest punt de vista ens veiem abocats aquí a arraconar les teories que per donar compte de l'estat gramatical inicial dels infants advoquen per una gramàtica sense categories funcionals.

Tanmateix, la producció infantil no és idèntica a l'adult com tampoc ho és la gramàtica. Tornant a les idees amb què he encetat aquesta secció, i reprenent les conclusions exposades en el capítol anterior, s'intueix un cert ordre en l'adquisició de les formes de flexió. Els infants aprenen noves formes, però no ho fan d'una manera desorganitzada. Un altre cop la hipòtesi de l'aprenentatge lèxic, en combinació amb les prediccions que fa per a la morfologia i la seva adquisició, el model de la morfologia distribuïda (MMD), ens posen en el camí que segueixen els infants per atènyer la gramàtica adulta. Si, a més a més, com es desprèn de la filosofia minimista —de fet ja es formulava abans—, la variació cal situar-la en la morfologia, haurem trobat el denominador comú entre la teoria i l'adquisició: el desllorigador ha de ser l'adquisició de la morfologia. Dient-ho d'una altra manera, els infants aprenen de la morfologia del verb allò que cal des d'un punt de vista sintàctic. I com més manifesta (i no ambigua) sigui aquella, abans hi convergiran. Aquesta és la raó per la qual la sintonia a què hem alludit al llarg del capítol és més clara i precoc en català i en castellà que no pas en anglès.

9. CONCLUSIONS

En el decurs de la recerca efectuada al llarg d'aquestes pàgines s'ha intentat demostrar, bàsicament, que les propietats gramaticals nuclears de l'estructura oracional formen part del coneixement lingüístic dels infants que aprenen a parlar català i castellà des de les primeres manifestacions sintàctiques, des que comencen a combinar mots. Contràriament a la hipòtesi de la continuïtat defensada aquí, bona part dels arguments de la hipòtesi de la maduració descansen bé en l'absència de les marques de flexió, per a l'anglès primerenc, bé en la distribució gratuïta o arbitrària d'aquestes mateixes marques en el cas de llengües que presenten una morfologia rica i variada, com són el català o el castellà. Potser una ullada ràpida i superficial de les dades infantils pot arribar a produir una tal impressió; tanmateix, he procurat mostrar com una descripció minuciosa i meticulosa de les formes de flexió desdiiu aquesta imatge.

Les conclusions amb què es tanca aquesta recerca aspiren a ser un resum de les conclusions parcials dels capítols de què consta la segona part del treball. Per evitar que caiguin en una repetició excessiva, s'articulen al voltant d'unes preguntes que, al capdavant, són les qüestions a les quals la present recerca ha volgut aportar respostes i que s'han formulat, explícitament o implícita, a la introducció i al capítol d'hipòtesis.

1. *Estan mancades les primeres gramàtiques dels infants de categories funcionals (o dels trets corresponents que aquestes hostatgen)?*

Les dades d'aquesta recerca no abonen l'absència ni de les marques de flexió ni de les propietats sintàctiques que la no projecció de categories funcionals comportaria. Més aviat cal atribuir algun coneixement sintàctic a

l'infant perquè aquest pugui esbandir combinacions impossibles, que no es documenten en les produccions, i perquè la gramàtica que en resulta doni compte de les regularitats detectades en les dades. D'altra banda, hem vist com l'opcionalitat, que va lligada intrínsecament a una teoria que en no postular projeccions funcionals té un poder restrictiu molt baix, no és tan gran com altrament caldria esperar.

Bàsicament, hem cenyit l'opcionalitat al tret de finitud, que no en va no té una correspondència ni amb cap categoria funcional ni amb cap marca de flexió concretes, cosa que deriva d'una manera natural de les hipòtesis específiques formulades al capítol 3: es tracta d'un tret [-interpretable] que, en no tenir un correlat morfològic específic, no rep suport de fora mateix del sistema computacional. Tot i així, com que existeix un principi d'ordre superior que diu que, perquè una predicació esdevingui un objecte sintàctic, cal associar el verb a un nucli d'una projecció funcional, hem postulat que tal operació s'efectua mitjançant l'associació del verb a una altra projecció funcional com és Asp, que s'encarrega de donar estatut oracional a les produccions amb un verb no finit com a verb principal que emet l'infant. Això ens ha facilitat el descobriment de certes limitacions semàntiques que presenten els infinitius independents infantils.

Altres objectes eminentment sintàctics, presents en les dades i per als quals és imprescindible desplegar categories funcionals, són els subjectes i, en concret, la relació de concordança que aquests estableixen amb el verb. Així, per legitimar els subjectes, cal un tret de cas, tret que assigna la categoria T(emps), que s'ha postulat que hi és. Però és que, en concordar aquells, si més no en persona, amb el verb hem vist que calia postular la configuració en la qual es duu a terme tal comprovació; aquesta configuració deriva d'una categoria també funcional, com és SConc (o SPers), que és la projecció del tret de persona. Basant-me en proves morfològiques —la presència de la flexió de persona— i sintàctiques —la realització de la concordança entre subjecte i verb— he argumentat que aquesta és una noció que coneix l'infant i la posa en pràctica des de ben aviat.

Hi ha finalment altres projeccions funcionals perifèriques, en què se situen els elements dislocats —particularment els subjectes, però també altres arguments—, tan freqüents en el llenguatge infantil. La llibertat posicional que manifesten els subjectes gramaticals en les produccions infantils no és tal que pugui derivar directament de la inexistència de categories funcionals, sinó que ha de ser conseqüència del coneixement de les propietats lèxiques dels verbs (verbs transitius, inacusatius, etc.) i d'una gramàtica capaç de generar les configuracions estructurals adequades, que donin cabuda a aquestes propietats.

2. *És la gramàtica inicial idèntica a l'adulta corresponent?*

Tot i la mestria sintàctica amb què semblen comportar-se els infants, és evident que aquests no parlen de manera idèntica a com ho fan els adults corresponents. Calia suposar, en conseqüència, que les seves gramàtiques difereixen substancialment? Doncs, no. La divergència entre les dues gramàtiques, la infantil i l'adulta, s'ha situat, d'acord amb les hipòtesis de treball que s'han presentat al capítol 3 i que s'han confirmat contrastant les dades empíriques, en allò que *vé de fora*, bé perquè hi ha un aprenentatge extern al mateix sistema computacional, bé perquè part de l'aprenentatge exterior influeix en la realització del que és intern. Així, s'ha insistit que hi ha un aprenentatge «explícit», però que aquest se situa en les interfícies, en particular en l'àmbit discursiu; les propietats referencials —fonamentalment les relacionades amb el temps i la persona— requereixen una contrastació constant amb les dades de l'entorn: el nen ha d'aprendre a ajustar allò que li proporciona la gramàtica amb les circumstàncies canviants i externes a l'oració reclamades per la situació discursiva i d'enunciació. Ha d'aprendre, per exemple, que el temps s'ha de lligar discursivament, o que en una conversa dialògica el paper de parlant i d'oient alternen i s'articulen sempre al voltant del qui té la paraula. Mentre aprèn tot això, va temptejant la gramaticalització d'aquestes nocions amb els elements que té a l'abast —els menys especificats. Però, els mecanismes formals —la presència d'un tret T i d'un tret Pers— els posa en funcionament des de les primeres produccions. És per això que hem trobat emissions errònies en un sentit i no pas en un altre com indiquem tot seguit.

3. *On es localitzen els errors i les mancances de les produccions infantils?*

Lògicament, els defectes i la defectivitat s'han detectat precisament en els sectors que s'acaben d'apuntar. Sintèticament, la defectivitat, que hem anomenat *manca de domini del sistema referencial*, afecta aquells sectors del comportament lingüístic en què l'infant ha d'expressar allò que encara no ha après; això deriva bé de la mateixa composició del discurs —el desconeixement del ventall de possibilitats que ofereix la flexió de persona per referir-se als participants en un discurs—, bé de la conceptualització de nocions com ara la de temps —seria insensat que demanéssim a l'infant que, en els primers moments de la seva exteriorització lingüística, fes referència al passat o al futur, precisament per manca d'experiència rellevant. I també en aquests sectors és on es descobreixen els defectes o «errors». Si, donat el cas, aquell s'ha de referir a aquestes qüestions, se servirà de formes no especificades quant als

trets rellevants. Així, és lògic que en les dades empíriques hàgim trobat formes de tercera persona en lloc d'altres persones (primeres o segones), mentre no és capaç de distingir entre participant i no participant, o formes d'infinitiu (=no finites), que no de present, allà on n'hi hauria hagut d'haver de passat o de futur.

4. *Hi ha un creixement gradual dels trets morfològics (o de les categories funcionals)?*

Un creixement gradual és més compatible amb una hipòtesi que postula que el que creix és el vocabulari, per exemple, i no pas les categories funcionals. En la hipòtesi de la maduració, la presència d'una projecció funcional que en un estadi primer no era activa és induïda per maduració interna; un cop es projecta, cal esperar un salt brusc en les dades, respecte dels efectes sintàctics que comporta (per exemple, presència massiva de subjectes gramaticals a partir del moment que s'activa la categoria T). Aquest resultat gradual seria si de cas més compatible amb una hipòtesi com la de l'aprenentatge lèxic, que defensa que una projecció funcional és induïda per factors externs, com ara el creixement de lèxic; el problema, però, és decidir de quina manera es produeix el pas de fora a dins. Si el dispositiu funcional ja està desplegat, com postulem en adoptar la hipòtesi de la continuïtat, un increment del lèxic, en el sentit que cada cop és més especificat, és el que pot oferir més aviat la imatge de creixement paulatí que es documenta en el comportament lingüístic evolutiu dels nostres infants. Al llarg del corpus hem descobert l'aparició de noves formes de flexió, cada cop més variades i més precises, capaces de cobrir les necessitats comunicatives creixents amb què l'infant va topant.

5. *Per què els infants no diuen coses que senten?*

L'examen detallat del corpus ens ha fet veure que, en les interaccions dels nostres nens, els adults els parlen fonamentalment del temps present. Però, no pas perquè aquests s'autocensurin constantment en un intent de facilitar la comprensió dels seus petits interlocutors; també, els hem atrapat referint-se a altres moments temporals. El infants, en canvi, semblen resistir-se a expressar estats o accions relatius a temps altres que el present. Per què no parlen del passat o del futur, si les formes corresponents a aquests temps també hi són en l'*input*?, ens hem qüestionat. Una anàlisi detinguda de les dades ens ha fet veure que no és cert que els nens no parlin del passat o del futur; en parlen menys que no pas del present —com no podria ser altrament atesa la seva

minsa experiència vital—, però quan s'hi han de referir tenen un element plurivalent, com és l'infinitiu, que els serveix per desenvolupar aquesta funció. Com que l'infinitiu no té explicitats els trets de temps, la informació dels quals vol expressar, és un candidat ferm a ésser emprat com a element substitutori, en l'esperit del que proposa el model de la morfologia distribuïda. No m'estenc ara en l'anàlisi d'aquest fenomen, per no envair el terreny propi de la pregunta següent. El que és rellevant aquí és que els nens no diuen coses que senten —però, que hem vist que sí que entenen— perquè els elements pertinents encara no formen part del seu repertori productiu.

Per què, per posar-ne un altre exemple, si l'*input* és ple de segones persones —els adults s'adrecen constanment als nens fent ús d'aquesta persona— els infants són tan refractaris a emprar-les inicialment? Primer de tot, perquè tenen tendència a parlar de si mateixos, ni que sigui en tercera persona —i, d'això, la psicologia evolutiva n'ha dit moltes coses, i encara n'ha de dir més—, i en segon lloc perquè aquest és un assoliment que, com hem raonat, exigeix un temps: per aprendre la manera com es regula el joc del diàleg i per augmentar, paral·lelament, les formes de flexió en el sentit d'anar cap a una major especificació.

En aquest sentit, les idees de Karmiloff-Smith, apuntades al capítol 2, encaixen perfectament: l'infant sembla tenir un filtre especial que el capacita per anar a buscar i quedar-se en cada moment amb les dades que li són rellevants per arribar a nous assoliments. El que hem defensat aquí és que, en efecte, aquest filtre especial el proporciona la mateixa GU, els principis de la GU.

6. *Per què els infants diuen coses que no senten?*

La resposta a aquesta pregunta és, en part, la imatge mirall de la pregunta anterior. Els infants usen infinitius com a verbs principals, cosa que no fan els adults. En la bibliografia, aquest fenomen s'ha fet dependre o de la impossibilitat dels subjectes nuls o de la morfologia verbal pobra. Seguint aquests criteris, no hauríem hagut de registrar el fenomen en cap de les dues llengües estudiades. Amb tot, hem ressenyat usos d'infinitius com a verbs matrius, ni que sigui en una xifra inferior a la d'altres llengües. Hem defensat que la raó per la qual els utilitzen els infants respon a una estratègia per vehicular unes referències temporals que, altrament, no podrien expressar. I hem proposat que l'anàlisi més plausible, i que respecta tot el que s'acaba d'apuntar, és una anàlisi en termes de truncament: els infinitius independents són estructures truncades que, en no tenir projecció de T(emps), alliberen la referència temporal facilitant que pugui ser qualsevol (present, passat o futur, o fins i tot modal) i prediuen un seguit de conseqüències sintàctiques (incompatibilitat

amb la negació, amb els subjectes, en particular els clítics, però no els clítics d'objecte, etc.) que hem acreditat àmpliament en les dades. En poques paraules, tot i fer un sobreús dels infinitius, els nostres infants demostren conèixer les propietats sintàctiques definitòries d'aquestes formes verbals no finites, que són conseqüència de la manca de trets de temps i de persona que exhibeixen aquests elements.

Hem ensopegat, altre cop, amb aquesta capacitat que té l'infant de seleccionar les dades rellevants. A parer d'autors com Karmiloff-Smith, aquesta capacitat pertany a un mòdul general. A parer nostre, pertany a la GU, de la qual hem evidenciat activitat ja en els primers *moments sintàctics* de l'infant; la raó és que es tracta d'una capacitat pròpiament gramatical. D'aquí a afirmar que hagi estat instal·lada de sempre en la ment del parlant hi ha, òbviament, un salt considerable. La recerca efectuada en aquest treball no ha escomès aquest punt. Tanmateix, per *prioritat epistemològica* resulta més simple postular que hi ha estat sempre.

TERCERA PART
ANNEXOS I BIBLIOGRAFIA

ANNEX 1. CONVENÇIONS DE TRANSCRIPCIÓ I SÍMBOLS EMPRATS

@Begin	principi d'un arxiu
@End	fi d'un arxiu
@Participants:	llista de participants d'un arxiu
@Age of XXX:	edat del subjecte estudiat
@Birth of XXX:	data de naixement del subjecte
@Language of XXX:	llengua del subjecte
@Date:	data de l'enregistrament
@Comment:	comentaris sobre la situació
@Situation:	dades que contextualitzen la interacció
*ZZZ:	línia principal que conté un enunciat d'un parlant ZZZ
%syn:	línia dependent amb les notacions sintàctiques
%com:	línia dependent amb comentaris aclaridors
%act:	línia dependent amb descripció d'accions
0	acció sense parla (resposta no verbal)
@	marca que indica formes peculiars en la producció
xxx	parla inintelligible que correspon a més d'un mot
xx	mot inintelligible
www	material no transcrit
()	material que falta en un mot incomplet
.	final d'enunciat
?	final d'enunciat interrogatiu
!	final d'enunciat exclamatiu
#	pausa entre mots
+/.	interrupció
+//.	interrupció pròpia
[% text]	comentari en la línia principal
[?]	paraula o seqüència suposada
[>]	solapament que segueix
[<]	solapament que precedeix
[<>]	solapament total
[+ text]	codificació en la línia principal

ANNEX 2. CODIFICACIÓ DE LA LÍNIA DE SINTAXI (% SYN:)

0sub	subjecte nul		
1sub	subjecte lèxic preverbal (pronominal o no)		
1subp	subjecte lèxic postverbal (pronominal o no)		
0obj	objecte nul		
1obj	objecte lèxic	1objp	objecte lèxic preverbal
0det	determinant nul	1det	determinant lèxic
0clo	clític objecte nul	1clo	(m' 'm me em etc.)
0cli	clític indirecte nul	1cli	(m' li els etc.)
0clhi	clític <i>hi</i> nul	1clhi	
0clen	clític <i>en</i> nul	1clen	
0cl	clític nul	1cl	
etc.			
0aux	auxiliar nul	1aux	
0vser	verb <i>ser</i> nul	1vser	
0vestar	verb <i>estar</i> nul	1vestar	
0v	verb nul		
1imp	imperatiu (també els negatius)		
1imps	impersonal (<i>haver-hi</i> , <i>ploure</i> , etc.)		
1inf	infinitiu		
1part	participi		
1ger	gerundi		
pres	present		
pass	passat		
fut	futur		
3/3	persona, nombre (ex. «La nena menja», 3/3)		
3/1	[forma/sentit] (ex. «Què fas Pep? El Pep menja», 3/1)		
3/3pl	(ex. «Les nenes menja», 3/3pl.)		
1pl/1pl			
etc.			

1comp	interrogatius, relatius, conjuncions
voc	vocatiu
atr	atribut
1negp	negació postverbal

ANNEX 3. MOSTRES DE TRANSCRIPCIÓ I DE CODIFICACIÓ A L'EDAT DE DOS ANYS

@Begin	
@Participants:	JUL julia target_child, MAR mother, PAR father
@Transcriptor:	A.Bel
@Age of Julia:	2;0.26
@Birth of Julia:	21SET1990
@Date:	17OCT1992
@Language of JUL:	Monolingual Catalan
@Situation:	el pare, la mare i la Júlia són a la cuina; la Júlia seu a la trona mentre el pare li prepara la papilla de l'esmorzar

JUL: Dolent a mama.
 %syn: Ovser
 *PAR: No, si de cas dolenta, dolent no.
 *JUL: Papa.
 *PAR: La papilla se la menjarà el papa.
 *JUL: A Júlia.
 *PAR: No, el papa.
 *JUL: No, a Júlia.
 *PAR: Qui vols que et doni la papilla?
 *JUL: A Júlia.
 *PAR: I per què?
 *PAR: La mama te la donarà.
 *JUL: No.
 *JUL: No, a Júlia.
 *PAR: Quin llibre vols per esmorzar?
 *PAR: Quin llibre vols?
 *JUL: A Teo.

*JUL: No xx.
 *PAR: I a veure si trobes aquell full que vam enganxar l'altre dia, que estava estripat.
 *PAR: A veure si el trobes.
 *JUL: Aquí.
 *PAR: I què hi va posar el papa?
 *JUL: No xx [% tela].
 *JUL: No xx.
 *MAR: El vols treure?
 *JUL: No.
 *MAR: No?
 *MAR: Perquè si el treus, què passa?
 *JUL: Estripat. [% epipat]
 %syn: Ovestar 1part
 *MAR: S'ha estripat, sí.
 *MAR: S'havia estripat.

*PAR: Quin Teo?
 *PAR: Quin Teo vols?
 *JUL: Aquell.
 *PAR: Què està fent el Teo?
 *PAR: Què està fent?
 *PAR: Júlia, mira, quin vols?
 *PAR: Aquest?
 *JUL: No.
 *PAR: Aquest?
 *JUL: Sí.
 *JUL: Té, això [% dóna la cullera al pare].
 %syn: 1imp 1obj
 *PAR: Què és això?
 *JUL: La cullera [% pepella].
 *PAR: La cullera.
 *PAR: Apa, et dono la papilla?
 *PAR: Uí, no, què et falta?
 *JUL: A pitet.
 *MAR: I què heu de fer amb el pitet?
 *MAR: Què ha de fer el papa?
 *JUL: Menjar això [% menyar].
 %syn: 1inf 1obj
 %com: La Júlia ha obert el llibre del Teo.
 *PAR: A veure si crema Júlia, crema, a veure?
 *PAR: Crema?
 *JUL: No.
 *JUL: No.
 %com: La Júlia va passant els fulls del llibre i el mira.
 *MAR: Bueno.
 *PAR: Qui vols que et doni la papilla?
 *MAR: No, tu.
 *MAR: I si el treus tu continuarà estripat.
 *JUL: Oi aquí [% assenyalant un altre tros estripat].
 *PAR: Aquí també, sí.
 PAR: I Júlia, el, aquests dibuixos, hi surt el Pau.

*PAR: Mira a veure si el trobes, en Pau.
 *JUL: No, a Pau està [% tà, tà] allà.
 %syn: 1sub 1vestar 3/3 pres
 %com: La Júlia assenyala un llibre que hi ha a sobre de la taula de la cuina, on hi ha l'esmentat personatge.
 *MAR: Què dius Júlia?
 *JUL: Allà.
 *PAR: Què hi ha allà?
 *MAR: Aquí hi ha el Pau?
 *JUL: No.
 *PAR: El Pau està allà, em penso que ha dit.
 *PAR: Té [% una cullerada de papilla].
 *MAR: El vols, aquest?
 *JUL: Oi xx xx.
 *MAR: Vols aquest?
 *JUL: Sí.
 %com: La mare li dóna l'altre llibre.
 *MAR: Però ens l'has d'explicar.
 *JUL: Vine, mama.
 %syn: 1imp 1voc
 *MAR: Vols que vingui?
 *JUL: Aquí.
 *MAR: Me l'expliques a mi el conte?
 *MAR: Me l'expliques?
 *MAR: Mirem la portada.
 *MAR: Com està aquí el Teo.
 *JUL: Penjat [% peiat].
 %syn: 1part
 *MAR: Està penjat, penjat d'una lletra.
 *MAR: Quina lletra és aquesta rodona?
 *JUL: Aquesta [% aqueta].
 *MAR: Aquesta sí, la o, com et deia la iaia ahir.
 *MAR: I els altres nens què fan?
 *JUL: Jugant [% bubant].
 (...)
 @End

@Begin

@Participants: PEP pep target_child, MAR mare mother, APA apare father, LAI laia child, CAT catherine adult, OPO opol child, EXA examiner

@Age of PEP: 2;0.0

@Birth of PEP: 9DEC1985

@Date: 9DEC1987

@Sex of PEP: Male

@Language of PEP: Monolingual catalan

@Comment: dia de l'aniversari d'en Pep, estan tots obrint regals

@Comment: a pregunta a p què és el regal que li han dut

*APA: Què és això [% assenyalant la capsa amb el dit]?

*PEP: Pcf [% «xxx»].

*APA: Ui!

*APA: Què són músiques això?

%com: Tall de transcripció; està obrint el regal. Manipula les peces del joc.

*PEP: Si posa aquí [% ajuntant dues peces del joc].

%syn: 0sub 3/3 pres 1clse

*PEP: 0.

%act: Discurs inintelligible mentre manipula les peces.

*PEP: És una pistola [% muntant peces].

%syn: 0sub 1vser 3/3 pres atr

*APA: És una pistola?

*LAI: Una pistola.

*OPO: És una pistola.

*PEP: 0.

%act: Estossega.

*EXA: Ui!

*EXA: Quina <tos> [>].

*CAT: <Ui> [<]!

*CAT: Cuidado el pol.

*PEP: Aquí cuidado [% «curado», mentre juga amb peces].

%com: Tall de transcripció.

*PEP: 0.

*CAT: Molt bé.

*CAT: El Pep [% ajudant-lo].

*PEP: Miquel [% ho diu amb veu ronca].

*PEP: Miquel.

*PEP: Miquel.

%com: Tall de transcripció; p va cap a la tauleta.

*PEP: 0.

%act: Agafa una miniatura i la fa saltar damunt la taula.

*APA: Mira com salta el cavall [% enf el mira].

*EXA: És un cavall o una quadra això?

*EXA: A veure.

*PEP: És una cabreta [% «e una cabeta»].

%syn: 0sub 1vser 3/3 pres

*PEP: 0.

%act: Agafa la cabreta i se la mira.

*EXA: Ah!

*EXA: <És una cabreta> [>].

*CAT: <És una cabreta> [<].

*PEP: Oh!

*PEP: 0.

%act: Llença coses de damunt la taula a terra.

*PEP: Ah!

*PEP: Mira [% «mia»].

%syn: 1imp 2/2

%act: Es tira per terra.
 *PEP: Pcf [% «futo»].
 *PEP: Pcf [% «futo»].
 %com: m i c parlen que p ha après amb
 un cosí a tirar-se per terra.
 *PEP: 0.
 %act: Intenta aixecar-se.
 *PEP: Miquel [% aixecant-se].
 %act: Tira tots els llapis a terra.
 *EXA: Ui!
 *CAT: Ui!
 *CAT: Però s'han de guardar bé a la
 caixa.
 (...)

@End

@Begin
 @Participants: GIS gisela target_child, EXA examiner
 @Age of GIS: 2;1.23
 @Birth of GIS: 28MAY1984
 @Date: 21JUL1986
 @Sex of GIS: Female
 @Language of GIS: Monolingual Catalan
 @Comment: g juga sola amb un trencaclosques, durant gairebé 100
 frames no diu res, després mira contes i e va comentant

*EXA: Què és això?
 *GIS: 0.
 %act: Assenyala amb el dit, no con-
 testa.
 *EXA: És un camió.
 *GIS: 0.
 %act: Assenyala.
 *EXA: És un cotxe de bombers.
 *GIS: 0.
 %act: Assenyala el llibre.
 *EXA: Una moto.
 *GIS: 0.
 %act: Assenyala.
 *EXA: Cotxe.
 *GIS: 0.
 %act: Gira full.
 *EXA: Un tren.
 *GIS: Pcf [% «ei», gira pàgina].
 *EXA: Gisela.
 *GIS: 0.
 %act: Fa que sí amb el cap.
 *EXA: És el tren, Gisela?
 *GIS: 0.
 %act: Fa que sí amb el cap.
 *EXA: No has vist el tren Gisela?
 *GIS: Ui!
 *GIS: Mira.
 *EXA: Ui!

*EXA:	Un nen que puja.	*EXA:	I aquests són els senyors que baixen de l'autobús.
*EXA:	Un nen i uns senyors que pugen.	*GIS:	0.
*EXA:	Un nen i uns senyors que baixen de l'autobús.	%act:	Gira full.
*GIS:	0.	*GIS:	Tren [% mirant el llibre].
%act:	Va mirant.	%syn:	0det
*EXA:	Què saps de quin color és l'autobús, Gisela?	*EXA:	És un tren.
*GIS:	Xx [% entre six i eight síl·labes].	*EXA:	Què has anat amb tren tu, Gisela?
*EXA:	Saps de quin color és l'autobús?	*GIS:	0.
*EXA:	De color vermell.	%act:	Continua passant pàgines.
*GIS:	0.	*EXA:	Una moto.
%act:	Gira pàgines.	*GIS:	Pcf [% «emoia te», tancant el llibre].
*EXA:	A veure que no ho veig.	*EXA:	No has vist cap bicicleta?
*EXA:	Què és [% repetit]?	*EXA:	I tens una bicicleta, eh que sí?
*GIS:	Això què és [% «io que e», asse-nyalant]?	*GIS:	0.
%syn:	1sub 3/3 1vser pres	%act:	Fa que sí amb el cap.
*EXA:	Un cotxe que va de pressa i un que va a poc a poc [% repetit].	*EXA:	No, però aquí no hi ha cap bicicleta al conte.
*GIS:	0.	*GIS:	0.
%act:	Mira el llibre.	%act:	Se li obre el conte.
*EXA:	El que va a poc a poc es diu tractor.	*EXA:	Ai!
*GIS:	0.	*EXA:	Aquí veig una altra cosa.
%act:	Mira la imatge i a e.	(...)	
		@End	

@Begin

@Participants: NEN maria target_child, MAR mother, PAR father, ABU grandmother, TIO uncle

@Age of MAR: 2;0.

@Birth of NEN: 31-JUL-1986

@Situation: María está comiendo, sentada en su sillita.

*PAR:	Hoy es día 31 de julio de 1988, ¿verdad María?	*NEN:	Dos [% los pone con los dedos].
*NEN:	Sí.	*MAR:	Es tu cumpleaños.
*PAR:	¿Y qué pasa?	*PAR:	Entonces, ¿qué es?
*NEN:	Nada.	*NEN:	[% silencio]
*PAR:	Sí pasa algo. ¿Cuántos años cumples?	*MAR:	¿Qué es?
		*NEN:	Dos.

- *MAR: Tu cumpleaños. Y, ¿sabes qué vamos a hacer ahora?
- *NEN: ¿Qué?
- *MAR: ¿Sabes lo que vamos a hacer ahora?
- *MAR: ¿Qué vamos a hacer ahora?, díselo a papá [% le mira la mano]. Tienes todos los dedos pegajosos del caramelo. Ahora te los lavo.
- *NEN: [% pone tres deditos] Dos añitos.
- *MAR: Dos añitos. No sabe ponerlos la pobre.
- *NEN: [% mirándose las manos] Tengo un pelo.
- %syn: Osub 1/1 pres 1obj
- *MAR: Bueno, ahora te los lava mamá; claro con las manos tan pegajosas, se te pega todo [% le da de comer]
- *MAR: ¿Qué vamos a cantarle a María?
- *NEN: Cumpeaños felís [% cumpleaños feliz].
- *MAR: Claro. Dos añitos que cumple mi niña.
- *NEN: Dos añitos.
- *MAR: ¿Qué vas a hacer tú?
- *NEN: Dos.
- *MAR: Pero, ¿vas a soplar las velas?
- *NEN: [% sopla]
- *MAR: Se ponen en la tarta. ¿Tienes tarta?
- *NEN: Noo.
- *MAR: Está en la nevera la tarta [% María le enseña la mano sucia]. Ya te has puesto perdida [% la limpia].
- *NEN: ¿Qué?
- *MAR: Ahora te la enseño. Cuando acabes la papilla vamos a soplar las velas y a tomar tarta, ¿vale?
- %com: IDZ2;00279
- %com: CL[% Z/M/P]
- %com: CS [% María en el salón tomando la papilla]
- *MAR: Oye, dile a papá lo que tiene esta papilla.
- *NEN: Galletas.
- *MAR: ¿Y qué más?
- *NEN: Manzanas.
- *MAR: ¿Y qué más?
- *NEN: Xxx otras [% otras] galletas.
- *MAR: Otras galletas, sí, muchas. ¿Y qué tiene también naranja? Dilo tú.
- *NEN: Gansas [% naranja].
- *MAR: Y plátanos.
- *NEN: Pitinos [% pitinos].
- *MAR: Y leche.
- *NEN: Y leche.
- *MAR: ¿No te gusta la leche?
- *NEN: No.
- *MAR: No, ¿verdad? Pero en la papilla sí, ¿a qué sí?
- *NEN: A que sí. La papilla sí.
- %com: IDZ2;00280
- %com: CL[% Z/M/P]
- %com: CS [% María en el salón tomando la papilla]
- *MAR: Oye, díles donde has estado hoy a los de la máquina, que te van a ver luego en la película. Díles donde has estao.
- *NEN: Sabu, s'a buscao [% se ha buscado] a mamá.
- %syn: Osub 1aux part 3/1 pass 1obj
- *MAR: Has ido a buscar a mamá. Bueno, hoy no, eso fue ayer. ¿Y hoy, dónde hemos estado después?
- *NEN: Tenía que tabajá [% trabajar] mamá.
- %syn: 1subp 1aux 1inf 3/3 pass
- *MAR: Eso fue ayer, María. Hoy, ¿dónde has estao?
- *NEN: A bañano [% a bañarnos] en la pistina [% piscina].
- %syn: Osub 1inf 1clo
- (...)
- @End

@Begin	
@Participants:	EMI Emilio target_child, INE Inés mother, NAC Nacho observer
@Arxiu:	E1682.cha
@Data gravació:	22MAY1982
@Edat:	2;0.2
@Comment:	INE viene con un muñeco de piezas que se van metiendo en un palo, EMI está sentado

*EMI:	No [% + sn].	%com:	EMI lo coge y lo rompe comenzando a hacerlo.
*EMI:	Romper.	*EMI:	Nacho xx xx.
%syn:	1inf	*EMI:	Mira.
*EMI:	No.	%syn:	1imp 2/2
*INE:	Que no lo rompa!	%com:	EMI mete una pieza.
*EMI:	No xx [% + sn].	*EMI:	Nacho.
*INE:	No qué?	*EMI:	A ver.
*EMI:	No no [% + sn].	%syn:	1inf
%com:	EMI con los brazos estirados.	*INE:	Se llama Ignacio.
*INE:	Toma.	*EMI:	Nacho [% + rep].
*EMI:	Bueno [% + sn].	*INE:	Ignacio.
*EMI:	Nacho [% + rep].	%syn:	1imp 2/2
*INE:	No xx.	*INE:	A ver.
*EMI:	No [% + sn].	*INE:	Qué te pasa?
*INE:	Sí.	*EMI:	No va.
*EMI:	Ignacio.	%syn:	0sub 3/3 pres
*INE:	Ignacio muy bien.	*EMI:	Ay mira.
EMI:	Nacho [% + rep].	%syn:	1imp 2/2
*INE:	A ver.	*INE:	Quieres que te lo arregle?
*INE:	Ahora arrégalo.	*EMI:	Sí [% + sn].
*INE:	Arrégalo bien.	*INE:	Pues dame.
*INE:	A ver cómo lo arreglas.	*INE:	Mira.
*EMI:	Sí [% + sn].	*INE:	Sabes qué pasa?
%com:	EMI va poniendo fichas.	*INE:	Qué hay que saber esto.
*INE:	A ver.	*INE:	Entonces +...
*EMI:	Mira.	*INE:	Primero se pone el grande.
%syn:	1imp 2/2	*INE:	Toma.
*INE:	Muy bien.	*INE:	Grande.
*EMI:	Ay! [% + alt].	%com:	EMI lo pone.
%com:	Una pieza grande no la puede poner.	*INE:	Después éste que es lila.
*INE:	Qué pasa?	*EMI:	Lila [% + imit].
*EMI:	Mira.		

*INE:	Toma el lila.	*INE:	Otro verde.
*EMI:	Lila [% + imit].	*EMI:	Verde [% + imit].
*INE:	Ahora éste que es verde.	(...)	
*EMI:	Verde [% + imit].	@End	

@Begin	
@Filename:	j20.cha
@Participants:	NIN Niño Target_Child, PAD Padre Father, MAD Madre Mother, CAC Cacho Investigator
@Birth of NIN:	27JUN1976
@Date:	20JUL1978
@Age of NIN:	2;0.23
@Tape Location:	tape 1
@Comment:	J.Linaza, MJ.Cacho
@Comment:	child is JUAN LINAZA
@Comment:	book reading

*PAD:	Qué quieres?	*PAD:	Unos niños y aquí qué hace el
*NIN:	Xxx.		nino?
*PAD:	Leer esto?	*NIN:	Ta ta.
*PAD:	# A ver # el señor de las nieves	%com:	Esconder
	que había aquí, qué es esto?	*PAD:	Sse esconde ta ta?
*NIN:	Casa.	*PAD:	Dónde están los pies # del niño?
*PAD:	Una casa que tiene?	*NIN:	Ah.
*NIN:	Tana.	*PAD:	Ahí están los pies y las manos?
%com:	Ventana.	*PAD:	# No están, las ha escondido.
*PAD:	Una ventana # y esto?	*NIN:	Mendo.
*NIN:	Cai # un labl.	%syn:	1ger
%syn:	1det	%com:	Durmiendo.
%com:	Un árbol	*PAD:	Está durmiendo?
*PAD:	Un árbol.	*NIN:	A caca.
*NIN:	Grande.	%syn:	1det
*PAD:	Un árbol muy grande.	%com:	Casa.
*NIN:	Dilla.	*PAD:	La cama, está durmiendo en la
*PAD:	Y una ardilla.		cama?
*NIN:	En labl.	*NIN:	No.
%com:	En el árbol.	*PAD:	A ver le cuentas un cuento al
*PAD:	Y estos quienes eran?		niño?
*NIN:	Niños.	*PAD:	Qué está durmiendo en la cama?
*PAD:	Ah, eran niños?	*PAD:	# A ver que cuento le cuentas.

*NIN:	Un tante.	%syn:	1ger
%syn:	1det	%com:	Durmiendo.
%com:	Un elefante.	*PAD:	Está durmiendo bueno.
*PAD:	El de un elefante?	*NIN:	Kiki kiki.
*PAD:	# Cántale, cántale que está durmiendo en la cama, cántale una canción, cántale una canción, cántale, qué canción le cantas?	%com:	Gallo
*NIN:	Un tante.	*PAD:	Un gallo?
%syn:	1det	*NIN:	Kiki.
%com:	Un elefante.	*NIN:	Gogo.
*PAD:	La de los elefantes, a ver cántasela, un elefante # se paseaba # por una tela de...	%com:	Gorro
*NIN:	Umiendo.	*PAD:	Un gorro tiene.
		*NIN:	Gogo.
		%com:	Gorro
		*PAD:	Un gorro # y esto qué es?
		(...)	
		@End	

ANNEX 4. MOSTRES DE PRODUCCIONS ORACIONALS DE LA JÚLIA

Júlia 1;7.19

*JUL: Tancat [% tatà].

*JUL: Tancat [% tatà].

Júlia 1;8.8

*JUL: A (dor)mir.

Júlia 1;8.21

*JUL: Mira, nina [% mentre guixa el
dibuix que li ha fet la mare].

*JUL: A (dor)mir.

Júlia 1;9.13

*JUL: Dormint [% mimint].

*JUL: Dormint [% mimint].

*JUL: Dormint.

*JUL: Dormint.

*JUL: Tat.

*JUL: Amagat. [% amat]

*JUL: Dormint.

*JUL: Menjant [% mement].

*JUL: Men(j)ar.

*JUL: Eh, mira.

Júlia 1;10.24

*JUL: Vine.

*JUL: Sortir [% potir].

*JUL: Sortir.

*JUL: Sortir.

*JUL: Vine.

*JUL: Puja [% puia].

*JUL: Puja.

*JUL: Puja.

*JUL: Pujar [% puià].

*JUL: Pula [% ?]

*JUL: (Dor)mint.

*JUL: Pita.

Júlia 1;11.10

*JUL: Jugar [% bubar].

*JUL: Vine.

*JUL: Té.

*JUL: Vine.

*JUL: Jugar.

*JUL: En va.

*JUL: Surt [% tu].

*JUL: Pujar.

Júlia 2;0.13

*JUL: Pujar.

*JUL: Jugar [% bubar].

*JUL: Punxa.

*JUL: Punxar.

*JUL: Punxar.

*JUL: Punxar [% punnyar].

*JUL: Punxar.

*JUL: Papa, vine.

*JUL: No'n vagis.

*JUL: Volant.

Júlia 2;0.26

- *JUL: Dolent a mama.
- *JUL: Té, això [% dóna la cullera al pare].
- *JUL: Menjar això [% menyar].
- *JUL: Estripat [% epipat].
- *JUL: No, a Pau està [% tà, tà] allà.
- *JUL: Vine, mama.
- *JUL: Penjat [% peiat].
- *JUL: Jugant [% bubant].
- *JUL: A llengua treu [% a llella teu].
- *JUL: Sí hi és.
- *JUL: Banyant [% nanyant].
- *JUL: Guarda(r) això.

Júlia, 2;1.11

- *JUL: Pinta això.
- *JUL: Ui, punxa [% ha posat el dit a sobre d'una banya].
- *JUL: Ui, punxa [% torna a fer el ma-teix].
- *JUL: Arreglar [% cacla].
- *JUL: Arreglar el cargol.
- *JUL: Ui, punxa.
- *JUL: A mama ha arreglat [% a ca-cat].
- *JUL: A Júlia la porta l'atito la Neus.
- *JUL: Papa vine.
- *JUL: Papa, vine.
- *JUL: A tito va a buscar la Júlia.
- *JUL: A Júlia vol.

Júlia, 2;2.11

- *JUL: A tapar aquí.
- *JUL: No cau.
- *JUL: No cau.
- *JUL: cau.
- *JUL: Aguanta [% apanta], mama.
- *JUL: Pujant, pujant [% fujant]
- *JUL: No cau .
- *JUL: A Júlia, mira arrossega.
- *JUL: Arrossegant [% fussegant].
- *JUL: No ha embrutat [% butat].
- *JUL: No ha embrutat.

Júlia 2;3.10

- *JUL: Papa, dibuixa [% buixa].
- *JUL: No sortirà [% no sortirà].
- *JUL: Ah, esborro [% l bolo].
- *JUL: Esborro a nena.
- *JUL: Això ha esborrat a nena.
- *JUL: Ha esborrat a papa.
- *JUL: Això no a escola.
- *JUL: No apaguen [% diu clarament la «n» final].
- *JUL: Esborrar [% ebolar].
- *JUL: Mira aquest nen, aquest.
- *JUL: Plora [% para].
- *JUL: Contenta.
- *JUL: Plora.
- *JUL: Mira, aquest no plora.
- *JUL: Aquesta no plora.
- *JUL: Petita, (es)tà petita.

Júlia, 2;4.8

- *JUL: Una vola pel cel.
- *JUL: Aquest conte # són molt dolent.
- *JUL: Oh, què maco!
- *JUL: Té, aquest.
- *JUL: Avi explica un conte.
- *JUL: Perquè xx a polzet.
- *JUL: Mira mans aquí a davantal.
- *JUL: Posa a mans així.
- *JUL: Mira, a papa fa així.
- *JUL: Mira, a polzet (es)tà aquí amagat.
- *JUL: Pe(r)què no tenen diners.
- *JUL: No, no, no, no, no diners aquest polzet.

Júlia, 2;5.8

- *JUL: Aquesta és (d)e la mama.
- *JUL: Vigila, vigila.
- *JUL: Rentarem.
- *JUL: (L)a Júlia vol.
- *JUL: Esquiante.
- *JUL: Pinta una nena.
- *JUL: Pinta (u)na nena.
- *JUL: Ha caigut a terra.
- *JUL: Sense voler.
- *JUL: Tu ploraràs.

Júlia, 2;6.25

*JUL: On el posem?

*JUL: Aquí no hi ha res.

*JUL: Li tallen la llana.

*JUL: Perquè no en té.

*JUL: La llencen.

*JUL: Una vegada hi havia un nen que
es diu Andreu.

*JUL: No troba la, no troba la marieta.

*JUL: Bufar.

*JUL: Qui canta?

ANNEX 5. MOSTRES D'OUTPUT DELS PROGRAMES CLAN

PROGRAMA MLU

EXEMPLE 1. *LMEp de les oracions de tots els arxius del corpus castellà*

MLU.EXE

+t%syn +s*sub* +s*imp* +s*ger +s*part +s*inf* +s*v* +s*aux* +s*/*
+t*nen +t*nin +t*emi +u

Tue Jan 28 12:43:05 1997

MLU.EXE (17AUG93) is conducting analyses on:

ONLY dependent tiers matching: %SYN

MLU for Speaker: *NEN

MLU (xxx and yyy are EXCLUDED from the utterance and morpheme counts):

Number of: utterances = 1956, morphemes = 6394

Ratio of morphemes over utterances = 3,269

Standard deviation = 2,254

MLU for Speaker: *NIN

MLU (xxx and yyy are EXCLUDED from the utterance and morpheme counts):

Number of: utterances = 345, morphemes = 782

Ratio of morphemes over utterances = 2,268

Standard deviation = 1,557

MLU for Speaker: *EMI

MLU (xxx and yyy are EXCLUDED from the utterance and morpheme counts):

Number of: utterances = 1600, morphemes = 3509

Ratio of morphemes over utterances = 2,193

Standard deviation = 1,076

EXEMPLE 2. *LMEp dels enuncisats d'alguns arxius de l'Emilio*

MLU.EXE emi*. * +t*nen +t*nin +t*emi

Wen Sep 03 16:28:07 1997

MLU.EXE (17AUG93) is conducting analyses on:

ONLY speaker main tiers matching: *EMI

From file <EMI108A.CHA>

MLU for Speaker: *EMI

MLU (xxx and yyy are EXCLUDED from the utterance and morpheme counts):

Number of: utterances = 168, morphemes = 234

Ratio of morphemes over utterances = 1,397

Standard deviation = 0,932

From file <EMI108B.CHA>

MLU for Speaker: *EMI

MLU (xxx and yyy are EXCLUDED from the utterance and morpheme counts):

Number of: utterances = 197, morphemes = 236

Ratio of morphemes over utterances = 1,198

Standard deviation = 0,447

From file <EMI109.CHA>

MLU for Speaker: *EMI

MLU (xxx and yyy are EXCLUDED from the utterance and morpheme counts):

Number of: utterances = 180, morphemes = 226

Ratio of morphemes over utterances = 1,256

Standard deviation = 0,634

From file <EMI110A.CHA>

MLU for Speaker: *EMI

MLU (xxx and yyy are EXCLUDED from the utterance and morpheme counts):

Number of: utterances = 201, morphemes = 221

Ratio of morphemes over utterances = 1,100

Standard deviation = 0,373

PROGRAMA FREQ

EXEMPLE 3. *Freqüències de temps verbals de tots els arxius dels nens catalans junts*

FREQ.EXE	
+t%syn +spres +spass +sfut +u	
Thu May 28 20:41:00 1998	
FREQ.EXE (17AUG93) is conducting analyses on:	
ALL speaker tiers	
and those speakers' ONLY dependent tiers matching: %SYN	

99	fut
280	pass
1249	pres
3	Total number of different word types used
1628	Total number of words (tokens)
0.002	Type/Token ratio

EXEMPLE 4. *Freqüències de temps verbals d'alguns arxius de la Júlia*

FREQ.EXE jul*.*	
+t%syn +spres +spass +sfut	
Thu May 28 20:42:40 1998	
FREQ.EXE (17AUG93) is conducting analyses on:	
ALL speaker tiers	
and those speakers' ONLY dependent tiers matching: %SYN	

From file <JUL200B.CHA>	
4	pass
6	pres
2	Total number of different word types used
10	Total number of words (tokens)
0,200	Type/Token ratio
From file <JUL201A.CHA>	
3	fut
15	pass
33	pres
3	Total number of different word types used
51	Total number of words (tokens)
0,059	Type/Token ratio

From file <JUL201B.CHA>

1	fut
9	pass
18	pres

3	Total number of different word types used
28	Total number of words (tokens)
0,107	Type/Token ratio

From file <JUL202.CHA>

13	pass
19	pres

PROGRAMA KWAL

EXEMPLE 5. *Formes errònies de flexió de tercera persona d'alguns arxius de la Júlia*

```

KWAL.EXE jul*.*
+t%syn +s3/1 +s3/2 +s3/3pl w2
Sat Aug 01 23:03:06 1998
KWAL.EXE (18JUL95) is conducting analyses on:
ALL speaker tiers
and those speakers' ONLY dependent tiers matching: %SYN
*****
*** File JUL109A.KWA. Line 11. Keyword: 3/1
*MAR: Wwww.
*MAR: Júlia, què fas ?
*JUL: Pi(n)ta .
%syn: Osub pres 3/1
From file <JUL109B.KWA>

*** File JUL109B.KWA. Line 6. Keyword: 3/1
*JUL: Tirat .
%syn: 1part
*MAR: Ho has tirat?
*JUL: Ha tirat.
%syn: Osub 1aux 3/1 1part Oclho

*** File JUL109B.KWA. Line 12. Keyword: 3/1
*MAR: I on ho has tirat?

```

*JUL: A aigua [% abua].

*JUL: Ti(r)a.

%syn: Osub 3/1 pres Oobj

*** File JUL109B.KWA. Line 17. Keyword: 3/1

@Comment: *** File JUL109B.CHA. Line 34. Keyword: 3/1

*JUL: A aigua [% abua].

*JUL: Ti(r)a.

%syn: Osub 3/1 pres Oobj

*** File JUL109B.KWA. Line 19. Keyword: 3/1

*JUL: A aigua [% abua].

*JUL: Ti(r)a.

%syn: Osub 3/1 pres Oobj

*JUL: Ti(r)a [% mentre tira la pala a terra].

%syn: Osub 3/1 pres Oobj

*** File JUL200A.KWA. Line 87. Keyword: 3/1

*MAR: A la boca no, que estan bruts, eh?

*MAR: Què fas?

*JUL: Bufa.

%syn: Osub 3/1 pres

From file <JUL200B.KWA>

*** File JUL201A.KWA. Line 5. Keyword: 3/1

*PAR: Tota tu la vas pintar?

*PAR: Què vas fer tu?

*JUL: Pinta això.

%syn: Osub 3/1 pres 1obj

EXEMPLE 6. *Subjectes postverbals d'alguns arxius d'en Pep*

KWAL.EXE pep*.*

+t%syn +s1subp w2

Mon Aug 06 15:07:59 1997

KWAL.EXE (18JUL95) is conducting analyses on:

ALL speaker tiers

and those speakers' ONLY dependent tiers matching: %SYN

*** File PEP201.CHA. Line 173. Keyword: 1subp

*EXA: Ah a la granja!

*MAR: La granja que és una casa d'animals, eh què sí?

*PEP: S'ha trencat la porta.

%syn: 1subp 1aux part 3/3 pass 1clse

*** File PEP201.CHA. Line 237. Keyword: 1subp

*PEP: Papa [% amb cantarella i mirant a pol].

%syn: 1voc

*PEP: Ai!

*PEP: Se n'ha anat el papa [% senyala amb el braç dret].

%syn: 1subp 1aux part 3/3 1clse 1clne

*** File PEP201.CHA. Line 253. Keyword: 1subp

*MAR: Què va passar amb el llop i les cabretes?

*MAR: Pep.

*PEP: Estan dormint a tots.

%syn: 1subp 1aux (1vestar) 1ger pres

*** File PEP201.CHA. Line 370. Keyword: 1subp

*MAR: Un cavall de <cartró> [>] [% cantant].

*PEP: <&tro> [<] [% cantant].

*PEP: És molt alt aquest.

%syn: 1subp 1vser 3/3 pres atr

From file <PEP202.CHA>

*** File PEP202.CHA. Line 124. Keyword: 1subp

*EXA: Un tanto@c aquí al cap?

*PEP: Sí.

*PEP: Un nen dolent que hem saltat tots junts i m'ha tirat prop del peu.

%syn: 1comp 1subp 1aux part 1pl/1pl 0sub 1aux part 3/3 pass

PROGRAMA COMBO

EXEMPLE 7. *Combinació de subjectes explícits i infinitius dels arxius de la Júlia*

COMBO.EXE jul*.cha

+t%syn +t* +s1sub^*^1inf +u w2

Tue Oct 14 18:03:58 1997

COMBO.EXE (17AUG93) is conducting analyses on:

ALL speaker main tiers

and those speakers' ONLY dependent tiers matching: %SYN

**** line 158; file JUL201A.CHA ****

*JUL: Abó, abó.

*PAR: Aibó, aibó.

*JUL: Aquesta no va va [% no es va trencar].

%syn: 1sub 0clse 1aux 1inf 3/3 pass

1 1

From file <JUL202.CHA>

**** line 352; file JUL202.CHA ****

*MAR: Ballava així?

*JUL: A mama colava.

%syn: 1sub 3/3 pass

*JUL: A mama colar.

%syn: 1sub 1inf

1 1

**** line 474; file JUL202.CHA ****

*JUL: A nina.

*MAR: I què està fent?

*JUL: A Júlia se(u)re aquí.

%syn: 1sub 1inf

1 1

From file <JUL203.CHA>

From file <JUL204.CHA>

From file <JUL205.CHA>

**** line 318; file JUL205.CHA ****

*PAR: Una aigüeta.

*MAR: Www.

*JUL: (L)a Júlia vol bufar.

%syn: 1sub 3/1 pres 1inf

1 1

From file <JUL206.CHA>

**** line 372; file JUL206.CHA ****

*JUL: El gos.

*PAR: I què hi fa el gos?

*JUL: Això és per menjar.

%syn: 1sub 1vser 3/3 pres 1inf

1 1

ANNEX 6. MOSTRA DE TRANSCRIPCIÓ D'UNS TRAMS DE LA MARÍA, SEGONS LÓPEZ ORNAT (1994)

ID=Z2;00278

CL= [Z/M/P]

CS= [María está comiendo, sentada en su sillita].

TX=DI= P: Hoy es día 31 de julio de 1988, ¿verdad María?

Z: Sí.

P: ¿Y qué pasa?

Z: Nada.

P: Sí pasa algo. ¿Cuántos años cumples?

Z: Dos [los pone con los deditos].

M: Es tu cumpleaños.

P: Entonces, ¿qué es?

Z: [Silencio]

M: ¿Qué es?

Z: Dos.

M: Tu cumpleaños. Y, ¿sabes que vamos a hacer ahora?

Z: ¿Qué?

M: ¿Sabes lo que vamos a hacer ahora? ¿Qué vamos a hacer ahora?, díselo a papá [le mira la mano]. Tienes todos los dedos pejaños del caramelo. Ahora te los lavo.

Z: [Pone tres deditos] Dos añitos.

M: Dos añitos. No sabe ponerlos la pobre.

Z: [Mirándose las manos] Tengo un pelo.

M: Bueno, ahora te los lava mamá; claro con las manos tan pegajosas, se te pega todo [le da de comer]. ¿Qué vamos a cantarle a María?

Z: Cumpeaños [=] felís [=cumpleaños feliz].

M: Claro. Dos añitos que cumple mi niña.

Z: Dos añitos.

M: ¿Qué vas a hacer tú?

Z: Dos.

M: Pero, ¿vas a soplar las velas? ¿Dónde se ponen las velas?

Z: [Sopla].

M: Se ponen en la tarta. ¿Tienes tarta?

Z: Noo.

M: Está en la nevera la tarta [María le enseña la mano sucia]. Ya te has puesto perdida [la limpia].

Z: ¿Qué?

M: Ahora te la enseño. Cuando acabes la papilla vamos a soplar las velas y a tomar tarta, ¿vale?

ID= Z2;00279

CL= [Z/M/P]

CS= [María en el salón tomando la papilla].

TX=DI= M: Oye, dile a papá lo que tiene esta papilla.

Z: Galletas.

M: ¿Y qué más?

Z: Manzanas.

M: ¿Y qué más?

Z: XXX otras [=otras] galletas.

M: Otras galletas, sí, muchas. ¿Y qué tiene también naranja? Dílo tú.

Z: Gansas [=naranja].

M: Y plátanos.

Z: Pitinos [=pitinos].

M: Y leche.

Z: Y leche.

M: ¿No te gusta la leche?

Z: No.

M: No, ¿verdad? Pero en la papilla sí, ¿a qué sí?

Z: A que sí. La papilla sí.

ID= Z2;00280

CL= [Z/M/P]

CS= [María en el salón tomando la papilla]

TX=DI= M: Oye, díles donde has estado hoy a los de la máquina, que te van a ver luego en la película. Díles donde ha estao.

Z: Sabu [=], s'a [=] buscao [=se ha buscado] a mamá.

M: Has ido a buscar a mamá. Bueno, hoy no, eso fue ayer. ¿Y hoy, dónde hemos estado después?

Z: Tenía que tabajá [=trabajar] mamá.

M: Eso fue ayer, María. Hoy, ¿dónde has estao?

Z: A [=] bañano [=a bañarnos] en la pistina [=piscina].

M: ¡A bañarnos en la piscina! ¿Y te has bañado mucho?

Z: Sí.

M: ¿Con quién te has bañado?

Z: Mamá s'a [=] bañado [=se ha bañado].

ANNEX 7. TOTAL DE CODIS INTRODUÏTS

CODIS CATALÀ

FREQ.EXE +t%syn +t* +s* +u

Thu Oct 15 21:26:32 1998

FREQ.EXE (17AUG93) is conducting analyses on:

ONLY dependent tiers matching: %SYN

57	Oaux	399	1aux
11	Ocl	23	1cl
11	Oclen	2	1clel
5	Oclhi	11	1clen
10	Oclho	56	1clhi
2	Oclla	29	1clho
2	Oclm	15	1cli
16	Oclme	2	1cll'
32	Oclo	2	1clla
58	Oclse	1	1clli
6	Oclte	1	1cllo
228	Odet	8	1clm
24	Oobj	79	1clme
1165	Osub	2	1cln
40	Ov	52	1clne
4	Ovestar	89	1clo
31	Ovser	144	1clse
423	1/1	58	1clte
1	1/2	1	1clus
1	1/3	318	1comp

87	1det	495	2/2
96	1ger	2	2/3
548	1imp	14	2pl/2pl
104	1imps	55	3/1
288	1inf	7	3/2
1	1lse	914	3/3
2	1negp	14	3/3pl
610	1obj	5	3pl/3
8	1objp	98	3pl/3pl
326	1part	157	atr
65	1pl/1pl	100	fut
406	1sub	284	pass
182	1subp	1255	pres
121	1vestar		
133	1voc	10086	Total number of words
298	1vser		(tokens)
3	2/1		

CODIS CASTELLÀ

FREQ.EXE +t%syn +t* +s* +u

Thu Oct 15 21:27:49 1998

FREQ.EXE (17AUG93) is conducting analyses on:

ONLY dependent tiers matching: %SYN

54	0aux	602	1aux
17	0cl	13	1cl
1	0clli	10	1clla
14	0clme	2	1clas
6	0clo	22	1clle
23	0clse	1	1clles
13	0clte	4	1cli
399	0det	1	1clle
24	0obj	198	1clme
1637	0sub	4	1clnos
12	0v	343	1clo
4	0vser	295	1clse
793	1/1	157	1clte
3	1/2	580	1comp
4	1/3	58	1det

101	1ger	4	2/3
1150	1imp	18	3/1
64	1imps	28	3/2
2	1inc	1220	3/3
542	1inf	27	3/3pl
859	1obj	6	3pl/3
335	1part	121	3pl/3pl
94	1pl/1pl	165	atr
525	1sub	35	fut
308	1subp	309	pass
275	1vestar	1965	pres
581	1voc		
319	1vser	15682	Total number of words
5	2/1		(tokens)
1330	2/2		

BIBLIOGRAFIA

- AGUIRRE, Carmen (1995). *La adquisición de las categorías gramaticales en español*, Madrid: Universidad Autónoma de Madrid. [Tesi doctoral]
- ANTINUCCI, Francesco; MILLER, Ruth (1976). «How children talk about what happened», *Journal of Child Language*, 3, p. 167-189.
- ARMON-LOTEM, Sharon (1996). «What Hebrew Early Verbs Teach Us about Root Infinitives», a KOSTER, C.; WIJNEN, F. [ed.], *Proceedings of the Groningen Assembly on Language Acquisition held at the University of Groningen, 7-9 September 1995*, Groningen: Centre for Language and Cognition, p. 77-86.
- ATKINSON, Martin (1990). «The logical problem of language acquisition: representational and procedural issues». A: ROCA, I. M. [ed.]. *Logical Issues in Language Acquisition*. Dordrecht: Foris, p. 1-31.
- (1992). *Children Syntax: An Introduction to Principles and Parameters Theory*. Oxford: Basil Blackwell.
- (1996). «Now, Hang on a Minute: Some reflections on emerging orthodoxies». A: CLAHSSEN, H. [ed.]. *Generative Perspectives on Language Acquisition: Empirical Findings, Theoretical Considerations and Crosslinguistic Comparisons*. Amsterdam: John Benjamins, p. 451-485.
- AUSTIN, Jennifer; BLUME, María; LUST, Barbara; NÚÑEZ DEL PRADO, Zelmira; PARKINSON, David; PROMAN, Reyna (1996). «Current challenges to the parameter-setting paradigm: The pro-drop parameter». A: KOSTER, C.; WIJNEN, F. [ed.]. *Proceedings of the Groningen Assembly on Language Acquisition held at the University of Groningen, 7-9 September 1995*. Groningen: Centre for Language and Cognition, p. 87-96.
- AUSTIN, Jennifer; BLUME, María; LUST, Barbara; NÚÑEZ DEL PRADO, Zelmira; PARKINSON, David (1997). «The Status of Pro-Drop in the Initial State: Results from New Analyses of Spanish». A: PÉREZ-LEROUX, A. T.; GLASS, W. R. [ed.]. *Contemporary Perspectives on the Acquisition of Spanish: Developing Grammars*. Vol. 1. Somerville, Massachusetts: Cascadilla Press, p. 37-54.
- AVRUTIN, Sergey (1997). «Events as Units of Discourse Representation in Root Infinitives». SCHAEFFER, J. C. [ed.]. *The Interpretation of Root Infinitives and*

- Bare Nouns in Child Language*, MIT Occasional Papers in Linguistics, núm. 12, p. 65-91.
- BAKER, Mark C. (1988). *Incorporation: A Theory of Grammatical Function Changing*. Chicago: The University of Chicago Press.
- BAR-SHALOM, Eva; SNYDER, William (1997). «Root Infinitives in Child Russian: A Comparison with Italian and Polish». A: SORACE, A.; HEYCOCK, C.; SHILLCOCK, R. [ed.]. *Proceedings of the GALA'97 Conference on Language Acquisition*, Edimburg: The University of Edimburgh, p. 22-27.
- BATES, Elisabeth; DALE, Philip S.; THAL, Donna (1995). «Individual Differences and their Implications for Theories of Language Development». A: FLETCHER, P.; MACWHINNEY, B. [ed.]. (1995). *The Handbook of Child Language*. Oxford: Blackwell Publishers, p. 96-151.
- BEL, Aurora (1996). «Early Negation in Catalan and Spanish». *Catalan Working Papers in Linguistics*, vol. 5, núm. 1, p. 5-28.
- (1997a). «Variació paramètrica i adquisició del català». *Llengua & Literatura*, núm. 8, p. 249-268.
- (1997b). «On Root Infinitives in Catalan, Spanish and English». Comunicació presentada al 5th International Congress of the International Society of Applied Psycholinguistics (ISAPL'97), a Porto, Portugal.
- BELLETTI, Adriana (1990). *Generalized Verb Movement*. Torí: Rosenberg and Sellier.
- BENEDICTO, Elena (1994). «AGR, Ø-features and V-movement: Identifying *pro*». BENEDICTO, E; RUNNER, J. [ed.]. (1994). *Functional Projections, University of Massachusetts Occasional Papers*, núm. 17, p. 2-18.
- BENTIVOGLIO, P. (1987). «La posición del sujeto en el español de Caracas: un análisis de los factores lingüísticos y extralingüísticos». A: HAMMOND, R. M.; RESNICK, R. [ed.]. *Studies in Caribbean Spanish Dialectology*. Whashington: Georgetown University Press, p. 13-23.
- BENVENISTE, Émile (1966). «La naturaleza de los pronombres». A: *Problemas de lingüística general* (1971). Vol 1. Mèxic, D. F.: Siglo XXI, p. 172-178.
- BERKO GLEASON, Jean [ed.] (1989). *The Development of Language*. Nova York: Macmillan Publishing Company.
- BICKERTON, Derek (1988). «Las lenguas criollas y el bioprograma». A: NEWMYER, F. J. [ed.]. (1991). *Panorama de la lingüística moderna de la Universidad de Cambridge, II. Teoría lingüística: extensiones e implicaciones*. Madrid: Visor, p. 328-346.
- BLOOM, Lois (1993). «Transcription and Coding for Child Language Research: The Parts are More than the Whole». A: EDWARDS, J. A.; LAMPERT, M. D. [ed.]. (1993). *Talking Data: Transcription and Coding in Discourse Research*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 149-166.
- BLOOM, Paul (1991). «Subjectless Sentences in Child Language». *Linguistic Inquiry*, núm. 21, p. 491-504.
- [ed.], (1993). *Language Acquisition: Core Readings*. Cambridge: Harvester Wheatsheaf.
- BONET, Eulàlia (1990). «Subjects in Catalan». *MIT Working Papers in Linguistics*, núm. 13, p. 1-26.
- BORER, Hagit (1984). *Parametric Syntax*. Dordrecht: Foris.

- (1996). «Lexical Acces and Functional Structure in the Early Grammar». A: KOSTER, C.; WIJNEN, F. [ed.] (1996). *Proceedings of the Groningen Assembly on Language Acquisition held at the University of Groningen, 7-9 September 1995*. Groningen: Centre for Language and Cognition, p. 135-144.
- (1997). «Functional Projections: At the Interface of Acquisition, Morphology and Syntax». A: MATOS, G.; MIGUEL, M.; DUARTE, I.; FARIA, I. [ed.]. *Interfaces in Linguistic Theory*. Lisboa: Edicions Colibri.
- BORER, Hagit; WEXLER, Kenneth (1987). «The maturation of syntax». A: ROEPER, T.; WILLIAMS, E. [ed.]. *Parameter Setting*. Londres: Reidel, p. 123-172.
- BOSER, Katharina; LUST, Barbara; SANTELMANN, Lynn; WHITMAN, John (1992). «The syntax of CP and V2 in early child German: The strong continuity hypothesis». A: BRODERICK, K. [ed.]. *Papers from the Tenth Annual Meeting, NELS*. Amherst, Massachusetts: GLSA, p. 51-65.
- BOSQUE, Ignacio (1990). «Sobre el aspecto en los adjetivos y en los participios». A: BOSQUE, I. [ed.]. *Tiempo y aspecto en español*. Madrid: Cátedra, p. 177-211.
- BROWN, Roger (1973). *A First Language: The Early Stages*. Londres: George Allen and Unwin.
- BURZIO, Luigi (1986). *Italian Syntax: A Government-Binding Approach*. Dordrecht: Reidel.
- CAPDEVILA, Montserrat (1996). *The Prefunctional Stage of Language Acquisition: Evidence from English and Catalan*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. [Tesi doctoral]
- CHOMSKY, Noam (1957). *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton.
- (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- (1975). *Reflections on Language*. Nova York: Pantheon Books.
- (1981). *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris.
- (1986). *Knowledge of Language: its Nature, Origins and Use*. Nova York: Praeger.
- (1988). *Language and Problems of Language: The Managua Lectures*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- (1991a). «Linguistics and Adjacent Fields: A Personal View». A: KASHER, A. [ed.] (1991). *The Chomskyan Turn*. Cambridge, Massachusetts: Basil Blackwell, p. 3-25.
- (1991b). «Linguistics and Cognitive Science: Problems and Mysteries». A: KASHER, A. [ed.] (1991). *The Chomskyan Turn*. Cambridge, Massachusetts: Basil Blackwell, p. 26-53.
- (1995). *The Minimalist Program*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- (1997). «Language and Mind: Current Thoughts on Ancient Problems». *Pesquisa Linguística*, 3:4 (Universitat de Brasília).
- (1998). *Una aproximación naturalista a la mente y al lenguaje*. Barcelona: Prensa Ibérica.
- CLAHSEN, Harald (1990). «Constraints on parameter setting. A grammatical analysis of some acquisition stages in German child language». *Language Acquisition*, núm. 1, p. 361-391.
- CLAHSEN, Harald; PENKE, Martina (1992). «Learnability Theory and the Problem of Development in Language Acquisition». A: WEISSENBORN, J.; GOODLUCK, H.;

- ROEPER, T. [ed.], *Theoretical Issues in Language Acquisition. Continuity and Change in Development*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 53-76.
- CLAHSEN, Harald; EISENBEISS, Sonja; PENKE, Martina (1996). «Lexical Learning in Early Syntactic Development». A: CLAHSEN, H. [ed.] (1996). *Generative Perspectives on Language Acquisition. Empirical Findings, Theoretical Considerations and Crosslinguistic Comparisons*, Amsterdam: John Benjamins, p. 129-160.
- CLAHSEN, Harald; KURSAWE, Claudia; PENKE, Martina (1996). «Introducing CP: Wh-Questions and Subordinate Clauses in German Child Language». A: KOSTER, C.; WIJNEN, F. [ed.] (1996). *Proceedings of the Groningen Assembly on Language Acquisition held at the University of Groningen, 7-9 September 1995*. Groningen: Centre for Language and Cognition, p. 5-22.
- COMRIE, Bernard (1976). *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CONTRERAS, Heles (1991). «On the Position of Subjects». A: ROTHSTEIN, S. D. (1991). *Syntax and Semantics*. Vol. 25. *Perspectives on Phrase Structure: Heads and Licensing*. Nova York: Academic Press, p. 63-79.
- COOK, Vivian (1990). «Observational data and the UG theory of language acquisition». A: ROCA, I. M. [ed.] (1990). *Logical Issues in Language Acquisition*. Dordrecht: Foris, p. 33-46.
- CORTÉS, Montserrat (1989). *Temps i aspecte: com els infants aprenen a parlar del passat*, Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral]
- CORTÉS, Montserrat; VILA, Ignasi (1991). «Uso y función de las formas temporales en el habla infantil», *Infancia y aprendizaje*, núm. 33, p. 17-43.
- CRAIN, Stephen (1993). «Language acquisition in the absence of experience». A: BLOOM, P. [ed.]. *Language Acquisition: Core Readings*. Nova York: Harvester Wheatsheaf, p. 364-410.
- CRAIN, Stephen; THORTON, Rosalind (1998). *Investigations in Universal Grammar: A Guide to Experiments on the Acquisition of Syntax and Semantics*. Cambridge: The MIT Press.
- CRAIN, Stephen; LILLO-MARTIN, Diane (1999). *An Introduction to Linguistic Theory and Language Acquisition*. Oxford: Blackwell Publishers.
- CULICOVER, Peter, (1996). «Adaptive Learning and Concrete Minimalism». A: KOSTER, C.; WIJNEN, F. [ed.]. *Proceedings of the Groningen Assembly on Language Acquisition*, Groningen: Centre for Language and Cognition, p. 165-174.
- CURTIS, Susan (1988). «La adquisición anormal del lenguaje». A: NEWMYER, F. J. [ed.]. *Panorama de la Lingüística Moderna de la Universidad de Cambridge. II. Teoría lingüística: extensiones e implicaciones*, Madrid: Visor 1991, p. 121-147.
- DE VILLIERS, Jill (1992). «On the Acquisition of Functional Categories: A General Commentary». A: MEISEL, J. M. [ed.]. *The Acquisition of Verb Placement: Functional Categories and V2 Phenomena in Language Acquisition*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, p. 423-443.
- DEMIRDACHE, Hamida; URIBE-ETXEBARRIA, Myriam (1998). «On the Projection of Temporal Structure in Natural Languages». *GLOW Newsletter*, núm. 40, p. 28-29.
- DEMUTH, Katherine (1994). «On the Underspecification of Functional Categories in

- Early Grammars». A: LUST, B.; SUÑER, M.; WHITMAN, J. [ed.] (1994). *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives*. Vol. 1. *Heads, Projections, and Learnability*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 119-134.
- (1996). «Collecting Spontaneous Production Data». A: McDANIEL, D.; MCKEE, C.; SMITH CAIRNS, H. [ed.] (1996). *Methods for Assessing Children's Syntax*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, p. 3-22.
- DÉPREZ, Viviane (1994). «Underspecification, Functional Projections, and Parameter Setting». A: LUST, B.; SUÑER, M.; WHITMAN, J. [ed.]. *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives*. Vol. 1. *Heads, Projections, and Learnability*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 249-272. També a *Recherches Linguistiques de Vincennes*, núm. 24, p. 177-207 [número confiat a Celia Jakubowicz, *Grammaire Universelle et Acquisition du Language*]
- DÉPREZ, Viviane; PIERCE, Amy (1993). «Negation and Functional Projections in Early Grammar». *Linguistic Inquiry*, núm. 24, p. 25-67.
- (1994). «Crosslinguistic Evidence for Functional Projections in Early Child Grammar». A: HOEKSTRA, T.; SCHWARTZ, B. D. [ed.]. *Language Acquisition Studies in Generative Grammar: Papers in Honor of Kenneth Wexler from the 1991 GLOW Workshops*. Amsterdam: John Benjamins, p. 57-84.
- EDWARDS, Jane A.; LAMPERT, Martin D. [ed.] (1993). *Talking Data: Transcription and Coding in Discourse Research*. Hilldale, Nova Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- ELMAN, Jefrey; BATES, Elizabet; JOHNSON, Mark; KARMILOFF-SMITH, Annette; PARISIS, Domenico; PLUNKETT, Kim (1996). *Rethinking Innateness: A Connectionist Perspective on Development*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- ENÇ, Murvet (1987). «Anchoring Conditions for Tense». *Linguistic Inquiry*, núm. 18, p. 633-657.
- ESPINAL, M. Teresa (1991). «Negation in Catalan. Some Remarks with regard to *no pas*». *Catalan Working Papers in Linguistics 1991*, p. 33-63.
- ESPUNYA, Anna (1996). *Progressive Structures of English and Catalan*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. [Tesi doctoral]
- EZEIZABARRENA, María José (1996). *Adquisición de la morfología verbal en euskera y castellano por niños bilingües*. Vitòria: Servicio editorial de la Universidad del País Vasco; Universitat d'Hamburg. [Tesi doctoral]
- (1997). «Infinitivos verbales en el lenguaje de niños bilingües». A: DÍAZ, L.; PÉREZ, C. [ed.]. *Views on the Acquisition and Use of a Second Language*. EUROSLA'7 *Proceedings*, Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, p. 177-190.
- Felix, Sasha (1986). *Cognition and Language Growth*. Dordrecht: Foris.
- Ferdinand, Astrid (1993). «Subject Dislocation in French Child Language». *HIL Manuscripts*, núm. 1:1, p. 54-64.
- (1994). «On the Acquisition of Subject-Verb Agreement in French». *HIL Manuscripts*, núm. 2:1, p. 1-23.
- (1995). «On the acquisition of finiteness in French». A: VERRIPS, M.; WIJNEN, F. [ed.] (1995). *Papers from the Ducht-German Colloquium on Language Acquisition*, ASCLD, núm. 3, p. 27-40.

- (1996). *The Development of Functional Categories: The acquisition of the subject in French*, The Hague: Holland Academic Graphics (HIL Dissertations, 23).
- FERNÁNDEZ LAGUNILLA, Marina; ANULA, Alberto (1994). «Procesos de filtrado de rasgos categoriales en la sintaxis: los infinitivos y la legitimación del caso nominativo». A: DEMONTE, V. [ed.]. *Gramática del español*. Mèxic, D. F.: Publicaciones de la Nueva Revista de Filología Hispánica, p. 471-530.
- FERNÁNDEZ SORIANO, Olga (1989). «Strong Pronouns in null-subjects languages and the Avoid Pronoun Principle». *MIT Working Papers in Linguistics*, 11, p. 228-239.
- FODOR, Janet Dean (1998). «Twenty Questions», *A Celebration*, The MIT Press (<http://mitpress.mit.edu/celebration>).
- FODOR, Jerry A. (1983). *The Modularity of Mind. An Essay on Faculty Psychology* Cambridge Massachusetts: The MIT Press.
- (1998). «Is the Mind a Syntactic Machine?». *A Celebration*, The MIT Press (<http://mitpress.mit.edu/celebration>).
- FRIEDEMANN, Marc-Ariel (1993-1994). «The Underlying Position of External Arguments in French: A Study in Adult and Child Grammar». *Language Acquisition*, núm. 3:3, p. 209-255.
- GERKEN, LouAnn (1994). «Sentential Processes in Early Child Language: Evidence from the Perception and Production of Function Morphemes». A: GOODMAN, Judith C.; NUSBAUM, Howard C. [ed.] (1994). *The Development of Speech Perception: The Transition from Speech Sounds to Spoken Words*. Cambridge; Massachusetts: The MIT Press.
- GIANNELLI, Graziela; MANZINI, M. Rita (1996). «The Pre-functional Stage in the Light of Minimalism». A: KOSTER, C.; WIJNEN, F. [ed.] (1996). *Proceedings of the Groningen Assembly on Language Acquisition held at the University of Groningen, 7-9 September 1995*, Groningen: Centre for Language and Cognition, p. 207-216.
- GIBSON, Edward; WEXLER, Kenneth (1994). «Triggers». *Linguistic Inquiry*, núm. 25, p. 407-454.
- GLEITMAN, Lila R. (1991). «The Structural Source of Verb Meaning». *Language Acquisition*, núm. 1, p. 3-56.
- GOPNIK, M.; CRAGO, M. (1991). «Familial aggregation of a developmental language disorder», *Cognition*, núm. 39, p. 1-50.
- GRIMSHAW, Jane (1990). *Argument Structure*. Cambridge. Massachusetts: The MIT Press.
- (1994). «Minimal Projection and Clause Structure», a LUST, B.; SUNER, M.; WHITMAN, J. [ed.] (1994). *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives. Vol. 1. Heads, Projections, and Learnability*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 75-84.
- GRINSTEAD, John (1995). «Tense, Agreement and Nominative Case in Child Catalan and Spanish». UCLA. [Manuscript no publicat]
- (1997). «Relativized Minimality and Negation in Child Catalan». UCLA. [Manuscript no publicat]
- (1998). *Subjects, Sentential Negation and Imperatives in Child Spanish and Catalan*. UCLA. [Tesi doctoral]

- GRONDIN, Nathalie; WHITE, Lydia (1993). «Functional Categories in Child L2 Acquisition of French». *McGill Working Papers in Linguistics*, vol. 9, núm. 1-2, p. 121-145.
- GUASTI, M.Teresa (1993-1994). «Verb Syntax in Italian Child Grammar: Finite and Non finite Verbs». *Language Acquisition*, núm. 3:1, p. 1-40.
- GUASTI, M. Teresa; RIZZI, Luigi (1998). «Non-agreeing do in child English and the expression of Agr». *GLOW Newsletter*, núm. 40, p. 85-86.
- GUÉRON, Jaqueline (1993). «Sur la syntaxe du temps». *Langue française*, 100, p. 102-122.
- GUILFOYLE, Eithne; NOONAN, Marie (1988). «Functional Categories in Language Acquisition, Paper presented at the Thirteenth Annual Boston University Conference on Language Development». *The Canadian Journal of Linguistics*, 1992, núm. 37, p. 2.
- HAEGEMAN, Liliane (1990). «Non-overt subjects in diary context». A: MASCARÓ, J.; NESPOR, M. [ed.]. *Grammar in Progress*. Dordrecht: Foris, p. 167-179.
- (1991). *Introduction to Government and Binding Theory*. Oxford: Basil Blackwell.
- (1994). *Introduction to Government and Binding Theory*. 2a ed. Oxford: Basil Blackwell.
- (1995). «Root Infinitives, Tense, and Truncated Structures in Dutch», *Language Acquisition*, núm. 4:3, p. 205-255.
- (1996). «Root Null Subjects and Root Infinitives in Early Dutch». A: KOSTER, C.; WIJNEN, F. [ed.] (1996). *Proceedings of the Groningen Assembly on Language Acquisition held at the University of Groningen, 7-9 September 1995*. Groningen: Centre for Language and Cognition, p. 239-250.
- [Ed.] (1997). *Elements of Grammar: Handbook in Generative Syntax*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- HALLE, Morris (1996). Distributed Morphology: Impoverishment and Fission. [Manuscript no publicat, MIT]
- HALLE, Morris; MARANTZ, Alec (1993). «Distributed Morphology and the Pieces of Inflection». A: HALE, K.; KEYSER, S. [ed.]. *The View from Building 20*, Cambridge. Massachusetts: The MIT Press.
- HAMANN, Cornelia (1994). «Null Arguments in German Child Language». *Geneve Generative Papers*, núm. 2:2, p. 62-90.
- HAMANN, Cornelia; RIZZI, Luigi; FRAUENFELDER, Uli (1994). «On the Acquisition of the Pronominal System in French», *Geneve Generative Papers*, núm. 2:2, p. 91-103. També a *Recherches Linguistiques de Vincennes*, núm. 24, p. 125-155 [Número confiat a Celia Jakubowicz. *Grammaire Universelle et Acquisition du Langage*]. També a CLAHSN, H. [ed.] (1996). *Generative Perspectives on Language Acquisition: Empirical Findings, Theoretical Considerations and Crosslinguistic Comparisons*. Amsterdam: John Benjamins, p. 309-334.
- HARRIS, Toni; WEXLER, Ken (1996). «The Optional-Infinitive Stage in Child English: Evidence from Negation». A: CLAHSN, H. [ed.] (1996). *Generative Perspectives on Language Acquisition: Empirical Findings, Theoretical Considerations and Crosslinguistic Comparisons*. Amsterdam: John Benjamins, p. 1-42.
- HAWAYEK, Antoinette (1995). «Acquisition of functional categories and syntactic structure». *Probus*, núm. 7, p. 147-165.

- HERNÁNDEZ-PINA, Fuensanta (1984). *Teorías psicosociolingüísticas y su aplicación a la adquisición del español como lengua materna*. Madrid: Siglo XXI.
- HERNANZ, M. Lluïsa (1994). «Concordancia, rección y aspecto: las construcciones absolutas en español». A: ALONSO, A.; GARZA, B.; PASCUAL, J. A. [ed.]. *II Encuentro de lingüistas y filólogos de España y México. Salamanca, 25-30 de noviembre de 1991*, Salamanca: Ediciones de la Universidad de Salamanca.
- HIGGINBOTHAM, James (1985). «On Semantics». *Linguistic Inquiry*, núm. 16:4, p. 547-593.
- HIRAKAWA, Makiko (1993). «Null Subjects versus Null Objects in an Early Grammar of Japanese». *McGill Working Papers in Linguistics*, núm. 9:1-2, p. 30-45.
- HOEKSTRA, Teun (1990). «Markedness and growth». A: ROCA, I. M. [ed.]. *Logical Issues in Language Acquisition*. Dordrecht: Foris, p. 63-83.
- HOEKSTRA, Teun, HYAMS, Nina (1995). «Missing Heads in Child Language». A: KOSTER, C.; WIJNEN, F. [ed.]. *Proceedings of the Groningen Assembly on Language Acquisition held at the University of Groningen, 7-9 September 1995*. Groningen: Centre for Language and Cognition, p. 251-260.
- (1998). «Aspects of Root Infinitives». *Lingua*, núm. 106, p. 81-112.
- HOEKSTRA, Teun; JORDENS, Peter (1994). «From Adjunct to Head». A: HOEKSTRA, T.; SCHWARTZ, B. D. [ed.]. *Language Acquisition Studies in Generative Grammar: Papers in Honor of Kenneth Wexler from the 1991 GLOW Workshops*. Amsterdam: John Benjamins, p. 119-149.
- HOEKSTRA, Teun; SCHWARTZ, Bonnie D. [ed.] (1994). *Language Acquisition Studies in Generative Grammar: Papers in Honor of Kenneth Wexler from the 1991 GLOW Workshops*. Amsterdam: John Benjamins.
- HOLLEBRANDSE, Bart (1997). «The split C-projection: evidence from the acquisition of sequence of tense». A: SORACE, A.; HEYCOCK, C.; SHILLCOCK, R. [ed.]. *Proceedings of the GALA'97 Conference on Language Acquisition*. Edimburg: The University of Edimburgh, p. 73-78.
- HORNSTEIN, Norbert (1990). *As Time Goes By. Tense and Universal Grammar*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- HULK, Aafke (1995). «L'acquisition du sujet en français». *Recherches Linguistiques de Vincennes*, núm. 24, p. 33-53. [Número confiat a Celia Jakubowicz. *Grammaire Universelle et Acquisition du Langue*]
- HYAMS, Nina (1986). *Language Acquisition and the Theory of Parameters*. Dordrecht: Reidel.
- (1992a) [1987]. «A Reanalysis of Null Subjects in Child Language». A: WEISSENBORN, J.; GOODLUCK, H.; ROEPER, T. [ed.]. *Theoretical Issues in Language Acquisition: Continuity and Change in Development*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, p. 249-267.
- (1992b). «Discreteness and variation in child language: implications for principle and parameters models of language development». A: LEVY, Y. [ed.]. *Proceedings of the Workshop on Cross-linguistic and Cross-population contribution to Theories of Language Acquisition*.
- (1992c). «Morphosyntactic development in Italian and its relevance to parameter-setting models: comments on the paper by Pizzuto & Caselli». *Journal of Child Language*, núm. 19:3, p. 695-709.

- (1992d). «The Genesis of Clausal Structure». A: MEISEL, J. M. [ed.]. *The Acquisition of Verb Placement. Functional Categories and V2 Phenomena in Language Acquisition*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, p. 371-400.
- (1994a). «Commentary: Null Subjects in Child Language and the Implications of Cross-Linguistic Variation». A: LUST, B.; HERMON, G.; KORNFILT, J. [ed.]. *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives. Vol. 2. Binding, Dependencies, and Learnability*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 287-299.
- (1994b). «VP, Null Arguments and COMP Projections». A: HOEKSTRA, T.; SCHWARTZ, B. D. [ed.]. *Language Acquisition Studies in Generative Grammar: Papers in Honor of Kenneth Wexler from the 1991 GLOW Workshops*. Amsterdam: John Benjamins, p. 21-55.
- (1996). «The Underspecification of Functional Categories in Early Grammars». A: CLAHSSEN, H. [ed.] (1996). *Generative Perspectives on Language Acquisition. Empirical Findings, Theoretical Considerations and Crosslinguistic Comparisons*. Amsterdam: John Benjamins, p. 91-127.
- HYAMS, Nina; WEXLER, Ken (1993). «On the Grammatical Basis of Null Subjects in Child Language», *Linguistic Inquiry*, núm. 24, p. 421-459.
- INGRAM, David (1989). *First Language Acquisition. Method, Description, and Explanation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- INGRAM, David; THOMPSON, William (1996). «Early Syntactic Acquisition in German: Evidence for the Modal Hypothesis». *Language*, núm. 72:1, p. 97-120.
- JACKENDOFF, Ray (1997). *The Architecture of the Language Faculty*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- JAEGGLI, Osvaldo; HYAMS, Nina (1987). «Morphological Uniformity and the Setting of the Null Subject Parameter». A: BLEVINS, J.; CARTER, J. [ed.]. *Proceedings of NELS 18*. Amherst, Massachusetts: Graduate Linguistic Student Organization, p. 238-253.
- JAEGGLI, Osvaldo; SAFIR, Kenneth J. (1989). «The Null Subject Parameter and Parametric Theory». A: JAEGGLI, O.; SAFIR, K. [ed.]. *The Null Subject Parameter*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- JAKUBOWICZ, Celia (1996). «Cross-linguistic Investigation». A: MCDANIEL, D.; MCKEE, C.; SMITH CAIRNS, H. [ed.] (1996). *Methods for Assessing Children's Syntax*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, p. 257-285.
- JAKUBOWICZ, Celia; MÜLLER, Natascha; KANG, Ok-Kyung; RIEMER, Beate; RIGAUT, Cathérine (1995). «On the acquisition of the pronominal system in French and German». A: *Proceedings of the 20th Boston University Annual Conference on Language Development*, Somerville, Massachusetts: Cascadilla Press.
- JOHNSON, Catalina M. (1996). «Desarrollo morfosemántico del verbo español: marcaje de tiempo y aspecto en México y Madrid». A: PÉREZ PEREIRA, M. [ed.]. *Estudios sobre la adquisición del castellano, catalán, eusquera y gallego*, Santiago de Compostella: Universitat de Santiago de Compostella, p. 147-155.
- JOHNSON-LAIRD, P. N. (1987). «Grammar and Psychology», a MODGIL, S.; MODGIL, C. [ed.]. *Noam Chomsky: Consensus and Controversy*. Filadelfia: The Falmer Press, p. 147-156.

- JUSCZYK, Peter W. (1997). *The Discovery of Spoken Language*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- KAISER, Georg (1994). «More about INFL-lection and Agreement: The Acquisition of Clitic Pronouns in French». A: MEISEL, J. M. [ed.] (1994). *Bilingual First Language Acquisition: French and German Grammatical Development*. Amsterdam: John Benjamins, p. 131-159.
- KARMILOFF-SMITH, Annete (1992). *Beyond Modularity. A Developmental Perspective on Cognitive Science*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. [La traducció espanyola és *Más allá de la modularidad: La ciencia cognitiva desde la perspectiva del desarrollo*. Madrid: Alianza, 1994]
- (1993). «Innate Constraints and Developmental Change». A: BLOOM, P. [ed.]. *Language Acquisition: Core Readings*, Nova York: Harvester Wheatsheaf, p. 563-590.
- KAYNE, Richard (1991). «Romance clitics, verb movement and PRO». *Linguistic Inquiry*, núm. 22, p. 647-686.
- (1993). «The Antisymmetry of Syntax». [Manuscript, Graduate Center, CUNY]
- KEAN, Mary-Louise (1988). «Estructuras cerebrales y capacidad lingüística». A: NEWMAYER, F. J. [ed.] (1991). *Panorama de la lingüística moderna de la Universidad de Cambridge. II. Teoría lingüística: extensiones e implicaciones*, Madrid: Visor, p. 97-120.
- KOOPMAN, Hilda; SPORTICHE, Dominique (1991). «The Position of Subjects». *Lingua*, núm. 85, p. 211-258.
- KOPPE, Regina (1994). «NP-Movement and Subject Raising». A: MEISEL, J. M. [ed.] (1994). *Bilingual First Language Acquisition: French and German Grammatical Development*. Amsterdam: John Benjamins, p. 209-234.
- LABELLE, Marie; VALOIS, Daniel (1996). «The status of post-verbal subjects in French child language». *Probus*, núm. 8, p. 53-80.
- LAKA, Itziar (1990). *Negation in Syntax: On the Nature of Functional Categories and Projections*. Cambridge: MIT. [Tesi doctoral]
- LASSER, Ingeborg (1995). «Triggering Verb Second: The role of inflectional affixes». A: VERRIPS, M.; WIJNEN, F. [ed.] (1995). *Papers from the Ducht-German Colloquium on Language Acquisition, ASCLD*, núm. 3, p. 143-158.
- (1997). «The Interpretation of Root Infinitive Constructions in Adult and Child German». A: SCHAEFFER, J. C. [ed.]. *The Interpretation of Root Infinitives and Bare Nouns in Child Language: MIT Occasional Papers in Linguistics*, núm. 12, p. 26-64.
- LEBEAUX, David (1988). *Language Acquisition and the Form of the Grammar*. Universitat de Massachusetts a Amherst. [Tesi doctoral]
- LEBLANC, David (1997). «The Development of Root Infinitives and Null Subjects in Child Language». A: SORACE, A.; HEYCOCK, C.; SHILLCOCK, R. [ed.]. *Proceedings of the GALA'97 Conference on Language Acquisition*. Edimburg: The University of Edimburgh, p. 90-95.
- LEONARD, Laurence B. (1995). «Functional Categories in the Grammars of Children With Specific Language Impairment». *Journal of Speech and Hearing Research*, núm. 38, p. 1270-1283.
- LICERAS, Juana M. (1993). *La lingüística y el análisis de los sistemas no nativos*. Ottawa: Dovehouse Editions.

- (1996). *La adquisición de las lenguas segundas y la gramática universal*. Madrid: Síntesis.
- LICERAS, Juana M.; DÍAZ, Lourdes; MAXWELL, Denyse (1995). «Topic-drop versus pro-drop: some evidence from the Spanish L2 of Chinese, English, French, German, Japanese and Korean speakers». [Comunicació presentada a GASLA 1995, CUNY, Nova York]
- LIGHTFOOT, David (1982). *The Language Lottery: Toward a Biology of Grammars*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- (1992). *How to Set Parameters: Arguments from Language Change*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- (1994). «Degree-O Learnability». A: LUST, B.; HERMON, G.; KORNFILT, J. [ed.]. *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives. Vol. 2. Binding, Dependencies, and Learnability*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 453-471.
- LIGHTFOOT, David; HORNSTEIN, Norbert [ed.] (1994). *Verb movement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LLEÓ, Conxita (1997a). *La adquisición de la fonología de la primera lengua y de las lenguas extranjeras: Modelos teóricos y métodos lingüísticos de análisis*. Madrid: Visor.
- (1997b). «Filler Syllables, Proto-Articles and Early Prosodic Constraints in Spanish and German». A: SORACE, A.; HEYCOCK, C.; SHILLCOK, R. [ed.]. *Proceedings of the GALA'97 Conference on Language Acquisition*. Edimburg: The University of Edimburgh, p. 251-256.
- LLINÁS, Mireia (1994). «A talk with Neil Smith». *Links & Letters*, núm. 1, p. 109-121.
- (1997). «Verb-Complement Patterns in Early Catalan». A: HOLLEBRANDSE, B. [ed.]. *New Perspectives on Language Acquisition*. University of Massachusetts Occasional Papers in Linguistics, núm. 22, p. 15-25.
- LILLO-MARTIN, Diane (1992) [1987]. «Comments on Hyams and Weissenborn: On Licensing and Identification». A: WEISSENBORN, J.; GOODLUCK, H.; ROEPER, R. [ed.] (1992). *Theoretical Issues in Language Acquisition: Continuity and Change in Development*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 301-308.
- LÓPEZ ORNAT, Susana (1994). *La adquisición de la lengua española*. Madrid: Siglo XXI.
- LUST, Barbara (1994). «Functional Projection of CP and Phrase Structure Parameterization: An Argument for the Strong Continuity Hypothesis». A: LUST, B.; SUNER, M.; WHITMAN, J. [ed.] (1994). *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives. Vol. 1. Heads, Projections, and Learnability*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 85-118.
- LUST, Barbara; SUNER, Margarita; WHITMAN, John [ed.] (1994). *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives. Vol. 1. Heads, Projections, and Learnability*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- LYON, Ivana (1997). «Spontaneous Production of Past Participles in Italian and Underspecification of Number». A: SORACE, A.; HEYCOCK, C.; SHILLCOK, R. [ed.]. *Proceedings of the GALA'97 Conference on Language Acquisition*. Edimburg: The University of Edimburgh, p. 96-101.

- MACWHINNEY, Brian (1995). *The CHILDES Project: Tool for Analyzing Talk*. Hillsdale, Nova Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- MAHLAU, Axel (1994). «Orden de palabras y estructura oracional en los niños bilingües». A: MEISEL, J. M. [ed.]. *La adquisición del vasco y del castellano en niños bilingües*. Madrid-Frankfurt: Ediciones de Iberoamericana, p. 69-111.
- MARSHALL, John C. (1987). «Language Learning, Language Acquisition or Language Growth?». A: MODGIL, S.; MODGIL, C. [ed.]. *Noam Chomsky: Consensus and Controversy*. Filadèlfia: The Falmer Press, p. 41-55.
- MATOS, Gabriela; MIGUEL, Matilda; FREITAS, M. Joao; FARIA, Isabel (1997). «Functional Categories in Early Acquisition of European Portuguese». A: SORACE, A.; HEYCOCK, C.; SHILLCOCK, R. [ed.]. *Proceedings of the GALA'97 Conference on Language Acquisition*. Edimburg: The University of Edinburgh, p. 115-120.
- MAZUKA, Reiko (1996). «Can a Grammatical Parameter Be Set Before the First Word?: Prosodic Contributions to Early Setting of a Grammatical Parameter». A: MORGAN, J. L.; DEMUTH, K. [ed.]. *Signal to Syntax: Bootstrapping From Speech to Grammar in Early Acquisition*. Mahwah, Nova Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 331-342.
- MAZUKA, Reiko; LUST, Barbara; WAKAYAMA, Tatsuko; SNYDER, Wendy (1995). «“Null subject grammar” and phrase structure in early syntax acquisition: A cross-linguistic study of Japanese and English», *Recherches Linguistiques de Vincennes*, núm. 24, p. 55-81. [Número confiat a Celia Jakubowicz. *Grammaire Universelle et Acquisition du Langue*]
- MCDANIEL, Dana; SMITH CAIRNS, Helen (1990). «The Child as Informant: Eliciting Intuitions from Young Children». *Journal of Psycholinguistic Research*, núm. 19, p. 331-344.
- (1996). «Eliciting Judgments of Grammaticality and Reference». A: MCDANIEL, D.; MCKEE, C.; SMITH CAIRNS, H. [ed.]. (1996). *Methods for Assessing Children's Syntax*, Cambridge, Massachusetts: MIT Press, p. 233-254.
- MCDANIEL, Dana; MCKEE, Cecile; SMITH CAIRNS, Helen [ed.]. (1996). *Methods for Assessing Children's Syntax*, Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- MCKEE, Cecile (1994). «What You See Isn't Always What You Get». A: LUST, B.; SUNER, M.; WHITMAN, J. [ed.]. (1994). *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives. Vol. 1. Heads, Projections, and Learnability*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 201-212.
- MCNEILL, D. (1966). «Developmental Psycholinguistics». A: SMITH, F.; MILLER, G. A. [ed.]. *The genesis of language*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- MEISEL, Jürgen M. (1985). «Les phases initiales du développement de notions temporelles, aspectuelles et de modes d'action». *Lingua*, núm. 66, p. 321-374.
- (1990). «INFL-lection: Subjects and subject-verb agreement». A: MEISEL, J. M. [ed.]. *Two First Languages: Early Grammatical Development in bilingual Children*. Dordrecht: Foris, p. 237-298.
- (1992). «Introduction: Functional Categories and Verb Placement in Language Development». A: MEISEL, J. M. [ed.]. *The Acquisition of Verb Placement: Functional Categories and V2 Phenomena in Language Acquisition*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, p. 1-21.

- (1994). «Getting FAT: Finiteness, Agreement and Tense in Early Grammars». A: MEISEL, J. M. [ed.]. *Bilingual First Language Acquisition: French and German Grammatical Development*. Amsterdam: John Benjamins, p. 89-129.
- (1995). «Parameters in Acquisition». A: FLETCHER, P.; MACWHINNEY, B. [ed.]. *The Handbook of Child Language*. Oxford: Blackwell Publishers, p. 10-35.
- (1997). «The acquisition of the syntax of negation in French and German: Contrasting first and second language development». *Second Language Research*, núm. 13:3, p. 227-263.
- MEISEL, Jürgen M.; MÜLLER, Natascha (1992). «Finiteness and Verb Placement in Early Child Grammar: Evidence from Simultaneous Acquisition of French and German Bilinguals». A: MEISEL, J. M. [ed.]. *The Acquisition of Verb Placement: Functional Categories and V2 Phenomena in Language Acquisition*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, p. 109-138.
- MIGUEL, Elena de (1992). *El aspecto en la sintaxis del español: perfectividad e impersonalidad*, Madrid: Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid.
- MODGIL, Sohan; MODGIL, Celia (1987). *Noam Chomsky: Consensus and Controversy*. Filadelfia: The Falmer Press.
- MORENO CABRERA, Juan Carlos (1992). *Curso universitario de lingüística general*. Vol. I, Madrid: Síntesis.
- MORGAN, James L.; DEMITH, Katherine [ed.] (1996). *Signal to Syntax: Bootstrapping From Speech to Grammar in Early Acquisition*. Mahwah, Nova Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- MÜLLER, Natascha (1994). «Gender and Number Agreement within DP». A: MEISEL, J. M. [ed.] (1994). *Bilingual First Language Acquisition: French and German Grammatical Development*. Amsterdam: John Benjamins, p. 53-88.
- NEWMAYER, Frederick J. (1983). *Grammatical Theory: Its Limits and Its Possibilities*. Chicago: The University of Chicago Press.
- OJEA, Ana I. (1994). «Adverbios y categorías funcionales en español». *Revista Española de Lingüística*, núm. 24:2, p. 393-416.
- ORDÓÑEZ, Francisco; TREVIÑO, Esthela (1997). «Left dislocated subjects and the pro-drop parameter: a case study of Spanish», CUNY-UAM Iztapalapa. [Manuscript not published]
- OUHALLA, Jamal (1990). «Sentential negation, relativized minimality and the aspectual status of auxiliaries». *The Linguistic Review*, núm. 7:2, p. 183-231.
- (1991). *Functional Categories and Parametric Variation*. Londres: Routledge.
- PIERCE, Amy E. (1992). *Language Acquisition and Syntactic Theory: A Comparative Analysis of French and English Child Grammars*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- (1994). «On the Different Status of Subject Pronouns in French and English Child Language». A: LUST, B.; HERMON, G.; KORNFILT, J. [ed.]. *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives*. Vol. 2. *Binding, Dependencies, and Learnability*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 319-333.
- PINKER, Steven (1984). *Language Learnability and Language Learning*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

- (1993). «Rules of Language». A: BLOOM, P. [ed.]. *Language Acquisition. Core Readings*. Nova York: Harvester Wheatsheaf, p. 472-483.
- (1994). *The Language Instinct: The New Science of Language and Mind*. Londres: Penguin Books.
- PIZZUTO, Elena; CASELLI, Maria Cristina (1992). «The acquisition of Italian morphology: implications for models of language development». *Journal of Child Language*, núm. 19:3, p. 491-557.
- PLATZACK, Christer (1989). *A grammar without functional categories: A syntactic study of Early Swedish Child Language*, Lund University.
- (1992). «Functional Categories and Early Swedish». A: MEISEL, J. M. [ed.]. *The Acquisition of Verb Placement. Functional Categories and V2 Phenomena in Language Acquisition*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, p. 63-82.
- (1994). «The Initial Hypothesis of Syntax: A Minimalist Perspective on Language Acquisition and Attrition». *Working Papers in Scandinavian Syntax*, núm. 54, p. 59-89. També a CLAHSSEN, H. [ed.] (1996). *Generative Perspectives on Language Acquisition: Empirical Findings, Theoretical considerations and Crosslinguistic Comparisons*. Amsterdam: John Benjamins, p. 369-414.
- POEPFEL, David; WEXLER, Kenneth (1993). «The Full Competence Hypothesis of Clause Structure in Early German». *Language*, núm. 69:1, p. 1-33.
- POLLOCK, Jean-Yves (1989). «Verb movement, Universal Grammar, and the structure of IP». *Linguistic Inquiry*, núm. 20, p. 365-424.
- (1997). *Language et cognition. Introduction au programme minimaliste de la grammaire générative*. Paris: Presses Universitaires de France.
- POWERS, Susan M. (1996). «MAPping Phrase Markers». A: KOSTER, C.; WIJNEN, F. [ed.] (1996). *Proceedings of the Groningen Assembly on Language Acquisition held at the University of Groningen, 7-9 September 1995*. Groningen: Centre for Language and Cognition, p. 303-312.
- PRÉVOST, Philippe (1997). «Subjects in Early SLA: Evidence for the Truncation Hypothesis». A: SORACE, A.; HEYCOCK, C.; SHILLCOK, R. [ed.]. *Proceedings of the GALA'97 Conference on Language Acquisition*. Edimburg: The University of Edimburgh, p. 440-445.
- RADFORD, Andrew (1988). *Transformational Grammar: A First Course*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (1990). *Syntactic Theory and the Acquisition of English Syntax. The Nature of Early Child Grammars of English*. Oxford: Basil Blackwell.
- (1990). «The Nature of Children's Initial Grammars of English». A: ROCA, I. M. [ed.] (1990). *Logical Issues in Language Acquisition*. Dordrecht: Foris, p. 199-233.
- (1992). «The Acquisition of the Morphosyntax of Finite Verbs in English». A: MEISEL, J. M. [ed.]. *The Acquisition of Verb Placement: Functional Categories and V2 Phenomena in Language Acquisition*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, p. 23-62.
- (1994). «Tense and Agreement Variability in Child Grammars of English». A: LUST, B.; SUNER, M.; WHITMAN, J. [ed.] (1994). *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives. Vol. 1. Heads, Projections, and Learnability*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 135-158.

- (1996). «Towards a Structure-Building Model of Acquisition». A: CLAHSN, H. [ed.]. *Generative Perspectives on Language Acquisition: Empirical Findings, Theoretical considerations and Crosslinguistic Comparisons*. Amsterdam: John Benjamins, p. 43-90.
- RASETTI, Lucienne (1996). «Null Subjects and Root Infinitives in the Child Grammar of French», *Geneve Generative Papers*, núm. 4:2, p. 120-132.
- RICE, Mabel L.; WEXLER, Kenneth (1996). «A Phenotype of Specific Language Impairment: Extended Optional Infinitives». A: RICE, M. L. (1996). *Towards a Genetics of Language*. Mahwah, Nova Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 215-237.
- RIEMSDIJK, Henk Van; WILLIAMS, Edwin (1986). *Introduction to the Theory of Grammar*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- RIGAU, Gemma (1988a). «Strong Pronouns», *Linguistic Inquiry*, 19:3, p. 303-311.
- (1988b). «Els predicats no verbals i l'efecte d'inespecificitat», *Estudi General*, núm. 8, p. 51-64.
- (1991). «On the Functional properties of AGR». *Catalan Working Papers in Linguistics*, p. 235-260.
- RITTER, Elisabeth (1991). «Two Functional Categories in Noun Phrases: Evidence from Modern Hebrew». A: ROTHSTEIN, S. D. [ed.]. *Syntax and Semantics. Vol. 25. Perspectives on Phrase Structure: Heads and Licensing*. Nova York: Academic Press, p. 37-62.
- (1998). «Meaning in Morphology: A Feature-Geometric Analysis of Person and Number». *GLOW Newsletter*, núm. 40, p. 62-63.
- RIVERO, María L. (1993). «Negation, Imperatives and Wackernagel effects». [Apareixerà a *Rivista di Linguistica*, número especial sobre la negació, editat per L. Haegeman]
- RIVERO, María L.; TERZI, Arhonto (1995). «Imperatives, V-movement and logical mood». *Journal of Linguistics*, núm. 31, p. 301-332.
- RIZZI, Luigi (1986). «Null objects in Italian and the theory of *pro*», *Linguistic Inquiry*, núm. 17, p. 501-557.
- (1993-1994). «Some Notes on Linguistic Theory and Language Development: The Case of Root Infinitives». *Language Acquisition*, núm. 3:4, p. 371-393.
- (1994). «Early Null Subjects and Root Null Subjects». A: LUST, B.; HERMON, G.; KORNFELT, J. [ed.]. *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives. Vol. 2. Binding, Dependencies, and Learnability*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 249-272. També a HOEKSTRA, T.; SCHWARTZ, B. D. [ed.]. *Language Acquisition Studies in Generative Grammar: Papers in Honor of Kenneth Wexler from the 1991 GLOW Workshops*. Amsterdam: John Benjamins, p. 151-176.
- (1997). «The Fine Structure of the Left Periphery». A: HAEGEMAN, L. [ed.]. *Elements of Grammar*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, p. 281-337.
- ROCA, Iggy M. [ed.] (1990). *Logical Issues in Language Acquisition*. Dordrecht: Foris.
- ROEPER, Thomas (1987). «The Modularity of Meaning in Language Acquisition». A: MODGIL, S.; MODGIL, C. [ed.]. *Noam Chomsky: Consensus and Controversy*. Filadèlfia: The Falmer Press, p. 157-171.

- (1993). «The “Least Effort” Principle in Child Grammar: Choosing a Marked Parameter». A: REULAND, E.; ABRAHAM, W. [ed.]. *Knowledge and Language. Vol. I. From Orwell's Problem to Plato's Problem*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, p. 71-104.
- (1996). «The Role of Merger Theory and Formal Features in Acquisition». A: CLAHSSEN, H. [ed.]. *Generative Perspectives on Language Acquisition: Empirical Findings, Theoretical considerations and Crosslinguistic Comparisons*. Amsterdam: John Benjamins, p. 415-450.
- (1997). «Is Bi-lingualism Universal?: A View from First Language Acquisition». A: TORIBIO, Almeida Jaqueline [ed.]. *Anthology on Bi-lingualism*.
- ROEPER, Tom; ROHRBACHER, Bernhard (1994). «True Pro-Drop in Child English and the Principle of Economy of Projection». [Comunicació presentada al Workshop on the L1- and L2- Acquisition of Clause-Internal Rules, January, 22, 1994, University of Berne]
- ROEPER, Thomas; WILLIAMS, Edwin [ed.] (1987). *Parameter Setting*. Dordrecht: Reidel.
- ROHRBACHER, Bernhard; VAINIKKA, Anne (1995). «Verbs and Subjects before Age 2: The Earliest Stages in Germanic L1 Acquisition». *Proceedings of NELS*, 25, vol. 2, p. 55-69.
- ROSSELLÓ, Joana (1986). *Gramàtica, configuracions i referència: per una teoria alternativa del pro-drop romànic*. Barcelona: Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral]
- (1997). «Arguments nuls i perifèria de la frase a les gramàtiques infantils i adultes». *Llengua & Literatura*, núm. 8, p. 309-341.
- ROUSSOU, Anna; MANZINI, Rita (1997). «Null Arguments in Early Child Grammar: A Minimalist Approach. A: SORACE, A.; HEYCOCK, C.; SHILLCOK, R. [ed.]. *Proceedings of the GALA'97 Conference on Language Acquisition*. Edimburg: The University of Edimburgh, p. 142-147.
- RUMELHART, D. E.; MCCLELLAND, J. L. (1993). «On learning the past tenses of English verbs». A: BLOOM, P. [ed.]. *Language Acquisition: Core Readings*. Nova York: Harvester Wheatsheaf, p. 423-471.
- SANO, Tetsuya; HYAMS, Nina (1994). «Agreement, Finiteness, and the Development of Null Arguments», *Proceedings of NELS*, 24, vol. 2, p. 543-558.
- SCHAEFFER, Jeanette (1997a). «On the Interpretation of (Bare) Object Nouns in Child Language». A: SCHAEFFER, J. C. [ed.]. *The Interpretation of Root Infinitives and Bare Nouns in Child Language, MIT Occasional Papers in Linguistics*, núm. 12, p. 92-113.
- (1997b). «On the Acquisition of Object Placement in Dutch and Italian». A: SORACE, A.; HEYCOCK, C.; SHILLCOK, R. [ed.]. *Proceedings of the GALA'97 Conference on Language Acquisition*. Edimburg: The University of Edimburgh, p. 160-165.
- SCHÖNENBERGER, Manuela; PIERCE, Amy; WEXLER, Ken; WIJNEN, Frank (1995). «Accounts of Root Infinitives and the Interpretation of Root Infinitives». *Geneve Generative Papers*, núm. 3:2, p. 48-71.
- SERRA, Miquel; SOLÉ, Rosa (1994). *Language Acquisition in Spanish and Catalan Children* [«Corpus Serra-Solé», projecte *Diferencias individuales en la adquisición del lenguaje*, Universitat de Barcelona/Universitat Autònoma de Barcelona]

- SERRAT, Elisabet (1997). *El procés de gramaticalització en l'adquisició del llenguatge: La categoria formal de verb*. Universitat de Girona. [Tesi doctoral]
- SHIRAI, Yasuhiro; ANDERSON, R. (1995). «The Acquisition of Tense-Aspect Morphology: a Prototype Account». *Language*, núm. 14, p. 15-28.
- SILVA-CORVALÁN, C. (1977). *A Discourse Study of Some Aspects of Word Order in the Spanish Spoken by Mexican-Americans in West Los Angeles*. UCLA. [Tesi doctoral]
- SMITH, Carlota S. (1991). *The Parameter of Aspect*. Dordrecht: Kluwer Academic Publisher.
- SMITH, Carlota; WEIST, Richard M. (1987). «On the temporal contour of language: A reply to Rispoli and Bloom». *Journal of Child Language*, núm. 14, p. 387-392.
- SMITH, Neil (1990). «Can Pragmatics fix Parameters?». A: ROCA, I. M. [ed.] (1990). *Logical Issues in Language Acquisition*. Dordrecht: Foris, p. 277-289.
- SMITH, Neil; TSIMPLI, Ianthi M. (1995). *The Mind of a Savant. Language Learning and Modularity*. Oxford: Blackwell.
- SNYDER, William (1995). *Language Acquisition and Language Variation. The Role of Morphology*. Cambridge, Massachusetts: MIT, Department of Brain and Cognitive Sciences. [Tesi doctoral]
- SOLÀ, Jaume (1992). *Agreement and Subjects*. Universitat Autònoma de Barcelona. [Tesi doctoral]
- STROMSWOLD, Karin (1989). «Using naturalistic data: Methodological and theoretical issues (or How to lie with naturalistic data)». A: *Proceedings of BUCLD 14*. Boston: Boston University Press.
- (1996). «Analyzing Children's Spontaneous Speech». A: McDANIEL, D.; MCKEE, C.; SMITH CAIRNS, H. [ed.]. *Methods for Assessing Children's Syntax*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, p. 23-53.
- TORRENS, Vicenç (1995). *L'adquisició de la sintaxi en català i castellà: la categoria funcional de flexió*. Barcelona: Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral]
- TSIMPLI, Ianthi M. (1992). *Functional Categories and Maturation. The Prefunctional Stage of Language Acquisition*, University College London. [Tesi doctoral]
- URIAGEREKA, Juan (1995). «Aspects of the syntax of clitic placement in Western Romance». *Linguistic Inquiry*, núm. 26, p. 79-123.
- VAINIKKA, Anne (1993-1994). «Case in the Development of English Syntax». *Language Acquisition*, núm. 3:3, p. 257-325.
- VALIAN, Virginia (1990). «Logical and Psychological Constraints on the Acquisition of Syntax». A: FRAZIER, L.; VILLIERS, I. de [ed.]. *Language Processing and Language Acquisition*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, p. 119-145.
- (1991). «Syntactic subjects in the early speech of American and Italian children». *Cognition*, núm. 40, p. 21-82.
- (1994). «Children's Postulation of Null Subjects: Parameter Setting and Language Acquisition». A: LUST, B.; HERMON, G.; KORNfilt, J. [ed.] (1994). *Syntactic Theory and First Language Acquisition: Cross-Linguistic Perspectives. Vol. 2. Binding, Dependencies, and Learnability*, Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 273-286.
- VALIAN, Virginia; EISENBERG, Zena (1996). «The development of syntactic subjects in Portuguese-speaking children», *Journal of Child Language*, núm. 23:1, p. 103-208.

- VALLDUVÍ, Enric; ENGBAHL, Elisabet (1996). «The linguistic realization of informational packaging». *Linguistics*, núm. 34, p. 459-519.
- VAN HOUT, Angeliek (1997). «Learning telicity: acquiring argument structure and the syntax-semantics of direct objects in Dutch». A: *Proceedings of BUCLD 21*. Somerville, Massachusetts: Cascadia Press, p. 670-688.
- VERRIPS, Maaikje; WEISSENBORN, Jürgen (1992). «Routes to verb placement in early German and French: the independence of finiteness and agreement». A: MEISEL, J. M. [ed.]. *The Acquisition of Verb Placement: Functional Categories and V2 Phenomena in Language Acquisition*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, p. 283-332.
- VILA, Ignasi (1984). *La competencia comunicativa en los dos primeros años de vida*. Barcelona: Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral]
- WAGNER, Laura (1997a). «Acquiring Viewpoint Aspect One Level at a Time». [Manuscrit de la Universitat de Pensilvània]
- (1997b). «Syntactic and Semantic Development of Viewpoint Aspect». A: SORACE, A.; HEYCOCK, C.; SHILLCOCK, R. [ed.]. *Proceedings of the GALA'97 Conference on Language Acquisition*. Edimburg: The University of Edimburgh, p. 188-191.
- WATANABE, Akira (1994). «The Role of Triggers in the Extended Split Infl Hypothesis: Unlearnable Parameter Settings». *Studia Linguistica*, núm. 48:2, p. 156-178.
- WEISSENBORN, Jürgen (1992) [1987]. «Null Subjects in Early Grammars: Implications for Parameter-setting Theories». A: WEISSENBORN, J.; GOODLUCK, H.; ROEPER, T. [ed.]. *Theoretical Issues in Language Acquisition. Continuity and Change in Development*. Hove-Londres: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 269-289.
- WEIST, Richard M. (1986). «Tense and Aspect». A: FLETCHER, P.; GARMAN, M. [ed.]. *Language Acquisition: Studies in first language development*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 356-374.
- WEXLER, Kenneth (1991). «On the Argument from the Poverty of the Stimulus». A: KASHER, A. [ed.]. (1991). *The Chomskyan Turn*. Cambridge, Massachusetts: Basil Blackwell, p. 252-270.
- (1993). «The Subset Principle Is an Intensional Principle». A: REULAND, E.; ABRAHAM, W. [ed.]. *Knowledge and Language. Vol. I. From Orwell's Problem to Plato's Problem*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, p. 217-239.
- (1994). «Optional infinitives, head movement and the economy of derivation». A: LIGHTFOOT, D.; HORNSTEIN, N. [ed.]. *Verb movement*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 305-350.
- (1996). «The Development of Inflection in a Biologically Based Theory of Language Acquisition». A: RICE, M. L. (1996). *Towards a Genetics of Language*. Mahwah, Nova Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, p. 113-144.
- (1999). «Maturation and Growth of Grammar». A: RITCHIE, W. C.; BHATIA, T. K. [ed.]. *Handbook of Child Language Acquisition*. Nova York: Academic Press.
- WEXLER, Kenneth; CULICOVER, Peter (1980). *Formal Principles of Language Acquisition*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- WEXLER, Kenneth; HAMBURGER, H. (1973). «On the Insufficiency of Surface Data for the Learning of Transformational Language». A: HINTIKKA, K. J.; MARAVCSIK, M. E.; SUPPES, P. [ed.]. *Approach to Natural Language*. Dordrecht: Reidel, p. 153-166.

- WHITMAN, John B.; LEE, Kwee-Ock; LUST, Barbara (1991). «Continuity of the Principles of Universal Grammar in First Language Acquisition: The Issue of Functional Categories», *Proceedings of NELS*, núm. 21, p. 383-397.
- WIJNEN, Frank (1994). «Incremental Acquisition of Phrase Structure: a longitudinal analysis of verb placement in Dutch child language». [Manuscript, MIT/Universitat de Groningen]
- (1995a). «Incremental Acquisition of Phrase Structure. *Proceedings of NELS* núm. 25, vol. 2, p. 105-118.
- (1995b). «Clause Structure Develops». A: VERRIPS, M.; WIJNEN, F. [ed.]. *Papers from the Ducht-German Colloquium on Language Acquisition, ASCLD*, núm. 3, p. 203-216.
- (1996). «The Meaning and Structure of Children's "Root Infinitives"». [Comunicació presentada al Child Language Seminar, 13-15 april, 1996, Universitat de Reading]
- (1997). «Temporal Reference and Eventivity in Root Infinitives». A: SCHAEFFER, J. C. [ed.]. *The Interpretation of Root Infinitives and Bare Nouns in Child Language, MIT Occasional Papers in Linguistics*, núm. 12, p. 1-25.
- «The Temporal Interpretation of Dutch Children's Root Infinitives». [En premsa; apareixerà a *Proceedings of the Child Language Seminar*]
- ZAGONA, Karen (1988). *Verb Phrase Syntax: A Parametric Study of English and Spanish*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- ZANUTTINI Raffaella (1991). *Syntactic Properties of Sentential Negation: A comparative Study of Romance Languages*. Universitat de Pensilvània. [Tesi doctoral]
- (1996). «On the relevance of tense for sentential negation». A: BELLETTI, A.; RIZZI, L. [ed.]. *Parameters and Functional Heads: Essays in Comparative Syntax*, Oxford: Oxford University Press, p. 181-207.
- (1997). *Negation and Clausal Structure: A comparative Study of Romance Languages*. Oxford: Oxford University Press.

QUARTA PART
ÍNDIXS

ÍNDIX GENERAL

Abreviacions	9
1. Introducció	11
 PRIMERA PART: BASES TEÒRIQUES I METODOLÒGIQUES	 17
2. La gramàtica universal i l'adquisició del llenguatge	19
2.1. Del problema lògic al problema real de l'adquisició del llenguatge	19
2.2. El model de principis i paràmetres i la visió paramètrica de l'adquisició del llenguatge	28
2.2.1. La naturalesa (o l'estadi inicial) dels paràmetres	30
2.2.2. El model de gramàtica	33
2.2.2.1. Mòduls i principis	33
2.2.2.2. Categories lèxiques i categories funcionals	34
2.2.2.3. Cap al programa minimista: apunts sobre els trets formals i la teoria de la comprovació de trets	36
2.3. Teories sobre l'adquisició del llenguatge dins del marc de la gramàtica generativa	39
2.3.1. Els antecedents	39
2.3.2. Hipòtesi de la continuïtat estricta	41
2.3.3. Hipòtesi de la continuïtat feble	42
2.3.4. Hipòtesi de la maduració (interna)	43
2.3.5. Unes notes sobre la noció de subespecificació	45
3. Hipòtesis i prediccions: una reinterpretació de la continuïtat estricta	49
3.1. Delimitant la hipòtesi general	49
3.2. Els trets morfològics objecte d'estudi	58
3.2.1. La importància de la flexió verbal	58
3.2.2. Els trets morfològics associats a la flexió verbal	59
3.2.3. Prediccions específiques sobre l'adquisició dels trets morfològics	60
a) Finitud	60

b) Aspecte	60
c) Temps	60
d) Concordança (nombre i persona)	61
e) Cas nominatiu	61
f) Corollari	62
4. Plantejament de l'estudi: metodologia i constitució del corpus	63
4.1. Algunes reflexions metodològiques	63
4.1.1. El punt de partida	63
4.1.2. Com inferir el coneixement lingüístic de la producció?	66
4.1.3. Representativitat de les dades observacionals	70
4.1.4. Per què dues llengües: català i castellà?	73
4.2. Les dades	74
4.2.1. Característiques generals del corpus utilitzat	74
4.2.2. Corpus català	78
4.2.2.1. Descripció	78
4.2.2.2. Transcripció	80
4.2.2.3. Codificació i anàlisi	82
4.2.3. Corpus castellà	84
4.2.3.1. Descripció	84
4.2.3.2. Transcripció	85
4.2.3.3. Codificació i anàlisi	88
4.3. Dades descriptives generals del corpus	88

SEGONA PART: ADQUISICIÓ I DESENVOLUPAMENT DELS TRETS MORFOLÒGICS (LA FLEXIÓ VERBAL) 93

5. El desenvolupament de la finitud	95
5.1. L'estadi de l'infinitiu matriu opcional (IMO): algunes propostes	98
5.1.1. Wexler (1994)	98
5.1.2. Rizzi (1993-1994, 1994)	103
5.1.3. Altres propostes sobre els IMO	108
5.2. Els IMO en les gramàtiques infantils del català i del castellà	110
5.2.1. Dades generals	111
5.2.2. Els infinitius legítims: els usos el·líptics	114
5.2.3. Els infinitius infantils: els veritables IMO	117
5.2.3.1. Els IMO amb valor modal	117
5.2.3.2. Els IMO amb valor descriptiu	119
5.2.3.3. Propietats sintàctiques dels IMO	120
5.3. La interpretació de temps dels IMO	124
5.3.1. La interpretació temporal dels IMO en les gramàtiques infantils del català i del castellà	125
5.3.2. La interpretació aspectual dels IMO	128
5.4. La representació de l'aspecte (SAsp) en les gramàtiques infantils del català i del castellà	133

5.5. Conclusions provisionals: ASSP com a realització de la finitud	135
6. El desenvolupament de l'aspecte	137
6.1. Algunes consideracions sobre la noció d'aspecte i la projecció SAsp: categoria lèxica o categoria funcional?	137
6.2. La hipòtesi de l'aspecte abans que el temps	142
6.2.1. Algunes formulacions clàssiques	142
6.2.2. Aproximacions dins del model de principis i paràmetres i del programa minimista	144
6.3. L'aspecte en les gramàtiques infantils del català i del castellà	148
6.3.1. Observacions preliminars	150
6.3.2. L'estadi d'un sol mot: un breu estudi de cas	153
6.3.3. Les perífrasis aspectuals (a l'inici de l'estadi dels dos mots)	160
6.3.4. Una anàlisi per als PMO (i els GMO)	171
6.4. Sobre la interpretació de la morfologia aspectual	173
6.5. La interpretació temporal de les estructures truncades (NoFMO)	180
6.6. Conclusions no tan provisionals	183
7. El desenvolupament del temps	185
7.1. Algunes aproximacions a l'adquisició del temps	188
7.2. La morfologia de temps en les produccions infantils del català i del castellà	198
7.2.1. Dades descriptives generals	198
7.2.2. Les formes verbals de present	205
7.2.2.1. Algunes proves de base morfològica	208
7.2.2.2. Efectes sintàctics derivats de la projecció de T	221
7.2.2.3. La negació oracional inicial	225
7.2.2.4. Contra algunes proves de base lexicosemàntica	232
7.2.3. Les formes verbals de passat i de futur	235
7.2.4. Altres expressions no finites: oracions sense la còpula	239
7.2.5. Comentaris finals a propòsit de les dades descriptives	243
7.3. Conclusions encara menys provisionals (o la <i>defectivitat</i> en la gramàtica del temps)	244
7.3.1. La hipòtesi de l'aprenentatge lèxic	244
7.3.2. La hipòtesi de la manca de domini del sistema referencial	248
8. El desenvolupament de la concordança	251
8.1. Qüestions prèvies sobre la noció de concordança	251
8.1.1. Trets verbals i trets nominals del verb	251
8.1.2. Sobre la projecció independent de SPersona i SNombre	255
8.2. Apunts bibliogràfics remarcables sobre l'adquisició de la concordança	257
8.3. La concordança en les gramàtiques inicials del català i del castellà	263
8.3.1. Dades descriptives generals	263
8.3.2. La tercera persona del singular: forma personal o no personal?	272
8.3.3. La projecció de la concordança de persona en la gramàtica infantil	282
8.3.4. Sobre el nombre	286
8.3.5. Conclusions sobre la concordança del verb	290

8.4. Subjectes i concordança	290
8.4.1. Algunes teories sobre els subjectes nuls infantils	290
8.4.2. Subjectes implícits i explícits en el català i el castellà primerencs	293
8.4.2.1. Resultats generals	294
8.4.2.2. Anàlisi contextual dels subjectes nuls i explícits primerencs	299
8.4.2.3. Subjectes i flexió verbal	302
8.4.3. La posició dels subjectes	304
8.4.4. Els subjectes pronominals	313
8.4.5. Quina categoria són els subjectes nuls de les gramàtiques primerenques del català i el castellà?	317
8.5. Cap a les conclusions finals	320
9. Conclusions	323
 TERCERA PART: ANNEXOS I BIBLIOGRAFIA	 329
Annex 1. Convencions de transcripció i símbols emprats	331
Annex 2. Codificació de la línia de sintaxi	332
Annex 3. Mostres de transcripció i de codificació a l'edat de dos anys	334
Annex 4. Mostres de produccions oracionals de la Júlia	343
Annex 5. Mostres d' <i>output</i> dels programes CLAN	346
Annex 6. Mostra de transcripció d'uns trams de la María, segons López Ornat (1994)	353
Annex 7. Total de codis introduïts	355
Bibliografia	359
 QUARTA PART: ÍNDEXS	 379
Índex general	381
Índex de taules i gràfics	385

ÍNDIX DE TAULES I FIGURES

3. HIPÒTESIS I PREDICCIONS: UNA REINTERPRETACIÓ DE LA CONTINUÏTAT ERICTA	9
Figura 1. Representació gràfica dels procés d'especificació dels trets formals a partir de Roeper (1997) i Déprez (1994)	55
Figura 2. Hipòtesi general de l'adquisició lingüística. Representació gràfica	56
4. PLANTEJAMENT DE L'ESTUDI: METODOLOGIA I CONSTITUCIÓ DEL CORPUS	63
Taula 1. Nens, períodes estudiats i font de les dades. Català	77
Taula 2. Nens, períodes estudiats i font de les dades. Castellà	77
Taula 3. Relació de nens i enregistraments del corpus català	79
Taula 4. Relació de nens i enregistraments del corpus castellà	86
Taula 5. Nombre d'enunciats i oracions del corpus	89
Taula 6. Longitud mitjana de l'enunciat en paraules (LMEp). Corpus català	90
Taula 7. Longitud mitjana de l'enunciat en paraules (LMEp). Corpus castellà	91
5. EL DESENVOLUPAMENT DE LA FINITUD	95
Taula 1. Distribució d'oracions finites i no finites en el català i en el castellà infantils	111
Taula 2. Evolució dels IMO per edats	114
Taula 3. Interpretació temporal dels IMO per edats	126
Taula 4. Distribució de les situacions en les construccions d'IMO	131

6. EL DESENVOLUPAMENT DE L'ASPECTE	137
Taula 1. Evolució dels NoFMO per edats	151
Taula 2. Proporció de $\emptyset_{aux}$ + part (PMO) i aux + part	164
Taula 3. Proporció de $\emptyset_{aux}$ + ger i aux + ger	165
Taula 4. Trets morfològics dels NoFMO	182
7. EL DESENVOLUPAMENT DEL TEMPS	185
Taula 1. Evolució en freqüències dels temps verbals. Català (fins a 2;6)	200
Taula 2. Evolució en freqüències dels temps verbals. Castellà (fins a 2;6)	201
Taula 3. Realització productiva de les marques d'aspecte i de temps en castellà	203
Taula 4. Període de la no operativitat del temps en cada nen segons el criteri de l'absència de contrastos	205
Taula 5. Realització productiva del temps present segons el criteri de Meisel (1990) i de Ezeizabarrena (1996)	206
Taula 6. Repertori de formes verbals dels primers arxius. Català	209
Taula 7. Repertori de formes verbals dels primers arxius. Castellà	209
Taula 8. Referència temporal de les preguntes dels pares. Període inicial	215
Taula 9. Evolució de les formes verbals en les respostes de la Júlia (1;9b-1;11b)	218
Taula 10. Tipus de verbs usats en present. Català	233
Taula 11. Tipus de verbs usats en present. Castellà	234
Taula 12. Seqüència d'aparició de les formes de passat	236
Figura 1. Evolució teòrica de les formes verbals	246
Figura 2. Evolució documentada de les formes verbals	247
8. EL DESENVOLUPAMENT DE LA CONCORDANÇA	251
Taula 1. Evolució de la concordança de persona i de nombre. Fins a 2;6. Català	264
Taula 2. Evolució de la concordança de persona i de nombre. Fins a 2;6. Castellà	265
Taula 3. Valors i freqüències dels usos erronis de la tercera persona del singular de la Júlia	276
Taula 4. Valors i freqüències dels usos erronis de la tercera persona del singular de la Maria	281
Taula 5. Freqüències i percentatges de subjectes nuls i explícits	295
Taula 6. Proporció de subjectes nuls per edats	296
Taula 7. Correlació entre subjectes nuls i LMEp	297
Taula 8. Freqüències i percentatges de subjectes preverbals i postverbals	304

Taula 9.	Posició del subjecte segons el tipus de verb. Freqüències absolutes. Júlia (català)	307
Taula 10.	Posició del subjecte segons el tipus de verb. Freqüències absolutes. María (castellà)	309
Taula 11.	Pronoms tòpics. Freqüències. Fins a 2;6. Català	315
Taula 12.	Pronoms tòpics. Freqüències. Fins a 2;6. Castellà	316

AQUESTA OBRA S'HA ACABAT D'IMPRIMIR
A L'OBRADOR DE LIMPERGRAF, SL
A BARBERÀ DEL VALLÈS
EL DIA 31 DE DESEMBRE DE 2001

